

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÖĞRETİCİLERE GÖRE
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
4 – 6 YAŞ GRUBU KUR’AN KURSLARI
(İzmir İli Örneği)

Yüksek Lisans Tezi

SAMET YAĞCI

İZMİR – 2018

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÖĞRETİCİLERE GÖRE
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
4 – 6 YAŞ GRUBU KUR’AN KURSLARI
(İzmir İli Örneği)

Yüksek Lisans Tezi

SAMET YAĞCI

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ SAFİNAZ ASRİ

İZMİR – 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi Projesi olarak sunduğum “Öğreticilere Göre Diyanet İşleri Başkanlığı 4 – 6 Yaş Grubu Kur’an Kursları (İzmir İli Örneği)” adlı çalışmamın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2018

Samet YAĞCI

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

Dok. No: FR/604/21

İlk Yayın Tar.: 03.10.2017

Rev. No/Tar.: 00/..

Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : ..Felsefe ve Din Bilimleri.....Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans / Doktora Programı öğrencisiSamer YAGCI..... ile ilgili Tez/Proje Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih:

Sayı :

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

İmza

SINAV TUTANAĞI Öğreticilere göre Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenenDiğmet İleri Başkanlığı.....
4-6. Yarıyıl Kurul Kurulları (İamir İli Örneği) başlıklı yüksek lisans /-doktora- tezi ile ilgili olarak jürimiz 28.06.2018 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez/Proje Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYÇOKLUĞU (OYBİRLİĞİ) ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi

Unvanı ve Adı Soyadı

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi SAFİNAT ASLİ

Üye

Prof. Dr. LAWAZAN BUYRUKCU

Üye

Doç. Dr. MEHMET BAHQEKAPILI

Üye

Üye

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ÖĞRETİCİLERE GÖRE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARI (İzmir İli Örneği)

Samet YAĞCI

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Ülkemizde yaygın din eğitimi hizmetini yürütmek Diyanet İşleri Başkanlığı'nın (DİB) yetki ve sorumluluğundadır. DİB, kendisine verilen yaygın din eğitimi görevini, ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda 1924 yılından bu yana farklı hizmet alanlarında yürütmektedir. Bu hizmet alanlarından biri de Kur'an kurslarıdır. Toplumun tüm kesimlerine yönelik din eğitimi hizmeti sunma çabasında olan DİB, Kur'an öğrenmede yaş sınırının kaldırılmasının ardından toplumun beklentilerini de dikkate alarak gelişimin en önemli evrelerinden biri kabul edilen okul öncesi döneme yönelik din eğitimi hizmeti sunmak amacıyla 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları projesini hayata geçirmiştir.

Çalışmada 2013 yılında eğitim-öğretime başlayan DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarının mevcut durum itibariyle ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığı, İzmir ili merkez ilçeleri örnekleminde 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenleriyle yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen verilerden hareketle tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle Hz. Peygamber döneminden günümüze çocuklara yönelik din ve Kur'an eğitiminin tarihsel süreci ve özellikleri teorik çerçevede ele alınmış, daha sonra DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının, idari yapılanma, fiziki durum, öğretim programı ve öğrenme-öğretme süreci, öğretici, öğrenci ve veliler açısından mevcut durum itibariyle ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmada ulaşılan bulgulara göre; DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları idari yapılanmasında görev alan DİB merkez teşkilatı ve müftülükleri, görev ve

fonksiyonlarını yerine getirmede eksiklikleri bulunmakla birlikte problemlere yönelik çözüm odaklı çalışmalar yapmaktadır. Büyük çoğunluğu DİB tarafından belirlenen fiziki mekân ve donanım özelliklerini taşımayan ve standart bir yapıya sahip olmayan kurslar, ihtiyaç ve beklentileri karşılamaktan uzak kalmıştır. 4-6 yaş arası bireylerin gelişim özelliklerine büyük ölçüde uygun olduğu belirlenen DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programı, öğrenme-öğrenme öğretme sürecine karşılaşılan birtakım problemler nedeniyle istenilen düzeyde aktarılamamıştır. Kurslarda görev yapan öğretmenlerin temel yeterlikler konusunda bazı eksiklikleri bulunmakla birlikte bu konuda farkındalık düzeyleri yüksektir ve kendilerini geliştirme çabasındadırlar. 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrencilerinin farklı yaş aralığına sahip olması, bireysel farklılıklar da dikkate alındığında öğretim programının uygulanması noktasında problem teşkil etmektedir. Veliler, kurslara yönelik tutum ve davranışlarıyla büyük ölçüde olumlu tavır sergilemelerine rağmen sorumlulukları, öğrencilerin gelişim özellikleri, kursların açılış amacı ve uygulamaları hakkında yeterli farkındalığa sahip değildir.

Sonuç olarak Cumhuriyet tarihinde ilk defa okul öncesi döneme yönelik din eğitimi hizmeti sunan DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının mevcut durum itibarıyla ihtiyaç ve beklentileri karşılamada önemli eksikleri bulunmakla birlikte kursların açılışından bugüne gelinen süreçte yapılan araştırmalardan ve elde edilen tecrübelerden yola çıkılarak sorunların çözümüne yönelik önemli adımların atıldığı, dikkat çeken olumlu gelişmelerin yaşandığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Diyanet İşleri Başkanlığı, Okul Öncesi Din Eğitimi, Kur'an Kursları, 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları

ABSTRACT

Master Thesis

ACCORDING TO TEACHERS 4-6 AGE GROUP QORAN COURSES OF PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS (THE CASE OF İZMİR)

Samet YAĞCI

İzmir Katip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of Philosophy and Religious Sciences

Informal education of religion in our country is under the authority and responsibility of the Presidency of Religious Affairs (PRA). In line with social needs and expectations PRA has been providing its services since 1924 in many different areas. One of the most important service areas of PRA are Qoran courses. With the goal to provide adequate religious education to all layers of the society, after the abolishment of age limit on Qoranic learning PRA realized the project of 4-6 Age Group Qoran Courses in order to meet the social expectations.

In this study, using the data obtained by semi-structure dinter views with Qoran course teachers of 4-6 age group situated in central districts of Izmir province, we try to assess the extent to which this courses of PRA starting the education from 2013 onwards, are actually corresponding to the needs and expectations of the society. In this context, as an introduction, we present the historical process of Qoran learning for children from the days of the Prophet (pbuh) to our times. Afterwards, considering the administrative structure, physical condition, program of instruction and other educational process of Qoran courses of this age group, we try to determine whether and how far they correspond to social needs and expectations.

According to some of the findings of this study, in spite of considerable shortcomings in terms of functional efficiency of the administrative structures within PRA's central organization and its mufti offices, it can be said that its overall approach is solution oriented. On the otherhand, those courses lacking adequate physical requirements, equipment and functional building are seen to be very far

from meeting social needs and expectations. Moreover, eventhough PRA 4-6 age group Qoran course cirriculum is considered as mostly appropriate to the development of this age group, due to some issues in educational processes it has not been properly carried out in most cases. When it comes to the teachers of this courses, in spite of some minör problems, they are competent, aware of their responsibility and eager to develop. On of the main problems in conveying the cirriculum to the pupils is stemming from different age (4-6) of the class. Parents are witnessed to be very positive about the courses and their funtions, and yet some what short of knowledge when it comes to understanding the age and needs of their children.

Finally, in the course of the history of the Republic of Turkey, PRA's 4-6 age group Qoran courses are first attempt in religious education for pre-school children. With considerable short comings in terms of meeting the needs and expectations of the society, most of the studies show that this project is taking important steps towardful filling those needs and expectations.

Keywords: Presidency of Religious Affairs, Pre-School Religious Education, Qoran Courses, 4-6 Age Group Qoran Courses

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
TEZ SINAV TUTANAĞI.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTARACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
ÖNSÖZ.....	XIV

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu Ve Problemi	1
2. Araştırmanın Amacı.....	5
3. Araştırmanın Önemi	6
4. Araştırmanın Kapsam Ve Sınırlılıkları.....	10
5. İlgili Araştırmalar	11
6. Araştırmanın Temel Kavramları.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. Araştırmanın Metodu.....	14
2. Araştırmanın Evren Ve Örneklemi.....	15
3. Araştırma Verilerinin Toplanması.....	16
4. Araştırma Verilerinin Analizi.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLARDA DİN VE KUR'AN EĞİTİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ VE ÖZELLİKLERİ

1. ÇOCUKLARDA DİN VE KUR'AN EĞİTİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ	21
---	----

1.1.	Hız. Peygamber'den Osmanlı Dönemine Çocuklarda Din ve Kur'an Eğitimi.....	21
1.2.	Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Çocuklarda Din ve Kur'an Eğitimi	33
1.3.	Cumhuriyet Dönemi Çocuklarda Din ve Kur'an Eğitimi	47
1.3.1.	Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitimde Çocukların Din ve Kur'an Eğitimi	47
1.3.2.	Cumhuriyet Dönemi Yaygın Din Eğitiminde Çocukların Din ve Kur'an Eğitimi.....	49
2.	4 – 6 YAŞ DÖNEMİ DİN VE KUR'AN EĞİTİMİNİN ÖZELLİKLERİ	54
2.1.	4 – 6 Yaş Din Eğitimi ve Özellikleri.....	54
2.2.	4 – 6 Yaş Kur'an Eğitimi ve Özellikleri	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİB 4 – 6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARININ İHTİYAÇ VE BEKLENTİLERİ KARŞILAMA DURUMU (BULGULAR VE YORUMLAR)

1.	DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARINDA İDARİ YAPILANMA..	66
1.1.	DİB Merkez Teşkilatının 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Çalışmaları	66
1.2.	Müftülüklerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Çalışmaları.....	82
2.	DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARINDA FİZİKİ DURUM	97
2.1.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarının Konumu ve Ulaşım İmkânları	102
2.2.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında Fiziki Mekân.....	103
2.3.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında Hijyen ve Güvenlik	115
3.	DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARINDA ÖĞRETİM PROGRAMI VE ÖĞRENME – ÖĞRETME SÜRECİ.....	117
3.1.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretim Programının Yapısı	117
3.2.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğrenme-Öğretme Sürecine Aktarımı	126
3.3.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında Materyaller ve Kullanımı	130
4.	DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİ	135
4.1.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Kişisel Bilgileri	136

4.2.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Alan Bilgisi Yeterlilikleri	138
4.3.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Öğrenme ve Öğretme Süreci Yeterlilikleri	140
4.4.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Genel Kültür Yeterlilikleri	143
4.5.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Kişilik ve Karakter Özellikleri.....	143
5.	DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSU ÖĞRENCİLERİ	145
5.1.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğrencilerin Niceliksel Bilgileri	145
5.2.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrencilerinin Gelişim Düzeyleri .	146
5.3.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrencilerinin Öğrenme – Öğretme Sürecinde Yer Alışı	147
6.	DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSU ÖĞRENCİ VELİLERİ	150
6.1.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrenci Velilerinin Öğrenci Gelişim Özellikleri Hakkındaki Farkındalıkları	151
6.2.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrenci Velilerinin Eğitim Öğretim Sürecine Katkıları.....	152
6.3.	DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrenci Velilerinin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Beklentileri.....	156

SONUÇ VE ÖNERİLER

1.	SONUÇ.....	159
2.	ÖNERİLER.....	169
	KAYNAKÇA.....	175
	EKLER.....	185

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Dersaadet ve Kasabât İbtidâî Mekteplerine Mahsus Müfredat Programı	Sayfa: 38
Tablo 2: Taşra ve Köy Mekteplerine Mahsus Ders Cetveli	Sayfa: 39
Tablo 3: 1910-1914 Yılları Arasında Uygulanan Mekâtib-i İbtidâî Programı	Sayfa: 40
Tablo 4: Yıllara Göre Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları İstatistikleri	Sayfa: 53
Tablo 5: DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı Ders Kredileri Tablosu	Sayfa: 121
Tablo 6: Görüşmeye Katılan Öğreticilerin Kişisel Bilgileri	Sayfa: 136

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	:	aktaran
AÜİFD	:	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	:	bakınız
Çev.	:	çeviren
DEÜİFD	:	Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
DÜSBED	:	Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Ed.	:	editör
Haz.	:	hazırlayan
İFAV	:	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
İŞKUR	:	Türkiye İş Kurumu
KSÜİFD	:	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİFD	:	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
s.	:	sayfa
		SAUSEM : Sakarya Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
ss.	:	sayfa sayısı
SÜİFD	:	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
UÜİFD	:	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
vb.	:	ve benzerleri
vd.	:	ve diğerleri
Yay.	:	yayımları

ÖNSÖZ

Tarih boyunca eğitim-öğretime önem veren Müslümanlar, Kur'an'ı merkeze alan bir yaklaşımla bireyin/toplumun ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak din eğitimi hizmeti sunan çeşitli kurumlar oluşturmuştur. Bu kurumlardan biri de tarihsel köken olarak Şeyhülislamlığa dayanan ve onun geleneksel misyonunu sürdürmek üzere 3 Mart 1924'te kurulan Diyanet İşleri Başkanlığıdır. DİB'in görevi, "İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" şeklinde belirlenmiştir. Bu yetki ve sorumluluktan hareketle farklı alanlarda yaygın din eğitimi hizmeti yürüten DİB, 2011 yılında Kur'an kurslarına katılmada yaş sınırlamasının kaldırılmasıyla birlikte bireylerin ihtiyaçları ve toplumun beklentilerinden hareketle 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarını açmıştır. Böylece Cumhuriyet tarihinde ilk defa okul öncesi döneme yönelik din eğitimi hizmetleri, resmi bir kurum tarafından uzman kişiler eliyle bir plan ve program dâhilinde yürütülmeye başlanmıştır.

Din eğitimin ülkemizde geçirmiş olduğu süreç göz önüne alındığında oldukça önemli bir gelişme olarak değerlendirilen DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarını konu edinen bu çalışmada, kursların eğitim unsurları bağlamında mevcut durum itibarıyla ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın giriş kısmında araştırmanın konusu ve problemi, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları belirtilmiş, ilgili araştırmalar ve araştırmanın temel kavramları hakkında bilgi verilmiştir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, araştırmada kullanılan metod, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve analizi açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, Hz. Peygamberden günümüze çocuklarda din ve Kur'an eğitiminin tarihsel süreci ele alınmış ve 4-6 yaş dönemine yönelik din ve Kur'an eğitiminin özelliklerine dikkat çekilmiştir. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının ihtiyaç ve beklentileri karşılama durumları hakkında örneklem grubundan yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle elde edilen bulguların değerlendirildiği üçüncü bölümde kurslar; idari yapılanma, fiziki durum, öğretim programı ve öğrenme-öğretme süreci, öğretici, öğrenci ve veli başlıkları altında elde edilen veriler incelenmiş ve ulaşılan sonuçlara göre bazı önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmam boyunca her konuda yardım ve desteklerini gördüğüm değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Safinaz ASRI'ye, fikirleriyle yol göstererek yolumu aydınlatan Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI'ya, akademik hayatım boyunca desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ali ÇANAKCI'ya, üzerimde emeği olan bütün hocalarıma, çalışmaya katılan 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerine, anlayış ve desteğiyle her zaman yanımda olan sevgili eşim Şeyma Uysal YAĞCI'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Samet YAĞCI

İzmir-2018

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

İnsan, eğitilen ve eğiten bir varlık olarak bütün hayatı boyunca eğitim sürecinin içerisinde yer alır. Çünkü insanın doğuştan sahip olduğu yeteneklerin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi; erdem sahibi, olgun bir insan haline getirilmesi, eğitim yoluyla gerçekleşir.¹ Eğitim, genel olarak sistemli yapılan şekliyle formal ve sistemsiz/denetimsiz yapılan şekliyle de informal olmak üzere ikiye ayrılır. Formal eğitimin iki ayağı vardır. Bunlardan birincisi örgün eğitim, ikincisi ise yaygın eğitimidir. İsteğe bağlı olan ve örgün eğitimdekiler dâhil olmak üzere toplumun tüm kesimlerine yönelik olarak uygulanan yaygın eğitimin hedef kitlesi ve uygulama alanları, örgün eğitimden daha geniş ve çeşitlidir. Uzun yıllar örgün eğitim sistemleri üzerine önemli çalışmalar yapan eğitimciler, düşünürler, siyasetçiler; bugün “yaşam boyu eğitim/öğrenme” adı altında bireylere ihtiyaç duyulan yeni alanlarda hizmet sunma gayretindedir.

Yaygın eğitimin faaliyet alanlarından biri de din eğitimidir. Örgün din eğitiminin dışında kalan herkesin dini duygu, düşünce ve davranışlarını geliştirmeye yönelik yapılan planlı ve programlı bütün din eğitimi faaliyetlerini içeren yaygın din eğitimi,² ülkemizde resmi olarak DİB tarafından yürütülmektedir. Cumhuriyetin bir kurumu olan DİB, tarihsel kökeni itibarıyla Osmanlı Devleti’ne dayanmaktadır. Osmanlıda din işleri, Heyet-i Vükelâ (Bakanlar Kurulu) içerisinde yer alan Meşihat Makamı tarafından Şeyhülislam eliyle yürütülmüştür. 1920 yılında Meşihat Makamı, Meclis Hükümeti tarafından Şer’iye ve Evkaf Vekâleti’ne dönüştürülmüş ve 1924

¹ Mehmet Şişman, *Eğitim Bilimine Giriş*, (Ankara: Pegem Akademi, 2015), 3.

² Şükrü Keyifli, *Yaygın Din Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar*, (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2013), 27.

yılına kadar bu statüde faaliyet göstermiştir. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte devletin yeniden yapılandırılması sürecinde din işlerinin yürütülmesi konusunda da değişikliğe gidilmiş ve 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı Şer'îye ve Evkâf ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Vekâletlerinin ilgasına dair kanunla Şer'îye ve Evkaf Vekâletinin görevleri Başvekâlete bağlı olarak kurulan Diyanet İşleri Reisliği'ne verilmiştir.³ Şeyhülislamlıktan Şer'îye ve Evkaf Vekâleti'ne, ondan da Diyanet İşleri Riyaseti'ne dönüştürülen teşkilatın gerek yetki gerekse sorumluluk alanı önemli ölçüde daraltılarak görevi, "İslam dininin itikat ve ibadet alanıyla ilgili işleri yürütmek ve dini kurumları idare etmek" şeklinde ifade edilerek sınırlandırılmıştır.⁴ Nitekim 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması ile birlikte tekke ve zaviyelerle bunların görevlisi olan şeyhlerin idaresi Diyanet'in görev alanından çıkarılmıştır. 22.06.1935 tarihli Resmi gazetede yayımlanan 2800 sayılı "Diyanet İşleri Reisliği Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun", Diyanet'in ilk teşkilat kanunu olmuştur. 29.04.1950 tarih ve 5634 sayılı kanunla Diyanet İşleri Reisliği'nin ismi "Diyanet İşleri Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir.

DİB, 1961 anayasası 154. Madde ile genel idare içindeki yerini alarak anayasal bir kurum haline gelmiştir.⁵ 15.08.1965 tarihinde yürürlüğe giren 633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun", Başkanlığın görevleri noktasında önemli bir açılım getirmiş, İslam dininin ahlak alanı ile işleri yürütmek de DİB'in görevleri arasında sayılmıştır. Buna göre Kanun'da Başkanlığın görevi, "İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek"⁶ şeklinde ifade

³ İrfan Başkurt, *Diyanet'in Uygulamalı Tarihi (İmam-Hatiplik ve Müezzinlik Hizmetleri) 1924-1980*, (İstanbul: Marmara Reklam Ltd. 2012), 21-22.

⁴ 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı "Şer'îye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Vekâletlerinin İlgasına Dair Kanun" maddeleri için Bkz. Düstur 3, Tertip 5, 665.

⁵ Bkz. 1961 anayasası, Kabul Tarihi 9 Temmuz 1961, Kanun No: 334, Resmi Gazete, 20.7.1961, Sayı:10859, Düstur No: 4 Tertip 1-2.

⁶ 22 Nisan 1965 tarih ve 633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" için bkz. Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 4. s. 2911; *Resmi Gazete*, 2.7.1965, Sayı: 12038.

edilmiştir. Başkanlığın mevcut teşkilat yapısı, 633 sayılı Kanun'da çok kapsamlı değişiklikler yapan 01.07.2010 tarihli ve 6002 sayılı Kanun ile belirlenmiştir.⁷

DİB, belirlenen yasalar çerçevesinde kuruluşundan bugüne çeşitli alanlarda yaygın din eğitimi faaliyetlerini yürütmüştür. Bunlar genel olarak; camilerde vaaz, hutbe, cami dersleri ve yaz Kur'an kursları, cami dışında dini konularda düzenlenen konferans ve paneller, toplumun bütün kesimlerine yönelik basılı, sesli ve görsel yayınlar ve Kur'an kurslarında yürütülen eğitim-öğretim faaliyetleri olarak sıralanabilir. Fakat gerek örgün din eğitimi gerekse yaygın din eğitimi, Cumhuriyet döneminde siyasi gelişmelere bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Ülkemizdeki örgün ve yaygın din eğitiminin geçirdiği tarihi süreç dikkate alındığında bu durum açıkça anlaşılmaktadır.⁸ Bununla birlikte ülkemizde yaygın din eğitiminin geçirdiği değişkenlik, örgün eğitime göre özellikle eğitimin devamlılığı noktasında daha azdır. Örneğin 1929 yılında ilkokul programlarındaki din dersleri kaldırılmış, 1932 yılında İmam ve Hatip mektepleri, 1933 yılında Darülfünun bünyesinde açılan ilahiyat fakültesi kapatılmış ve 1939'da din bilgisi dersleri köy ilkokulları programlarından çıkarılmıştır. Fakat yaygın din eğitimi alanında, din ve Kur'an eğitimi, kısıtlanmış da olsa DİB'in cami ve Kur'an kursu gibi hizmet alanlarında sürdürülmüştür. Nitekim Kur'an kursları, Cumhuriyetin ilk yıllarında (1925) açıldıktan sonra ciddi sınırlamalar ve problemlerle karşılaşmış olsa da Kur'an öğretimine devam ederek günümüze kadar faaliyet göstermiştir.

DİB'in son yıllarda yürütmekte olduğu yaygın din eğitimi politikaları, pek çok farklı yeniliği ve değişimi beraberinde getirmiştir. Bu yenilik ve değişimlerden biri de Kur'an Kurslarıdır. Buna göre Kur'an Kurslarının yapılanması ve içeriğinde toplumun tüm kesimlerine hizmet verebilmesi için farklı uygulamalar başlatılmıştır. Bu uygulamalar arasında en çok dikkat çekenlerden biri de okul öncesi döneme yönelik açılan 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları olmuştur.

⁷ 13 Temmuz 2010 tarihli ve 27640 sayılı Resmi Gazete, Kanun No: 6002, Kabul Tarihi: 1/7/2010.

⁸ Mehmet Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", *Din Eğitimi El Kitabı* içinde, ed. Recai Doğan, Remziye Ege, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 291.; Bkz. Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*, (İstanbul: İlke Yayınları, 2014): 14.

2013 yılında açılan 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları ile DİB, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa okul öncesi döneme yönelik din eğitimi faaliyetlerini kurumsal bir çatı altında yürütmeye başlamıştır. Bu bağlamda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları hakkında yapılan ya da yapılacak olan bilimsel çalışmalar, kurslarda verilen din eğitimi hizmetinin niteliğinin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarıyla ilgili sayısı az olmakla birlikte bazı akademik çalışmalar da yapılmıştır. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarını konu edinen bu çalışmalarla ilgili bilgileri, çalışmamızın "İlgili Araştırmalar" başlığı altında verilecek bu çalışmalar içerisinde yapılmış bir doktora çalışması yer almamaktadır. Yüksek lisans tezlerinde ise; Betül Yıldırım, "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği)", (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2015), Sümeyra Uzun, "Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye Ve Amerika Örnekleri" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016), İbrahim Kurt, "Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri Ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, 2017) çalışmaları yapılmıştır.

İlgili çalışmalar incelendiğinde 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının, belirli açılardan ele alındığı ve genellikle lokal durum tespitleri yapılarak bazı değerlendirme ve önerilerde bulunduğu tespit edilmiştir.

Daha önce yapılan tez çalışmalarının ihtiyaç ve önemi dikkate alınarak çalışmamızda DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları konu alanı olarak belirlenmiş ve bütüncül bir yaklaşımla eğitim unsurları bağlamında ele alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının idari yapılanma, fiziki durum, öğrenme-öğretme süreci, öğretici, öğrenci, veliler açısından mevcut durumlarının ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığı, alanda görev yapan ve eğitim unsurlarının tümüyle etkileşim içerisinde bulunan öğreticilerle yapılan görüşmeler yoluyla tespit edilmeye ve ilgili alan yazından yararlanılarak değerlendirilmeler yapılmaya çalışılmıştır. Yapılacak yeni çalışmalara katkı sağlaması ve DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarındaki eksikliklerin giderilerek eğitim-öğretim faaliyetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sürdürülmesi adına önemli olduğu düşünülen araştırmamızın ana problem cümlesi "Diyaret İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları, eğitim unsurları

dikkate alındığında mevcut durum itibari ile ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşılamaktadır?” şeklinde oluşturulmuştur.

Bu temel problem çerçevesinde oluşturulan alt problem cümleleri de aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- DİB merkez ve taşra teşkilatı, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili görev ve fonksiyonlarını istenilen ölçülerde yerine getirmekte midir?
- 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının mevcut fiziki durumu, ihtiyaç ve beklentileri karşılamakta mıdır?
- 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında öğretim programı ve öğrenme-öğretme sürecinin temel nitelikleri nasıldır?
- 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenleri, ana yeterliliklere ne ölçüde sahiptir?
- 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrenci özellikleri nelerdir?
- Velilerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yönelik tutum ve davranışları nasıldır?

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Anayasal bir kurum olarak DİB, toplumun tüm kesimlerinin din eğitimi konusundaki ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermekle ve bu konuda gerekli çalışmaları yürütmekle yükümlüdür. DİB bu yükümlüğünü çeşitli yaygın eğitim vasıtaları ile yerine getirmektedir. DİB'in yaygın din eğitimi faaliyetlerini yürüttüğü en önemli kurumlardan biri de isteyenlere Kur'an'ı Kerim'in öğretilmesi, temel dini bilgi ve bilincin kazandırılması amacıyla yönelik din eğitimi hizmeti veren Kur'an kurslarıdır.

17.09.2011 tarihli ve 28057 sayılı Resmî Gazete 'de yayınlanan yönetmelik ile Kur'an kurslarına kayıt olmada yaş sınırı kaldırılmıştır.⁹ Bu yönetmelikle birlikte DİB, toplumun tüm kesimlerinin din eğitimi hizmetlerinden etkin ve verimli bir şekilde yararlanabilmesi çerçevesinde ve velilerin 4-6 yaş dönemi çocuklarının din

⁹ 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da değişiklik yapan 653 sayılı Kanun Hükmünde Kararname için bkz: Resmi Gazete, 17.09.2011, Sayı 28057.

eğitimi ihtiyaacının karşılanmasına yönelik taleplerinden hareketle 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarını aamıştır. Aaılışı henüz yeni sayılabilecek olan bu kursların eğitim unsurlarının bütüncül bir yaklaşımla araştırılması ve değerlendirilmesi önemlidir. Buradan hareketle 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının idari yapılanma, fiziki durum, ğretim programı ve öğrenme-öğretme süreci, öğretici, ğrenci ve veli unsurlarının mevcut durumlarının ihtiyaac ve beklentileri ne ölçüde karşıladığını tespit edip değerlendirmek ve buna göre zm nerileri üretmek çalışmamızın temel amacı olarak belirlenmiştir. Bu temel amaac çerçevesinde araştırmamızın alt amaaları şu şekilde belirlenmiştir:

- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının idari yapılanması içinde DİB ve müftülüklerin çalışmalarının ihtiyaac ve beklentileri ne ölçüde karşıladığını,
- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki durumlarının mevcut yapısının ihtiyaac ve beklentileri karşılayıp karşılamadığını,
- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ğretim programının yapısının ihtiyaac ve beklentilere ne ölçüde cevap verdiğini ve uygulamadaki durumunu,
- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticilerinin yeterlilikler bağlamında ihtiyaac ve beklentileri karşılama durumunu,
- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu ğrencilerinin özelliklerini,
- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu ğrenci velilerinin eğitim-ğretim sürecindeki durumlarını tespit etmek.

3. ARAşTIRMANIN ÖNEMİ

İnsan hayatı birbirini takip eden, birbirleriyle bağlantılı ve farklı özelliklere sahip gelişim evrelerinden oluşan bir süreçtir. Eğitimin amacına uygun ve etkin bir şekilde yapılabilmesi için bireylerin geçirdiği gelişim süreci, belirli evrelere ayrılmıştır. Temel olarak; çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemleri olarak isimlendirilen bu gelişim evrelerinin ilk basamağını çocukluk dönemi oluşturur. Çocukluk dönemi, diğer evrelere temel teşkil etmesi ve onları büyük ölçüde

etkilemesi sebebiyle önemli bir evredir.¹⁰ Ayrıca bu dönem, bireyin karakter şekillenmesi aşamasında oldukça etkin ve kritik bir dönemdir.

Çocukluk dönemiyle ilgili olarak farklı tanımlar ve sınıflamalar yapılmaktadır.¹¹ Fakat çocukluğun dini açıdan gösterdiği karakteristik özellikler dikkate alındığında bu dönemi, ilk (4-6 yaş), orta (7-9 yaş) ve ileri çocukluk (10-12 yaş) şeklinde sınıflandırabiliriz.¹² İlk çocukluk dönemi, din duygusunun çocukta uyanmaya ve kendini hissettirmeye başladığı, dini gelişme ve şekillenme sürecinin temellerinin atıldığı¹³ 4-6 yaş dönemini içine almaktadır. Okul öncesi dönem olarak da isimlendirilen ilk çocukluk dönemi, fiziksel, bilişsel ve psiko-sosyal açıdan insan hayatının “kritik dönemi” olarak değerlendirilmektedir.¹⁴

Günümüzde başta batıda olmak üzere bütün dünyada, “lifelong learning” (hayat boyu öğrenme) düşüncesi, eğitim olgusu ve sürecinde yeni bir yaklaşım ortaya çıkarmıştır. Eğitimin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğu kabulü, yeni eğitim-öğretim alanlarının ve uygulamalarının ortaya çıkmasına ve geliştirilmesine temel teşkil etmiştir.¹⁵ Okul öncesi dönem eğitimi, özellikle XX. yüzyılın başlarında psikoloji biliminin gelişmesiyle önemi anlaşılan ve bu yönde sistemli çalışmalar yapılan bir alandır.¹⁶ Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel seviyeleri farklı ailelerde büyüyen çocuklar arasında meydana gelen eğitim farklılıklarını asgari düzeye indirmek, onları ilkokula hazırlamak, çalışan annelerin çocuklarının bakımını ve eğitimlerini sağlamak amacıyla okul öncesi eğitimin sistemleştirilmesi ve yaygınlaştırılması yoluna gidilmektedir.¹⁷ Dolayısıyla okul öncesi eğitim kurumlarına duyulan ihtiyaç, bir anlamda içinde bulunduğumuz çağın getirdiği değişim ve dönüşümlerin doğal bir sonucu olarak görülmüştür. Bu sebeple ülkemizde zorunlu eğitime başlama yaşı 66 aya (5,5 yaşına) indirilmiştir.

¹⁰ Bekir Onur, *Gelişim Psikolojisi*, (Ankara: İmge Kitabevi, 1997), 74.

¹¹ Bkz. Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, (Ankara: TDV Yayınları, 2015), 26-28.

¹² Selçuk, *Dini Motifler*, 28.

¹³ Ali Baz Bilici, “Din Eğitiminin İlk Temelleri, Erken Çocuklukta Din”, *DEÜİFD*, XLII, (2015): 80.

¹⁴ Recep Kaymakcan, “Hoşgörü Eğitimi”, *Din Eğitiminde Çağdaş Konular* içinde, ed. Mustafa Köylü, (İstanbul: DEM Yayınları, 2012), 247.

¹⁵ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 182.

¹⁶ Ayla Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, (İstanbul, Epsilon Yayınları, 2002), 43.

¹⁷ Selçuk, *Dini Motifler*, 67.

Ülkemizde örgün eğitimde din eğitimi, okullarda “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi ismiyle 4. sınıftan itibaren 12. sınıfa kadar zorunlu dersler arasında verilmektedir. Bunun yanında Talim ve Terbiye Kurulu’nun 25.06. 2012 tarih ve 69 sayılı kararıyla Ortaokul 5. sınıftan itibaren lise 12. sınıfa kadar seçmeli olarak haftada iki saat “Kur’an-ı Kerim”, “Hz. Muhammed’in Hayatı” ve “Temel Dini Bilgiler” dersleri de verilmektedir. Fakat çocukların ilkökul 4. sınıfa kadar dini açıdan nasıl bir etkiyle büyüdüğü, araştırılması ve üzerinde durulması gereken konular arasındadır.

Gelişimin en önemli evrelerinden biri olarak kabul edilen ve bireyin sonraki yaşantısının adeta üzerine bina edildiği okul öncesi dönemde, çocukların din eğitimi ihtiyacının formal bir eğitim içerisinde ve işin uzmanları tarafından karşılanması, onların sağlıklı bir dini temele sahip olmaları açısından önem arz etmektedir.

36-72 aylık çocukların eğitim gördüğü okul öncesi eğitim kurumlarının programı, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, çocukların beden, zihin ve duygu gelişmelerin ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamayı, onları ilkökula hazırlamayı, şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelenler için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmayı, çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.¹⁸

Okul öncesi öğretim programları, çocukların gelişim özellikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Fakat bu programlarda çocukların dini gelişimleri göz önünde bulundurulmamakta, din eğitimine yönelik bir yaklaşım ve uygulama ortaya konmamaktadır. Türkiye’de örgün eğitimde din eğitimi öğretim programlarına ancak çocuklar on yaşına (4. sınıf) geldiklerinde girmektedir. Bu durum, bize yaşam boyu eğitim ilkesi göz önüne alındığında bireylerin din eğitimi ihtiyacının sadece örgün eğitim kurumları ile karşılanabilmesinin mümkün olmadığını bize göstermekte ve yaygın din eğitimi kurumlarına önemli görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Buna göre okul öncesi dönemde, çocukların genel eğitimini ve okula hazırlık sürecini destekleyecek, karakter, ahlak ve değerler eğitimine yönelik gelişiminde rehberlik edebilecek, çocukların dinamiklerinde var olan inanma ve inanç

¹⁸ MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin), (Ankara: 2013), 10.

potansiyelinin doğru yöntemlerle işlenebilmesine ve geliştirilmesine imkân sağlayacak bir eğitime ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁹

Örgün eğitimin eksik bıraktığı okul öncesi ve 4. sınıfa kadar din eğitimi, yaygın din eğitiminde ülkemizdeki en önemli kurumlardan biri olan Kur'an kurslarıyla²⁰ karşılanmak istenmiştir. Bu bağlamda toplumun ihtiyaç ve beklentilerine yönelik olarak okul öncesi dönemden yetişkinlik dönemine kadar isteyen herkesin din eğitimi hizmetlerinden yararlanabilmesini sağlamak amacıyla Kur'an kursuna katılmada yaş sınırlaması, 17.09.2011 tarih ve 653 sayılı Kanun Hükmünde Kararname²¹ ile kaldırılmıştır. İlgili yasa, yaygın din eğitimi kurumu olarak ülkemizde din konusunda toplumu aydınlatma görevini yasalarla elinde bulunduran DİB'e bir sorumluluk yüklemiştir. DİB, 26 Ocak 2012 tarihinde "4-6 Yaş Grubuna Yönelik Olarak Din Eğitimi Projesi" başlatmış ve böylece 2013 yılında okul öncesi döneme ilişkin programlı din eğitimi ve öğretimi etkinliklerinin gerçekleştirilmesi için 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarını uygulamaya koymuştur.

4-6 yaş grubu Kur'an kursları, açılışından bugüne kadar geçen zaman dilimi içerisinde toplum tarafından büyük bir talep görmüş ve hızla yaygınlaşmıştır. DİB'in kuruluşundan (3 Mart 1924) itibaren gerçekleştirdiği Kur'an eğitimi faaliyetleri dikkate alındığında, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının dikkat çeken ve yeni bir uygulama alanı olduğu göze çarpmaktadır. Çünkü DİB'in yaygın din eğitimi hizmetleri dikkate alındığında ilk defa okul öncesi döneme ilişkin din eğitimi ve öğretimi faaliyetleri, bir plan ve program dâhilinde kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur.

DİB'in hizmet alanları içerisinde en fazla dikkat çeken alanlar arasında bulunan 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili akademik çalışmaların sayısı ise

¹⁹ Süheyla Yıldırım, "Kur'an Kurslarında Okulöncesi İhtiyacı", *Yecder Kitapları (4)* içinde. Bu bildiri İstanbul'da 27 Nisan 2013 tarihinde düzenlenen Yecder IV. Ulusal Din görevlileri Sempozyumunda sunulmuştur, (İstanbul: Yecder, 2013), 183-184.

²⁰ M. Şevki Aydın, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, (Ankara: DİB Yayınları, 2010), 28.

²¹ 17/09/2011 tarih ve 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararname.

henüz çok sınırlıdır.²² Dolayısıyla 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının eğitim unsurları dikkate alındığında mevcut durumunun ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığının tespiti, okul öncesi döneme yönelik din eğitimi hizmeti yürüten bu kurslarda daha etkin ve verimli bir eğitim öğretim ortamı oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca verilen bilgilerden hareketle yapılan çalışmanın;

DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili yapacağı yeni çalışmalar için kaynak olması,

Din eğitimi, Kur'an Kursları, okul öncesi dönemde din eğitimi ve 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmalara örneklik teşkil etmesi,

4-6 yaş grubu Kur'an Kurslarının mevcut durumunun ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığının tespit edilerek sürece etki eden unsurların yeniden değerlendirilmesine ve geliştirilmesine, dolayısıyla da bu kurslardaki eğitim-öğretim sürecinin daha etkin ve verimli olmasına katkı sağlaması,

Çalışma neticesinde ortaya çıkan bulguların, sonraki akademik çalışmalara kaynaklık etmesi açısından önem taşıdığı söylenebilir.

4. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma;

Türkiye'de 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ve çocukluk dönemi din eğitimi uygulamalarını içeren literatür çalışmaları,

DİB'e bağlı 4-6 yaş grubu Kur'an kursları evreni ve İzmir ili merkez ilçelerinde (Bayraklı, Bornova, Buca, Çiğli, Gazimir, Karabağlar, Karşıyaka,

²² Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili yapılan akademik çalışmalar için bkz.: Cemal Tosun, Fatma Çapçioğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi" *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5, 5, (2015): 705-720.; Betül Yıldırım, "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği)", (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2015); Sümeyra Uzun, "Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye Ve Amerika Örnekleri" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016); Ayşegül Gün, "Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (2016): 33-66; İbrahim Kurt, "Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)", (Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, 2017)

Konak) bulunan 20 4-6 yaş grubu Kur'an kursu ve bu kurslarda görev yapan öğretmenlerden basit tesadüfî örneklem yöntemiyle seçilmiş 30 öğretici,

4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenleri için eğitim unsurları dikkate alınarak hazırlanan ve kursların bu unsurlar açısından değerlendirilmesini hedefleyen yarı yapılandırılmış mülakat soruları,

2017 yılında İzmir ili merkez ilçelerindeki DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında kendileriyle mülakat yapılan örneklem grubunun vermiş olduğu cevaplar,

Mülakat sorularına verilen cevaplardan elde edilen veriler ve yapılan analizler sonucunda getirilecek öneriler,

2017 yılı Mayıs ayında İzmir'in çeşitli merkez ilçelerinde mülakatın yapıldığı zaman ve mekânla sınırlıdır.

5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

4-6 yaş dönemi din eğitimi ile ilgili olarak pek çok araştırma bulunmakla birlikte doğrudan DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an kurslarını konu edinen araştırmalar oldukça sınırlıdır. Kurslarla ilgili araştırmaların sınırlı olmasının en önemli sebeplerinden biri olarak 2013-2014 eğitim öğretim yılı itibariyle faaliyete geçen kurumların henüz yeni sayılabilecek bir tarihsel süreç geçirmeleri gösterilebilir. DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarını konu edinen sınırlı sayıdaki çalışma ve içeriği şu şekildedir.

Davut Doğan, "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme" adlı makalesinde, Dini Bilgiler 1 öğrenme alanı kazanımlarının öğrenci gelişim özelliklerine uygunluk düzeylerini değerlendirmiş ve ulaştığı sonuçlardan yola çıkarak bazı önerilerde bulunmuştur.

Tosun ve Çapçioğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi"²³ adlı makalede, 4-6 Yaş Grubu Kur'an kursları öğretim programını ve öğretici kitaplarını dini gelişim kuramları

²³ Cemal Tosun, Fatma Çapçioğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi" *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5, 5, (2015): 705-720.

çerçevesinde bir doküman analizi incelemesine tabi tutmuşlardır. Çalışmada 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu öğretim programının hazırlanmasında dini gelişim alanında yapılan çalışmalardan ne ölçüde yararlandığı ve programın amaç, kazanım, hikâye ve etkinlikler açısından 4-6 yaş grubu çocukların dini gelişim düzeylerine uygunluğu araştırılmıştır.

Yıldırım, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği)”²⁴ adlı yüksek lisans tezinde Sivas İl Müftülüğü 4-6 Yaş Arası Din Eğitimi Kurumu ve iki özel kursta uygulanmakta olan din eğitimini, gözlem tekniği ve öğretmenlerle yapmış olduğu görüşmeler yoluyla ortaya koyarak değerlendirmiş ve uygulamaya yönelik bazı önerilerde bulunmuştur.

Uzun, “Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye Ve Amerika Örnekleri”²⁵ isimli yüksek lisans tezini 2016 yılında tamamlamıştır. Uzun, tezinde DİB Kur'an Kursu Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) ile Amerika'da yaşayan Müslümanların 1993'ten beri uygulamakta olduğu IQRA Vakfı Okul Öncesi İslam Dini Eğitimi Programını (IQRA Kindergarten Islamic Curriculum) mukayeseli olarak incelemiştir.

Gün, “Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği”,²⁶ adlı çalışmasında öğretici yeterliliği, öğretim programı, öğrencilerin öğrenme güçlüğü çektiği alanlar ve öğretim ortamı konularını, öğretici ve velilerle yaptığı anket ve görüşmelerden elde ettiği bulgularla değerlendirmiştir. Gün, bu çalışmasında tespit edilen eksikliklere yönelik bazı öneriler sunmuştur.

²⁴ Betül Yıldırım, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği)”, (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2015)

²⁵ Sümeyra Uzun, “Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye ve Amerika Örnekleri” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016)

²⁶ Ayşegül Gün, “Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (2016): 33-66

Kurt, “Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği),²⁷ isimli yüksek lisans tezinde 4-6 Yaş grubu Kur'an kursları hakkındaki veli memnuniyet düzeylerini ve beklentilerini, uygulamış olduğu anketle ortaya koymuş ve tespit edilen eksikliklere yönelik bazı öneri ve tekliflerde bulunmuştur.

“4-6 Yaş Kuran Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi” adlı çalışmayı birlikte hazırlayan Ali Gücen, Ahmet Çakmak ve M. Fatih Ay, 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programı hakkında Erzurum İl Müftülüğü'ne bağlı olarak açılan 4-6 yaş Kur'an kurslarında çalışan 5 öğreticiye yarı yapılandırılmış mülakat uygulamış ve elde ettikleri sonuçlar doğrultusunda bazı önerilerde bulunmuşlardır.²⁸

6. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları, DİB tarafından 4-6 yaş grubuna yönelik din eğitimi verilen Kur'an kurslarıdır.

Okul öncesi eğitim, mecburi eğitim çağına gelmemiş, 3 yaş (36 ayını dolduran), 4 ve 5 yaş (66 aydan küçük olanlar) gurubundaki çocukların eğitim kademesidir.

Okul öncesi eğitim kurumu, okul öncesi dönemde çocuklara eğitim veren anaokulu, ana sınıfı ile uygulama sınıflarını kapsamaktadır.

Okul öncesi din eğitimi kurumu, DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için kullanılmaktadır.

²⁷ İbrahim Kurt, “Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri Ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, 2017).

²⁸ Ali Gücen, Ahmet Çakmak ve M. Fatih Ay, “4-6 Yaş Kuran Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi” Uluslar arası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı (18-20 Mart 2016): 752-765.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN METODU

Araştırma, belirli bir sorunun sistematik ve mantıklı bir şekilde cevaplandırılmasına yönelik bir girişimdir. Bunun için farklı yöntemler kullanılmaktadır.²⁹ Çalışmamızın ikinci bölümünde Hz. Peygamberden günümüze çocukların din ve Kur'an eğitimi, literatür taraması yapılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bir yaklaşıma göre araştırma yöntemleri, realizm tabanlı pozitivist bakış açısından hareketle ortaya çıkan ve özellikle fen bilimlerinde kullanılan nicel araştırma yöntemi ile nicel araştırma yönteminin ortaya koyduğu sonuçların sosyal bilimler için sınırlı ve yetersiz olmasının getirdiği arayışla geliştirilen nitel araştırma yöntemi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.³⁰ Aynı zamanda bir alan araştırması olan çalışmamızın üçüncü bölümünde bu iki yöntemden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırmalar genel olarak görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi şeklinde farklı tekniklerle gerçekleştirilmektedir. Nitel araştırma teknikleri, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına imkân tanıdığı için sosyal bilimlerde sıkça kullanılmaktadır. Bu tekniklerden en sık kullanılanı ise "görüşme/mülakat"tır.³¹ Görüşme, bireylerin tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde

²⁹ Araştırma türlerinin farklı sınıflandırılmalarıyla ilgili olarak bkz: Yahşi Yazıcıoğlu, Samiye Erdoğan, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Detay Yayıncılık, 2014), 33-37.

³⁰ Ali Yıldırım, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi" *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23, 112 (1999), 7-9. 102-117.

³¹ Canan Çetin, Mehmet Lütfi Arslan, *Mülakat; Teori, Süreç ve İlkeler*, (İstanbul: Beta, 2014), 8.

etmede oldukça etkili bir tekniktir.³² Sözlü iletişim yoluyla araştırmacı ve katılımcı arasında kurulacak olan samimi ilişki neticesinde katılımcının özgürce vereceği cevaplar, diğer araştırma tekniklerinin veremeyeceği kadar özel, derin ve doğru bilgilerin araştırmacı tarafından elde edilmesini sağlayabilmektedir.³³ Dolayısıyla araştırmamızın üçüncü bölümünde nitel görüşme tekniği kullanılarak 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının mevcut durumunun ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığı ile ilgili toplanan verilerin betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmesi yapılmıştır.

Nitel verilerin analizinde farklı teknikler kullanılabilir. Çalışmamızda görüşmeler neticesinde elde edilen veriler, betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenmiş olan temalara/araştırmanın problemlerine göre betimlenmekte ve yorumlanmaktadır. Ayrıca bu teknikle verilerden doğrudan alıntılar yapılarak görüşme ve gözlemlerin olduğu gibi araştırmaya yansıtılması³⁴ da sağlanabilmektedir.

Verilen bilgilerden hareketle DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarının, mevcut durum itibarıyla ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığına ilişkin sonuçların ortaya konulmasına yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmamız nitel bir durum çalışması olarak değerlendirilmiştir. Araştırma verilerinin toplanması sırasında görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma verileri, açık uçlu soruları ihtiva eden yarı yapılandırılmış görüşmenin gönüllü katılımcılara uygulanması neticesinde elde edilmiştir. Bu esnada ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınan görüşmeler, daha sonra yazılı ortama aktarılmış, betimsel analiz tekniğiyle çözümlenerek değerlendirilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evreni, İzmir ili merkez ilçelerinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılında açık bulunan DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarıdır. İzmir İl Müftülüğü'nden alınan istatistikî bilgilere göre 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde açık bulunan

³² Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2005), 92.; Yıldırım, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri", 10.

³³ Abbas Türnüklü, "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24 (2000), 557.

³⁴ Yıldırım, Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 224.

toplam 4-6 yaş grubu Kur'an kursu sayısı 57'dir. Bu kurslarda görev yapan öğretici sayısı ise; 27'si kadrolu, 62'si geçici (fahri) olmak üzere toplam 89'dur. Belirtilen kurs ve kurs öğretmenleri araştırma evrenimizi oluşturmaktadır.

Araştırmada verilerin elde edilebilmesi için ilk olarak çalışma alanlarıyla ilgili ön gözlem ve görüşmeler yapılmış, elde edilen veriler doğrultusunda çalışma grubu belirlenmiştir. Görüşme tekniğinin yapısı gereği çalışma grubu sınırlı tutulmuştur. Çünkü nitel yöntem ve tekniklerin kullanıldığı araştırmalarda, genellikle ne kadar çok sayıda örneklem ile çalışıldığı değil, belirlenen örneklem grubunun araştırmacının ihtiyaç duyduğu bilgi miktarını karşılayıp karşılamadığı önemlidir. Dolayısıyla örneklem grubunun sayısal büyüklüğü veya küçüklüğü yerine amaca yönelik bilgi elde etmede en geniş çeşitliliğe sahip olması, problemin farklı boyutlarının ortaya konmasında ve daha fazla bilgiye ulaşılmasında daha önemli görülmüştür. Burada, elde edilen verilerin tekrarlanmaya başlaması, örneklem sayısının yeterli olduğunu gösteren bir ölçü olarak kabul edilmiştir.³⁵

Yukarıda belirtilen bilgiler doğrultusunda araştırmanın örneklemini için, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında İzmir ili merkez ilçelerinden evreni temsil edecek sosyo-kültürel yapıdaki 8 ilçe (Bayraklı, Bornova, Buca, Çiğli, Gazimir, Karabağlar, Karşıyaka, Konak) tespit edilmiştir. Söz konusu ilçelerden basit tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 20 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu ve bu kurslarda görev yapan 30 öğretici, araştırmamızın örneklem grubunu oluşturmuştur.

3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN TOPLANMASI

Araştırmada öncelikle 4-6 yaş dönemi din eğitimi ile ilgili çalışmalar incelenmiş ve literatür taraması yapılmıştır. Sonrasında kullanılacak nitel veri toplama tekniği belirlenmiştir. Uzmanlarla görüşüldükten sonra araştırma için veri elde etmede en uygun tekniğin görüşme tekniği olduğuna karar verilmiştir.

Sosyal bilimlerde niteliksel veri toplama aracı olarak kullanılan mülakat/görüşme; "sözel olarak bilgi toplama", yüz-yüze deneklere soru sorarak veri

³⁵ Türnüklü, "Görüşme", 547-548.

toplama” şeklinde tanımlanmıştır.³⁶ Burada veri toplama, belirli bir amaç doğrultusunda ve planlı bir iletişim süreci içinde gerçekleştirilmektedir.³⁷ Mülakatlar genel olarak “yapılandırılmış”, “yarı yapılandırılmış” ve “yapılandırılmamış mülakat” olmak üzere üç şekilde uygulanmaktadır.

Şüphesiz ki araştırma yöntemlerinde kullanılan her bir tekniğin olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Burada önemli olan araştırmanın yapısına en uygun olan tekniğin belirlenmesi ve doğru bir şekilde uygulanmasıdır. Bu aşamadan sonra toplanan bilgilerin problemle ilgili, güvenilir, tutarlı ve hatalardan olabildiğince uzak olması gerekmektedir. Aksi takdirde yapılacak analizler bilimsel geçerliliğe sahip olamayacaktır.³⁸

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çünkü yapılandırılmış görüşmeye göre esnek bir yapıya sahip olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, görüşmenin gidişatına göre katılımcıya sorulacak ek veya alt sorularla, daha önce öngörülmeyen fakat araştırma için önemli bulunan bilgilere ulaşabilmeyi sağlamakta, böylece katılımcının kendini daha geniş bir alanda ifadelendirmesine olanak tanımaktadır. Diğer taraftan araştırmanın önceden hazırlanan protokole göre sürdürülmesi sebebiyle bu teknik yapılandırılmamış görüşme tekniğine göre daha sistematik ve karşılaştırılabilir veri elde etme imkânı sunmaktadır. Dolayısıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, belirli düzeyde standartlığa ve esnekliğe sahip eğitimbilim araştırmaları için daha tercih edilen bir teknik olarak değerlendirilmektedir.³⁹ Ortaya konulan bilgilerden yola çıkarak araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurularak katılımcılardan hem sistematik bilgiler elde edilmiş hem de gerek görülmesi durumunda ek soru ve görüşlerle bilgilerin daha sağlıklı bir şekilde toplanması sağlanmaya çalışılmıştır.

³⁶ Yahşi Yazıcıoğlu, Samiye Erdoğan, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Detay yayıncılık, 2014), 154.

³⁷ Çetin, Arslan, *Mülakat*, 7.

³⁸ Yazıcıoğlu, Erdoğan, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 154.

³⁹ Türnüklü, “Görüşme”, 547.

Görüşmenin gerçekleştirilebilmesi için alanda uzman kadroların ve Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin görüşleri alınarak yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun bir şekilde hazırlanan açık uçlu sorular, gerekli düzenlemeler yapıldıktan ve eksiklikler giderildikten sonra uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Hazırlanan görüşme soruları; idari yapılanma, fiziki yapı, öğretim programı ve öğrenme-öğretme süreci, öğretici, öğrenci, veli olmak üzere genel itibarıyla 6 ana başlık altında toplanmıştır.

Araştırma öncesinde öğretmenlerle ön görüşmeler yapılmış ve araştırmaya katılmak isteyen öğretmenlere görüşme tekniği uygulanmıştır. Araştırma sürecinde tüm görüşmeler, katılımcıların istedikleri zaman ve mekânda, mümkün olan en uygun şartlarda yapılmaya çalışılmıştır. Görüşme başlamadan önce katılımcılara, görüşmenin amacı, gizliliği ve araştırma hakkında gerekli ön bilgiler verilmiş, yapılan görüşmenin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınabilmesi için kendilerinden izin alınmıştır. Araştırma sorularının samimi ve yalın bir şekilde cevaplandırılabilmesi için öğretmenlerin isimleri ve görev yerleri gizli tutulmuştur.

Her bir katılımcı için düzenlenen "gönüllü katılım formu", doldurulup imzalandıktan sonra görüşmeye başlanmıştır. Görüşmede sorular, konulara göre gruplandırılarak ve mümkün olduğunca birbirini takip eden ve içerik olarak birbirini tamamlayan bir sıra ile katılımcıya yöneltilmiştir. Görüşmede belirsizliklerin veya yanlış anlaşılmaların önüne geçmek için gerekli müdahaleler yapılarak sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine dikkat edilmiştir. Ayrıca görüşmenin durumuna göre araştırmamızı ilgilendiren hususlarda mülakata yeni sorular eklenmiş, katılımcının önemli gördüğü hususlar dikkate alınmış ve böylece görüşmenin esnekliği sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmeler yaklaşık olarak 45 dakika ile 80 dakika arasında sürmüştür.

4. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Araştırma verilerinin analizinde şu süreç izlenmiştir. Öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen ses kayıtları öncelikle bilgisayar ortamına aktararak metin haline getirilmiştir. Transkripsiyonu yapılan metinler, gözden geçirilerek anlamlı bölümlere ayrılmış ve kodlama yapılmıştır. Kodlanan metinler araştırma soruları dikkate alınarak belirli konular etrafında kategorize edilmiştir.

Analiz aşamasında her bir görüşmede benzer kategorilerin bulunmasına dikkat edilmiş, ancak bu kategorilerde yer almayan fakat analiz aşamasında önemli olduğu düşünülen veriler çalışmaya eklenmiştir.

4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili öğretmenlerle yapılan görüşmelerin analizi aşamasında belirlenen 6 üst kategori ve bu kategorilerin alt basamakları şu şekilde düzenlenmiştir:

DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında İdari Yapılanma: DİB merkez teşkilatının ve müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursu ile ilgili çalışmaları bu kategoride yer almıştır.

DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında Fiziki Durum: Bu kategoride DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının konumu ve ulaşım imkânları, fiziki mekân özellikleri, hijyen ve güvenliği konuları ele alınmıştır.

DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı ve Öğrenme-Öğretme Süreci: DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının yapısı, programın öğrenme ve öğretme sürecine aktarımı ve kullanılan materyaller bu kategoriyi oluşturmuştur.

DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticileri: Bu üst başlıkta DİB 4-6 yaş Kur'an kursu öğretmenlerinin kişisel bilgileri, alan bilgisi yeterlilikleri, öğrenme öğretme süreci yeterlilikleri, genel kültür yeterlilikleri, kişilik ve karakter özellikleri kategorilerine yer verilmiştir.

DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrencileri: Burada DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrencilerinin niceliksel bilgileri, gelişim düzeyleri, öğrenme ve öğretme sürecinde yer alışları üzerinde durulmuştur.

DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrenci Velileri: DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrenci velileri üst kategorisi, öğrenci velilerinin öğrenci gelişim özellikleri hakkındaki farkındalıkları, eğitim-öğretim sürecine katkıları ve 4-6 yaş Kur'an kurslarından beklentileri bu ana başlığın alt kategorileri olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların kodlanmasında her bir öğretici için (1), (2) şeklinde sıra numarası verilerek arşivleme usulü takip edilmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlere ilişkin diğer bilgiler Ek 1 'de tablo halinde verilmektedir.

Son olarak elde edilen bulgular açıklanmaya ve bulgular arasındaki sebep sonuç ilişkileri tespit edilmeye çalışılmış, ulaşılan bulgu ve yorumlar bütüncül bir şekilde sunularak raporlaştırılmıştır. Raporlaştırma aşamasında, araştırma soruları göz önünde bulundurularak, bulgu ve yorumlar özet halinde ve okuyucu tarafından anlaşılabilir şekilde sunulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLARDA DİN VE KUR'AN EĞİTİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ VE ÖZELLİKLERİ

1. ÇOCUKLARDA DİN VE KUR'AN EĞİTİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Çocuklarda din ve Kur'an eğitiminin tarihsel sürecini ele aldığımız bu bölümde, Hz. Peygamberden bugüne çocuklara yönelik din ve Kur'an eğitimi, kurumsal yapı, program, öğretmen ve öğrenci özellikleri bağlamında ortaya konmaya çalışılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde araştırmamızın hedef kitlesi olan 4-6 yaşa yönelik günümüzdeki anlamda Kur'an eğitiminin yapıldığı eğitim kurumlarına dair bilgilere ulaşamamıştır. Fakat Müslüman çocukların küçük yaşlardan itibaren din ve Kur'an eğitimi aldıkları bilinmektedir. Dolayısıyla bu bölümde genel olarak çocuklarda Kur'an eğitiminin nasıl gerçekleştirildiği incelenirken, özellikle 4-6 yaş dönemine yönelik Kur'an eğitiminin tarihsel süreçteki izleri bulunmaya ve ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1.1. Hz. Peygamber'den Osmanlı Dönemine Çocuklarda Din ve Kur'an Eğitimi

610 yılında Kur'an'ın nüzülü ile başlayan İslam/din eğitimi, gizlilik içerisinde sürdürülen davet döneminde özellikle yetişkinleri hedef alan, başta tevhid inancı ve

ahlaki esaslar olmak üzere⁴⁰ insanların duygu, düşünce ve davranışlarında vahiy çerçevesinde değişiklik yapmayı amaçlayan, şifahi⁴¹ bir yaygın eğitim anlayışını ifade etmektedir. Kur'an ayetlerinin baskılar sebebiyle gizlilik içerisinde ve pek çok zorluklarla insanlara öğretilmeye çalışıldığı Mekke döneminde İslam eğitimi, ancak yaygın eğitim vasıtaları kullanılarak yapılabilmektedir.⁴² Bu dönemdeki eğitim öğretim faaliyetlerinin karakteristik özelliği, nazil olan Kur'an ayetlerinin ezberlenmesi, yazılması, saklanması ve gereğince amel edilmesi; niteliği ise Tevhid esasının zihinlere ve kalplere yerleştirilmesi olmuştur.⁴³

Gizli davet döneminde başta el-Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın, Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir'in evi olmak üzere, Kâbe'nin civarı, Ammâr b. Yâsir'in mescidi Kur'an ayetlerinin tebliğ edildiği ve öğrenildiği ilk yerler olarak sıralanabilir.⁴⁴ İslam'a açıkça davetin emredilmesi ile birlikte Kâbe civarı, yollar, panayırlar, subaşları, hac ibadeti yapılan yerler, pazarlar, konaklayan kervanlar ve fırsat bulunan her ortam, Kur'an eğitimi için değerlendirilmiştir.⁴⁵ İslam'ın ilk dönemlerinde Kur'an eğitiminin evlerde yapılması, zaruretin bir neticesidir. Çünkü umumi eğitime elverişli mekânlar olmayan evler, mahremiyet teşkil etmesi, herkesin girmesine uygun olmaması, gelenlerin rahat davranamaması gibi sebeplerle büyük çapta eğitim yapılmasına uygun görülmemiştir.⁴⁶

Hz. Peygamberin 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret etmesi, Müslümanlar için cemaat olmaktan devlet olmaya geçişte önemli bir dönüm noktası

⁴⁰ Mahmut Dündar, "Erken Dönem İslami Eğitim", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 32, 291.

⁴¹ Bilal Doğan, "İslam Tarihinde Mekke Dönemi Eğitim ve Öğretimi", *Diyanet Dergisi*, 25, 2 (1989): 123.

⁴² İlhan Yıldız, "Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (1998): 310.

⁴³ Hüseyin Algül, Osman Çetin, *İslam Tarihi*, II (İstanbul: Gonca Yayınları, 1991), 180.

⁴⁴ M. Asım Köksal, *Kitap ve Sünnet*, (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 18.

⁴⁵ Doğan, "Mekke Dönemi Eğitim ve Öğretimi", 124; Zeki Salih Zengin, "Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi", *Din Eğitimi* içinde, ed: Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2015), 27.

⁴⁶ Ahmed Çelebi, *İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi*, çev. Ali Yardım (İstanbul: Damla Yayınevi, 2013), 72.; M. Faruk Bayraktar, *Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, 91; Kadri Yıldırım, "İslam Kültüründe Mescidin Eğitim Öğretim Fonksiyonu Üzerine Bir İnceleme", *Diyanet İlmî Dergi*, 44, 4, (2008): 11.

olmuştur.⁴⁷ Medine dönemi şeklinde ifade edilen bu dönemde Müslümanlar hem dinlerini özgürce yaşama fırsatı, hem de tebliğ için uygun bir ortam bulmuşlardır.

Medine dönemi İslam eğitimine bakıldığında büyük ölçüde Kur'an ayetlerinin, Hz. Peygamberin söz fiil ve takrirlerinin öğrenilip uygulanması amacını gerçekleştirecek bir nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu dönem, insanların İslam ve Kur'an ile buluşturulması noktasında eğitim anlayışı açısından Mekke dönemi ile paralellik arz etmektedir. Fakat Medine'nin özgür ortamı ve Müslümanların ihtiyaçları doğrultusunda bu dönemde özellikle kurumsallaşma noktasında bazı yeniliklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kurumların başında ise hiç şüphesiz Mescid-i Nebevi gelmektedir. Mescid-i Nebevi'nin inşası ile Müslümanlar, ibadet etme yanında başta Kur'an olmak üzere dini esasları öğrenmek için evlerden daha rahat ve geniş çaplı bir eğitim-öğretim yerine kavuşmuşlardır.⁴⁸ Mescid-i Nebevi'nin bir bölümünde oluşturulan ve ihtiyaç sahipleri için barınma imkânını yanında ilim öğrenenler için de önemli bir yer olan "suffa", İslam'ın ilk eğitim-öğretim müessesesi, hatta ilk üniversitesi olarak değerlendirilmektedir.⁴⁹

Sayıları az olmakla birlikte Mekke'de İslam öncesinden itibaren çocuklara okuma-yazma öğretilen ve temel eğitim verilen küttablar, Medine döneminde çocukların eğitiminde ayrı bir öneme sahip olmuştur. Küttab; yazı yazma öğretilen yerin ismidir.⁵⁰ Bir mahalle mektebi⁵¹ hüviyetinde olan bu yerlere - ister Kur'an, ister okuma-yazma eğitimi olsun - müşterek olarak "küttab" ismi verilmiştir.⁵² Özellikle İslam'ın Medine'de bulunduğu özgür ortama paralel olarak Hz. Peygamber döneminde Küttâb-u Urve, Küttâb-u Beni Amr b. Osman, Küttâb-u Sahk el-A'rec, Küttâb-u en-Nasr, Küttâb-u Âl-i Zeyn, Küttâb-u Rezin adlarında altı küttabın varlığından

⁴⁷ Mustafa Ağırman, "Hz. Peygamber'in Medine'yi İslamlaştırması ve Hicret Projesi", *EKEV Akademi Dergisi*, I, 2, (1998): 85.

⁴⁸ Çelebi, *Eğitim Öğretim Tarihi*, 72.; Mehmet Dağ, Hıfzırrahman R. Öymen. *İslam Eğitim Tarihi*. (Ankara: MEB Basımevi, 1974), 73.; Zeki Salih Zengin, "İslam Din Eğitiminin Tarihsel Gelişimi: İslam'da Eğitim ve Öğretim", *Din Eğitimi el Kitabı* içinde, ed: Recai Doğan, Remziye Ege, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015): 21.

⁴⁹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi I-II*. çev. M. Mutlu – Salih Tuğ, (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1969). I, 179; II, 768.

⁵⁰ Çelebi, *İslam'da Eğitim – Öğretim Tarihi*, 23-27.

⁵¹ Şakir Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, (İstanbul: Nesil Yayınları, 2012), 66.

⁵² Çelebi, *İslam'da Eğitim – Öğretim Tarihi*, 27

kaynaklarda bahsedilmektedir.⁵³ Yine kaynaklarda Medine'de Mahreme b. Nevfel'e ait bir dârülkurrânın bulunduğundan da bahsedilmektedir.⁵⁴

Yukarıda belirtilen küttâb isimlendirmelerinden de anlaşılacağı üzere ilk zamanlar çocukların eğitim faaliyeti için muallimlerin evleri kullanılmıştır.⁵⁵ Çünkü bu eğitime tahsis edilmiş müstakil yerler, henüz teşekkül etmemiştir.⁵⁶ Dolayısıyla bu okullar bazen bir ev veya bir odadan oluşturulmuştur. Fakat İslam'ın eğitim-öğretime verdiği önemle birlikte küttâblar, H. IV. asra kadar İslam âleminde gerek mescitlerin yanında gerekse mescitlerin uzağında inşa edilerek, şehir ve köylerin en ucra köşelerine kadar yaygınlaştırılmıştır.⁵⁷

İslam tarihinde okuma-yazma ve temel bilgilerin öğretildiği küttâblar ile okuma-yazmanın yanında Kur'an ve temel dini bilgilerin öğretildiği küttâblar olmak üzere iki tür küttâbın varlığından söz edilmektedir. Aslında bu ikinci tür küttâblar, İslam'ın ortaya çıkması ve ailelerin çocuklarına Kur'an ve temel dini bilgiler öğretmek istemesi neticesinde, daha önce var olan okuma-yazma küttâblarının zamanla değişime ve dönüşüme uğraması olarak değerlendirilebilir. Ayrıca küttâblar, toplumun temel eğitim ihtiyacını karşılayan bugünkü temel eğitim kurumlarının tarihteki bir örneğini teşkil etmiştir.⁵⁸ Elde edilen bulgular neticesinde sayıları az da olsa İslamiyet'ten önce temel eğitim kurumu görevi gören küttâblar, İslamiyet'in eğitime verdiği önem ve Müslümanların ilim öğrenmeye olan istek ve arzusu ile ilk misyonunu korumakla birlikte, İslam eğitiminin ana kaynağını teşkil eden Kur'an'ın ve temel dini bilgilerin öğretildiği, günümüzün temel eğitimdeki anaokulu veya ilkokullarına karşılık gelen kurumlar olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla küttâblar, hem yazı yazma gibi temel becerilerin öğretildiği, hem de Kur'an bilgilerinin

⁵³ Nuru'd-Din Ali b. Ahmed es- Samhudi, *Vefau'l-Vefa bi Ahbari Dari'l-Mustafa II* (Tah: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1984, 741-759 den aktaran; Dünder, "Erken Dönem İslami Eğitim", 293-294.

⁵⁴ Cahit Baltacı, "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, (İstanbul: Tartışmalı İlim Toplantılar Serisi- 10): 16.

⁵⁵ Kazıcı, *Ana Hatları ile İslam Eğitim Tarihi*, 18.

⁵⁶ Gözütok, "İslam Eğitim Tarihinde Müesseseleşme", *Dini Araştırmalar*, 9 (2006): 28.

⁵⁷ Abdullah Ceyhan, "İslam'da Eğitim-Öğretim Kurumlarına Kısa Bir Bakış", *Diyanet Dergisi*, 24, 3, (1988): 84.

⁵⁸ Hıfzırahman Raşit Öymen "İslamiyet'te Öğretim ve Eğitim Hareketleri – I, Ankara: A.Ü.F.D., XI, (1963): 64.

verildiği; ama öncelikli olarak Kur'an eğitiminin yapıldığı kurumlar olarak tarihteki yerini almıştır.⁵⁹

Hulefâ-i Râşidîn dönemi eğitim-öğretim faaliyetleri, Hz. Peygamber dönemi eğitim-öğretim faaliyetlerinin bir devamı niteliğindedir. Fakat Hz. peygamber'den sonra, Hz. Ebu Bekir'in hilafetiyle başlayan ve yaklaşık otuz yıl süren bu dönemle ilgili olarak Klasik İslam Tarihi kaynaklarında özellikle siyasal ve sosyal hayata dair pek çok bilgi bulunmasına karşın, "eğitim ve öğretim" konusundaki rivayetler çok azdır.⁶⁰ Bu durum, Hulefâ-i Râşidîn dönemi eğitim-öğretim faaliyetleri hakkındaki çalışmaların önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Fakat Müslümanların kız-erkek ayrımı yapmadan çocuklarının hem Kur'an-ı Kerim'i ve temel dini bilgileri, hem de günlük yaşamın gerektirdiği diğer bilgileri öğrenmelerini her zaman kendilerine bir vecibe olarak gördükleri bilinmektedir.⁶¹

Hulefâ-i Râşidîn döneminde fetihlerle birlikte Müslümanların sayılarının hızla artması, Kur'an eğitiminin daha yaygın, sistemli ve planlı bir şekilde yapılmasını gerektirmiştir. Tıpkı Hz. Peygamber döneminde olduğu gibi Hulefâ-i Râşidîn döneminde de en önemli eğitim-öğretim kurumlarının başında mescitler yer almıştır. Aslında bir ibadet yeri olan mescitler, din eğitimi için de uygun yerler olarak kabul edilmiş,⁶² fakat daha önce belirtildiği üzere büyük ölçüde yetişkinlere yönelik ve temel eğitimin üstünde bir eğitim yeri işlevi görmüşlerdir. Yine ihtiyaç halinde çocukların mescitlerin bazı bölümlerinde eğitim-öğretim almalarına imkân tanınmıştır.⁶³ Bununla birlikte mescitlerin ibadet mekânı olması, çocukların temizliğe gereken ihtimamı gösteremeyecekleri endişesi vb. sebeplerle Müslümanlar, çocukların mescitlerde eğitim görmelerine sıcak bakmamıştır. Nitekim İmam-ı Malik'e sorulan bir soru üzerine o; "Ben mescitlerin çocuk mektebi haline getirilmesini uygun bulmuyorum. Zira çocuklar, pislikten sakınmazlar" diyerek çocuklar için mescitlerin uygun bir eğitim yeri olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla

⁵⁹ Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, (İstanbul: DEM Yay., 2014), 21.

⁶⁰ Varol, "Eğitim-Öğretim Faaliyetlerine Genel Bir Bakış - I", 479.

⁶¹ Gözütok, *İslam'ın Atın Çağında İlim*, 66.

⁶² Dağ, Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*, 72.

⁶³ Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, 68-71

mescitler çoğunlukla yetişkinlere hitap eden ve zamanla yüksek dereceli eğitim veren kurumlar olarak hizmet görmüşlerdir. Bu durumun en bariz örneğini İmam-ı Şafii'de görmekteyiz. O, “ annem beni önce küttaba gönderdi. Kur'an öğrenimini bitirince mescide girdim” demiştir.⁶⁴ Yine, “öğretim, küttabla veya özel öğretmenlerle başlar, mescit halkası ile sona erer” sözü de eğitim sürecinde hem küttâbların hem de camilerin konumunu bize açıkça göstermiştir.⁶⁵

Emeviler ve Abbasiler döneminde, Hulefâ-i Râşidîn dönemi eğitim kurumların geliştirek devam ettiğini söyleyebiliriz.⁶⁶ Bu dönemde mescitlerdeki ilim halkaları hızla artarken Müslümanlar, çocuklarını Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeleri ve bunun yanında temel eğitimlerini almaları için küttablara göndermeyi sürdürmüşlerdir. Abbasiler döneminde Irak'ta "Küttab" yahut bunun cem'i olan "Ketâfîb" çocuklara mahsus bir talim yeri olarak hizmet vermiştir.⁶⁷ Halife, sultan ve üst düzey yöneticilerin çocukları için açılan saray küttabları; zenginlerin ve üst düzey yöneticilerin çocukları için açılan özel küttablar, mahalle aralarında halkın genelinin çocukları için açılan umumi küttablar”, küttabların yaygınlığı ve çeşitliliği konusundaki düşüncemizi destekler niteliktedir. Bunlara camilerin ve özellikle medreselerin yaygınlaşması ile birlikte onların yanında sebil olarak kurulan küttablar ile yönetici ve hayırseverlerin gayretleri ile kimsesiz ve yetimler için açılan küttabları da ekleyebiliriz.⁶⁸

Selçuklu Devleti dönemi, ilmin ve ilim adamlarının özellikle devlet tarafından himaye edildiği ve desteklendiği bir dönem olmuştur. 1067 yılında Büyük Selçuklu veziri tarafından Bağdat'ta kurulan Nizamiye medresesi, yüksek öğretim kurumlarının gerek devlet eliyle inşa edilmesi, gerek eğitim sistemi, gerekse öğretmen ve öğrencilere sunduğu imkânlar ile İslam eğitim tarihinde önemli bir yer edinmiştir.⁶⁹ Bu eğitim kurumu, kurucusuna nispetle Nizamiye medreseleri olarak yaygınlaşmış ve bütün İslam coğrafyasına yayılmıştır. Araştırmamızın konusu

⁶⁴ İbn Abdilberr, *Cami'ü Beyâni'l – İlm*, I, 98'den aktaran; Çelebi, *Eğitim Öğretim Tarihi*, 31.

⁶⁵ Ahmet Emin, *Duha'l – İslam*, (Kahire, 1935)'den aktaran: Dağ, Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*, 72.

⁶⁶ Bozkurt, “Mektep”, 5.

⁶⁷ Emin, *Duha'l – İslam*'dan aktaran: Öymen, “Öğretim ve Eğitim Hareketleri – I, 67.

⁶⁸ Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, 136-139.

⁶⁹ Dağ, Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*, 122-123.

dâhilinde olmadığı için medreselerle ilgili sadece bu kadar bilgi vermekle yetinilmiştir. Fakat her ne kadar Selçuklu Devleti döneminde 4-6 yaş çocukların eğitimi için açılan küttablar/mektepler hakkında kaynaklarda detaylı bilgilere ulaşılamasa da,⁷⁰ bu husus çocukların eğitiminin önemsenmediği anlamına gelmemelidir. Çünkü medreseler temel eğitimin üstüne öğrenci alan eğitim kurumlarıdır. Medreselerin önem kazandığı geliştiği ve yaygınlaştığı bu dönemde, medreseye öğrenci yetiştiren kurumların (küttab/mektep) da önemli ölçüde geliştiğini ve yaygınlaştığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Hz. Peygamber döneminde gerek evlerde gerekse mescitte çocuklara yönelik yürütülen eğitim faaliyetlerinde herhangi bir resmi program uygulanmamıştır. Fakat özellikle Hz. Peygamberin çocuk eğitimi konusundaki uygulamaları dikkate alındığında o dönemde iman esasları, ibadet, Kur'an öğretiminin yanı sıra temel alışkanlıklar kazandırma gibi hususların ön plan çıktığını söylenebilir.⁷¹

Hz. Ömer'in halifeliğine kadar resmi bir programı bulunmayan Küttablarda ise başta okuma ve yazma olmak üzere, İslam'ın ana kaynağı Kur'an, tefsir, hadis, tarih ve temel İslami bilgiler, sözel kültürün Araplar arasında önemli olması sebebiyle gramer, halk arasında yaygın bir edebiyat türü olan şiir ve ticareti ilgilendirmesi yönüyle de aritmetik öğretilmiştir.⁷² Bu dersler arasında Kur'an'ın ayrı bir yeri olmuştur.⁷³ Hz. Peygamberin gayret ve teşvikleri ile Kur'an'ı okuma ve okutma Müslümanlar için eğitimin tüm kademelerinde birincil amaç olarak belirlenmiştir.⁷⁴ İslam'ın ana kaynağı Kur'an'ı okumak ve okutmak, ilerleyen yıllarda da Müslümanlar arasında gelenek halini almıştır.⁷⁵

⁷⁰ Korkmaz, "İslam Eğitiminde İlimler, Konular ve Müfredat", 439.

⁷¹ İsmail Sağlam, "Hz. Peygamberin Çocuk Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar" *UÜİFD*, 11, 2 (2002): 170.

⁷² Hamidullah, *İslam Peygamberi*, II, 769.; Ali Akyüz, "Bir Yetişkin Eğitim Kurumu Olarak Suffa", *Yetişkinlik Dönem Eğitimi ve Problemleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, (2006): 30; Kazıcı, *Ana Hatları ile İslam Eğitim Tarihi*, 20.

⁷³ Çelebi, *İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi*, 26.

⁷⁴ Dündar, "Erken Dönem İslami Eğitim", 291.

⁷⁵ Emin Işık, "Tarihi Gelişim İçinde Kur'an Öğretimi", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi*, (2000): 67.

Kur'an ayetlerinin okunması ve yazılmasına yönelik ilgi, okuma-yazma eğitiminin de gelişmesini ve hızla yayılmasını sağlamıştır. Özellikle bedir savaşında esir alınan müşriklerin, Müslüman çocuklarına okuma-yazma öğretilmeleri karşılığında serbest bırakılmaları, yazıya verilen önemin de bir göstergesi olmuştur.⁷⁶

Hz. Peygamber sonrası Hulefâ-i Râşidîn dönemiyle başlayan ve Osmanlı dönemine kadar devam eden süreçte de tıpkı Hz. Peygamber döneminde olduğu gibi Müslümanlar için eğitim-öğretimde birincil kaynak, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin sünneti olmuştur. Hulefâ-i Râşidîn dönemindeki en önemli gelişmelerden biri Hz. Ömer zamanında yaşanmıştır. Hz. Ömer, küttabların bilinen ilk programını hazırlayarak şehirlere göndermiştir. Günümüze göre basit olarak tanımlanabilecek bu program; çocuklara yüzme ve ata binmeyi öğretme, darb-ı mesel ve güzel şiirleri rivayet etme⁷⁷ gibi toplumun temel ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek hususları ihtiva etmiştir.

Emevi ve Abbasiler döneminde küttablar, toplumun farklı kesimlerine hitap edecek şekilde çeşitlenmiş ve daha zengin bir müfredata kavuşmuştur.⁷⁸ Abbasiler döneminde mekteplerde okutulan dersler -öğretmenden öğretmene değişmekle birlikte-⁷⁹ genel olarak Yazı, Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Arapça, Nahiv, Hat, Lügat, Garibu'l Kur'an, Tarih, Matematik, Şiir-Aruz, Mantık, Hadis, Musikî olarak sıralanabilir.⁸⁰

Tarihi süreç içerisinde küttabların programında genel olarak Kur'an-ı Kerim, Arapça dil bilgisi, yazı, şiir, edebi eserlerin anlamları, ilmihal, inşa, kompozisyon, darb-ı mesel ve vecizeler, salihlerin hikâyeleri, hesap, aritmetik/matematik, beden eğitimi, (ata binme, yüzme) gibi dersler yer almıştır.⁸¹ Ancak İslam dünyasının her yerine yayılmış bulunan küttabların programları; farklı kültür, coğrafya ve şartlara

⁷⁶ Zengin, "Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi", 28.

⁷⁷ Çelebi, *Eğitim Öğretim Tarihi*, 32.

⁷⁸ Şakir Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, 135.

⁷⁹ Mehmet Korkmaz, "İslam Eğitiminde İlimler, Konular ve Müfredat", *Ana hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi* içinde, ed. Mustafa Köylü, Şakir Gözütok, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 438.; Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, 144.

⁸⁰ Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, 146.

⁸¹ Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 24.

göre küçük de olsa değişkenlikler arz etmiştir.⁸² Emevi ve Abbasi dönemi küttablarının programlarıyla ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılammıştır. Fakat Endülüs'teki mekteplerde uygulanan günlük programın şu şekilde olduğu belirtilmiştir.⁸³ Sabah erkenden Küttab'a gelen çocuklar kuşluk vaktine kadar Kur'an dersi görürlerdi. Kuşluk vakti geldiğinde kahvaltı için teneffüs yapılırdı. Kahvaltı arasından sonra yazı ve hat dersleri başlar, bu da öğle vakti girmeden bitirilirdi. Çocuklar öğle vaktinden önce derslerin bitmesiyle birlikte evlerine giderler ve ikindiye kadar gün arası tatili yaparlardı. İkinci namazından sonra Kur'an ve yazı dışında kalan dersler görülürdü. Bunlar da genellikle lügat, edebiyat, matematik vb. derslerdi. Akşam namazından önce dersler biter ve çocuklar evlerine giderlerdi.

Bir muallim olarak gönderildiğini belirten Hz. Peygamber⁸⁴ İslam'ın ilk öğretmeni olmuştur. İslam'ın ilk yıllarından itibaren din ve Kur'an konusunda bilgisi olanlar bilmeyenlere öğretme gayreti içinde olmuşlardır. Hz. Peygamber döneminde yaygın eğitim çerçevesinde yürütülen din ve Kur'an eğitimi faaliyetleri, "bilen, öğretir" anlayışı ile hareket edilerek topluma yayılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda okuma yazma ve ezberleme konusunda öne çıkanlar, dini ve Kur'an'ı insanlara anlatmak için görevlendirilen kişiler olmuştur.⁸⁵

Mescid-i Nebevi'de başta Hz. Peygamber olmak üzere onun bizzat tayin etmiş olduğu Abdullah b. Mesud, Übey b. Ka'b, Mua'z b. Cebel ve Ubade b. es-Samit gibi sahabeler, Kur'an ve dini esasların öğretiminde görev almışlardır.⁸⁶ Yine Abdullah b. Said burada yazı öğretiminde görevlendirilmiştir.⁸⁷

Medine döneminde yaygınlaşmaya başlayan küttablarda görev yapan öğretmenlere muallim denmiştir. Küttablarda genellikle tek bir muallim görev yapmış fakat bazen çocuk sayısına göre iki veya daha fazla muallim de ders

⁸² Ahmet Çelebi, *Eğitim Öğretim Tarihi*, 33-34.

⁸³ Yusuf Ali b. İbrahim el-Arinî, *el-Hayatu'l -İlmiye fi'l -Endelus, fi Asri'l Muvahiddin*, (Riyad: Mektebetü'l - Melik Abdülaziz el-Amme, 1. Tab, 1995), 90-91'den aktaran Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, 147.

⁸⁴ İbn Mâce, Mukaddime, 17.

⁸⁵ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, (Ankara: A.Ü.İ.F. Yayınları, 1988), 12.

⁸⁶ Kamil Miras, *Tecrid-i Sarih*, VII, 47.

⁸⁷ Yıldırım, "Mescidin Eğitim Öğretim Fonksiyonu", 12.

vermiştir.⁸⁸ Küttablarda yazı ve Kur'an mualliminin farklı olduğu da görülmüştür.⁸⁹ Şahsi uygulamalar bir tarafa bırakılırsa ilk defa Hz. Ömer küttablarda çocukların eğitim ve öğretimleriyle uğraşan insanlar için bir miktar ücret de tayin etmiştir.⁹⁰ Zamanla muallimlerin ücreti konusu şartlara göre değişkenlik arz etmiş bazıları meccanen bu işi yaparken, çoğunluğu ücretli olarak çocukları okutmuştur.⁹¹

Emevi ve Abbasiler döneminde mescitlerin ve küttabların yaygınlaşmasıyla birlikte çocuklara yönelik eğitim veren öğretmenlerde belirli özelliklerin aranmaya başladığı görülmüştür. Küttablarda veya mescitlerde çocuklara genel olarak okuma-yazma, Kur'an ve dini bilgiler öğretildiği için özellikle nahiv/gramer ve dini ilimlerde bilgi sahibi olan kişiler bu kurumlara öğretmen olarak görevlendirilmiştir.⁹²

İslam'da eğitim için bir yaş sınırı belirtilmemiştir. Çünkü İslam eğitim-öğretimi, insanın bütün ömrünü içine alan bir gerçeklik olarak değerlendirilmiştir.⁹³ Dolayısıyla özellikle Mekke dönemi İslam eğitimi, dönemin ihtiyaçları doğrultusunda başta yetişkinler olmak üzere toplumun bütün kesimlerine yönelik gerçekleştirilmiştir. Hz. Muhammed, ilk olarak eşi Hz. Hatice'yi İslam'a davet etmiş, onun İslam'ı kabulünden sonra çocukları Zeynep, Rukiye ve Ümmü Gülsüm de anneleri ile birlikte İslam'a girmişlerdir. Yine Hz. Muhammed'in evinde oturan ve o sıralarda henüz on/on bir yaşlarında bulunan Hz. Ali ile Hz. Peygamberin azatlısı Zeyd b. Harise de İslam'a ilk girenler arasındadır.⁹⁴ Hz. Peygamberin İslam'ı tebliğde izlediği bu yol, Kur'an eğitiminin hem hedef kitlesi hem de Kur'an eğitiminde izlenecek metod için kendisinden sonra gelenlere örneklik teşkil etmiştir. Buna göre vahyedilen Kur'an ayetlerini öğrenenler, bildiklerini başta ailesi olmak üzere çevresindekilere aktarmış, ailenin bir üyesi olan çocuklar da böylelikle İslam

⁸⁸ Dağ, Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*, 68.

⁸⁹ Çelebi, *İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi*, 26.

⁹⁰ Dündar, "Erken Dönem İslami Eğitim", 294.

⁹¹ Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, 69.

⁹² Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, 152.

⁹³ M. Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, (İstanbul: İFAV, 2015), 237.

⁹⁴ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, (Ankara: DİB Yayınları, 2002), 86.

ile tanıştırmıştır.⁹⁵ Kısacası o dönemde ulaşılabilen herkes İslam'a davet edilmiş ve Kur'an ayetleri ile buluşturulmaya çalışılmıştır.

Medine döneminde mescitte erkek-kadın her yaştan Müslüman'ın eğitim öğretime katıldığını görmekteyiz. Erkekler için tahsis edilen suffa ile birlikte kadınlar için de "Suffetu'n-Nisa'nın (Kadınlar Suffası) tahsis edildiği kaynaklarda yer almaktadır.⁹⁶ Suffa ashabı, İslam'ın farklı milletlere ulaştırılmasında büyük rol alacak olan zümrenin temelini teşkil etmiştir.⁹⁷

Rasülullah'ın eğitim alanlarıyla ilgili uygulamalarının etkisiyle mescitte yapılan eğitim faaliyetlerine kadınların katılmaları, kendilerine ayrı bir gün tahsis edilmek suretiyle onların da vahiyle buluşmaları ve eğitim-öğretim faaliyetlerinden yararlanmaları sağlanmıştır.⁹⁸ Fakat Mescid-i Nebevi'de Kur'an öğrenenlerin ve eğitim görenlerin çoğunluğunu yetişkinlerin oluşturduğu bir gerçektir. Bunun başlıca sebepleri arasında İslam'ın kuruluş aşamasında öncelikle yetişkinlerin eğitimine azami önemin verildiği gösterilebilir. Bu açıdan bakıldığında hedef kitle olarak mescidin daha çok yüksek öğretime ayrıldığını, çocukların temel eğitiminin ise daha çok özel teşebbüslere bırakıldığını söylemek mümkündür.⁹⁹ Fakat eğitim-öğretime bu kadar önem veren Müslümanların kendi çocuklarının eğitimini ihmal ettiğini söylemek mümkün değildir. Bu bağlamda Müslümanlar, ya bizzat kendileri çocuklarının eğitimlerini üstlenmişler ya da onları ücretli ve ya ücretsiz eğitim veren öğretmenlere yönlendirerek onların temel dini bilgi ve Kur'an eğitimi almalarını sağlamışlardır.

Küttablara gelen çocuklarda herhangi bir yaş sınırı konulmamıştır. Bu konuda takdir veliye bırakılmıştır. Fakat genel olarak çocuklar söyleneni anlayıp ifade edebilecek gelişime eriştiklerinde okula gönderilmişlerdir.¹⁰⁰ 4-7 yaş arasında küttaba başlayan öğrenciler, 4 ya da 6 yıl eğitim gördükten sonra mescitlerdeki

⁹⁵ Doğan, "Mekke Dönemi Eğitim ve Öğretimi", 126.

⁹⁶ Şakir Gözütok, *Kadınlara da Farzdır İslam'da Kadın Eğitimi ve Öğretimi*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 56.

⁹⁷ Zengin, "Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi", 27.

⁹⁸ Zengin, "İslam'da Eğitim ve Öğretim", 21.

⁹⁹ Dağ, Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*, 72.

¹⁰⁰ Gözütok, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, 141.

eğitim faaliyetlerine katılmışlardır. Bu açıdan Küttab bir nevi yüksek dereceli eğitime geçiş için bir başlangıç kademesi görevi üstlenmiştir. Kttba gelecek öğrencilerde belirli bir yaş sınırlaması olmadığı için farklı yaşlardaki çocuklar bazen aynı sınıfta okutulmuş, bazen de öğrenciler yaşlarına göre sınıflara ayrılmıştır. Küttablarda kız-erkek ayrımı olmamasına karşın öğrencilerin çoğunluğu erkeklerden oluşmuştur. Bunun yanında, sınıflarda hr, köle ve azatlı çocuklar da birlikte öğrenim görmüşlerdir.¹⁰¹ Hatta gayri Müslim çocukları dahi özellikle okuma yazma öğrenmek için kttablara gelmişlerdir.¹⁰² Bu durum, İslam'ın ilk yıllarından itibaren eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin önemli ölçüde uygulandığını bize göstermektedir.

Hız. Peygamber dönemi eğitim faaliyetleri arasında Mekke dönemi genel olarak değerlendirildiğinde şartların elverdiği ölçüde 4-6 yaş dönemi çocukların ilk Kur'an eğitimini aldıkları yerler; aile ortamı ve çeşitli meclisler olmuştur. Medine döneminde ise özel derslerin verildiği evler ve İslam ncesi dönemde de örneğine rastlanan küttâblar, ocukların Kur'an eğitimi ve ğretiminde önemli kurumlar olarak karşımıza çıkmıştır. Dolayısıyla Hız. Peygamber döneminde özellikle Mekke'de Müslümanlar, çocuklarının eğitimleri ile büyük ölçüde bizzat kendileri ilgilenmiş, ancak İslam'ın yayılması ve kurumların ortaya çıkmaya başlamasıyla onları muallimlere, meclislere, kttblara yönlendirmişlerdir.¹⁰³

Hız. Peygamber sonrası çocuklarda din ve Kur'an eğitimi genel olarak değerlendirildiğinde İslam'ın ilk yıllarında evlerde ve mescitlerde okutulan çocukların, evlerin eğitim-ğretim için müsait olmaması, mescidin bir ibadet mekânı olması, mescidin temizliğine riayet edemeyecekleri endişesi, Müslüman nüfusun çoğalması neticesinde ocuk sayısının artması gibi sebeplerle kttblara yönlendirildikleri grlmştir. Bu durum kttbları, İslam topraklarının en yaygın temel eğitim kurumları haline getirmiştir. Mescitler, genel olarak yetişkinlere yönelik yüksek eğitim mekânı olmakla beraber ihtiyaç halinde çocuklara da kapılarını açmıştır ve medreselerin İslam topraklarında yaygınlaşmasına kadar hem ibadet

¹⁰¹ Nebi Bozkurt, "Mektep" Maddesi, *DİA*, TDV Yayınları, 29, (204), 5.

¹⁰² Gözütok, *İslam'ın Altın ağında İlim*, 618.

¹⁰³ M. Bahaüddin Varol, "Hulefâ-i Raşidîn Dönemi Eğitim-ğretim Faaliyetlerine Genel Bir Bakış I", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X (2000): 485.

mekânı hem de eğitim yeri olarak önemini korumuştur. Bunların yanında ulema evleri ve özel ders verilen yerler 4-6 yaş dönemi çocukların eğitiminde etkin rol oynayan diğer eğitim mekânları olmuştur.

Hız. Peygamberden Osmanlı'ya 4-6 yaş eğitim-öğretim süreci bir bütün olarak ele alındığında; "okul öncesi eğitim" kavramı modern zamanlarda ortaya çıkmış olsa da özellikle tarihi süreç içerisinde Müslümanların yaşadığı coğrafyalarda, bu kavrama karşılık gelebilecek eğitim-öğretim kurumlarının varlığı müşahade edilmiştir. Hız. Peygamber döneminden Osmanlı dönemine kadar küttâblar çocuklar için Kur'an merkezli bir temel eğitim kurumu işlevi görürken, Selçuklu ve Osmanlılarda aynı gayeye yönelik olarak mektepler daha gelişmiş ve çeşitlenmiş bir temel eğitim kurumu olarak küttâbların yerini almıştır.¹⁰⁴

1.2. Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Çocuklarda Din ve Kur'an Eğitimi

İslam eğitim tarihinde çocukların temel eğitim aldıkları mektebe Araplar "küttâb", Karahanlılar ve Selçuklular "sıbyan mektebi" demiş, Osmanlılar da bu ismi kullanmışlardır.¹⁰⁵ Küttâb'ın ismi zamanla farklılaşsa da bu değişim esas itibarıyla köklü bir değişiklik olmamıştır. Çünkü sıbyan mektepleri, küttâblarla aynı gayeye hizmet eden ilk eğitim kurumları olarak hizmet vermişlerdir.¹⁰⁶ Nitekim genel bir kabul olarak sıbyan mekteplerinin Hız. Ömer tarafından kurulduğu söylentisi,¹⁰⁷ küttâbların ve sıbyan mekteplerinin sistem ve gaye itibarıyla birbirlerinden farklı olmadıklarını bize göstermiştir. Nitekim Osmanlı döneminde adeta her mahallede açılan sıbyan mekteplerinin tarihi arka planı incelendiğinde, küttâblardan gelen geleneği temel aldıkları görülmüştür.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Oruç, *Çocuğun Din Eğitimi*, 19.

¹⁰⁵ Cahit Baltacı, "Osmanlılarda Mektep", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 29, (2004): 5-6.

¹⁰⁶ Öymen, "Öğretim ve Eğitim Hareketleri I", 68.

¹⁰⁷ İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 5.

¹⁰⁸ Öymen, "Öğretim ve Eğitim Hareketleri I", 64.

Arapçada “sabî”, “bebek, çocuk, küçük çocuk” anlamlarına gelmektedir ve kelimenin çoğulu “sıbyan”dır.¹⁰⁹ Osmanlıda bu kavramdan hareketle 4-6 yaşlarına gelen çocukların ilk eğitimlerini almaları için gönderildiği okullara “Sıbyan mektebi” denilmiştir. Bu kurumlar Osmanlıda tarih boyunca “dârüta’lîm, dârül-ilm, muallim hane, mektep, mektep hane, mahalle mektebi, taş mektep” gibi farklı isimlendirmelere sahip olmuştur.¹¹⁰ Fakat genel olarak halk arasında “sübyan/sıbyan mektepleri” ismi daha yaygın bir şekilde kullanılmıştır.¹¹¹

Osmanlı Devleti’nde sıbyan mekteplerinin ilk örnekleri Bursa’da görülmüştür.¹¹² Mekteplerin isimlerinden de anlaşılacağı üzere pek çok mektep banisinin adı ile anılmıştır. Çünkü mektepler merkezi idare tarafından değil hükümdardan başlayarak, halka kadar bizzat hayırseverler tarafından yaptırılmıştır.¹¹³ Mektepler tek bir merkeze bağlı olmadığı için gerek öğretmen özellikleri, gerek müfredat yapısı ve gerekse öğretim usulleri açısından farklılık arz etmiştir. Bununla birlikte mekteplerin kurulmasındaki amaç birliği (okuma-yazma, Kur’an öğrenimi, temel dini bilgiler, âdâb-ı muaşeret eğitimi vb.) benzer esaslar çerçevesinde eğitim-öğretim yapmalarını gerekli kılmıştır.¹¹⁴

Genelde bir caminin yakınında veya müstemilatı içerisinde yer alan sıbyan mektepleri, yer aldıkları külliyein veya yapının mimari özelliklerini taşımıştır.¹¹⁵ Hemen hepsinde mimari açıdan benzerlikler dikkati çekmiştir. Yapı itibarıyla genellikle altta bir teneffüshane, üstte tekne tonozlu bir dersane tasarımı kullanılmıştır. Tek katlı ve avluya dönük medreselerin aksine kârgir yapıları olan

¹⁰⁹ Bekir Topaloğlu, Hayrettin Karaman, Arapça Türkçe Yeni Kamus, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2002), 220.

¹¹⁰ Mustafa Çağrı, “Kur’an Kursu” *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXVI, (2002): 424.

¹¹¹ Osman Ergin, “Sübyan Mektepleri”, *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri*, içinde, haz. İsmail Kara, Ali Birinci, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 396.

¹¹² Mustafa Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 34.

¹¹³ Ergin, “Sübyan Mektepleri”, 398; Bkz: Zeki Salih Zengin, “Tanzimat Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi (1839-1876)”, (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri: 1997), 24-25.

¹¹⁴ Zengin, “Din Eğitimi (1839-1876)”, 24-25.

¹¹⁵ Abbas Çelik, “Hatıralarla Sıbyan Mektepleri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27 (2007): 127.

mektepler, çok pencereli ve ferah bir yapıda düzenlenmiştir.¹¹⁶ Genellikle kare planlı ve üstü kubbeli olan sıbyan mekteplerinin boyutları 8x8: 64 m² olarak tasarlanmıştır. Tek veya iki katlı olarak inşa edilen mekteplerin iki katlı olanlarında öğretim üst katta yapılmıştır. Osmanlı dönemi klasik evleri de iki katlı inşa edilmiş ve ev sakinleri genellikle üst katta yaşamışlardır. Buradan hareketle evden okula geçme aşamasında ev ile mektebin benzer mimari özelliklere sahip olması, çocuklar üzerinde olumlu tesirler oluşturmuştur denilebilir.¹¹⁷ Sıbyan mekteplerinin fiziki yapıları, ibtidâî mekteplerin bu mekteplerin yerini almaya başladığı 19. yüzyıla kadar önemli bir değişiklik göstermemiştir.

Resmi bir programı bulunmayan Sıbyan mekteplerinin en temel dersi Kur'an olmuştur.¹¹⁸ Kur'an'ın İslam'ın ana kaynağı ve Müslümanların hayat kitabı kabul edilmesi, Müslüman eğitimcilerin ve ailelerin, çocukların Kur'an öğrenmesini dini bir vecibe olarak görmeleri sonucunu doğurmuştur. Nitekim Müslümanlara ait biyografiler incelendiğinde onların tahsil hayatlarına Kur'an'ı öğrenerek veya ezberleyerek başladıkları görülmüştür.¹¹⁹ Mekteplerde sadece Kur'an-ı Kerim'in öğretilmesi gerçekleştirilmemiş, bunun yanında yazı (kaligrafi),¹²⁰ fıkıh (ilmihal), dinler tarihi (İslam tarihi), sarf nahiv, ahlak (edep), aritmetik/matematik dersleri de verilmiştir.¹²¹ Bazı mekteplerde küçük birtakım değişiklikler olmakla birlikte mekteplerin ders muhtevalarının genel anlamda büyük benzerlikler taşıdığı görülmüştür.¹²²

¹¹⁶ Necdet Sakaoğlu, *İptidai'den Darülfünun'a Mektep Hayatı*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, (2008), 4.

¹¹⁷ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007), 192; Zengin, "Din Eğitimi (1839-1876)", 24, 1 no'lu dipnot.

¹¹⁸ Mefail Hızlı, "Osmanlı Sıbyan Mekteplerinde Okutulan Dersler (Klasik Dönem Bursa Örneği)", *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, Milletlerarası Kongresi Tebliğleri*, derleyen: Hidayet Yavuz Nuhoglu, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, (2001): 110.; Korkmaz, "İslam Eğitiminde İlimler, Konular ve Müfredat", 429.

¹¹⁹ Çağrı, "Kur'an Kursu" 423.

¹²⁰ Burada belirtilen yazı yazmanın tamamen kaligrafinin bir karşılığı olduğu ifade edilmektedir. Yani yazı yazmayı öğrenen çocuklar harfleri kopya ederlerdi, yoksa çocuklar herhangi bir düşünceyi kaleme alacak şekilde yazı yazmayı öğrenmezdi. Çünkü Osmanlıca Türkçesi ile yazabilmek, öncelikle Arapça ve Farsça öğrenmeyi gerektirirdi. Bkz: Ergin, "Sıbyan Mektepleri", 396.

¹²¹ Bkz. Hızlı, "Sıbyan Mekteplerinde Okutulan Dersler " 109-115.; Korkmaz, "İslam Eğitiminde İlimler, Konular ve Müfredat", 439

¹²² Hızlı, "Sıbyan Mekteplerinde Okutulan Dersler" 109-115.

Ayrıca vakfiyesi bulunan mekteplerde hangi derslerin işleneceği, Muallimin eğitimde nasıl bir metod takip edeceği gibi hususlar mektebin kuruluşunda vakfiyelere işlenerek belirlenmiştir.¹²³ Fakat mekteplerde çocuklara özel kitaplar yazılmamış, genel olarak yetişkinler için hazırlanan kitaplar ders kitabı olarak okutulmuştur.¹²⁴

Dersler Kur'an'ı Kerim'i okuma ve bazı sureleri ezberleme üzerinde yoğunlaşmıştır. Çocuklar ilk önce elif-bâ, Amme cüzü, Mülk Suresi ve diğer bazı cüzleri öğrenir, ondan sonra Kur'an öğretimine geçirilmiştir. Burada amaç, kutsal kitabın mümkün olabildiğince kurallarına uygun (tecvid) ve "terfil" üzere okutulması olmuştur. Okumayı öğrenen talebelerin indirdikleri "hatim"ler bir cemiyet ile taçlandırılmıştır.¹²⁵

Günlük program genel olarak, sabah erkenden derse başlanır, öğle yemeği için ara verilir ve ikindi sonrasında da dersler tamamlanma şeklinde uygulanır.¹²⁶ Mektep, ertesi gün Cuma olduğu için Perşembe günü öğleye kadar devam ederdi. Perşembe günü öğleden sonra çocuklara izin verilirdi. Bunun yanında yılda bir defa genellikle yaz mevsiminde çocukları eğlendirmek amacıyla "mektep seyri" denilen geziler tertip edilirdi. Bu gezilerde çocuklar mesire yerlerine götürülür ve burada onlara ikramlar dağıtılırdı.¹²⁷

Sıbyan mektepleri için 1847 yılında yeni bir talimatname hazırlanmıştır. Buna göre mekteplerin süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Öğretim programında Elifba (Alfabe) cüzü, Amme cüzü ve diğer cüzler, Kur'an, Türkçe ahlak risalesi, Türkçe tecvit, ilmihal, Türkçe sözcüklerin okutulup yazdırılması, güzel yazı yer almıştır. Ayrıca talimatta öğretimde usul-ü cedid ve yeni araç-gereçlerin kullanılmasına

¹²³ Bkz: Ali Kılıcı, "Şeyhü'l-İslam Ebussuûd Efendinin Eyüp Sıbyan Mektebi ve Vakıfları", *Tarih Kültür ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu*, IX, İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, (2005): 579.

¹²⁴ Zengin, "Din Eğitimi (1839-1876)", 26-27.

¹²⁵ Hızlı, "Değer Öğretiminin Tarihe Bakan Yüzü", 53.

¹²⁶ Çelik, "Hatırlarla Sıbyan Mektepleri", 131.

¹²⁷ Abdülaziz Bey, "İstanbul'da Mahalle Mektepleri Adetleri", *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri* içinde, haz: İsmail Kara, Ali Birinci, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 425; Ergin, "Sübyan Mektepleri", 397.

yönelik hususlara da yer verilmiştir. Bu talimatla birlikte sıbyan mekteplerinde yenileşme hareketlerinin resmen başladığı belirtilmiştir.¹²⁸

II. Mahmut, sıbyan mekteplerinde eğitimi zorunlu hale getirmek için ulemasıyla istişare etmiş ve 1824 yılında çıkardığı bir fermanla ilköğretimi mecburi hale getirmiş, çocuklarını sıbyan mekteplerine göndermeyenlerin suçlu sayılacağı bildirmiştir. Bu ferman, ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi ve bu sayede yaygınlaştırılmasından başka herhangi bir yenilik içermemiştir.¹²⁹ Nitekim alınan bu karar devletin içinde bulunduğu şartlar sebebiyle 1839'a kadar gerektiği şekilde uygulanamamıştır.¹³⁰

1869'da uygulamaya konulan Maarif- Umumiye Nizamnamesinde mekteplerin programı; elifba, Kur'an-ı Kerim, tecvid, ahlak, ilm-i hâl, yazı talimi, muhtasar fen-i hesap, muhtasar tarih-i Osmanî, muhtasar coğrafya, şeklinde değişmiştir. Bu nizamname ile birlikte ilkokul programlarında ilk defa hesap, tarih coğrafya gibi dersler yer almaya başlamıştır.¹³¹

1870'li yıllardan sonra sıbyan mekteplerinde yaşanan değişim hızlanmıştır. Bu dönemde mevcut sıbyan mektepleri iptidaî mekteplere dönüştürülmeye ve usul-i cedide (modern öğretim yöntemleri ve ders araç-gereçleri) yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.¹³² Böylece yeni öğretim yöntemleri ile birlikte sınıflarda sıra, muallim masası, kara tahta, harita ve yer küresi kullanılmaya başlanmıştır.¹³³ 1872 yılında Nur-u Osmaniye Camii yanında bulunan Nümûne İbtidaî Okulu'na dönüştürülen sıbyan mektebi, devletin ilkokullardaki yenileşme çabalarını ve eğitim anlayışını göstermesi bakımından önemlidir.

İbtidaî mekteplerle ilgili bir diğer gelişme 1891'de şehir ve kasaba ilkokulları ile köy ilkokulları için ayrı programlar hazırlanması olmuştur. Bu programlar şu şekildedir.

¹²⁸ Cavit Binbaşıoğlu, *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, (Ankara: Anı Yayıncılık, 2005), 469.

¹²⁹ Lütfi Budak, Çiğdem Budak, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936), *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1, (2014): 380.

¹³⁰ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 151-152.

¹³¹ Bayram Kodaman, *Abdühamid Devri Eğitim Sistemi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999), 63.

¹³² Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 209.

¹³³ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 217-218.

Tablo 1: Dersaadet ve Kasabât İbtidâî Mekteplerine Mahsus Müfredat Programı

DERSLER	1. YIL	2. YIL	3. YIL
Elifba	12	0	0
Kur'an-ı Azimü'ş-şan	12	6	5
Tecvid	0	2	2
İlmihal	2	3	3
Ahlak	0	2	2
Sarf-ı Osmanî	0	0	2
İmlâ	3	3	2
Kıraat (Okuma)	3	2	1
Mûlahhas Tarih-i Osmanî	0	0	2
Muhtasar Coğrafya-yı Osmanî	0	2	2
Hesap	1	2	2
Hüsn-i Hat	1	2	2

Kaynak: Mahmut Cevad, *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilât ve İcrââtı*, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2002), 278-288.

Şehir iptidâî mektepleri programı 3 yıl olarak planlanmış, birinci yıl haftada 12 saat elifba, 12 saat Kur'an-ı Azimü'ş-şan, 2 saat ilmihal, 3 saat imla, 3 saat Kıraat (Okuma), 1 saat hesap ve 1 saat Hüsn-i Hat dersine yer verilmiştir. Program genel olarak değerlendirildiğinde ilk yıl Kur'an öğretimi ağırlıklı olduğu, ilerleyen yıllarda da programda Kur'an eğitiminin devam ettiği fakat diğer derslerin programdaki ağırlığının arttığı görülmüştür. Ayrıca ilk yıl çocukların okuma yazmayı öğrenmeleri için imla ve kıraat derslerinin programda yer almıştır. Haftada 1 saat hesap, 1 saat hüsn-i hat dersleri de ilk yılda okutulan dersler arasında olmuştur.¹³⁴

¹³⁴ 1869'da uygulamaya konulan Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile kız çocuklarının 6, erkek çocukların 7 yaşında mektebe zorunlu olarak başlamaları kararlaştırılmıştır. Bu sebeple Dersaadet ve kasabât ibtidâî mekteplerine mahsus müfredat programı, Taşra ve Köy Mekteplerine Mahsus Ders Cetveli, 1910/1914 yıllarında Mekâtib-i İbtidâî'lerin Programı değerlendirilirken çalışmamızın hedef kitlesi olan 4-6 yaş grubunu ilgilendiren 1. seneler ele alınmıştır. Sonraki yıllar hedef kitemizin dışına çıktığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

Tablo 2: Taşra ve Köy Mekteplerine Mahsus Ders Cetveli

1. Sene		2. Sene		3. Sene		4. Sene	
Elifba-yı Osmanî	12	Kur'an-ı Kerim	6	Kur'an-ı Kerim maa Tecvid	5	Kur'an-ı Kerim	5
Ecza-yı Şerife	12	İlmihal	3	İlmihal	3	İlmihal	3
Hesab-ı Zihni	6	Hesab-ı Zihni	2	Hesap	3	Hesap	3
		Kıraat	3	Kıraat	3	Kıraat	3
		Hat	2	Hat	2	Hat ve İmla	2

Kaynak: Kaynak: Mahmut Cevad, *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilât ve İcrââtı*, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2002), 278-288.

Programdan anlaşıldığı üzere taşra ve köy İbtidâileri programının süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Programda 1. yıl haftada 12 saat Elifba, 12 saat ecza-i şerife ve 6 saat hesap-ı zihni dersleri yer almıştır. Dersler bir bütün olarak ele alındığında Kur'an derslerine diğer derslere kıyasla ayrı bir yer ve önem verildiği görülmektedir. Bunun sebebi, İslam tarihi boyunca çocukların ilk eğitimlerinin Kur'an öğrenme üzerine kurulmuş olmasıdır. Programda Kur'an derslerinin yanında hesap dersi de yer almıştır. Şehir mekteplerinden farklı olarak köy mekteplerinde ilmihal ve kıraat dersleri ikinci yıldan itibaren okutulmuştur.

Tablo 1 ve 2'de daha önce belirtildiği üzere şehir ve köy ibtidâileri programında ilk defa tarih, coğrafya, hesap, sarf-ı Osmanî, imla, kıraat, hüsn-i hat gibi dersler yer almıştır. Ayrıca programda derslerin konularıyla ilgili açıklamalar yapılması uygulaması da yenidir. Bu bağlamda programın ilk ayrıntılı ilkokul programı olduğu söylenebilir.¹³⁵

Öğretim süresi 1910 yılı itibariyle 6 yıl olarak belirlenen İbtidâiler,¹³⁶ 1913 yılında geçici olarak yürürlüğe giren Tedrisat-ı İbtidaiye kanunu ile İbtidâî ve Rüşdi mektepleri, Mekâtib-i İbtidaiye-i Umumiye adıyla birleştirilmiştir. Kendi içerisinde Devre-i İbtidâiye - Devre-i Ūlâ (ilk devre), Devre-i Vasatiye (orta/ikinci devre), Devre-i Âliye (yüksek/son devre) şeklinde her biri ikişer yıl olmak üzere üç devreli hale getirilen Mekâtib-i İbtidâilerin 6 yıllık programı aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

¹³⁵ Lütfi Budak, Çiğdem Budak, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936)", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1, (2014): 382

¹³⁶ Sakaoğlu, *Mektep Hayatı*, 10.

Tablo 3: 1910-1914 Yılları Arasında Uygulanan Mekâtib-i İbtidâî Programı

DERSLER	Devre-i Ülâ		Devre-i Mutavassıta		Devre-i Âliye	
	1. Sene	2.Sene	3.Sene	4.Sene	5.Sene	6.Sene
Elif-Ba Ecza-i Şerife	6	-	-	-	-	-
Kur'an-ı Kerim ve Mâlûmat-i Diniye	1	4	4	4	3	3
Musabihat-ı Ahlakıye	3	2	2	1	1	1
Kıraat (Elif- Ba'dan Sonra)	3	3	2	2	2	2
İmlâ	-	1	1	1	1	1
Ezber (İnşât, Tarihi Temsiller)	1	1	1	1	1	1
Yazı (Sülûs, Rik'a)	-	-	1	1	1	1
Sarf ve Nahiv	-	2	2	1	1	1
Tahrir	-	1	1	2	2	2
Tarih	-	2	2	2	2	2
Coğrafya	-	1	1	2	2	2
Hesap	4	3	2	2	2	2
Hendese	-	-	1	1	1	1
Eşya Dersleri	4	2	2	2	2	2
Ziraat	2	2	2	2	2	2
El İşleri	2	2	2	2	2	2
Resim	1	1	1	1	1	1
Muskî (Gınâ)	1	1	1	1	1	1
Terbiye-i Bedeniye, Sıhhiye, Talim-i Askeri	2	2	2	2	2	2
Toplam	30	30	30	30	30	30

Kaynak: Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 42-43

Bu düzenlemeye göre devre-i ülâ; ana mekteplerini ve sıbyan mekteplerini, devre-i vasatiyye; mekteb-i ibtidâiye, devre-i âliye ise; el işleri ve ihtiraf mekteplerini oluşturmaktadır. Bu mekteplerin yapısı 1924'e kadar bu şekilde devam etmiştir.¹³⁷

¹³⁷ Mustafa Tavukçuoğlu, "Cumhuriyet Döneminde Din Derslerinin İlkokul Programlarındaki Yeri", *SÜİFD*, 6 (1996): 149.

Bu programa göre devre-i ûlâda Kur'an-ı Kerim, dini bilgiler ve ahlak derslerinin önemli bir yer teşkil ettiğini söylemek mümkündür.¹³⁸ Bunun yanında resim, ziraat, müzik, beden eğitimi, el işleri, sağlık bilgisi gibi derslerin programa girmesi, -sıbyan mekteplerinin tarihi süreçteki programları göz önüne alındığında- o dönem için önemli bir adım olarak görülmüştür. Bu derslerin uygulamaya konulması, çocukların ihtiyaç ve beklentilerinin dikkate alındığı, gelişimlerinin desteklenmeye ve kabiliyetlerinin ortaya çıkarılmaya çalışıldığı şeklinde değerlendirilmiştir.¹³⁹ Ayrıca bu dönemde eğitimdeki önemli değişimlerden biri de öğretim usullerinde olmuştur. Klasik metodlar yerine yargılama ve gözlem usulleri önem kazanmış; vatan, millet ve sanat duygularını geliştirmek amaç edinerek işlenen derslerde, resim ve el işi öğretimine yer verilmiştir. Genel olarak tecrübeye ve düşünmeye dayalı bir metod ortaya konmaya çalışılmıştır.¹⁴⁰

Tedrisat-ı İbtidaiye Kanununun getirdiği en önemli değişimlerden biri, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren azınlıklar, 20. yüzyılın başlarında ise müslümanlar tarafından özel teşebbüslerle açılan anaokullarının (çocuk bahçeleri), resmi olarak devlet tarafından açılmaya başlanmış olmasıdır. Açılan “anaokulları ve sıbyan sınıfları” iptidai mekteplerin ilk basamağı olarak ilköğretimin içerisinde kabul edilmiş, 1915 yılında “Ana Mektepleri Nizamnamesi” yayınlanarak büyük kentlerde bu kurumlar yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.¹⁴¹

Tedrisat-ı İbtidaiye kanunu 4. maddesinde ana mektepleri, çocukların yaşlarına uygun faydalı oyunlar ve tenzihler, el işleri, ilahiler, vatanî manzumeler, durus-u eşyayla ilgili konuşma ve sohbetler ile ruh ve bedenî gelişimlerini sağlayan müesseseler olarak ifade edilmektedir.

Ana mekteplerinin açılabilmesi için binaların okul olmaya elverişli olması ve sağlık açısından uygunluk arz etmesi önemli görülmüş, mekteplerde çocukların

¹³⁸ Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 407.

¹³⁹ Budak, Çiğdem Budak, “İlkokul Programları (1870-1936)”, 384.

¹⁴⁰ Recai Doğan, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, *AÜİFD*, XXXVIII, (1998): 385-386.

¹⁴¹ Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, (İstanbul: Eser Matbaası, 1997), 1406-1407; Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 267-268.

sayısına uygun genişlikte bir bahçesinin bulunması ve eğitimde kullanılacak her türlü araç-gerecin hazırlanması şart koşulmuştur.¹⁴²

Ana mekteplerinde görev alacak öğretmenlerin Kız muallim mektebi ana şubesinden mezun olması, ya da bir ana mektebini iyi idare etmiş olduğuna dair vesikaları bulunması veyahut ana muallimliği yapabilecek iktidarda olduğunu ispat etmesi, Türkçeyi iyi konuşabilmesi ve açıkça yazabilmesi şartları aranmıştır. Ana mekteplerinde her sınıfa bir bayan öğretmen ve yardımcı bayan öğretmen görevlendirilmesi kararlaştırılmış yöneticilik görevi birinci öğretmenlere verilmiştir. Fakat ana mektepleri yeterli hazırlıklar yapılmadan açıldığı için bu konuda tecrübeli olan ermeni ve Yahudi azınlıkların öğreticilerinden yararlanılmıştır.

Kız ve erkeklerin birlikte eğitim görebildikleri ana mekteplerine 4-5-6 yaşlarındaki çocuklar kabul edilmiştir. Çocuklar yaşlarına göre sınıflara ayrılmışlar ve sınıfların mevcudu 30 çocuk ile sınırlandırılmıştır. Yine ilgili kanunun 33. maddesine göre sayısı 20'yi geçen 5-6 yaşındaki çocuklar için mekteplerde sıbyan sınıflarının oluşturulabileceği belirtilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılması ve devletin içinde bulunduğu siyasal ve ekonomik şartlar sebebiyle 1919 ana muallime mektebi kapatılmış ve böylece okul öncesi eğitim veren ana mektepler de kapatılmıştır.¹⁴³

Sıbyan mekteplerinde öğreticilik görevini üstlenenlere Osmanlı'nın ilk devirlerinde "hâce", sonraki devirlerinde "muallim" denilmiştir.¹⁴⁴ Muallimler genellikle medrese okumuş, okuma yazma bilen ve mektep yakınındaki camilerde görev yapan kişiler olmuştur.¹⁴⁵ Muallimlerin taşıması gereken özellikler, mektep vakfiyelerinde belirlenmiştir.¹⁴⁶ Bunun yanında Fatih döneminde sıbyan

¹⁴² İbrahim Caner Türk, "Osmanlı Devleti'nde Okul Öncesi Eğitim", *Milli Eğitim Dergisi*, 192 (2011): 165-166.

¹⁴³ Yahya Akyüz, "Anaokullarının Türkiye'de Kuruluşu ve Gelişim Tarihçesi", *Milli Eğitim Dergisi*, 132 (1996): 15.

¹⁴⁴ Ali Birinci, "Mahalle Mektebine Başlama Merasimi ve Mekteb İlahileri", *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri* içinde, haz. İsmail Kara, Ali Birinci, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 23.

¹⁴⁵ Birinci, "Mahalle Mektebine Başlama", 24.

¹⁴⁶ Bkz: Fatih Mehmed II. Vakfiyeleri, 257'den nakleden Mefail Hızlı, *Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim*, (Bursa: Esra Fakülte Kitabevi, 1997), 52.

mekteplerinde görev yapacak muallimlerinin programlarında genel derslerden farklı olarak âdâb-ı mubâhase ve usul-ü tedris derslerinin bulunduğu kaynaklarda belirtilmiştir. Bu uygulama, ilkokul öğretmenlerinin özel olarak yetiştirilmesi noktasında önemli bir yenilik olarak görülse de devamlılık arz etmemiştir.¹⁴⁷ Dolayısıyla muallimlerin seçiminde genel olarak vakfiyeler esas alınmıştır. Fakat her vakfiyede muallim özelliklerine yer verilmemiştir.¹⁴⁸ Bu durumda genellikle cami yakınlarında bulunan mekteplerde cami imamı ya da müezzini ders okutmuş,¹⁴⁹ ya da medresede biraz okumuş veya kendi kendine okuma yazma öğrenmiş ağırbaşlı kişiler öğretmen olarak görev yapmıştır. Ayrıca bazı mekteplerde muallimlerin yanında onlara yardımcı olan ve muallime vekâlet eden “halife/kalfa”lar yer almıştır.¹⁵⁰ Kalfalar her şeye koşturan, çocukların derslerini takip eden, eve gidip gelme konusunda onlara yardımcı olan kişilerdir.¹⁵¹ Mekteplerdeki bir diğer görevli de “bevvab”; yani kapıcıdır. Mektebin sabah açılması, talebenin yemek-su ihtiyacının hazırlanması, temizlik ve asayiş işleriyle ilgilenen “bevvab”, hocadan sonra mektebin en çok fonksiyon icra eden görevlisidir.¹⁵² Mektep muallimlerinin ve çalışanların ücretleri şayet varsa mektebin vakfı tarafından, yoksa veliler tarafından karşılanmıştır.

Osmanlı’da öğretmen yetiştirmek için okul açma düşüncesi Tanzimat döneminde ortaya çıkmıştır. 1857 yılında Maârif Nezâreti’nin kurulması ve 1862’den sonra sıbyan mekteplerinin bu kuruma bağlanmasıyla birlikte sıbyan mekteplerinde çalışan öğretmenlerin yeni usullere göre eğitim yapma bilgi ve becerisinden yoksun oldukları gerekçe gösterilerek 1868 yılında iki yıl süreli dârümuallimîn-i sıbyan açılmıştır.¹⁵³ Çeşitli sebeplerle birkaç yıl sonra kapatılan bu okul, 1869 yılında

¹⁴⁷ Cemil Öztürk, “Dârümuallimîn” DİA, 8, 551.

¹⁴⁸ Zengin, “Din Eğitimi (1839-1876)”, 26.

¹⁴⁹ Hatip Yıldız, Gülşen İstek, “Tarîku’l- Edeb’e Göre Sıbyan Mekteplerinde (İlkokul) Öğretmen- Öğrenci İlişkileri ve Benzer İçerikli Bazı Eserlerle Mukayesesi”, *DÜSBED*, 14, (2015): 87.

¹⁵⁰ Mefail Hızlı, “Sıbyan Mektepleri: Değer Öğretiminin Tarihe Bakan Yüzü”, *Din ve Hayat TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi*, 1(2009): 51.

¹⁵¹ Yahya Kemal, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1986), 21.

¹⁵² Öcal, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 11.

¹⁵³ Arzu M. Nurdoğan, *Modernleşme Döneminde Osmanlı’da İlk Öğretim 1869-1914*, (İstanbul: Çamlıca, 2016), 44.

Maârif-i Umûmiye Nizamnamesinin yayınlanmasının ardından 1872 yılında tekrar açılmıştır. Ayrıca yeni usule göre uygulamaların yapılabilmesi için de dârümuallimîn-i sıbyanın yanına bir de Numune Mektebi açılmıştır.¹⁵⁴ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile kız ilk ve ortaokullarına öğretmen yetiştirilmesi için açılması kararlaştırılan “dârümuallimât” (kız öğretmen okulu), 1870 yılında biri ilkokul (sıbyan) diğeri ortaokul (rüştiye) iki şubede eğitim vermek üzere kurulmuştur.¹⁵⁵

Sıbyan mekteplerinde okuyacak çocuklar için kesin bir yaş kaydı bulunmamakla birlikte Osmanlı’da genellikle 4-7¹⁵⁶ yaş arasında mektebe başlanmıştır. Zaman ve şartlara göre bazı bölgelerde ilerleyen yaşlarda da okula başlandığı görülmüştür.¹⁵⁷ Sebebi tam olarak tespit edilememiş olsa da Osmanlı’da dört yıl dört ay dört gün veya beş yıl beş ay beş gün gibi belirli bir zamanda çocuğun okula başlaması, - herkes tarafından olmasa da- çok eski bir adet olarak uygulanmış gelmiştir.¹⁵⁸ Mektep öğrencileri genellikle erkeklerden oluşmuştur. Ancak karma veya kızlara mahsus açılan mektepler de kurulmuştur.¹⁵⁹

Sıbyan mekteplerinde öğrenciler, seviyelerine göre henüz okumaya geçmemiş “elifbacılar”, okumayı sökmeye çalışan “cüzçüler” ve okumaya geçmiş “mushafçılar” olmak üzere üçe ayrılmıştır. Sınıf geçmede, yaş değil başarı durumu esas alınmıştır.¹⁶⁰ 3 – 4 yıl süren mekteplerde¹⁶¹ sonbahar mevsiminde ve¹⁶² genellikle kandil günlerinde ya da kandil yoksa Pazartesi veya Perşembe günleri eğitime başlandığı görülmüştür.¹⁶³ Okula başlanmadan önceki Cuma günü genellikle şehrin veya mahallenin manevi şahsiyetlerinin türbesi çocukla birlikte ziyaret edilir,

¹⁵⁴ Öztürk, “Dârümuallimîn”, 551.

¹⁵⁵ Programı iki yılı olarak belirlenen dârümuallimâtın (Kız Öğretmen Okulu) ilk şubesinde (sıbyan) okutulacak dersler için bkz: Cavit Binbaşıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*, (Ankara: Anı Yayınları, 2014), 181.

¹⁵⁶ Parmaksızoğlu, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 6.

¹⁵⁷ Öcal, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 33.

¹⁵⁸ Birinci, “Mahalle Mektebine Başlama”, 23.

¹⁵⁹ Çağrırcı, “Kur’an Kursu, 424; Öcal, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 33.

¹⁶⁰ Reşad Ekrem Koçu, “Sıbyan Mektepleri”, *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri* içinde, haz. İsmail Kara, Ali Birinci, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 413.

¹⁶¹ Öcal, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 33.

¹⁶² Çelik, “Sıbyan Mektepleri”, 127.

¹⁶³ Öymen, “Öğretim ve Eğitim Hareketleri” I, 71.

çocuğun ilmi sevmesi, cehaletten kurtulması ve ilmine güvenilir birisi olması için dualar edilirdi.¹⁶⁴ Çocuk okula başlayacağı zaman "âmin alayı", "bed'i besmele cemiyeti", "mektep cemiyeti", "dua cemiyeti" gibi adlar verilen merasimler düzenlenir¹⁶⁵; "mektep ilahileri" söylenir ve merasim sonunda "mektep gülbank"ı denilen ve makamla okunan dua yapılırdı.¹⁶⁶ Genellikle programda, çocukların okula başlama heyecanına heyecan katmak, evlerinden ayrılıp farklı bir fiziksel mekâna geçtikleri bir ortamda motivasyonlarını artırmak, endişe ve korkularını azaltmak gibi amaçlarla düzenlenen bu tören, ailelerce son derece önemsenmiştir.¹⁶⁷ Geniş bir katılımı ve heyecan içerisinde gerçekleştirilen bu merasimler, çocukların gerek dini gerekse sosyal hayata intibaklarında olumlu tesirler ortaya çıkaran önemli bir olay kabul edilmiştir.¹⁶⁸ Çünkü bu merasimler vasıtasıyla çocuklar, endişe ve korkularından uzaklaşarak okula gider ve artık yeni intibak ettikleri bu hassas dönemde psiko-sosyal açıdan da rahatlatılmış bir şekilde eğitim-öğretime başlarlardı.¹⁶⁹

1869'da uygulamaya konulan Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile mekteplerde öğretim süresi 4 yıl olarak belirlenmiş, kız çocuklarının 6-10, erkek çocukların 7-11 yaşları arasında mektebe zorunlu olarak devam etmeleri kararlaştırılmıştır.

Konuyla ilgili elde edilen verilerden de anlaşıldığı üzere müslümanlar İslam'ın başlangıcından itibaren çocuklarına Kur'an'ı öğretmeyi dini bir sorumluluk olarak görmüşlerdir. İslam'ın yayılması ile birlikte Kur'an eğitim ve öğretimi de yaygınlaşarak gelişmiştir. Osmanlı dönemi, pek çok alanda olduğu gibi Kur'an eğitiminde de önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuş, önceki İslam devletleri ve özellikle Selçukludan tevarüs edilen kurum, kuruluş ve ilmi birikim

¹⁶⁴ Cemal Kutay, "Mektebe Başlarken", *Sohbetler*, 3 (1969), 96-101.

¹⁶⁵ Amin alayları ile ilgili olarak bkz: Kutay, "Mektebe Başlarken", 101-103.; Çelik, "Hatıralarla Sıbyan Mektepleri", 129.; Ergin, "Sübyan Mektepleri" 402-406.; Öymen, "Öğretim ve Eğitim Hareketleri - I", 71.

¹⁶⁶ İsmail Kara, *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri*, (İstanbul: Dergâh Yayınları 2005), 12.

¹⁶⁷ Hızlı, "Sıbyan Mektepleri: Değer Öğretiminin Tarihe Bakan Yüzü", 51.

¹⁶⁸ Öymen, "Öğretim ve Eğitim Hareketleri (I)", 71.

¹⁶⁹ Hızlı, "Değer Eğitiminin Tarihe Bakan Yüzü", 51.

geliştirilip dönüştürülerek devam ettirilmiştir. Osmanlı döneminde temel İslam eğitimi, sıbyan mektepleri ile zirveye çıkmış, müslümanlar, Kur'an'ı Kerim'i öğrenmeleri ve temel eğitimlerini almaları için büyük bir heyecan ve istekle çocuklarını sıbyan mekteplerine göndermişlerdir.

Osmanlı Devletinin duraklama ve gerileme döneminde devletin en önemli problem alanlarından biri eğitim-öğretim olmuştur. Çocuklara yönelik Kur'an ve temel dini bilgiler eğitimi verilen sıbyan mektepleri de bu durumdan etkilenmiştir. Nitekim II. Mahmut döneminden itibaren başlayan ıslah çalışmaları ile bir taraftan sıbyan mekteplerinde bazı düzenlemeler yapılırken diğer taraftan rüştiyelere kaynaklık edecek ve öğrencilere dini bilgilerin yanında pratik bilgi ve becerilerin kazandırıldığı iptidaîler (modern ilkokullar) yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.¹⁷⁰ Tanzimat dönemiyle birlikte önemini kaybetmeye başlayan sıbyan mektepleri,¹⁷¹ özellikle 1870'lerden sonra, iptidaîlere dönüştürülmeye çalışılmıştır. Bu süreçte bir taraftan sıbyan mektepleri, diğer taraftan iptidaî mektepler eğitim-öğretime devam etmiş ve bu durum temel eğitimde ikili bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Halk arasında da bu ayrım "eski ve yeni mektep" şeklinde nitelendirilmiştir.¹⁷² Sıbyan mekteplerinde bazı yeni gelişmeler olmakla birlikte Kur'an ve dini bilgiler merkezli geleneksel eğitim devam ettirilmiştir. İbtidaîlerin programlarında ilk yıllarda ağırlıklı olmak üzere Kur'an, ilmihal, dini bilgiler ve ahlak derslerinin önemli bir yer teşkil ettiği görülmüş, bunun yanında programa yeni dersler de eklenmiştir. Bu süreçteki en önemli değişimlerden biri derslerin usul-ü cedid ile (modern öğretim yöntem ve araç-gereçleriyle) yapılmaya başlanması olmuştur.¹⁷³

Mekâtib-i Sıbyaniye ve Mekâtib-i İbtidaîler, genel itibariyle Osmanlı Devleti'nde yaşanan değişimin, dönüşümün ve fikir ayrılıklarının bir sonucu ve farklı alanlarda ortaya çıkan gelişmelerin temel eğitime yansımaları olarak nitelendirilebilir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Maârif Nezareti tarafından İstanbul'da ve taşrada açılmaya başlanan iptidaî mektepleri ile sıbyan mektepleri kıyaslandığında;

¹⁷⁰ Nurdoğan, *Osmanlı'da İlköğretim (1869-1914)*, 56.

¹⁷¹ Çağrı, "Kur'an Kursu", 424.

¹⁷² Bkz. İsmail Kara, "Yeni Mektep ve Eski Mektep", *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri* içinde, haz: İsmail Kara, Ali Birinci, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 441.

¹⁷³ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 209.

ibtidâî mekteplerin atanmış muallimleri ve onaylanmış programlarıyla daha düzenli bir eğitim-öğretim kurumu özelliğine sahip oldukları söylenebilir.¹⁷⁴

1.3. Cumhuriyet Dönemi Çocuklarda Din ve Kur'an Eğitimi

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, siyasi, sosyal ve kültürel alanda pek çok değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Bu değişim ve dönüşüm alanlarından biri de eğitim-öğretimdir. Tevhid-i Tedrisat, 3 Mart 1924 yılında TBMM tarafından kabul edilen ve genel anlamıyla öğretim birliğini esas alan kanunu ifade etmektedir.¹⁷⁵ Bu kanunla yabancı devletlerin ve yerli vakıfların açtığı özel okulların, devletin resmî kurumu olan Şer'îye ve Evkâf Vekâletine bağlı olan bütün mektep ve medreselerin yönetim ve kontrolleri, Maârif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı) çatısı altında toplanmıştır. Aynı tarihte (3 Mart 1924) Şer'îye ve Evkaf Vekâleti ilga edilerek Diyanet İşleri Reisliği kurulmuştur. Tevhid-i tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ile birlikte yaygın din hizmetlerinin düzenlenmesi görevi Diyanet İşleri Reisliği'ne, bu hizmetleri yürütecek görevli ve uzmanlarının yetiştirilmesi için açılacak kurumların idaresi ve organizasyonu ise Maârif Vekâleti'ne verilmiştir. Diğer bir ifade ile yaygın din eğitimi Diyanet İşleri Reisliği'nin, örgün din eğitimi ise Maârif Vekâleti'nin sorumluluğuna tevdi edilmiştir. Böylelikle Cumhuriyet döneminde Kur'an/din eğitimi, örgün eğitiminde farklı, yaygın eğitiminde farklı bir seyir takip etmiştir.

1.3.1. Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitimde Çocukların Din ve Kur'an Eğitimi

1924 yılında Maârif Vekâletinin düzenlediği II. Heyet-i İlmiye toplantısında eğitimle ilgili pek çok konu görüşülmüş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk eğitim programları yapılmıştır. "İlk Mektep Müfredatı" da düzenlenen programlar arasındadır. Bu programda ilkokullarda okutulacak dersler ile bu derslerin sınıflara göre dağılımı düzenlenmiş, 1913 yılında uygulamaya konulan üç devreli yapı

¹⁷⁴ Sakaoğlu, *Mektep Hayatı*, 8.

¹⁷⁵ "Tevhid-i Tedrisat Kanunu", Kabul Tarihi: 26 Recep 1342; 3 Mart (1924), Kanun Numarası: 430, Resmi Gazete'de Yayımlı: 6.3.1340 (1924) Sayısı: 63: Yayımlandığı Düstur: Tertip: 3, Cilt 5, 322.

kaldırılmış ve ilkokulların 6 yıl olan öğretim süresi beş yıla indirilmiştir.¹⁷⁶ Yenilenen programda “Kur’an-ı Kerim ve Din Bilgisi” dersi 1. sınıf hariç 2, 3, 4 ve 5. sınıflarda okutulmak üzere haftada ikişer saat olarak belirlenmiştir.¹⁷⁷ Programda derslerin konuları ve öğretim yöntemleriyle ilgili de bazı bilgiler verilmiştir.¹⁷⁸ Kur’an-ı Kerim ve Din Bilgisi derslerinin içerik açısından da oldukça zayıf olduğu görülmüştür.¹⁷⁹ 1924 ilk mektep müfredatı sadece iki yıl uygulamada kalmıştır.¹⁸⁰

1924-1926 yılları arasında sadece ilkokulların programına konan Kur’an-ı Kerim eğitimi, 2012-2013 eğitim öğretim döneminde “Kur’an-ı Kerim” dersinin ortaokul ve lise müfredatına “isteğe bağlı seçmeli ders” olarak konulmasına kadar (imam-hatip mektepleri, imam-hatip ortaokulları, imam-hatip liseleri hariç) ilkokul, ortaokul, lise ve yüksek öğretim dâhil hiçbir örgün eğitim programında yer almamıştır.¹⁸¹ Başka bir ifade ile bu dönemde Kur’an eğitimi; örgün eğitimde sadece İmam-Hatip Liseleri (1932’de kapanan, 1951’de tekrar açılan), Yüksek İslam Enstitüleri (1959’da açılan, 1982’de İlahiyat Fakültesine dönüştürülen), ve İlahiyat Fakülteleri (1933’te kapanan, 1949’da tekrar açılan) gibi mesleki din öğretimi kurumlarında yapılabilmektedir.

1951 yılından sonraki dönemde açılan imam-hatip okulları/liseleri, ilahiyat fakülteleri ve yüksek İslam enstitülerinin öğretim programları içerisinde Kur’an derslerine yer verilmiştir. Ancak din görevlisi yetiştirmek amacıyla kurulan bu müesseseleri sınırlı sayıda kitleye hitap etmiştir. Bunların dışında kalan çocuk ve yetişkinlerin dini bilgilerle birlikte Kur’an okumayı öğrenme talepleri bir ihtiyaç

¹⁷⁶ Erdal Aslan, “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlkokullarda İzlediği İlk Öğretim Programı: “1924 İlk Mektepler Müfredat Programı” *İlköğretim Online*, 10, 2 (2011): 722.

¹⁷⁷ Tavukçuoğlu, “Din Derslerinin İlkokul Programlarındaki Yeri”, 150.

¹⁷⁸ Aslan, “1924 İlk Mektepler Müfredat Programı” *İlköğretim Online*, 10, 2 (2011): 725.

¹⁷⁹ Mehmet Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, (İstanbul: İlke İlim Kültür Derneği, 2013), 37.

¹⁸⁰ Cumhuriyet döneminin 1926 tarihli ikinci programında din dersleri üçüncü sınıftan sonraya alınmış, Kur’an-ı Kerim-i yüzünden okumaya yönelik bir ders yer almıştır. Fakat sadece parantez içinde yer alan bir notta “münasip zamanlarda talebeye Kur’an-ı Kerim’den müntehap ayetler okutturulacaktır” denilmiştir. 1930 yılında ise önce kent sonra da köy ilkokullarından bu dersler tamamen kaldırılmıştır. Bkz: Tavukçuoğlu, “Din Derslerinin İlkokul Programlarındaki Yeri”, 157.

¹⁸¹ Ahmet Koç, “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi”, *Din Eğitimi* içinde, ed: Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2015), 379.

olarak varlığını devam ettirmiştir.¹⁸² Bu ihtiyaç yaygın din eğitimi kurumu olarak DİB'in cami hizmetleri ve Kur'an kursları ile sınırlı şekilde karşılanmaya çalışılmıştır.

1.3.2. Cumhuriyet Dönemi Yaygın Din Eğitiminde Çocukların Din ve Kur'an Eğitimi

Yaygın eğitimde DİB'e bağlı olarak faaliyet gösteren Kur'an Kursları Cumhuriyet döneminde devamlı olarak¹⁸³ Kur'an eğitimi veren tek kurum olma özelliğine sahiptir.¹⁸⁴

Diyanet İşleri Reisi merhum Rifat Börekçi'nin gayretleri ve 2 Nisan 1925'te 50 milletvekili tarafından Hafız-ı Kur'an yetiştirmek amacıyla 10 kişi için toplamda 50 bin lira olmak üzere, 10 Kur'an öğreticisine 5'er bin liralık kadro tahsis edilmesi amacıyla verilen önerge TBMM'de kabul edilmiştir. Böylelikle eğitim-öğretime başlayan 9 Kur'an Kursu,¹⁸⁵ aslında Kur'an eğitimi ve öğretimini ilgilendirmemesine rağmen,¹⁸⁶ 1928 yılında Arap harflerinin kaldırılıp yerine Latin alfabesinin kabul edilmesinden sonra 1929 yılında resmen kapanmıştır.¹⁸⁷ Ancak yasaktan bir yıl sonra 1930'da İstanbul Müftülüğünün 10.12.1930 tarihli tamimi ile İstanbul'da birkaç hoca

¹⁸² Zeki Salih Zengin, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kur'an Kurslarının Kurulması ve Gelişmesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 2 (2011): 14.

¹⁸³ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, (İstanbul: DEM Yayınları, 2014), 457; İrfan Başkurt, *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2013), 259.

¹⁸⁴ Öcal, *Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra Cumhuriyet'in ilk döneminde Kur'an kursları ile ilgili ortaya konan farklı görüşleri üç grupta toplamıştır. Birinci görüşe göre; Tevhid-i Tedrisat kanunu ile mektep ve medreseler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, medreselerle birlikte Kur'an eğitimi veren Dâru'l-Kurralar kapatılmıştır. İkinci görüşe göre; Dâru'l-Kurralar, Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmak istenmiştir. Fakat dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi, Dâru'l-Kurraların bir ihtisas okulu olduğu ve Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olması gerektiği yönünde ısrar etmiş ve neticede Dâru'l Kurralar, TBMM'de kabul edilen önerge ile Kur'an Kurslarına dönüştürülerek varlığını devam ettirmiştir. Üçüncü görüşe göre ise; 1927'den 1933'e kadar 9-10 adet Kur'an Kursu kadrosu olmasına rağmen bu kurslar fiiliyatta hiç olmamıştır. 1934-1935 öğretim yılında sadece 1 (bir) adet Kur'an Kursu faaliyet göstermiştir. Bkz: Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 471-472.*

¹⁸⁵ Bu Kurslarla ilgili sayısal veriler için bkz: Zeki Salih Zengin, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 5, 13 (2002): 96.

¹⁸⁶ Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 474.

¹⁸⁷ Cahit Baltacı "Cumhuriyet Döneminde Kur'an Kursları" *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6 (1999): 183.

efendiye 12 yaşından küçüklere hiçbir şey öğretmemek, 12 yaşından büyüklere ise yalnızca Kur'an-Kerim okutma, namaz sure ve dualarını öğretme kaydıyla din ve Kur'an öğretimi yapılmış ve bu düzenlemeyle 12 yaşın altındaki çocuklar bu kurslara alınmamıştır. Bu tarihten sonra¹⁸⁸ Kur'an kurslarının ortaokul ve lise öğrencileri ile yetişkinlere de kapılarının açılması konusu, ilk defa 1963 yılında tartışılmaya başlanmıştır.¹⁸⁹

1940'lı yıllardan itibaren inişli çıkışlı bir seyir izleyen Kur'an kursu sayıları, 1950'den sonra Kur'an öğretiminin serbest bırakılması ile birlikte yoğun bir öğretim dönemi başlamış ve her yıl kurs sayısı giderek artmış¹⁹⁰ ve 1949-1950'de 127'ye ulaşmıştır.¹⁹¹ Resmi olarak açılan bu kursların dışında yasak ve baskılara rağmen Anadolu'da Kur'an öğretimi gayri resmi olarak devam etmiştir. Fakat bu yeterli ve sağlıklı bir öğretim olmamıştır.¹⁹²

27 Mayıs 1960 darbesinin ardından da sayısal artışları devam eden Kur'an kursları, 1964-65 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde 434'e ulaşmıştı. 1978-1979 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde de bu sayı 1538 olmuştur.¹⁹³

2 Haziran 1980'de DİB teşkilata bir genelge yayınlarak camilerde din görevlilerince herkese yönelik Kur'an-ı Kerim ve dini bilgi kurslarının düzenlenmesinin zorunlu hale getirildiğini duyurmuştur.¹⁹⁴ 1990 tarihli yönetmelik ile yaygın din eğitimi hizmetleri daha da geliştirilmiş, akşam kursları ile yaz tatillerinde çocukların katılabileceği yaz kurslarının açılmasına, ayrıca kurs açılmayan yerlerde camilerde Kur'an öğretimi yapılmasına imkân tanınmıştır.¹⁹⁵

¹⁸⁸ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *UÜİFD*, 7, 7 (1998): 264.

¹⁸⁹ Zengin, "Kur'an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi", 16.

¹⁹⁰ Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", 475-476.

¹⁹¹ Koç, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", 380.

¹⁹² Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", 265.

¹⁹³ Mustafa Öcal, "Türkiye'de Kur'an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcâzetnâme Örneği", *UÜİFD*, 13, 2, (204): 92.

¹⁹⁴ Bkz. Mehmet Bulut, "Kuruluşunun 74. Yıldönümü Münasebetiyle Diyanet İşleri Başkanlığı Kronolojisi", *Diyanet İlmî Dergi*, 34, 1 (1998): 111.

¹⁹⁵ Zengin, "Kur'an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi", 20.

Kur'an öğretimine karşı takınılan olumlu tutum ve artan talepler doğrultusunda 1989-1990 yıllarında 4.714 olan kurs sayısı, 1997'de 5.241 olmuştur.¹⁹⁶

Başlangıcından itibaren 5 yıllık ilköğretim mezunları Kur'an kurslarına kayıt yaptırabiliyorken, 18 Ağustos 1997 tarih ve 4306 sayılı ve kamuoyunda "8 Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim" yasası olarak bilinen kanunla Kur'an kurslarına kayıt yaptırabilmek için en az 8 yıllık ilköğretim okulu mezunu olma şartı getirilmiştir.¹⁹⁷ İlgili düzenlemeyle 7-16 yaş arasında ilköğretim mecburiyeti olan çocukların Kur'an kurslarına kayıt yaptırılmaları mümkün olmamıştır. Bu dönemde camilerdeki yaz kurslarına da ilköğretim 5. sınıfı bitirenler kayıt yaptırabilmişlerdir.¹⁹⁸

2003 yılından itibaren gerek Kur'an kurslarının, gerek camilerdeki yaz ve akşam kurslarının sayılarında tekrar bir artış yaşanmıştır. Özellikle 2005 yılından itibaren yaz Kur'an kursları ile ilgili yapılan çalışmalar neticesinde, program, materyal, görevlilere yönelik hizmet içi eğitim ve ek ders ücreti ödenmesi konularında önemli adımlar atılmıştır.¹⁹⁹ Kur'an öğretimi açısından bir diğer önemli değişim 2011 yılında gerçekleşmiştir. İlgili kanunda yapılan değişiklikle²⁰⁰ yaz Kur'an kursları için belirlenen yaş sınırlaması kaldırılmış, her yaştan çocuğa camilerde açılan yaz Kur'an kurslarına kayıt yaptırma imkânı tanınmıştır.

Tevhid-i Tedrisat'ın ilanından bu döneme kadar geçen süre içinde inişli çıkışlı bir seyir izleyen DİB bağlı Kur'an kurslarında bazı değişimler olmakla beraber, her seviyedeki öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek müfredatı ve özel öğretim metodlarında güncel eğitim yaklaşım ve uygulamalarının esas alındığı gelişmeler yaşanmamıştır.²⁰¹

Kur'an Kursları, Müslüman bireylerin din eğitimi konusundaki ihtiyaçlarına cevap vermek üzere tesis edilmiş yaygın din eğitimi kurumlarıdır. Bu kurumlar,

¹⁹⁶ İstatistiklerle Diyanet İşleri Başkanlığı, (Ankara: DİB Yayınları, 1990), 66-68.

¹⁹⁷ Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", 266.

¹⁹⁸ Bkz: "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği", 3 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Resmi Gazete, 27.

¹⁹⁹ Koç, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", 389.

²⁰⁰ 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da değişiklik yapan 653 sayılı Kanun Hükmünde Kararname için bkz: Resmi Gazete, 17.09.2011, Sayı 28057.

²⁰¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 483.

toplumun tüm kesimlerine yaygın din eğitimi sunabilecek özelliğe sahiptir. Genel olarak Kur'an kurslarının bu özelliği ülkemizdeki Müslüman bireylerin din eğitimi ihtiyacını karşılama noktasında kursların ne derecede önemli bir yere ve işleve sahip olduğunu/olabileceğini göstermektedir.²⁰²

Kur'an kursları, eğitimin bütünlüğü, ortak amaçlar, milli ve manevi değerlere bağlı sağlıklı insanlar yetiştirilmesi hususunda örgün eğitimdeki boşlukların giderilebilmesi için çok önemli ve yardımcı kurumlardır. Her şeyden önce yaygın eğitim kurumu olan Kur'an kursları, bu niteliği gereği örgün eğitim kurumlarının alternatifi değil belirlenen amaçlara ulaşmada onlara yardımcı olan, onların eksiklerinin tamamlanmasına katkıda bulunan oluşumlardır.²⁰³

Bireylerin din eğitimi ihtiyacının sadece örgün eğitim vasıtaları ile giderilmesi mümkün değildir. Çünkü bireyler sadece belirli yaş ve dönemlerinde örgün eğitime katılabilmektedir. Örgün eğitimin dışında kalan veya bir şekilde yaygın eğitim vasıtalarından yararlanmak isteyen kişilerin din eğitimi ihtiyaçları ise ancak yaygın din eğitimi vasıtaları ile karşılanabilecektir.

Daha önce ifade edildiği üzere 17.09.2011 tarih ve 28057 sayılı kanun hükmünde kararname ile Kur'an kurslarına kayıt olabilmek için belirlenen yaş sınırını ortadan kaldırmıştır.²⁰⁴ Kur'an öğretimi için yaş sınırının ortadan kalkması ile birlikte DİB okul öncesi döneme yönelik din eğitiminde yeni bir sorumluluk yüklenmiştir. Bu bağlamda öncelikle okul öncesi döneme ilişkin programlı din eğitimi ve öğretimi etkinliklerinin gerçekleştirilmesi amacıyla DİB tarafından bir pedagoğ, iki din eğitimi öğretim üyesi, iki okul öncesi öğretmeni, üç Kur'an Kursu öğreticisi ve bir imam-hatip lisesi öğretmeninden oluşan bir komisyon kurulmuş ve ilgili komisyon marifetiyle 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları öğretim programı hazırlanmıştır. Oluşturulan program çerçevesinde 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Ankara, İstanbul, İzmir'de 10 sınıfta; Adana, Diyarbakır, Erzincan, Gaziantep,

²⁰² Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", 285-286.

²⁰³ M. Şevki Aydın, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, (Ankara: DİB Yayınları, 2010), 36.

²⁰⁴ 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da değişiklik yapan 653 sayılı Kanun Hükmünde Kararname için bkz: Resmi Gazete, 17.09.2011, Sayı 28057.

Samsun, Kayseri ve Rize’de 5 sınıfta olmak üzere toplam 10 ilde 4-6 yaş grubu Kur’an kursları için pilot uygulama başlatılmıştır.

2014-2015 eğitim-öğretim yılından itibaren “Kur’an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) Türkiye genelinde DİB tarafından belirlenen kriterlere sahip öğretmenler tarafından yine belirlenen kriterlere sahip tüm Kur’an kurslarında uygulanmaya başlanmıştır.

2017 yılı itibariyle yıllara göre bu kurslara ait, kurs, öğretici ve öğrenci sayıları aşağıdaki şekilde oluşmuştur.

Tablo 4: Yıllara göre Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları İstatistikleri

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARI					
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI		2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
TÜRKİYE GENELİ KURS SAYISI		201	554	2053	2980
D GRUBU		61	207	1021	1322
KADROLU ÖĞRETİCİ	Erkek Öğretici	2	0	2	5
	Kadın Öğretici	86	246	969	1911
GEÇİCİ ÖĞRETİCİ	Erkek Öğretici	0	0	0	0
	Kadın Öğretici	172	512	245	2936
TOPLAM ÖĞRETİCİ		260	758	3016	4849
Erkek Öğrenci		2251	7399	27472	43707
Kız Öğrenci		2472	7866	27849	44083
TOPLAM ÖĞRENCİ		4723	15265	55321	87790

Tabloda görüldüğü üzere 2013-2014 eğitim öğretim yılında Türkiye genelinde 201 olan kurs sayısı, 2014-2015’te 554, 2015-2016’da 2053 ve 2016-2017 yılında 2.980’e ulaşmıştır. Kurslarda görevlendirilen öğretmenler kadrolu ve ihtiyaç halinde geçici öğretmenlerle karşılanmıştır. Bu durumda yıllara göre kurslarda kadrolu öğretici sayısı 2013-2014 eğitim öğretim yılında 88, 2014-2015’te 246, 2015-2016’da 969, 2016-2017’de 1916 olarak belirlenmiştir. Geçici öğretici sayıları ise 2013-2014 eğitim öğretim yılında 172, 2014-2015’te 512, 2015-2016’da 245, 2016-2017’de 2936 olmuştur. Tablodaki veriler bize 4-6 yaş Grubu Kur’an kursları öğretici ihtiyacının büyük ölçüde geçici öğretmenler yoluyla karşılandığı göstermiştir. Kurslarda bulunan öğrenci sayıları, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında 4723, 2014-2015’te 15265, 2015-2016’da 55321, 2016-2017’de 87790 şeklinde tespit edilmiştir.

Bu veriler dikkate alındığında 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının kısa sürede hızla yaygınlaşması, toplumun okul öncesi döneme yönelik din eğitimi ihtiyacını ve beklentilerini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

2. 4 – 6 YAŞ DÖNEMİ DİN VE KUR'AN EĞİTİMİNİN ÖZELLİKLERİ

Okul öncesi dönem, çocuğun kendini ve çevresini tanıdığı, kişilik ve karakterini tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandığı gelişim dönemidir. Çocuğun çevresiyle girdiği etkileşim sürecinde şekillenmesi, formal veya informal bir şekilde eğitimle gerçekleşmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde eğitim, insanda var olan kabiliyetlerin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesini sağlamakta ve ona bir kimlik ve kişilik kazandırmaktadır.

Okul öncesi dönem, insanın eğitim sürecinin başlangıcını oluşturması bakımından önem arz etmektedir. Çünkü bu dönemde çocuğun eğitiminde atılan yanlış adımlar, eğitimle ulaşılmak istenen hedeften büyük ölçüde sapmalara neden olabilecek, yapılan hatalar sağlıklı bir gelişimin gerçekleşmesine engel teşkil edebilecektir. Bu bağlamda bireydeki gelişim alanlarının doğru yollarla ve bütüncül bir yaklaşımla desteklenmesi ve geliştirilmesi çok önemlidir.

Bireyde gelişim alanlarından birini dini gelişim oluşturmaktadır. Bu nedenle çocuklarda dini gelişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için din eğitiminde dikkat edilmesi gereken bir takım hususlar vardır.

2.1. 4 – 6 Yaş Din Eğitimi ve Özellikleri

Bireyde sağlıklı dini gelişimin oluşturulabilmesi; din eğitiminin belli prensipler çerçevesinde yürütülmesi, çocuğun duygu bütünlüğünün korunması ve şahsiyetinin zedelenmemesi ile mümkündür. Ayrıca eğitim programlarının, bilimsel temellere dayanılarak ve çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanması ve doğru bir

metodla uygulanması elzemdir. Bunun için hem din eğitiminin temel prensiplerinin hem de çocukluk dönemi gelişim özelliklerinin çok iyi bilinmesi gerekmektedir.²⁰⁵

İnsanın gelişimi her yönüyle bir bütünlük arz etmektedir. Bireye yapılan bir etki olarak eğitim, ancak onu bütünüyle kucakladığı ölçüde başarılı olabilecektir. Şu halde eğitimde öncelikle insanı ve onun özelliklerini tanımak gerekmektedir. Bireyi tanımadan ona nasıl bir eğitim verileceği ortaya konmadığı gibi hedef kitleye özgü bir eğitim yaklaşımı da oluşturulamaz. Çocuğun gelişim sürecinin bilinmesi, seviyeye uygun eğitim-öğretim yöntemi geliştirilebilmesi için zorunluluk arz etmektedir.²⁰⁶

Eğitimde çocuğun gelişim özellikleri düşünülerek hareket edilmesinin gereği olarak buluş çağına erişinceye kadar dinen mükellef olmadıkların bilinciyle çocuklara din eğitimi yapılmalı²⁰⁷ ve her şey doğru zamanda doğru bir şekilde ve gerektiği kadar öğretilmelidir.²⁰⁸ Okul öncesi dönemin din eğitiminin birey için önemli olması, bu yıllarda doğrudan bilgi aktarımı şeklinde yapılmasını gerekli kılmamaktadır. Çünkü bu dönem din eğitiminin önemi, ileride elde edilecek dini anlayışa hazırlık olmasından kaynaklanmaktadır.²⁰⁹

Okul öncesi dönemde çocuğun en önemli özelliklerinden birisi “kolay inanırlık” yapısına sahip olmasıdır. Bu dönemde çocuk, düşünmeden, şüphelenmeden ve itiraz etmeden inanmaya hazırdır. Çünkü çocuğun duygu gelişimi, düşünce gelişiminden daha önce ve belirgindir. Bu sebeple o, her şeyi akıl yürütmeden kabul etmektedir.²¹⁰ Din eğitiminin yalnızca din öğretimi olmadığı²¹¹ gerçeğinden hareketle eğer çocukluk döneminin ilgi ve merakı, kolay inanırlık ve ezber yetenekleri fırsat bilerek bilgiler yoğun bir şekilde çocuğun zihnine yüklenirse, bu durum çocukta var olan doğal inancın yok olmasına ya da yanlış

²⁰⁵ Esra Türk, “Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 14 (2014): 144.

²⁰⁶ Selçuk, *Dini Motifler*, 73.

²⁰⁷ Halis Ayhan, *Eğitime Giriş ve İslamiyet’in Eğitime Getirdiği Değerler*, (İstanbul: Damla Yayınevi, 1982), 237.

²⁰⁸ Halis Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1985), 26

²⁰⁹ Selçuk, *Dini Motifler*, 76.

²¹⁰ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 254.

²¹¹ Yıldırım, “Kur’an Kurslarında Okulöncesi İhtiyacı”, 175.

yönelimlerin ortaya çıkmasına sebep olabilir.²¹² Dolayısıyla yetişkinler, çocuğun “tabii dindarlığını” bozmadan, köreltmeden, saptırmadan dini gelişimine yardımcı olmalıdırlar.²¹³

İnsanın manevi gıdası sevgidir. Sevgi, çocuk eğitiminin temel ilkelerinden biridir.²¹⁴ Yaratıcının şefkat ve merhamet iklimini yansıtan bir ailede yetiştirilen bir çocukta sevgi duygusu beslenecek ve doycak, sonrasında ise çocuk Allah sevgisiyle dolu yüreğini insanlarla paylaşacaktır.²¹⁵ Bu amaçla çocuklara insanı ve canlı cansız her şeyi sevmenin, yaratılanlara değer vermenin Allah’a yakınlık olduğu benimsetilmeli, Allah’ın yarattığı kullara, varlıklara karşı duyulan sevgi ve saygının Allah’ı sevmek ve O’na değer vermek olacağı duygusu kazandırılmalıdır.²¹⁶

Okul öncesi dönem din eğitiminde daha çok çocuğun duygularına ve gönlüne hitap edilmelidir. Çünkü bu gelişim dönemi; sevgi, korku, güven, bağlılık/bağımlılık gibi duygu durumlarının tecrübe edilerek benliğe mâl edildiği bir dönemdir.²¹⁷ Buradan hareketle okul öncesi dönem din eğitiminin de çocukta dini gelişime kaynaklık edecek duyguları ortaya çıkarmaya ve geliştirmeye yönelik olması gerekmektedir.²¹⁸ Zira bu dönem kazanılan bilgiden çok, elde edilen alışkanlıklar ve tutumlar açısından önem arz etmektedir.²¹⁹

Çocukluk döneminde vurgulandığı üzere doğrudan din eğitimi ve öğretimi yapmak yerine dolaylı eğitim ve öğretim yolları tercih edilmelidir. Bunun için çocuğun eğitiminin ve eğitim ortamının, dini değerleri örneklendirecek, hatırlatacak ve dini kavramları sembolize edecek nitelikte düzenlenmesine dikkat edilmelidir.²²⁰ Nitekim Avrupa ülkelerinde ailelerde ve anaokullarında verilen dini eğitimin

²¹² Tosun, Çapçioğlu, “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi”, 716.; Selçuk, *Dini Motifler*, 74.

²¹³ Selçuk, *Dini Motifler*, 75.

²¹⁴ Abdurrahman Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 49.

²¹⁵ Bilici, “Din Eğitiminin İlk Temelleri”, 80.

²¹⁶ Selçuk, *Dini Motifler*, 76-77.

²¹⁷ Yıldırım, “Kur’an Kurslarında Okulöncesi İhtiyacı”, 168.

²¹⁸ Türk, “Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi”, 148.

²¹⁹ Selçuk, *Dini Motifler*, 81.

²²⁰ Mustafa Tavukçuoğlu, “Okul öncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi.” *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIV, (2002): 59.

omurgasını semboller, resimler ve oyuncaklar gibi dolaylı eğitim araç-gereçleri oluşturmaktadır.²²¹

Çocuğun inanan bir insan olabilmesi, iç ve dış etkenlere bağlıdır. Özellikle çocuğun dini gelişimi ve doğuştan gelen kabiliyetlerinin ortaya çıkarılmasında dıştan gelen etkilerin önemi büyüktür. Dış etkenlerin başında ilk sırayı aile almaktadır.²²² Anne-babalar, çocuğun duygu yüklü ilişkiler kurduğu ilk kişilerdir. Anne-babaların tutumları, değerleri, davranışları, sözleri çocuk için çok önemli birer bilgi kaynağıdır.²²³ Çocuğun manevi dünyasının oluşumu en etkin şekilde evdeki aile bireylerinin birbirleriyle ilişkilerinden doğar ve beslenir.²²⁴ Nitekim ailenin, çocuğun dini gelişimine etkisiyle ilgili olarak, 7 – 9, 10 – 12 yaş grubu için yapılan bir araştırmada “Allah’ın varlığına birliğine nasıl inanmaya başladın” şeklindeki soruya, araştırmaya katılan çocuklar öncelikle ailemden öğrendiğim bilgiler etkili oldu cevabını vermişlerdir.²²⁵ Bu açıdan sağlıklı bir dini gelişim için ailenin önemli sorumlulukları bulunmaktadır.²²⁶ İslam’da çocuğun terbiyesinden birinci derecede sorumlu olan anne-babadır ve çocuk terbiyesi, anne-babanın önde gelen dini vazifeleri arasında yer alır. Hz. Muhammed bu konuda “Çocuklarınıza iyi davranın ve onları güzel terbiye edin”²²⁷ buyurmuş, öldükten sonra kendisine dua eden salih bir evladın, kişinin geride bıraktığı şeylerin en hayırlısı olduğunu beyan etmiştir.²²⁸ Fakat ülkemizde eğitim adına neredeyse her şey çoğunlukla eğitim kurumlarından beklenmekte ve çocuğun din eğitimi de büyük ölçüde eğitim kurumlarına bırakılmaktadır. Oysaki sağlıklı bir kişilik ve dini gelişim için okul öncesi dönem, anne babalar tarafından önemsenmeli ve aileler çocuğun gelişiminin önemli bir kısmının olduğu bu dönemde din eğitimi ve öğretiminde üzerlerine düşen görevleri

²²¹ İrfan Başkurt, *Federal Almanya’da Din Eğitimi*, (İstanbul: MÜİF Vakfı Yay, 1995), 116-117.

²²² Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi* (Ankara: DİB Yayınları, 1983), 63; Cavit Binbaşıoğlu, *Ailede ve Okulda Eğitimin Sorunları*, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 204), 63; Tavukçuoğlu, “Din Duygusu ve Din Eğitimi” 56.

²²³ Abdülkerim Bahadır, “Çocukta Dini İlgi ve Düşüncenin Gelişmesi ve Allah İnancının Öğretilmesinde Metodlar”, *Mehir Dergisi*, İlkbahar, (1999): 61.

²²⁴ Binbaşıoğlu, *Ailede ve Okulda Eğitimin Sorunları*, 63.

²²⁵ Konuyla ilgili olarak bkz. Yavuz, *Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, 62.

²²⁶ Clark, W. H. “Çocukluk Dönemi Dini.” çev. Neda Armaner, *AÜİFD*, XXIV, (1981): 175.

²²⁷ İbn Mâce, Edep, 3.

²²⁸ Ebu Davud, Vesaya, 14.

yerine getirmelidir.²²⁹ Öcal'ın da belirttiği gibi, ilk çocuklukta aile ve yakın çevrede başlayan din eğitimi, ailenin çocuğuna verdiği eğitim ve disiplinin önemli bir parçasını oluşturur. Çünkü ailelerin dine bakışı ve onu yorumlayışı, kendi ahlaki değerleri ile paralellik göstermekte ve bu değerlerin çocuklar tarafından ediniminde dinî öğretiler ve pratikler önemli bir rol oynamaktadır.²³⁰

Sağlıklı bir dini gelişim için sağlıklı bir aile ortamı oluşturulmalıdır. Eğer evlilik; merhamet, karşılıklı anlayış, sevgi ve saygı esasına dayalı olarak kurulur ve böyle devam ederse, çocuk da mutlu bir ortamda güven içinde, huzurlu, sevgi ve şefkat duygularıyla şahsiyeti zayıflatan psikolojik hastalıklardan ve huzursuzluklardan uzak olarak yetişir.²³¹ Bunun için öncelikle anne-baba arasında sağlam bir uyumun olması gerekmektedir. Çünkü anne-baba arasındaki uyumun güçlü olması, çocuğun Allah tasavvurunun gelişip güçlenmesine katkı sağlamaktadır.²³² Dolayısıyla ilk yıllarda verilen din eğitimi ve öğretiminde en ideal metod, bizzat anne-babanın birlikte yürütecekleri eğitim-öğretim faaliyetleridir. Fakat bunu başarabilen aile sayısı oldukça düşüktür.²³³ Genel olarak bu dönemde çocuğun yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarının giderilmesiyle yetinilmekte, kişiliği ve duygularını yeterince önemsenmemektedir.

Toplumda çocuğun eğitiminin okulla başladığı kanaati yaygındır. Bu nedenle çocukla kurulan ilişkilerde, tutum ve davranışlarda dikkatli davranmaya özen gösterilmemektedir. Oysa o, sürekli olarak çevresini gözlem altında tutar ve her sözü, davranışı hatta ilgisizlikleri bile not ederek değerlendirmektedir. Anne-babalar bunun bilincinde olmak ve ona göre hareket etmek durumundadırlar.²³⁴ Fakat şu bir gerçektir ki çocuğun eğitimi sadece ailenin üstesinden gelebileceği bir konu değildir. Dolayısıyla özellikle günümüzde çocuğun sağlıklı bir dini gelişim gösterebilmesi için

²²⁹ Mehmet Emin Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, (İstanbul: Beyza Kitap, 2009), 19-20. Konuyla ilgili olarak yapılan bir anket çalışması sonuçları için bkz. Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, 20.

²³⁰ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, (Ankara: Doğu Matbaası, 1990), 19.

²³¹ Bayraktar, Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, 14.

²³² Clark, "Çocukluk Dönemi Dini", 180.

²³³ Bkz. Mehmet Emin Ay, *Din Eğitimi Mükâfat ve Ceza*, (İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2005), 106.

²³⁴ Tavukçuoğlu, "Din Duygusu ve Din Eğitimi", 57.

aile ve öğretici/egitim kurumu işbirliği şarttır.²³⁵ Fakat bu noktada aile ile kurumun hedefleri ve uygulamaları birbiriyle paralellik arz etmelidir. Zira bu dönemde yapılan yanlış uygulamalar, dayatmalar, kurum ve aile arasındaki farklı tutum ve yaklaşımlar, çocuğun dini gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.²³⁶

Çocuklara ahlaki terbiye vermek için lüzumsuz ve tutarsız baskılar uygulamak, ahlaki kuralların dıştan gelen uyarıcılarla körü körüne uygulanmasına yol açabilmektedir. Bu, benimsenen ve kabul edilen bir itaat duygusunun gelişimine engel teşkil edecektir. Buradan hareketle çocuklarla iletişimde sebepleri ve sonuçları açıklanarak ilişki kurulmaya çalışarak onları kendi kendine karar veren ve kendi kendine emir veren bir ahlaki olgunluğa hazırlamak gerekir Böyle bir yaklaşım, çocuğun ahlaki değerlerin manasını ve değerini anlamasını sağladığı gibi, çocuğun kendine saygısını da geliştirmeye de yardımcı olacaktır. Ancak aksi bir tutumla ahlaki emirlerin baskı ve zorlama ile yapılarak uygulandığı ailelerde çocuklar, mutsuz ve teşebbüs kabiliyetinden mahrum hale gelebilmektedir.²³⁷

Okul öncesi dönemde çocuklar güven içerisinde büyür, gelişimleri ve öğrenme istekleri çevre tarafından desteklenirse ileriki dönemlerde dini kavramların anlatılması için gerekli temeller atılmış olacaktır.²³⁸ Ayrıca bu aşamada çocukların eşya ve tabiat güzelliklerine karşı ilgilerini ve sevgilerini canlı tutmak, çevreden aldıkları izlenimleri, gözlemleri, duyguları, tasarımları ifade etmelerine imkân sağlamak önem arz etmektedir.

Çocuklarda eğlenme için olduğu kadar öğrenme yolu olarak da oyunun önemli bir yeri vardır. Dolayısıyla 4-6 yaş din eğitiminde bu yaş dönemi için hazırlanan eğitsel oyun ve aktivitelerden yararlanmak gerekir. Çocukların tüm vücutlarını kullanabilecekleri hareketli oyunlar kadar, -miş gibi yapabilecekleri sembolik oyunlar da önemlidir. Çocukların dil ve zihinsel gelişimlerinin üst düzeye ulaşmasıyla birlikte özellikle melodiyle söylenen ve hareketlerle eşlik edilebilen dini

²³⁵ Ayhan, *Eğitime Giriş*, 251.; Selçuk, *Dini Motifler*, 78.

²³⁶ Yıldırım, “Kur’an Kurslarında Okul Öncesi İhtiyacı”, 184-185.

²³⁷ Çamdibi, “Ailede Çocuğun Ahlaki Terbiyesi”, 128,129.

²³⁸ İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, (Ankara: Feryal Matbaası, 2000), 98.

uygulamalarla aktivite ya da kavram ve ifadeler, kolaylıkla ve eğlenceli bir şekilde öğretilir.²³⁹

Burada, dini tecrübeler ve alışkanlıklar kazanmakla eğitsel oyun etkinlikleri arasında bir zıtlık görülebilir. Selçuk'a göre bu, dinin çeşitli boyutlarını dikkate almayan tek yönlü bir bakıştan kaynaklanmaktadır. Burada amaç çocukların ruhuna nüfuz etmek ve dini inançlarını sağlam ve derin temeller üzerine atmaya başlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için oyun, resim, müzik, hikâye, vb. etkinliklerden yararlanarak çocukta aile, tabiat, vatan ve insan sevgisi; iyilik, hoşgörü, dayanışma, paylaşma gibi olumlu duygu ve davranışların kuvvetlendirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.²⁴⁰ Çünkü çocukta geliştirilmek istenen duygu ve davranışlar, ancak onların ilgi duyduğu ve zevk aldığı etkinlikler yolu ile gerçekleştirilebilmektedir.²⁴¹

Çocukların dine olan ilgilerinin 4-5 yaşlarında zirveye çıkmaya başladığı bu dönemde sık sık başvurdukları sorulardan anlaşılmaktadır. Onların sorularını zor veya lüzumsuz bulup geçiştirmek, konuyu değiştirmek, biliyormuş gibi cevaplamaya çalışmak veya onları susturmak, çocukların öğrenme isteğine ket vuracaktır.²⁴² Aksine burada çocuğun merak duygusunun ve öğrenme girişiminin, suçluluk duygusuna dönüştürülmemesi,²⁴³ onun yeni ve ilginç sorular sormaya teşvik edilmesi gerekmektedir.²⁴⁴

Çocukların yönelttikleri sorulara cevap verirken öncelikle onların soru sorma sebepleri doğru tespit edilmelidir. Çünkü çocuklar bazen bir şeyi öğrenmek için değil, dikkat çekmek veya ilişki kurmak istedikleri için soru sorabilir.²⁴⁵ Ayrıca çocukların gelişimlerine ve anlayışlarına uygun olarak neyi sormuşlarsa onlara kısa

²³⁹ Tosun, Çapçioğlu, "4-6Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi", 710.

²⁴⁰ Selçuk, *Dini Motifler*, 86.

²⁴¹ Selçuk, *Dini Motifler*, 74.; Ayşegül Yiğit, "Çocuğun Gelişim Özellikleri ve İletişim İlkeleri Doğrultusunda Ailede Din Eğitimi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (2006): 188.

²⁴² Yurdağül Mehmedoğlu, *Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*. (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 93.

²⁴³ Tosun, Çapçioğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi", 710.

²⁴⁴ Gottfried Heinelt, "Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Gelişiminin Psikolojik Temeli.", çev. Şuayip Özdemir, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, III, 2 (2003): 227.

²⁴⁵ Mehmedoğlu, *Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, 95.

ve sade cevaplar verilmeli, verilen cevaplarda samimi ve dürüst olunmalı, ileride başka sorular sormalarına fırsat tanınmalı, aralarındaki bireysel farklılıklar dikkate alınarak içinde bulunulan şartlar göz önünde tutulmalıdır. Çünkü aynı soruyu soran farklı çocuklara farklı cevaplar verilmesi gerekebilmektedir.²⁴⁶

2.2. 4 – 6 Yaş Kur'an Eğitimi ve Özellikleri

Müslümanlar, tarih boyunca İslam dinini ve iman ettikleri kutsal kitabı öğrenmeye, anlamaya ve yaşamaya büyük önem vermişlerdir. Çocuklarının iyi bir Müslüman olmasını isteyen ebeveynler, küçük yaşlardan itibaren onların Kur'an-ı Kerim ve temel dini bilgileri öğrenmelerini istemişlerdir. Bu taleplerin günümüz ailelerinde de söz konusu olması hasebiyle gelenekten hareketle DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programında Kur'an-ı Kerim 1-2 öğrenme alanına yer verilmiştir.²⁴⁷ Programa konulan Kur'an-ı Kerim öğrenme alanıyla ilgili olarak bazı değerlendirmelerin yapılacağı bu bölüme başlamadan önce Kur'an eğitimi ile ilgili genel olarak şu hususların belirtilmesinde fayda görülmüştür.

Kur'an-ı Kerim Arapça bir kitaptır. Kur'an okumayı öğrenmek isteyenler Arapça hakkında belirli seviyede bir bilgiye sahip olmak durumundadır. Bunun yanında Kur'an-ı Kerim'in kendine has okuma usulleri vardır. Kur'an okumanın (kıraat) namaz ibadetinin şartlarından biri olması, Müslümanların usulüne uygun bir şekilde Kur'an okumayı öğrenmelerini zaruri kılmıştır. Ayrıca namazlarda okunacak sure ve ayetlerin ezberden okuma durumu, Kur'an'ın hıfzına yönelik çalışmalar yapılmasını da gerektirmiştir. Bunun yanında Kur'an-ı Kerim sadece namazlarda okunmak için gönderilmemiştir. Bu nedenle Kur'an eğitimi, Kur'an'ın usulüne uygun bir şekilde okunması ile bitmemektedir. Çünkü istenilen verimin elde edilebilmesi için bireyin Kur'an ile ilişkisi okumaktan anlamaya, anlamaktan yaşamaya doğru sürdürülecek şekilde yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in, gelişim basamaklarının henüz başlangıcında olan çocuklara ne ölçüde ve nasıl öğretileceği, doğru bir şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır. Çünkü bu

²⁴⁶ Selçuk, *Dini Motifler*, 78-80.

²⁴⁷ Kur'an kursları öğretim programı (4-6 Yaş Grubu); Dini Bilgiler 1-2, Kur'an-ı Kerim 1-2 öğrenme alanlarından oluşmaktadır.

konuda atılacak yanlış adımlar, çocukların Kur'an-ı Kerim'e karşı olumsuz bir yaklaşım içine girmelerine ve sonraki yaşantılarında da bu olumsuz tavrı devam ettirmelerine sebebiyet verebilecektir. Şu halde bu konuda Kur'an eğitimi planlayan, uygulayan öğretmenlerin ve destekleyen ailelerin üzerine önemli sorumluluklar düşmektedir.

Kur'an'ı Kerim öğretiminin bilimsel temellere dayanılarak ve çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanması ve doğru bir metodla uygulanması elzemdir. Bunun için hem din eğitiminin temel prensiplerinin hem de çocukluk dönemi gelişim özelliklerinin planlayıcılar ve uygulayıcılar tarafından çok iyi bilinmesi ve öğretimin doğru yöntem ve tekniklerle yapılması gerekmektedir.

Kur'an öğretiminde okul öncesi döneme yönelik olarak neyin, ne kadar ve nasıl öğretileceği ile ilgili çalışmaların eksikliği önemli bir problemdir. Bu problemin temelinde pek çok etken bulunmaktadır. Bize göre bunlardan en önemlisi Cumhuriyet döneminde hem örgün hem de yaygın eğitimde genelde din eğitiminin, özelde Kur'an eğitiminin meşruiyetinin sürekli olarak tartışılan bir konu olmasıdır. Nitekim varlığı ve meşruiyeti sürekli sorun olarak kabul edilen bir alanda bilimsel çalışmalar yapmak mümkün değildir.²⁴⁸ Oysaki eğitim, ideolojik yaklaşımlardan uzak bir şekilde, bilimsel temellendirmelerle ve toplumun ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak yapılmalıdır.

Ülkemizde Kur'an eğitim ve öğretimi, cumhuriyetin ilk yıllarında ilkokullarda ve örgün eğitimde mesleki din eğitimi veren okullarda yapılabilmıştır. Fakat bu okullar çok kısa bir süre sonra çeşitli gerekçelerle kapatılmış ve 1950'li yıllara kadar Kur'an eğitim ve öğretimi örgün eğitim programlarından çıkarılmıştır. 2012 yılında 4+4+4 şeklinde 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi ile birlikte ortaokul ve liselerde Kur'an-ı Kerim dersi isteğe bağlı seçmeli olarak okutulmaya başlanmıştır. Fakat ilkokul ve okul öncesi eğitim programlarında Kur'an-ı Kerim dersi yer almamıştır.

Cumhuriyet dönemi yaygın din eğitiminde Kur'an eğitiminin tarihi süreci örgün eğitime göre daha farklı bir seyir takip etmişse de ihtiyaç ve beklentileri karşılamaktan uzak kalmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaygın eğitimde Kur'an

²⁴⁸ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 39.

eğitimi ile ilgili birtakım kısıtlamalar olmuş, sonraki yıllarda bu sorun aşılarak eğitimin çeşitliliği ve toplum kesimlerine yaygınlaştırılmasında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak ocukluk dönemi Kur'an eğitiminin önündeki engeller 2011 yılına kadar devam etmiştir. Kur'an kurslarına katılma yaş sınırının 2011 yılında kaldırılmasıyla birlikte her yaştan birey Kur'an eğitimi alma imkânına kavuşmuştur.

Ülkemizde hem örgün hem de yaygın din eğitiminde yaşanan bu gelişmeler, özellikle çocuklara yönelik Kur'an eğitiminin bilimsel temellerinin atılmasını ve geliştirilmesini geciktirmiştir. Örgün ve yaygın din eğitiminde Kur'an-ı Kerim derslerinin çocuklara yönelik programlarda yer almasıyla birlikte Kur'an eğitimiyle ilgili bilimsel çalışmalar da hız kazanmıştır.²⁴⁹

4-6 yaş Kur'an eğitimi ve özellikleri değerlendirilirken öncelikle Kur'an-ı Kerim'in ilahi bir kitap olduğu ve bu sebeple kutsal kabul edildiği, eğitim-ğretimi planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında asla unutulmamalıdır. Nitekim Müslümanlar Kur'an eğitiminde her dönem oldukça hassas davranmışlar, Kur'an'ın saygınlığını zedeleyecek her türlü söz, tavır ve davranıştan her zaman uzak durma gayretinde olmuşlardır.

4-6 yaş grubu Kur'an eğitiminde çocukların gelişimsel özelliklerinin iyi bilinmesi ve buna uygun bir program geliştirilmesi önemlidir. Ayrıca programın doğru bir Şekilde uygulanması için Kur'an eğitimi verecek öğreticilerin yeterlilik Şartlarının belirlenmesi ve bu doğrultuda öğretici eğitimi çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in Arapça olması sebebiyle anadili Arapça olmayanların Kur'an öğrenmede bazı zorluklarla karşılaşması muhtemeldir. Bu zorluklar bilişsel açıdan olabileceği gibi dil gelişimi açısından da olabilir. Dolayısıyla 4-6 yaş gurubu

²⁴⁹ Genel olarak çocukluk döneminde Kur'an eğitimi ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar için bkz: Adem nsal, "Yaz Kur'an Kurslarında Din Eğitim ve ğretimi (Denizli rneği)", (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2009); Recep Demir, "Yaz Kuran Kurslarında Kuran ğretimi" (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2010); Ahmet Ali anakcı, "ğrenme ve ğretme Süreci Açısından Yaz Kur'an Kursları (Balıkesir rneği)", (Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2014); Vjdan Demirezen, "Kur'an Kurslarında Kur'an-ı Kerim Derslerinde İzlenen ğretim Yöntemleri (Kayseri rneği)", (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2017); Selma Kavurmacıoğlu, "Heterojen Sınıf Ortamlarında Kur'an ğretiminde Yeni Bir Yöntem Uygulaması" (Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, 2017). DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili yapılmış tezlere çalışmamızın "İlgili Araştırmalar" başlığında değinilmiştir.

çocuklara Kur'an eğitimi yapılırken çocukların bilişsel ve dil gelişim özelliklerinin iyi bilinmesi ve bu özelliklere uygun bir eğitim yapılması önem arz etmektedir. Bireysel farklılıklar olmakla birlikte genel olarak 4-6 yaş döneminde çocuklar benmerkezcidir. Olayları başkaları açısından görememekte ve değerlendirememektedir. Nesnelerin görüntüsünün etkisi altındadır ve korunum ilkesi henüz gelişmemiştir.²⁵⁰ Sınıflama ve gruplandırma yapamazlar. Çocuklar bu dönemde ayrıntıları dikkate almadan genel olarak algılamakta, parçayla bütünü aynı zamanda düşünememekte ve zihinsel kıyaslama yapamamaktadır. Bu nedenle çocuklar, diğer alanlara olduğu gibi Kur'an eğitimine de zihinsel olarak hazır değilse verilmek istenenleri öğrenemeyecek, öğrenemediği için hayal kırıklığına uğrayacaktır.²⁵¹

Kur'an okurken harflerin mahreçlerine ve sıfatlarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu da ancak fem-i muhsin sahibi öğretmenlerin doğru yöntem ve tekniklerle yapacakları eğitim sayesinde mümkün olacaktır. Bu bağlamda çocuklara Kur'an öğretecek öğretmenlerin bu konuda teori ve uygulama açısından yeterli olması önem arz etmektedir. Hedef kitlenin çocuklardan oluşması, Kur'an eğitiminde onlara yönelik çeşitli yöntem ve tekniklerin uygulanmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Dolayısıyla öğretmenlerin bu konuda oyun, drama ve çeşitli etkinlikler yoluyla öğrenme-öğretme sürecini zenginleştirmesi ve uygun öğretim usullerinden yararlanması önemlidir.

Genellikle merak duygularının, öğrenme istek ve arzularının, yüksek olduğu çocukluk döneminde onların bu özelliği bir fırsata çevrilebilir. Fakat bu konuda öğrencilerin gelişim özelliklerine göre hareket etmek çok önemlidir. 4-6 yaş çocuğu artık bir yetişkin gibi konuşabilir ve harfleri doğru bir şekilde çıkarma gayreti sergileyebilir. Konuşurken de dil bilgisi kurallarına dikkat edebilir.²⁵² Ancak burada her çocuk dil gelişimi açısından benzer yeterlikte olmayacağı için çocuğun dil gelişim düzeyine dikkat etmek gerekir. Eğer çocuk, yaşına ve gelişim düzeyine göre istenilen kazanımlara sahip değilse uygulamalarda zorlanacak ve motivasyonu

²⁵⁰ Ziya Selçuk, *Eğitim Psikolojisi*, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2018), 93.

²⁵¹ Haluk Yavuzer, *Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997), 221.

²⁵² Yavuzer, *Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*, 208.

düŖecektir. Konuyla ilgili olarak 4-6 yaŖ grubu Kur'an kursu öğreticileri ile yapılan bir araŖtırma neticesinde erken çocukluk dönemi Kur'an öğretiminde harflerin Ŗekillerinin tanınmasında bir problem olmadığı fakat mahreçlerin üzerinde ne kadar durulacağı ve nasıl öğretileceği konusunun tartıŖmalı olduğu belirtilmiŖtir. Çalışmada bu durumun öğrenci gelişim özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi öğreticilerin kendilerinden veya öğretim usullerinden de kaynaklanabileceği üzerinde durularak konunun araŖtırılması gerektiğine dikkat çekilmiŖtir.²⁵³ Nitekim DİB bu hususu dikkate alarak 4-6 YaŖ grubu Kur'an kursları öğretim programında, Kur'an öğretiminde harf ve kelimelerin doğru telaffuzuna özen gösterilmesini, ancak mahreç üzerinde öğrencilere bıkkınlık verecek Ŗekilde ısrar edilmemesi gerektiğini temel bir ilke olarak belirtmiŖtir.²⁵⁴

4-6 yaŖ dönemi Kur'an eğitimi ve özellikleri hakkında sonuç olarak Ŗunları söyleyebiliriz. 4-6 yaŖ grubundaki çocuklar somut işlemler dönemindedirler. Bu dönemdeki çocuklar, soyut bilgileri anlamakta zorlanmaktadır. Kendisine öğretilmek istenen Ŗeyleri ancak somut olarak, bildiklerinden hareketle anlamaya çalışmaktadır.²⁵⁵ Dolayısıyla Kur'an öğretiminde bilgileri çocuğun dünyasından örneklerle ve somutlaŖtırarak sunmak, kolay ve kalıcı öğrenmeler sağlayabilecektir. Bu anlamda bilgi çocukların anlayacağı Ŗekilde ve gerektiği kadar verilmelidir.²⁵⁶

²⁵³ Bkz: Ali Gücen, Ahmet Çakmak, M. Fatih Ay, "4-6 YaŖ Kuran Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı*, İstanbul, (2016): 758.

²⁵⁴ Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 YaŖ Grubu), 10.

²⁵⁵ Fahri Temizyürek, "Çocukta Dil Gelişim Süreci", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat AraŖtırmaları Dergisi*, 7 (2007): 175.

²⁵⁶ Ahmet Koç, "Okul Öncesi Dönemde Ailede Din Eğitimi", *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*, Rize, (30 Eylül-2 Ekim 2005), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010, s. 5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİB 4 – 6 YAŞ GRUBU KUR’AN KURSLARININ İHTİYAÇ VE BEKLENTİLERİ KARŞILAMA DURUMU (BULGULAR VE YORUMLAR)

1. DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR’AN KURSLARINDA İDARİ YAPILANMA

Türkiye’de yaygın din eğitimi DİB’in yetki ve sorumluluğundadır. DİB, yaygın din eğitimi faaliyetlerini farklı hizmet alanlarında yürütmektedir. Bu hizmet alanlarından biri de Kur’an kurslarıdır. DİB, Kur’an kursu faaliyetlerini hafızlık Kur’an kursları, yaz Kur’an kursları, ihtiyaç odaklı Kur’an kursları, camilerde Kur’an öğretimi, engellilere yönelik Kur’an kursları ve 4-6 Yaş grubu Kur’an kursları ile ihtiyaçlar ve beklentiler doğrultusunda sürdürmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde, Kur’an kurslarına kayıt olma yaş sınırının kaldırılmasıyla birlikte²⁵⁷ okul öncesi dönem çocuklarına yönelik din eğitimi hizmeti vermek üzere 2013 yılında açılan DİB 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarının mevcut durum itibariyle ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığı, öğretici görüşleri çerçevesinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle DİB merkez teşkilatının 4-6 yaş grubu Kur’an kursları çalışmaları ve müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur’an kursları çalışmaları ele alınmaya çalışılmıştır.

1.1. DİB Merkez Teşkilatının 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Çalışmaları

²⁵⁷ 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’da değişiklik yapan 653 sayılı Kanun Hükmünde Kararname için bkz: Resmi Gazete, 17.09.2011, Sayı 28057.

DİB merkez teşkilatının 4-6 yaş grubu Kur'an kursu çalışmaları bölümünde öncelikle, DİB merkez teşkilatının 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili yapmış olduğu çalışmalar hakkında bilgi verilmiş, daha sonra bu çalışmalarla ilgili öğretici görüşlerinden hareketle durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Yaygın Din Eğitimi Daire Başkanlığının hizmet alanlarından biri de Kur'an kurslarıdır. Toplumsal hayatımızda önemli fonksiyonları olan Kur'an kursları, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş ve görevleri hakkındaki 633 sayılı kanunu 7 - b/1 maddesi gereğince açılan²⁵⁸ ve ilgili yönetmelik hükümlerine göre yürütülen din eğitimi kurumlarıdır. Kur'an-ı Kerim'i öğrenme ihtiyacından doğmuş olan Kur'an kurslarının gayesi, "isteyen vatandaşlara doğru bir şekilde Kur'an okumasını öğretmek ya da ezberletmek, öğretilen metinlerin meallerini okutmak, Hz. Peygamber' in hayatını ve örnek ahlakını tanıtmak, İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları doğrultusunda kursa katılanları aydınlatmak" olarak ifade edilmektedir.²⁵⁹ Buna göre Kur'an kurslarının genel amacını, Müslümanların günlük hayatıyla ilgili gerekli dini bilgileri almalarını sağlamak şeklinde özetleyebiliriz.

DİB Kur'an Kurslarında yürütülen yaygın din eğitimi hizmetlerinden toplumun tüm kesimlerinin etkin ve verimli bir şekilde yararlanabilmesi için, yaşı, çalışma zamanları, ulaşım gibi farklı hususları dikkate alarak her kesimin ihtiyaç ve özelliklerine göre eğitim alabilecekleri farklı tür ve çeşitlilikte Kur'an kursu hizmeti vermeyi amaçlamaktadır.

Kur'an kurslarına devam ve Kur'an öğrenmede yaş sınırlamasının 2011 yılında kaldırılmasıyla birlikte, her yaşta öğrencinin cami ve Kur'an kurslarına gelebilmesi, kurslara devam eden öğrencilerin % 66'sını 23 ve üzeri yaş grubu yetişkin ev hanımlarının teşkil etmesi ve bu ev hanımlarının önemli bir kısmının 4-6 yaş arası çocuk sahibi olması, vatandaşların 4-6 yaş grubu çocukların din eğitimi ihtiyacının

²⁵⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 22.6.1965 Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 2.7.1965 Sayı: 12038, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 4 Sayfa: 2911.

²⁵⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 07.4.2012 Resmi Gazete Sayısı: 28257.

karşılanması talepleriyle müftülöklere ve DİB'e müracaat etmesi, 4-6 yaş öğrenci grubuna yönelik bir program ve ders materyalinin bulunmayışı gibi gerekçelerden hareketle 26 Ocak 2012 tarihinde "4-6 Yaş Grubuna Yönelik Olarak Din Eğitimi Projesi" başlatmış ve "Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) Geliştirme Komisyonu" kurmuştur. Komisyonun oluşturulmasında, DİB merkez teşkilatındaki ilgili görevliler, Kur'an kursu öğreticileri, çocuk yayıncıları, okul öncesi öğretmenleri, ilgili bölümlerin akademisyen ve pedagogları ile çoklu katılımının esas alındığı ve böylece programların geliştirilmesi sürecinde tüm paydaşlardan yararlanılmaya çalışıldığı belirtilmiştir.²⁶⁰ Kurulan komisyon tarafından "muhatap kitlenin (4-6 yaş grubu) ihtiyaçları göz önünde bulundurularak Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 yaş grubu) hazırlanmıştır.

DİB, 2013-2014 eğitim-öğretim yılı itibariyle Ankara, İstanbul, İzmir'de 10 sınıfta; Adana, Diyarbakır, Erzincan, Gaziantep, Samsun, Kayseri ve Rize de ise 5 sınıfta olmak üzere toplam 10 ilde 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları için pilot uygulama başlatmıştır. (4-6 yaş) Kur'an Kursları Öğretim Programı, 2014-2015 yılından itibaren Türkiye genelinde uygulanmaya başlanmıştır.

DİB, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görevlendirilecek personelle ilgili olarak Kur'an kurslarının ihtiyaçlarından hareketle bazı şartlar belirlemiştir. Buna göre DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında öncelikle, Manisa Eğitim Merkezi'nde 09-22 Eylül 2013, Afyonkarahisar/Sandıklı'da 13-21 Ağustos 2014 ve Rize Eğitim Merkezi'nde 24 Ağustos-4 Eylül 2015 tarihlerinde düzenlenen seminerlere katılarak hizmet içi eğitim belgesi olan öğreticiler görevlendirilmiştir.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapacak öğretici ihtiyacının karşılanması ve öğreticilerin yetiştirilmesi noktasında DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, "4-6 Yaş Çocuk Etkinlikleri ve Eğitimi" adında modüler sertifika eğitim programı (296 saat) hazırlamıştır. Buna göre il, ilçe müftülükleri ve halk eğitim merkezlerinin koordinasyonu ile belirlenen mekânlarda 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev

²⁶⁰ Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu), 5

almak isteyen kişilere eğitim programına katılma imkânı sağlanmıştır.²⁶¹ Ancak DİB'in 21.01.2017 tarih ve E.5722 sayılı yazısı gereğince 19.01.2017 tarihinden sonra alınan sertifikaların 4-6 yaş grubu Kur'an kursu açma kriterleri içinde değerlendirmeye alınmayacağı, daha önceki tarihlerde alınan sertifikaların öğretici görevlendirmelerinde geçerli sayılacağı belirtilmiştir.²⁶²

Sonuç olarak DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretici görevlendirmelerinde verilen öncelik sırası takip edilerek;

- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapmış olduğu hizmet içi eğitimlere katılmış olan kadrolu öğretmenler,

- 19.01.2017 tarihinden önce alınmak koşuluyla Halk Eğitim Merkezleri tarafından verilen 4-6 Yaş Çocuk Etkinlikleri ve Eğitimi adlı sertifikaya (en az 296 saat) sahip kadrolu öğretmenler,

- 19.01.2017 tarihinden önce alınmak koşuluyla üniversitelerden alınmış olan en az 296 saatlik 4-6 Yaş Eğitimi ve Çocuk Etkinlikleri adlı sertifikalara sahip olan öğretmenler,

- İhtiyacın kadrolu öğretmenlerle karşılanamadığı durumlarda öğrenim durumuna göre geçerli diploma ve sertifika olması şartıyla il müftülüğünün yapmış olduğu sınavlarda başarılı olanlar, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapabilmektedir.

DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları ile ilgili çalışmalarından biri de Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Hizmet İçi Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı tarafından 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik olarak farklı yer ve zamanlarda düzenlenen hizmet içi eğitim seminerleridir. DİB, açılışından 2018 yılına kadar 4-6 yaş grubu Kur'an Kursu öğretmenlerine yönelik olarak 5 hizmet içi eğitim semineri düzenlemiştir. Bu seminerler 09-22 Eylül 2013'te Manisa Eğitim Merkezinde 13-21 Ağustos 2014 ve 24-28 Mayıs 2015 tarihlerinde Afyonkarahisar/Sandıklı'da, 24-28 Ağustos 2015'te Rize Eğitim Merkezinde ve

²⁶¹ DİB, 13.02.2015 tarihli ve 4937 sayılı yazı.

²⁶² DİB, 20.01.2017 tarihli ve 67567140-252.99-E.5722 sayılı yazı.

22.01.2018 – 03.02.2018 tarihleri arasında Antalya/Manavgat'ta düzenlenmiştir ve bu seminerlere toplam 966 öğretici katılmıştır.

DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları çalışmalarından biri de kurslar için hazırlanan öğretim materyalleridir. Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Daire Başkanlığı, 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programına uygun olarak şu materyalleri hazırlamıştır:

- Kur'an Kursları Öğretici Kitabı (4-6 Yaş Grubu)
- Kur'an Kursları Öğretici Kitabı – 2 (4-6 Yaş Grubu)
- Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı (4-6 Yaş Grubu)
- Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı – 2 (4-6 Yaş Grubu)²⁶³
- Kur'an Öğreniyorum – 1 (Harfler)
- Kur'an Öğreniyorum – 2 (Harekeler)
- Kur'an Öğreniyorum – 3 (Dua ve Sureler)

Ayrıca 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrencilerinin eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılmak üzere dini içerikli şarkılar hazırlanmıştır.²⁶⁴

DİB merkez teşkilatının 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarıyla ilgili çalışmaları genel olarak yukarıda belirtilen şekilde gelişmiştir. Bunda sonra DİB merkez teşkilatının 4-6 yaş grubu Kur'an kursu çalışmalarıyla ilgili öğretici görüşleri çeşitli yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde; DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursu projesi, 4-6 yaş grubuna yönelik din eğitimi ihtiyacı, kurslarla ilgili toplumdaki farkındalık düzeyi, kursların açılması aşamasında yapılan hazırlık ve bilimsel araştırmalar, program geliştirme ve materyal hazırlama çalışmaları, öğretici alım kriterleri ve öğreticilere yönelik hizmet içi eğitim seminerleri hakkında öğreticilerin görüşleri alınmıştır.

²⁶³ <http://www2.diyaret.gov.tr/egitimhizmetlerigenelmudurlugu/sayfalar/materyaller.aspx>, erişim: 10.03.2018.

²⁶⁴ <https://cocuk.diyaret.gov.tr/multimedya/2/sarkilar.html>, erişim: 10.03.2018.

Cumhuriyet dönemi yaygın din eğitimi hizmetlerinde DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarıyla ilk defa 4-6 yaş grubuna yönelik din eğitimi projesi başlatmış bulunmaktadır. Öğreticilerle yapılan görüşmelerde öncelikle onların bu projeye bakışları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu noktada öğretmenlerin tamamı DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları projesini olumlu bulduklarını ve desteklediklerini belirtmişlerdir. Öğreticilerin önemli bir kısmı (4, 5, 8, 11, 12, 13, 16, 23, 24, 26, 29), 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının geç kalınmış bir uygulama olduğunu, bu döneme yönelik Kur'an kurslarının DİB tarafından çok daha önceleri açılması gerektiğini ve devlet güvencesi altında böyle bir eğitimin yapılmasının gereklilik arz ettiğini ifade etmiştir.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde 4-6 yaş dönemine yönelik din eğitimi uygulamasının bir ihtiyaç olup olmadığı hususunda da öğretici görüş alınmıştır. Örneklem grubunun tamamı DİB'in başlatmış olduğu 4-6 yaş grubu Kur'an kursları projesinin birey ve toplum için önemli bir ihtiyaç olduğu hususunda ortak görüş bildirmiştir. Öğreticiler bu ihtiyacı çeşitli gerekçelerle açıklamışlardır. Buna göre öğretmenlerin önemli bir kısmı (1, 2, 3, 6, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 29) 4-6 yaş dönemini, bireyin kişilik ve karakter yapısının şekillendiği ve gelişimin önemli bir aşamasının tamamlandığı bir evre olarak değerlendirmiş, bu dönemde verilecek din ve değerler eğitiminin çocukların gelecek yaşantılarını önemli ölçüde etkileyeceğine vurgu yapmışlardır. Bu hususa dikkat çeken bir öğretici (2) şunları söylemiştir: *“Bu dönem, çocukların dini uygulama ve yaşama dönemi değil, sevmeye ve hissetmeye çağıdır. O yüzden bu döneme kritik dönem diyoruz. Nasıl ki bu dönem çocukların dil gelişiminde kritik dönemse veya motor gelişiminde kritik bir dönemse dini gelişim açısından da kritik bir dönemdir. Çocuklara bu eğitimin verilmesi halinde çocuk ikinci evrede dini yaşama ve uygulama aşamasına daha kolay geçiş yapacaktır.”*

Öğreticilerden bazıları, (8, 19, 21, 22) 4-6 yaş döneminde çocukların algılarının çok açık olduğunu, kolay ve kalıcı öğrenmeler sağladıklarını ifade etmiş ve bu dönemde din eğitimi verilmesinin sonraki dönemlere göre çok daha faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Bazı öğretmenler, (4, 5, 9) DİB'in 4-6 yaş grubuna yönelik din eğitimini gerekliliğini, ailelerin çocuklarına din eğitimi verme konusunda yetersiz kalmaları

sebebiyle bu eksikliğin alanında uzman kişi ve kurumlarca giderilmesi noktasında önemli bir ihtiyaç olduğunu dile getirerek ortaya koymuştur. Bu duruma dikkat çeken bir öğretici: (9) *“Aileler ne kadar dindar olursa olsun anne baba bir yere kadar aile içinde eğitim verebiliyor. Çocuklar bir muallimin elinde yetişmeli. Ben burada çocuklara verdiğim eğitimi kendi kızıma veremiyorum Ama başka biri bu eğitimi ona verdiğinde o alabiliyor”* diyerek konunun önemini ifade etmiştir.

Açılışının üzerinden üç yıl geçen DİB’in 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarıyla ilgili toplumun farkındalık düzeyi, bu ana başlıkta öğretici görüşlerine başvurulmuş diğer bir konudur. Öğreticilerin önemli bir kısmı (1, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 13, 16, 17, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30) kamuoyunun 4-6 yaş grubu Kur’an kursları ile ilgili -bölgeden bölgeye değişmekle birlikte- yeterli farkındalığa sahip olmadığını düşünmektedirler. Bazı vatandaşların bu kurslarla ilgili hiç bilgisinin olmadığına dikkat çeken öğretmenler, toplumun 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarının açılış amacı ve eğitimi hakkında var olan bilgilerinin de yanlış olabildiğine vurgu yapmışlardır. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (13), halkın önemli bir kısmının DİB’e ait böyle bir yerin varlığından haberdar olmadığı gibi, zaman zaman 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarının dini gruplara ait kabul edilmesi gibi yanlış algılara da sahip olduğunu ifade etmiştir. Bir diğer öğretici (17): *“Gelen veliler memnun ama dışarıdaki kişiler kursları bilmiyorlar. Bu yıl gelen bir velimiz: “yoldan geçerken bir kalabalık olduğunu gördüm, girdim ve öyle fark ettim. Geçen seneden bilseydim o zamandan çocuğumu gönderirdim” dedi. Bence çok ulaşamadığımız insanlar var”* diyerek konuyla ilgili probleme işaret etmiştir. Başka bir öğretici de (20) kurslarla ilgili olarak: *“Doğru bilincin toplumda oluşturulmasını istiyoruz. Bu da medya yoluyla yapılabilir”* diyerek toplumun 4-6 yaş grubu Kur’an kursları hakkındaki farkındalığın artırılmasına yönelik çözüm önerisi sunmuştur. Öğreticilerden bazıları ise (2, 8, 9, 14, 18, 15, 19, 21), bu konuda yapılan tanıtım ve faaliyetlerin zaman içinde karşılık bulacağını belirtmişlerdir. Öğreticilerin arasında (12), özellikle “15 Temmuz”dan sonra toplumun 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarına daha fazla teveccüh gösterdiğine dikkat çekenler de yer almıştır.

Öğreticilerden birinin temas ettiği bir noktanın konu hakkında dikkat çekici olduğu görülmüştür. Öğretici (6), “DİB 4-6 yaş grubu Kur’an kursu” isminin toplumda oluşturduğu iki tür yanlış algı sebebiyle değiştirilmesi gerektiğini ifade

etmiştir. O, toplumun bir kesiminin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarını hafızlık eğitimi verilen Kur'an kurslarıyla karıştırdığını ve bu döneme yönelik böyle bir kursun açılmasına tepki gösterdiğini, diğer taraftan bazı velilerin de Kur'an kursu isminden dolayı çocuklarını sadece Kur'an öğrenmesi için bu kurslara gönderdiğini hatta bu konuda aşırı bir beklenti içine girdiğini belirtmiştir. Bu tür yanlış algıların önüne geçmek için, 4-6 yaş grubu Kur'an kursu isminin, kursların DİB'e bağlı açıldığını ve açılış amacını belirtecek başka bir isimle değiştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Bazı öğretmenler (2, 8, 9, 14, 15, 18, 19, 21, 23), toplumun 4-6 yaş grubu Kur'an kursları hakkında yeterli farkındalığa sahip olduğunu, zamanla onlardan daha olumlu tepkiler aldıklarını ve kurslarla ilgili talebin hızla arttığını ifade etmişlerdir. Bu konuda bir öğretici (21), eğitimin bir süreç işi olduğunu, kursların tanıtımı için kutlu doğum haftası programları, özel günler ve haftalar vasıtasıyla ailelerin farkındalığının artırılabilceğini belirtmiştir.

DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları çalışmaları ile ilgili öğretici görüşlerine başvurulmuş diğer bir konu, kursların açılması aşamasında DİB tarafından yeterli hazırlık ve bilimsel çalışmanın yapıp yapılmadığı hususu olmuştur. Öğreticiler bu konuda farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Onların büyük bölümü (1, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12,13, 15, 16, 17, 19, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30) 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının açılması için DİB tarafından gerekli hazırlıkların ve bilimsel altyapı çalışmalarının yeterince yapılmadığını ifade etmiştir. Bazıları (4, 13, 17, 28, 29,) bu durumu eğitimci açısından değerlendirerek kurslarda görev alacak öğretmenlerin yetiştirilmesi noktasında gerekli çalışmalar yapılmadığını ifade etmiştir. Bu konuda bir öğretici (17) "*Gerekli altyapı yapılmamış. En fazla çalışma öğretici alanında yapılmalıydı. Yetiştirilmiş öğretmenlerin bu işi yapması sağlanmalıydı*" sözleriyle bu konuya vurgu yapmıştır.

Bazı öğretmenlere göre (11, 12, 15, 19, 28) kursların açılması aşamasında yetersiz kalınan hususların başında öğretim materyalleri gelmektedir. Materyallerin hazır olmaması veya yeteri kadar bulunmamasını kendileri için büyük bir problem olarak ifade eden öğretmenlerden biri (28), materyal eksikliği nedeniyle görev yapmakta çok zorlandığını belirtmiştir. Bir başka öğretici de (12), ilk yıllarda öğretici kitaplarının olmadığını, 4. yıl geçtiği halde materyal eksikliklerinin hâlâ devam ettiğini söylemiştir.

Fiziki yapı, öğreticilerin, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının açılması aşamasında gerekli altyapı çalışmalarının yapılmadığını düşündükleri konular arasında yer almıştır. Öğreticilerden bazıları (9, 16, 17) kursların açılması için yeterli fiziki şartların oluşturulmadığını ifade ederek bu hususa dikkat çekmiştir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (2) şunları söylemiştir: *"Bu konuda göç yolda düzülür mantığıyla hareket edildi. MEB'de olsa öğretmen hazır bir sınıfla karşılaşır. Her şey yerli yerinde olur. Öğretici gelir çocuklara ders verir. Diyanette böyle değil. İlk gittiğim yerde de aynıydı burada da aynı. Küçük bir sınıf, dolaplar yok, masalar yok, öğretici ilk başta şaşkın bir şekilde işe başlıyor. Bunları bir şekilde kendimiz temin etmeye çalışıyoruz."*

Sayısal olarak az olsa da bazı öğreticiler (2, 3, 7, 18, 20, 21, 22, 27) DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için yeterli hazırlık ve bilimsel çalışmayı yaptığını ifade etmiştir. Bu öğreticiler, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için çalıştaylar yapılmasını, hedef kitlenin özellikleri göz önünde bulundurularak 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının hazırlanmasını, programa uygun olarak öğretici ve öğrenciler için kitaplar hazırlanmasını, bu konuda yeterli hazırlık ve bilimsel altyapı çalışmasının yapıldığının bir göstergesi kabul etmişlerdir.

Öğreticiler arasında (9, 14) DİB tarafından kursların açılması aşamasında gerekli çalışmaların yapılıp yapılmadığı konusunda bilgilerinin olmadığını ifade edenler de yer almıştır.

DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına öğretici alım kriterleri ile ilgili öğretici görüşlerine başvurulmuştur. Örnekleme grubunun tamamı, DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına öğretici alım kriterlerini yetersiz bulduklarını ifade etmiştir. Bu konudaki eleştiriler daha çok, öğreticilerin nitelikli bir eğitim almadan göreve başlatıldığı yönünde olmuştur. Öğreticilerin çoğunluğu (1, 4, 5, 10, 11, 12, 14, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 30) 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapacak öğreticilerin çocuk gelişimi mezunu ve alanla ilgili formasyona sahip olmalarını bir gereklilik olarak kabul etmiştir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (14): *"Öğretici alımında DİB'i eleştiriyorum. Normal anaokullarında öğreticiler nasıl eğitim alıyorsa burada da öyle olmalı. Pedagojik formasyon mutlaka olmalı ve öğreticiler mutlaka çocuk gelişimi okumalı."* derken bir başka öğretici (26) ilahiyat mezunlarının ve çocuk gelişimi okuyanların bu kurslarda öğretici olması gerektiğini

belirttikten sonra ilahiyat fakültelerinde çocukluk dönemi din eğitimine dair eğitim verilmesinin zaruri olduğuna vurgu yapmıştır. Bir diğer öğretici ise (5) “*çocuklara pedagojik anlamda yardımcı olamıyorum, kendimi yetersiz hissediyorum, vicdanen huzursuzluk duyuyorum*” diyerek bu hususta yaşadığı probleme dikkat çekmiştir.

Öğretici alım kriterleri ile ilgili olarak öğretmenlerin dikkat çektiği bir başka husus yetişkinlere eğitim veren kadrolu Kur’an kursu öğretmenlerinin alana özgü yeterliklerinin değerlendirilmeden 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında görevlendirilmeleri olmuştur. Bu konuda bazı öğretmenler (1, 7, 8, 11, 16) yetişkinlerle çocukların aynı özelliklere sahip olmadığını dolayısıyla yetişkinlere yönelik Kur’an kurslarında görev yapan öğretmenlerin yeterli bir eğitimden geçirilmeden, isteğe bağlı olarak 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında görevlendirilmelerini yanlış bulduklarını ifade etmişlerdir. Kadrolu bir öğretici (11) bu konuda şunları söylemiştir: “*4-6 yaş Kur’an kurslarında genelde fahri hocalar var dolayısıyla kadrolu hocalara 4-6 yaş kurslarına geçmeleri için çok ısrarcı oluyorlar, fakat yine de yeterli öğretici yok. Yetişkinlere eğitim verirken buraya geçtim. 4-6 yaşa geçerken benim yeterli olup olmadığımı ölçmediler bile.*”

DİB ‘in 4-6 yaş Kur’an kurslarına öğretici alım kriterleri ile ilgili öğretmenlerin üzerinde durdukları bir diğer konu alanı, öğretmenlerden alınması istenen belge/sertifikalar olarak belirlenmiştir. Öğreticilerin önemli bir kısmı (4, 6, 9, 10, 12, 13, 17, 18, 21, 22, 24, 27, 28, 29, 30) 4-6 yaş grubu Kur’an kursu öğreticiliği için alınan sertifikaların yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle bazı üniversiteler tarafından düzenlenen ve uzaktan eğitim/internet üzerinden alınan sertifikaların çok yetersiz olduğuna dikkat çeken öğretmenler, derslere girmeden belge alan öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecinde çok büyük problemler yaşadıklarına vurgu yapmışlardır. Ayrıca belge almak için derslere girmenin tek başına yeterli olmadığını ifade eden öğretmenler, uygulamalı bir eğitimin (stajın) gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Konuyla ilgili olarak bir öğreticinin (28) “*Sadece bir belge alarak göreve geldim ve çok zorlandım. Bize iyi bir eğitim verilmeliydi*” sözleri, söylenenleri destekler nitelikte bir ifade olarak görülmüştür.

Bir öğreticinin (23) kurslarda görev alacak öğretmenlerle ilgili yapısal bir problem olduğunu ifade etmesi, konuyla ilgili verilerde dikkat çekmiştir. Öğretici, 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında okul öncesi öğretmenlerin görevlendirilmesinin daha

doğru olacağını, Kur'an kursu öğreticilerinin çocukların dini gelişimlerine yardımcı olacak şekilde daha çok destekleyici bir görev yürütmeleri gerektiğini, böyle bir uygulamanın daha sağlıklı sonuçlar verebileceğini belirtmiştir.

DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yönelik program geliştirme ve materyal hazırlama çalışmaları, görüşmelerde ele alınan konular arasında yer almıştır. DİB'in geliştirmiş olduğu 4-6 yaş grubu Kur'an kursları programıyla ilgili olarak bir öğretici: (2) *“Üç yıl boyunca programı uygulamaya çalıştım. İlk yıl elimizde hiçbir materyal yoktu. İkinci yıl materyaller geldi fakat programı ben ancak üçüncü yıl ikinci hoca geldiğinde uygulayabildim. Tek başına bir öğreticinin yetiştirmesi çok zor oluyor”* diyerek çeşitli sebeplerle programı uygulamakta zorlandığını ifade etmiştir.

DİB'in hazırlamış olduğu materyallerle ilgili öğreticilerin bir kısmı (1, 3, 5, 7, 8, 9, 15, 19, 20, 21, 23, 27), 4-6 yaş grubu öğretim programı için hazırlanan kitapların nitelikli olduğunu, bunlardan çok faydalandıklarını ve memnun kaldıklarını belirtmiştir. Fakat özellikle ilk yıllarda kitapları temin etme sorunu yaşadıklarını belirten öğreticiler (1, 12, 14, 17, 18, 24, 28, 29, 30) 2017 yılı itibariyle kısmen çözülmüş olmakla birlikte sorunun devam ettiğini dile getirmişlerdir. Bir öğretici (29): *“Yıl (2017) bitti ama kitaplarımız yok. Çocukların kitapları yok. Sadece öğretici kitapları var. Kitaplar bize ulaşmadığı için fotokopiyle idare etmeye çalışıyoruz”* ifadeleri ile bu konudaki eksikliğe dikkat çekmiştir.

DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili yaptığı çalışmalar arasında öğreticilerin yetiştirilmesine yönelik düzenlediği hizmet içi eğitim seminerleri de bulunmaktadır. Görüşmelerde bu konu hakkında öğreticilerin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeye katılan öğreticilerin çok az bir bölümü (1, 2, 11, 18, 20) DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticilerine yönelik düzenlemiş olduğu hizmet içi eğitim seminerlerine katılabildiklerini ifade etmiştir. Yapılan araştırmada bunun sebebinin DİB'in sadece kadrolu 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticilerini seminere almış olduğu belirlenmiştir. 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticilerinin büyük çoğunluğunu oluşturan fahri öğreticiler, çok istedikleri halde DİB'in hizmet içi eğitim seminerlerine katılamadıklarını söylemişler ve bu durumun kendilerini ve çalışmalarını olumsuz etkilediğine vurgu yapmışlardır. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (17): *“DİB'in hizmet içi eğitim seminerine katılmadık. Fahriler katılmıyor*

çünkü. Bence bu işi yapacaksak biz de bu seminerlere katılabilmeliyiz” sözleriyle bu konudaki problemi dile getirmiştir.

Örneklem grubu içinde, DİB’in hizmet içi eğitim seminerlerine katılan öğretmenler (1, 2, 11, 18, 20), genel olarak düzenlenen seminerlerin çok faydalı olduğunu, donanımlarını arttırdığını, bilinçli bir öğretici olmalarına ve farklı yerlerde çalışan öğretmenler arasında tecrübe paylaşımına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Öğreticiler bu açıdan seminerlerin imkânlar ölçüsünde daha uzun süreli ve daha sık olmak üzere belirli aralıklarla düzenlenerek mutata hale getirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Öğreticilerin, DİB’in düzenlediği hizmet içi eğitim seminerlerinde işlenen/işlenmesi istenen konularla ilgili örneklem grubunun görüş ve önerileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerden bazıları (1, 2, 11, 18, 20), genel olarak DİB tarafından düzenlenen hizmet içi eğitim seminerlerinde işlenen konulardan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Seminerlerin en çok çocuk psikolojisini anlama, onların seviyelerine göre eğitim yapabilme, eğitim-öğretimde yararlanılabilecek eserler gibi konularda kendilerine fayda sağladığını belirtmişlerdir. Öğreticilerin seminerlerle ilgili talepleri, çocuk ve aileyle iletişim, mahremiyet eğitimi, kurs hizmetlerinin idaresi, kurstaki ihtiyaçların temini için mali imkânların nasıl oluşturulacağı gibi konular üzerinde yoğunlaşmış, öğretmenler, belirtilen konularda kendilerine rehberlik edilmesine ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu hususla ilgili olarak bir öğretici (18) şunları söylemiştir: *“Öğrenci kayıtları, kursun işleyişi, maddi durumlar konusunda sıkıntı yaşıyorum. Para olmadan bir şey yapamıyoruz. Para toplayamıyoruz. Müftülük ve dernek parayı topluyor ve harcamayı onlar yapıyor. Bu konularda siz şöyle yapmalısınız diye seminerlerde bize bir bilgi verilmeli.”*

4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında idari yapılanma başlığı altında DİB merkez teşkilatının kurslarla ilgili çalışmaları, örneklem grubu olarak belirlenen öğretmenlerden elde edilen veriler doğrultusunda ele alınmıştır. Buna göre DİB 4-6 yaş grubu din eğitimi projesinin olumlu bulunduğu ve desteklediği görülmüş, bu döneme yönelik planlı, programlı din eğitiminin hem çocuklar hem de aileler için büyük bir ihtiyaç olduğu vurgusu öne plana çıkmıştır. Gelişimin en önemli evrelerinden biri olarak kabul edilen ve bireyin sonraki yaşantısını önemli ölçüde

şekillendiren okul öncesi dönemde, çocukların din eğitimi ihtiyacının formal bir eğitim içerisinde ve alanında uzman kişiler tarafından karşılanmasının oldukça önemlidir. Bu doğrultuda toplumun tüm kesimlerine yönelik din eğitimi hizmeti sunma görevi bulunan DİB'in okul öncesi döneme yönelik din eğitimi uygulaması başlatması, din eğitimi ve öğretiminin geçirdiği tarihsel süreç göz önüne alındığında oldukça önemli olduğu ve alandaki boşluğu önemli ölçüde dolduracağı kanaatine ulaşılmıştır.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının açılması aşamasında DİB tarafından gerekli hazırlık ve bilimsel çalışmaların ne ölçüde yapıldığına ilişkin öğretici görüşleri kendi içinde farklılık arz etmiştir. Öğreticilerin bir kısmı bu konuda gerekli hazırlık ve bilimsel çalışmaların yapıldığını ifade ederken önemli bir bölümü, öğreticilerin yetiştirilmesi/yeterliliği, materyal hazırlanması ve kursların fiziki durumu hakkında gerekli çalışmaların yapılmadığını belirtmiş, bu konudaki eksikliklerin süreç içerisinde giderilmeye çalışıldığına dikkat çekmiştir. Ulaşılan veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde DİB, kursların açılması aşamasında öğretim programı ve materyaller hazırlamış, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki yapı ve donanımları ile ilgili gerekli şartları belirlemiştir. Fakat öğreticilerin de dikkat çektiği gibi ilgili bölümlerde de belirtileceği üzere, programın uygulayıcısı olarak kurslarda görevlendirilecek personelin yetiştirilmesi, materyallerin hazırlanarak öğretici ve öğrencilere teslimi ve kursların fiziki yapı ve donanımlarının 4-6 yaşa uygun olarak oluşturulması konusunda yaşanan aksaklık/eksiklikler, DİB'in kursların açılması aşamasında yeterli hazırlıkları yapmadan kursları açtığı ve süreç içerisinde bu sorunların giderilmesine yönelik adımlar attığı yönündeki görüşleri doğruladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen veriler, kamuoyunun DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları hakkında yeterli farkındalığa sahip olmadığı yönünde yoğunlaşmıştır. Öğreticilerin toplumla ilgili 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarını bilmediği veya açılma amacı ve uygulamaları hakkında yanlış algılara sahip olduğuna dair düşünceleri, bu husustaki eksikliklerin giderilmesi ve toplumun kurslarla ilgili farkındalığının artırılması amacıyla DİB, müftülükler ve kurslar tarafından yeni çalışmaların yapılmasını zorunlu kıldığı sonucuna ulaştırmıştır.

DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına öğretici alım kriterleri ile ilgili görüşler değerlendirildiğinde, öğretici alım kriterlerinin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için yetersiz olduğu yönünde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu konudaki eleştirilerin odak noktası, öğretici yeterlilikleri konusundaki problemler olmuştur. Araştırmamız kapsamında görüşme yapılan 30 öğreticiden 5'inin formasyon sahibi, 8'inin çocuk gelişimi mezunu olduğu, sadece 7'sinin kadrolu öğretici olduğu ve yetişkin Kur'an kurslarından DİB'in düzenlemiş olduğu seminerlere katıldıktan sonra 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına görevlendirildikleri belirlenmiştir. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev alacak personelin bir mülakat ve belirli bir süre seminere alınarak yeterliliklerinin istenilen ölçüde sağlanmasının mümkün olmayacağı açıktır. Bunun yanında araştırmalarımızda kadrolu öğreticilerin hepsinin aynı aşamalardan geçmediği, bazılarının bu seminerlere katılmadan doğrudan 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına görevlendirildiği de tespit edilmiştir. Nitekim Gün de yapmış olduğu çalışmada kurslarda görev alacak olan tüm personelin bu seminerlere katılmadığını ve seminerlerin sınırlı sayıdaki öğreticiye hitap edebildiğini ifade ederek bu husustaki probleme dikkat çekmiştir.²⁶⁵ Ayrıca öğreticilerin görevlendirilmesinde istenen halk eğitim ve çeşitli kurumlardan uzaktan eğitim yoluyla alınan sertifikaların nitelik ve nicelik açısından birbirinden farklı olduğu görülmüş, asgari olarak belirlenen 296 saatlik çocuk etkinlikleri ve eğitimi sertifikasının yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle, ilk defa okul öncesi döneme yönelik din eğitimi uygulamasını başlatan DİB'in öğretici alım kriterlerinin ihtiyaca cevap verecek nitelikten uzak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim bu konudaki problemleri fark eden DİB, önce 19.01.2017 tarihinden sonra alınan sertifikaların 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticisi olma şartı olarak kabul edilmeyeceğini, bu tarihten önce alınan sertifikaların öğretici görevlendirmelerde geçerli sayılacağını belirtmiştir.²⁶⁶ Daha sonra öğreticilerin alana yönelik yeterliklerini geliştirmek amacıyla DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü işbirliği ile "Okul Öncesi

²⁶⁵ Gün, "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi", 41.

²⁶⁶ DİB, 20.01.2017 tarih ve 67567140-252.99-E.5722 sayılı yazı; DİB 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, 4.

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kurs Programı” (380 saat) hazırlamıştır. Buna göre DİB, 2018 yılında 4/B Sözleşmeli Kur’an Kursu Öğreticisi olarak atanan lisans mezunu öğretmenlerin 2018-2019 eğitim-öğretim yılında 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında görevlendirilmelerinin planlandığını açıklamıştır. Bu doğrultuda 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren belirtilen statüdeki öğretmenlerden çocuk gelişimi alanında lise, ön lisans veya lisans mezuniyeti diploması ya da 19.01.2017 tarihinden önce çeşitli kurum ve kuruluşlardan çocuk gelişimi ve eğitimi alanında alınan sertifika veya kurs bitirme belgesine sahip olanlar hariç, alana yönelik sertifika ya da kurs belgesi bulunmayanlardan, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile hazırlanan “Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kurs Programı” (380 saat) bitirme belgesi isteneceği ifade edilmiştir.²⁶⁷ DİB’in 4-6 yaş grubu Kur’an Kursu öğretici yeterlilikleri konusunda –her ne kadar geç kalınmış olsa da- atılmış olduğu bu adım, öğretici alım kriterleri konusunda problemlerin farkında olduğunu, bu konuda nitelik ve nicelik açısından belirli bir standardı yakalamayı hedef edindiğini göstermiştir.

DİB 4-6 yaş grubu Kur’an kursları için program geliştirme ve bu öğretim programına uygun materyal hazırlama çalışmaları da yapmıştır. Bu konuda öğretmenlerin daha çok DİB’in materyal geliştirme çalışmaları hakkında görüş bildirdiği, program geliştirme çalışmaları hakkında görüş bildirmediği tespit edilmiştir. Bunun sebebi ilgili bölümde de değinileceği üzere, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun DİB Kur’an Kursları Öğretim Programını (4-6 Yaş Grubu) okumamış olmaları, öğretim programıyla ders programını birbirlerine karıştırmaları veya konu hakkında bir kanaat taşımamaları olarak gösterilebilir. DİB’in 4-6 yaş grubu Kur’an kursları için hazırlamış olduğu materyallerin (kitaplar) oldukça faydalı bulunduğu görülmekle birlikte, kitapların temini konusunda büyük sıkıntılar yaşandığı, bazı öğretmenlerin özellikle kursların açıldığı ilk zamanlar, söz konusu kitaplar olmadan eğitim yapmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Yaptığımız görüşmelerde öğretici kitaplarının bir öğretici hariç bütün öğretmenlerde bulunduğu fakat etkinlik ve Kur’an öğreniyorum kitaplarının bütün kurslarda olmadığı belirlenmiştir. Etkinlik ve Kur’an

²⁶⁷ DİB 23.05.2018 tarih ve 45796484-254.04-E.61468 sayılı yazı.

öğreniyorum kitapları bulunmayan öğretmenlerin de fotokopi yoluyla bu kitaplardan yararlanmaya çalıştıkları görülmüştür. Verilerden yola çıkılarak 2017 yılı itibariyle DİB tarafından 4-6 yaş grubuna yönelik hazırlanan kitapların tümünün kitapların baskısının olmaması veya çeşitli sebeplerle öğretici ve öğrencilerde bulunmamasının somut öğrenme çağında bulunan ve eğitimlerinin bu tarz materyallerle yapılması gereken 4-6 yaş için DİB'in yapması gereken çalışmalarla ilgili eksiklik olduğu kanaatine varılmıştır.

DİB'in çalışmalarıyla ilgili bir diğer konu ise öğretmenlere yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim seminerleridir. DİB'in düzenlemiş olduğu seminerlerin öğretmenlerin niteliklerine ve eğitim öğretim faaliyetlerine önemli katkılar sağladığı görülmüştür. Bunun yanında seminerlerin içeriğinin ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda belirlenmesi ve niteliklerinin artırılması gerektiği yönünde taleplerin olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bir çalışmada Kur'an kursu öğretmenlerinin daha çok psikoloji, etkili iletişim, öğretim yöntem ve teknikleri, sınıf yönetimi, rehberlik konularında eğitime ihtiyaç duydukları ortaya konmuştur.²⁶⁸ Bu verilerden hareketle hizmet içi eğitim seminerlerinde ilgili konuların dikkate alınmasının ihtiyaç ve beklentilere uygun düşeceği düşünülmüştür.

Örnekleme grubuyla yapılan görüşmelerde DİB'in hizmet içi eğitim seminerlerine sadece kadrolu öğretmenleri aldığı, 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin çoğunluğunu oluşturan fahri öğretmenlerin çok istedikleri halde bu seminerlere katılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum aynı kurslarda görev yapan öğretmenlerin birbirlerinden farklı bilgi ve donanımlara sahip olmasına ve öğretmenler arasında kadrolu – fahri şeklinde ayırım yapılmasına sebep olmasına yol açabileceği görülmüştür. Dolayısıyla DİB'in, fahri öğretmenlerin de bu seminerlere katılabilmesi için gerekli adımları atması ve kadrolu veya fahri ayırımı olmadan bütün 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin hizmet içi eğitim seminerlerinden aynı oranda istifade etmesine imkân tanınması, öğretici yeterlilikleri konusunda belirli bir standardı yakalamak adına önemli görülmektedir.

²⁶⁸ Koç, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", 397.

DİB merkez teşkilatının 4-6 yaş grubu Kur'an kursu çalışmaları başlığı altında 4-6 yaş grubu Kur'an kursu projesi, 4-6 yaş grubuna yönelik din eğitimi ihtiyacı, kurslarla ilgili toplumdaki farkındalık düzeyi, kursların açılması aşamasında yapılan hazırlık ve bilimsel araştırmalar, program geliştirme ve materyal hazırlama çalışmaları, öğretici alım kriterleri ve öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim seminerleri konularında elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde DİB'in, okul öncesi döneme yönelik din eğitimi ihtiyacının karşılanması için 4-6 yaş grubu Kur'an kursları projesini uygulamaya koyması önemli görülmele birlikte, toplumun kurslarla ilgili farkındalık kazanması, materyal hazırlama, öğretici alım kriterleri, ve öğretmenlere yönelik seminer konularında görev ve fonksiyonunu istenilen ölçüde yerine getiremediği, sonucuna ulaşılmıştır.

1.2. Müftülüklerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Çalışmaları

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında idari yapılanma konusu altında ele alınan bir diğer başlık müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları çalışmaları olarak belirlenmiştir. Konuyla ilgili öğretici görüşlerine geçmeden önce müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları hakkındaki yetki ve sorumlulukları ile yasal çerçeve hakkında kısa bir bilgi verilmesinin yararlı olacağı kanaatine varılmıştır.

07.4.2012 tarih ve 28257 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliğinin Kur'an Kurslarının Açılışı ve Faaliyetleriyle ilgili 12. maddesi şöyledir:

“(1) Kur'an kursları, il, ilçe, belde ve köylerde ilgili il müftülüğünün teklifi ve Başkanlığın onayıyla eğitim-öğretime açılırlar.

(2) Kur'an kursları öğrenci sayısı, verilecek eğitimin ve öğretimin niteliği ile kullanılacak binanın fiziki koşulları gibi ölçütler dikkate alınarak A grubu, B grubu, C grubu ve D grubu olarak tasnif edilirler. Tasnife ilişkin usul ve esaslar ile kurs

binalarına ilişkin teknik şartlar Başkanlığın internet adresinde yayımlanacak yönerge ile belirlenir.”²⁶⁹

DİB Kur’an Eğitim Ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesinde ise Kur’an Kurslarının Açılışı, Açılış Şartları ve Gruplandırılması ile ilgili olarak şu hususlar yer almaktadır.

Madde 15:

“(1) A, B ve C grubu kurslar, il, ilçe, belde ve köylerde il müftülüğünün teklifi ve Başkanlığın onayıyla eğitim-öğretime açılırlar.

a) Müftülükler, kendi bölgelerinde kurs yapımı ile ilgili gerçek veya tüzel kişilerce girişilecek teşebbüsleri çevrenin ihtiyacını karşılayacak olan projeyi Başkanlıktan temin ederek uygulanmasını sağlarlar.

b) Müftülükler, yeteri kadar derslik, yönetim odası, teneffüs alanı, tuvalet, lavabo ve benzeri bölümleri bulunmayan yerlerde kurs açılması için işlem yapmazlar.

c) Binalarda kurs açılabilmesi için en az 5 yıl süre ile binanın kullanım hakkının bina malikince Başkanlığa verilmesi şart olup A grubu kurslarda ise bu süre 10 yıldır. Ayrıca dernek, özel vakıf veya şahıslara ait binalarda tahsis belgesinde noter tasdiki aranır.

ç) Binalarda kurs açılabilmesi için, konuyla ilgili Başbakanlık Genelgelerine aykırı olmamak kaydıyla, kiralama yapılabilir. Bu durumda yukarıda zikredilen süreleri kapsayacak şekilde kira sözleşmesi yapılır.

d) Hazırlanan kurs binaları bizzat müftü tarafından görülerek bu maddede belirtilen şartlara uygunluğu tespit edildikten sonra açılış için Başkanlığa teklif yapılır.

e) D grubu kurslarda bu yönergenin 19’uncu madde hükümleri uygulanır.”

²⁶⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Eğitim Ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği, Madde 12, Resmi Gazete Tarihi: 07.04.2012 Resmi Gazete Sayısı: 28257.

Kur'an Kurslarının açılış şartları ile ilgili olarak yönergede şu hususlar belirlenmiştir.

Madde 16'ya göre;

“(1) Bir yerde kurs açılabilmesi için;

a) Bu Yönergenin 15 inci Maddesinde belirtilen esaslara göre en az 24 öğrenci alabilecek kapasitede bir binanın hazırlanması,

b) Sağlık müdürlüklerince/sağlık grup başkanlığınca bu mekânın eğitim-öğretim ve sağlık açısından kurs binası olmaya elverişli olduğuna dair rapor düzenlenmesi,

c) Eğitim-öğretim için gerekli araç ve gereçlerin temini ile bunların malikince veya müftülükçe demirbaş/taşınır kaydının yapılmış olması,

ç) Kurs açılması için en az 12 öğrencinin, kendisinin veya velisinin müftülüğe başvurması,

d) Kur'an kursu açılış teklifleri ile ilgili bilgilerin web programı üzerinden doldurularak kaydedilmesi,

e) Kurs açılması istenen bina ile ilgili bilgilerin, bizzat il müftüsünün veya Genel Müdürlük yetkililerinin yerinde tetkik ve tespit ederek değerlendirmesi, gereklidir.

(2) Başkanlıkça açılan kurs binası ve tesislerinin tanıtımına ilişkin araçların renk, şekil, ölçü/oran, yazı karakteri ve diğer özellikleri “DİB Tanıtım Yönergesi”ne göre yapılır.

(3) Kur'an kurslarının eğitim-öğretime ara verilme, yeniden başlama, kurs isimlerinin değişiklik işlemleri il müftüsünün teklifi ve mülki amirin onayı ile yapılarak eğitim portalına girilir.

(4) Diyanet İşleri Başkanlığı dışında vakıf ve dernekler dâhil hiçbir gerçek veya tüzel kişi tarafından Kur'an kursu açılmaz.”²⁷⁰

²⁷⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi, 15 ve 16. Maddeler.

Yukarda belirtilen yasal çerçeveler dâhilinde açılan Kur'an kursları, müftülüklerle bağılı olarak eğitim öğretim yapmaktadır. Müftülükler yasalarla kendilerine yüklenen sorumlulukları yerine getirmek amacıyla bazı çalışmalar yürütmek durumunda kalmaktadır. Bunlardan birincisi, kurslarda görev yapacak öğreticilerin belirlenmesidir. Bu bağlamda kurslarda görevlendirilecek gerek kadrolu öğreticilerin nakil sınavları, gerekse fahri öğreticilerin görevlendirme sınavları müftülüklerce oluşturulan sınav komisyonlarınca yapılmaktadır. Ayrıca müftülükler, kurslarda görevlendirilen personelin yeterliklerinin artırılması için öğreticilere yönelik seminer ve toplantılar yapılmaktadır. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görevlendirilecek yardımcı personel veya hizmetliler ise büyük ölçüde İŞKUR vasıtasıyla sağlanmaktadır.

Çalışmada 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili müftülüklerin belirtilen sorumluluklarını ne ölçüde yerine getirdikleri örneklem grubunun görüşlerinden hareketle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda öğreticilere müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yaklaşım ve uygulamaları, kursların açılmasına yönelik çalışmaları, kursların maddi ihtiyaçlarının karşılanması, öğreticilerin görevlendirilmesi, hizmet içi eğitim seminerleri, kurslarda görevlendirilen diğer personel ve öğreticilerin müftülüklerden beklentileri hakkında sorular yöneltilmiştir.

Bu başlık altındaki değerlendirmelerde öncelikli olarak müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yaklaşım ve uygulamaları hakkındaki öğretici görüşlerine yer verilmiştir. Öğreticilerin bir kısmı (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 16, 19, 20, 23, 25, 26, 30) genel olarak müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yaklaşımını olumlu ve destekleyici bulmuştur. Öğreticiler, müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına ayrı bir önem verdiğini, kursların açılması ve ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında gayret sarf ettiklerini belirtmiştir. Bu konuda bir öğretici (9) “ Müftülüğümüz bu işe gönül verdi. Ciddiye alıyor. Ciddi bir şekilde çalıştıklarını görüyorum. Bizi yönlendiriyorlar. Ben yaklaşımları olumlu karşılıyorum” sözleriyle müftülüğün 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yaklaşım ve uygulamalarından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Bazı öğreticiler ise (10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 21, 22, 24, 27, 28, 29) 4-6 yaş grubu Kur'an kursları konusuna yeterli ilgi ve desteği göstermediği gerekçesiyle müftülüklerin yaklaşım ve uygulamalarından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

Müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları çalışmalarının başında kursların açılması için gerekli şartların oluşturulması ve eğitim öğretime açılması gelmektedir. Müftülükler ancak fiziki şartları hazırlanmış olan binaların Kur'an kursu olarak açılışını sağlamaktadırlar. Bu doğrultuda yöneltilen sorulara bazı öğretmenler (9, 12, 14, 15, 18, 19, 20, 23, 25, 26, 29, 30) müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki durumuyla ilgili yaptığı çalışmaları yeterli gördükleri yönünde cevap verirken bazıları (1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 11, 13, 17, 27,) kursların fiziki şartlarının yetersiz olduğunu ve iyileştirilmesi gerektiği yönünde kanaat belirtmişlerdir. Bir öğretmen (4) *“Çocukların kullanabilecekleri boylarına göre bir askıları bile yok. Bunun dışında daha pek çok şey eksik. 30 çocuğa bir tuvalet düşüyor. Çocuklara uygun lavabo yok. Oyun alanımız yoktu yapıldı ama çok küçük ve istenilen nitelikten uzak. 20-30 çocuk aynı alanda oynamaya çalışıyor”* sözleriyle müftülüğün kursun açılması aşamasında gerekli fiziki şartları oluşturmadığını ifade etmiştir.

Müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları çalışmalarlarıyla ilgili yer verilen diğer bir konu kurslarda görev yapacak öğretmenlerin seçilmesi olmuştur. Öğreticiler (2, 12, 15, 17, 19, 20, 23, 25), 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görevlendirilecek fahri öğretmenlerin seçimi için yapılan mülakatların öğretici yeterliliklerini ölçme ve değerlendirme noktasında eksik olduğunu belirtmişlerdir. Fahri öğretmenlerin seçimi için her dönem müftülüğün belirlediği komisyonlar tarafından sınav yapıldığını fakat sınav kriterlerinin belirli olmadığını savunan öğretmenler, sınavlarda çocuk gelişimi alanında uzman kişilerin yer almaması sebebiyle öğretici yeterliliklerinin doğru bir şekilde ölçülemediğine dikkat çekmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir katılımcı (25): *“Öğretici alımında sadece Kur'an'ı Kerim üzerine ağırlık veriliyor, alanımıza özgü sorular sorulmuyor. Çocuk gelişimiyle ilgili sorulara yer verilmiyor. Komisyonlarda bu alanda bilgili kişiler yok. Sınavı müftüler yapıyor ama bu konuda eksik kalabiliyorlar. Çocuk gelişimi mezunu biri sınavda olmalı. Ayrıca komisyonlarda görev alanlar da 4-6 yaşla ilgili seminerlere katılmalı”* derken bir diğeri (19) *“Mülakatlarda pedagogların olması şart ve uygulamaya yönelik sorular olmalı”* diyerek konuya dikkat çekmiştir. Bir başka öğretmen (17) *“Bu seneki (2017) sınavlarda çocuklara yönelik şeyler sorulması güzeldi. Alanla ilgili yetkili kişiler vardı ama bazılarıımıza çok kolay sorulurken kimimize çok zor sorular soruldu. Aynı*

yere öğretici alınıyor ama soru kriterini nasıl belirliyorlar belli değil” sözleriyle konuya farklı bir açıdan vurgu yapmıştır.

Gerçekleştirilen görüşmeler esnasında ortaya çıkan bir duruma burada değinmenin yerinde olacağı düşünülmüştür. Fahri öğretmenlerden bazıları (16, 19, 25, 26, 27) çalışma şartlarının uygun olmadığını belirterek kendilerine kadro verilmesini istediklerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak öğretmenlerden biri (16), şunları söylemiştir: *“Hasta olduğumuzda bile kursa geliyoruz ve dersimizi yapıyoruz. İşimiz çok zor fakat aldığımız ücret çok az. Bu işe bir el atılmalı. Her yıl sınavdan geçiyoruz. Kadro almak istiyoruz.”* Bir diğer katılımcı (25): *“Fahri için kadro olmasa bile şartlar iyileştirilmeli, sigortalarımız tam yatırılmalı. Ayda en fazla 12 gün sigortamız yatıyor. Maaşımız kadroluların üçte biri kadar. Aynı işi yapıyoruz ama karşılığını almada eksikiz. Benim dersim öğleden sonra ama ben çoğu zaman sabahdan geliyorum hazırlık yapıyorum. Özellikle sigortaların iyileştirilmesini istiyoruz”* sözleriyle beklentisini dile getirmiştir.

DİB sadece kadrolu öğretmenleri hizmet içi eğitim seminerine aldığı ve fahri öğretmenler ancak müftülüklerin düzenlemiş olduğu seminerlere katılma imkânı bulamadığı için müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretmenlerine yönelik düzenlediği seminerler önemli kabul edilmiş ve 4-6 yaş grubu Kur'an kursları çalışmalarından biri olarak görüşmelerde ele alınmıştır. Görüşmeler neticesinde elde edilen bilgilere göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu (1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 29) müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik düzenlediği seminerlere katıldıklarını belirtmişlerdir.

Genel olarak seminerlerin yapılmasının önemli olduğu yönünde görüş bildiren öğretmenlerden bazıları (7, 8, 9, 10, 16, 20, 22, 23) seminerleri kendileri için çok faydalı bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda bir öğretici (22): *“Müftülüğün seminerleri güzel oluyor. Öğreticiler arasında birlik beraberlik sağlanıyor ve paylaşımlar oluyor”* ifadeleriyle, bir diğer öğretici de (16): *“Seminerlerin bize çok faydası oluyor. Gelen kişiler yeterli bilgiye sahipler. Bu konudaki eğitimimiz arttı”* sözleriyle seminerlerle ilgili memnuniyetini dile getirmiştir.

Öğreticilerden bazıları seminerlerin içeriği, yöntemi ve düzenlenme sıklığı ile ilgili bazı eleştiri ve önerilerde bulunmuştur. Bu doğrultuda öğretmenler (17, 22, 29), seminerlerde işlenen konuların ihtiyaca ve beklentilere uygun olmadığını, benzer

konuların işlendiğini ve 4-6 yaş çocukların özellikleri, çocuklarla iletişim, sınıf yönetimi, çocuklara din eğitiminin nasıl yapılacağı gibi konuların seminerlerde yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Seminerlerle ilgili bir diğer eleştiri konusu, seminerleri veren kişilerin yeterliliği ile ilgilidir. Sayıları az da olsa bazı öğretmenler (9, 17, 21), alanda uzman kişilerin, öğretmenlerin ihtiyaç ve beklentilerine uygun sunumlar yapmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca seminerlerin uygulama boyutunu da içermesi gerektiğini belirten öğretmenlerden biri (9): “*Seminerlerde teorik dersler veriliyor. Bunları onlara da söyledim. Bence pratik bilgiler olmalı, işlerini iyi bilen hocalar gelmeli ve tecrübelerini anlatmalılar*” sözleriyle düşüncesini ortaya koymuştur.

Müftülüklerin 4-6 ya grubu Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik düzenlediği seminerlerle ilgili öğretmenlerin görüş bildirdiği bir diğer konu ise seminerlerin düzenlenme zamanı ve sıklığı ile ilgili olmuştur. Öğretmenlerden bazıları (1, 13, 15, 20) müftülükler tarafından çok fazla seminer yapıldığını, bunların benzerlik arz ettiğini, ayrıca seminer saatlerinin uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Ayda bir seminer yapılmasını uygun bulan öğretmenler, bu programların günün son saatlerine bırakılmamasının yerinde bir uygulama olacağını belirtmişlerdir.

Öğretmenler arasında (10, 22) müftülüğün öğrenci velilerine de yönelik seminer düzenlemesi gerektiğini belirtenler yer almıştır. Ailelerin çocukları ve onların gelişim özellikleri konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığını dile getiren öğretmenler, öğretmenlerin yanında ailelerin de çocuklarla ilgili eğitime alınmalarının yararlı olacağını ifade etmiştir.

Öğretmenlerden bir kısmı (4, 11, 12, 18, 24, 25, 26, 30) müftülüklerinin kendilerine yönelik bir seminer düzenlemediğini ifade etmişlerdir. Her ay tüm din görevlileri için düzenlenen mutat personel toplantılarına katıldıklarını dile getiren öğretmenler, müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik toplantı/seminer düzenlemesinin bir gereklilik olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim bir öğretici (24): “*Müftülüğün 4-6 yaş Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik herhangi bir toplantı ve semineri olmadı. Bir yıldır buradayız ama 4-6 yaş için bir şey yapılmadı. İstişare ederek çok faydalı olabiliriz. Bu konuda seminerlerin düzenlenmemesi çok büyük bir eksiklik, özellikle çocuklara din, Allah, peygamber nasıl anlatılır, çocuk*

psikolojisi nasıldır, çocuklarla nasıl iletişim kurulur bu konularda seminerlerle eğitim verilmelidir” sözleriyle bu konudaki ihtiyaca dikkat çekmiştir.

Öğreticilerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili dikkat çektiği konular arasında kursların maddi ihtiyaçlarının karşılanması konusunda yaşadıkları problemler yer almıştır. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki şartlarının oluşturulması ve donanım, materyal vb. gereksinimlerinin giderilmesi konusunda müftülüklerden yeterli desteği alamadıklarını belirten öğretmenler, (2, 3, 4, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 30) bu konudaki ihtiyaçlarını dernekler vasıtasıyla karşılamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bir öğretmen (13): *“Müftülükler kurslara önem veriyor ama dernekler için içinde olmasa müftülükler bu hizmeti götüremezler. Şu anki şartların tamamını dernekler karşılıyor”* sözleriyle konuya değinirken bir başka öğretmen (2): *“İlk başta burası darmadağın bir sınıf ortamıydı. Müftülükten düzenli bir sınıf beklemiyorum. Müftülüğün görevi bu ama böyle bir bütçesi yok. Sadece burası değil birçok kurs aynı durumda. Dernekler vasıtasıyla masalar dolaplar alınıyor. Milli eğitimle müftülük aynı değil. Milli eğitimi devlet, Diyaneti halk destekliyor”* cümleleriyle ihtiyaçlarının dernekler ve halk tarafından karşılanmaya çalışıldığına vurgu yapmıştır. Kursların maddi ihtiyaçlarının dernekler tarafından karşılanmasının bazı problemleri de beraberinde getirdiğini bir öğretmen (17): *“Öğreticiler olarak derneğe bağlı kalıyoruz. Bizim bu sene sıkıntımız yok dernekle ama bazıları parayı ellerinde tutuyor. Bir şey yapılacaksa onları ikna etmeniz gerekiyor. Dernekle iyi geçinmeye mecburuz”* sözleriyle dile getirmiştir.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları maddi ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda farklı uygulamalar olduğu tespit edilmiştir. Nitekim bazı müftülükler, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının maddi ihtiyaçlarını karşılamak için bir dernek kurmuş, yapılan yardımlar ve velilerden alınan aidatları bu dernekte bir havuzda toplayarak kursların her türlü ihtiyacını bu dernek vasıtasıyla karşılamaya çalışmışlardır. Müftülüklerin büyük çoğunluğunda ise bu tür ihtiyaçların, varsa kursun bulunduğu caminin derneği tarafından, yoksa şahsi gayretlerle giderilmeye çalışıldığı görülmüştür.

Müftülüklerin çalışmaları ile ilgili olarak örneklem grubundan kurslarda görevlendirilen personeller hakkında da bilgi alınmıştır. Öğreticilerin tamamına yakını, özellikle 12 veya 15 öğrenciden sonra yardımcı öğreticiye ihtiyaç

duydıklarını, etkinlikleri yaparken destek ihtiyacı hissettiklerini ve genellikle böyle durumlarda yardımcı personellerden destek aldıklarını belirterek müftülüklerin bu soruna bir çözüm bulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (15): *“Yardımcı öğretici ihtiyacı oluyor. 17 öğrencim var ve yardımcıya ihtiyaç duyuyorum. Liselerde staj yapan öğretmenler kurslara gelebilir”* sözleriyle probleme dikkat çekmiş ve çözüme yönelik öneri sunmuştur.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında kursun işleyişinde yardımcı olmak üzere görevlendirilen yardımcı personeller bulunmaktadır. Bu personeller müftülük tarafından İŞKUR vasıtası ile görevlendirildiği gibi derneklerin veya halkın kendi imkânları ile de görevlendirilebilmektedir. İŞKUR tarafından sağlanan personelin ücreti kurum tarafından karşılanırken özel olarak bulunan yardımcı personellerin ücretleri dernekler veya halk tarafından karşılanmaktadır. Öğreticiler ayrıca kurslarda çalışan bu yardımcı personellerle ilgili bazı problemlere de dikkat çekmiştir. Buna göre İŞKUR personeli sadece belirli bir süre (6 ay) kurslarda çalışabilmektedir. İŞKUR personelinin işe başlama ve bitirme tarihleri ile kursların eğitim-öğretime başlama ve bitirme tarihleri arasında farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin eğitim-öğretim döneminde İŞKUR personeli işe geç başlamakta veya süresi dolduğu için erken ayrılabilir. Öğreticiler, bu durumun kursun işleyişi ve eğitim-öğretimi konusunda olumsuz etki yaptığını belirtmişlerdir. Bir öğretici (29) bu durumu: *“ İŞKUR görevlendirmelerinde 6 ay problemi var. Kışın kimse olmuyor. Ayrıca İŞKUR personelinin başlama ve bitiş zamanları bize uymuyor. Personel değiştiğinde de çocuklar bundan çok etkileniyor”*, başka bir öğretici de (25) *“Müftülüklerden en büyük beklentimiz yardımcı personeller konusunda. İŞKUR personeli olunca 6 ay sonra personel gidiyor ve çok sıkıntı yaşıyoruz. Daimi yardımcılarımız olsa çok daha rahat ederiz”* şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca bazı öğretmenler (3, 7) yardımcı personellerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının yapısına uygun nitelikte olması gerektiğini fakat özellikle İŞKUR'dan gelen yardımcı personel konusunda çok fazla seçme şanslarının bulunmadığını belirtmişlerdir.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde öğretmenlerin müftülüklerden en çok hangi konularda destek beklediği de tespit edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle belirtmek gerekir ki öğretmenlerin tamamı müftülük tarafından görevlendirilecek ve 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarıyla ilgilenecek bir psikologa ihtiyaç olduğuna vurgu

yapmışlardır. Buna hem kendilerinin hem de öğrencilerin ihtiyacı olduğunu belirten öğretmenler, her kurs için ayrı bir psikolog olmasa da özel durumlarda görüşebilecekleri veya belirli aralıklarla (haftada bir, 15 günde bir) kursları ziyaret edecek, veli, öğrenci ve öğretmenlerle görüşecek, onlara ihtiyaçlar doğrultusunda yardımcı olacak bir psikologun kurslardaki eğitim-öğretimin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine çok büyük katkı sağlayacağına dikkat çekmişlerdir. Bu konudaki ihtiyaçtan dolayı bazı öğretmenler (14, 16, 17, 19, 20, 23, 29, 30), dernekler vasıtasıyla veya kendi imkânları ile bir pedagoğa danışarak ya da görüşerek yardım aldıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim bir öğretmen (14), dernek vasıtasıyla bir pedagoğa danıştıklarını ve zaman zaman kendisinden destek aldıklarını ifade ederken başka bir öğretmen (17): “ *Tanıdığım bir psikolog vasıtasıyla bir şeyler yapmaya çalışıyorum*” diyerek bu ihtiyacı kendi imkânları ile çözmeye çalıştığını ifade etmiştir.

Öğretmenlerin bir kısmının (1, 2, 9, 10, 11, 13, 14, 27, 29) müftülüklerden en çok araç-gereç, materyal konularında destek bekledikleri görülmüştür. Müftülüklerden beklentilerin yoğunlaştığı bir diğer konu öğretmen, yardımcı öğretmen ve yardımcı personel olmuştur. Örneklem grubundan bazıları (15, 18, 21, 25, 26, 29), en çok personel konusunda sıkıntı çektiklerini ve bu konuda müftülüklerden yardım ve destek beklediklerini ifade ederken bazıları (3, 5, 6, 16, 27, 28) beklentilerinin kursların fiziki şartlarının iyileştirilmesi noktasında olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bir kısmı (4, 11, 17, 30) müftülüklerden genellikle maddi anlamda yardım ve destek beklediklerinin altını çizmişlerdir.

Öğretmenlerden maddi ihtiyaçlar dışında beklentilerinin bulunduğunu dile getirenler de olmuştur. Bu kişiler (19, 29), sadece sahip çıkılmak ve takdir edilmek istediklerini belirterek müftülüklerden kendilerine güvenmelerini ve kendilerini desteklemelerini talep etmişlerdir. Yine öğretmenlerden birinin dile getirdiği bir hususun, konuyla bağlantılı olması sebebiyle burada belirtilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Öğretmen (17), müftülük tarafından çeşitli zamanlarda 4-6 yaş grubu Kur'an kursu programları yapıldığını, fakat bu programlarda hep belirli öğretmen ve kursların yer aldığını, bunların dışında görev almak isteyen diğer öğretmenlerin taleplerinin görmezden gelindiğini dile getirmiştir. Ayrıca aynı öğretmen müftülüklerin bütün öğretmen ve kurslara karşı kuşatıcı bir yaklaşım takınmaları gerektiğini ifade etmiş bu konudaki yaklaşım ve uygulamalardan rahatsız olduğunu belirtmiştir.

Öğreticilerden ikisi (20, 22), ele alınanların dışında en çok beslenme konusunda müftülüğün desteğine ihtiyaç duyduklarını, biri de (26) beklentisinin müftülükten kendilerine seminer verilmesi yönünde olduğunu söylemiştir.

Yapılan görüşmelerde müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları çalışmaları hakkında öğretmenlerden biri (3), kurslarda yürütülen eğitim faaliyetlerin alanda uzman kişiler tarafından denetlenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Öğretici, DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının müftüler veya murakıplar tarafından denetlendiğini fakat bu görevlilerin, çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda uzman olmadıklarını, dolayısıyla kursların denetimlerinde müftülük görevlileriyle birlikte kendilerine rehberlik yapabilecek uzman kişilerin de bulunmasının faydalı olacağını ifade etmiştir.

Müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları çalışmaları başlığı altında elde edilen veriler değerlendirildiğinde; müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yaklaşım ve uygulamaları konusunda öğretmenlerin olumlu ve olumsuz görüşlere sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre bazı müftülüklerin kursların açılması, ihtiyaçlarının giderilmesi ve desteklenmesi noktasında olumlu bir yaklaşım içinde olduğu ve gerekli uygulamaları yaptığı görülürken bazılarının bu konuda kurslara yönelik yeterli ilgi ve desteği göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Müftülüklerin Kur'an kurslarıyla ilgili çalışmalarının başında kursların gerekli şartlarının oluşturularak eğitim öğretime açılması gelmektedir. 2016-2017 Kur'an kursları uygulama esaslarında, Kur'an Kursları Öğretim Programının (4-6 Yaş Grubu) tespit edilen kriterlere (EK-2) uygun sınıf ve kurslarda açılacağı, belirtilen şartlara uygun olmayan mekânlarda ise bu kursların açılmayacağı belirtilmiştir.²⁷¹ Ayrıca DİB Kur'an kursları yönergesinin 15. maddesinde hazırlanan kurs binalarının bizzat müftü tarafından görülerek bu maddede belirtilen şartlara uygunluğu tespit edildikten sonra açılış için Başkanlığa teklifinin yapılacağı²⁷² ifade edilmiştir. Fakat elde edilen veriler neticesinde bazı kurslarda bu hususlara riayet edildiği halde

²⁷¹ İlgili madde ve EK 2 belge için bkz. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları.

²⁷² Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi, Madde 15.

bazılarında riayet edilmeden kursların eğitim öğretime başlanıldığı görülmüş, kursların iç ve dış mekân düzenlemelerinin belirtilen özellikleri tam olarak taşımadığı tespit edilmiştir. Bu konudaki bulgularımızın Gün ve Kurt tarafından yapılan çalışmalarla da örtüştüğü görülmüştür.²⁷³ Gün, veli ve öğretmenlerle yaptığı görüşmelerden elde ettiği bilgilerle kurslarda dersliklerin ve oyun alanlarının belirlenen kriterleri taşımadığını ifade ederken, Kurt, velilerin büyük çoğunluğunun kursların fiziki ortamından memnun görüldüğünü fakat gözlemlerinin böyle olmadığını ve birçok kursun fiziksel mekân özellikleri itibariyle hazır hale getirilmeden eğitim-öğretime açıldığını belirtmiştir. Oysaki eğitimin niteliğini belirleyen en önemli hususlardan biri de eğitim kurumunun fiziki şartları ve donanımları olarak görülmektedir.²⁷⁴ Bu verilerden hareketle kursların açılması aşamasında gerekli denetimleri yapmakla yükümlü bulunan müftülüklerin ve kursların açılışına onay veren DİB'in bu konudaki sorumluluklarını büyük ölçüde yerine getirmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan görüşmelerde müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına öğretici seçimi de ele alınmıştır. Elde edilen verilere göre bu konuda iki problem tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi, yetişkin Kur'an kurslarında görev yapan kadrolu öğretmenlerin, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için yeterliliklerinin ölçülmeden isteğe bağlı olarak bu kurslara görevlendirilmesi olmuştur. DİB tarafından yetişkinlere eğitim veren öğretmenlerin kısa süreli seminerlerden geçirilerek 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına alınması, kurslardaki öğretici ihtiyacını karşılamak için bir çözüm yolu olarak görülmüştür. Fakat yetişkinlere eğitim verirken 4-6 yaşa geçen öğretmenlerin bu konuda yeterli donanıma sahip olmadıkları için çok büyük zorluklar çektiği, hatta bazılarının bu sebeple eski görevlerine geri döndükleri belirlenmiştir. Dolayısıyla bu konudaki problemin ortadan kaldırılması için 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görevlendirilecek kadrolu personelin alan yeterliliklerinin sağlandıktan sonra bu kurslara alınması konusunda gerekli adımların atılması gereklilik arz etmiştir.

²⁷³ Gün, "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi", 55; Kurt, "Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri", 54.

²⁷⁴ Serap Demiriz, İlkey Ulutaş ve Asiye Karadağ, *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanım*, (Ankara: Anı Yayıncılık, 2011), 12.

Öğretici görevlendirmeleriyle ilgili belirlenen problemlerden ikincisi ise fahri öğretmenlerin seçimi için yapılan sınavların ölçme ve değerlendirme açısından yetersiz kalmasıdır. 4-6 yaş grubu Kur'an kursuna fahri öğretici seçiminde sınav komisyonlarında alanda uzman kişilerin bulunmaması, sınav kriterlerinin belirsizliği gibi hususlar, sınavların ölçme değerlendirme ve güvenilirlik açısından bazı sorunlar taşıdığı sonucuna ulaştırmıştır. Buna göre fahri öğretici sınavlarının belirli kriterlere bağlanmasının ve sınav komisyonunda mutlaka alanda uzman kişilerin bulundurulmasının, öğretici seçiminde daha adil ve daha isabetli kararlar alınmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Müftülüklerin kurslara yönelik çalışmalarından biri de öğretmenlere yönelik düzenlediği seminerler olmuştur. Bu seminerlerin öğretmenlere önemli katkıların olduğu fakat seminerlerin konuşmacı, içerik, yöntem ve zamanı konusunda bazı eksiklerinin bulunduğu görülmüştür. Ayrıca bazı müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerine hiç seminer/kurs düzenlemediği tespit edilmiştir. Bunlardan yola çıkarak seminerlerin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi ve öğretmenlerin tümünün bu seminerlerden azami ölçüde faydalanabilmesi için gerekli şartların sağlanmasının önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Kursların maddi ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili önemli problem alanları arasında yer almıştır. Bu husus, Gün'ün çalışmasında da belirtildiği üzere öğretmenlerin müftülüklerden en çok destek beklediği konuların başında gelmiştir.²⁷⁵ Bu konuda bazı müftülükler, oluşturmuş oldukları bir dernekle öğrenci aidatlarını bir havuzda toplayarak; bazıları, cami dernekleri veya halkın desteği ile kursların ihtiyaçlarını temin etmeye çalışmıştır. Bu durumun olumlu ve olumsuz bazı sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Öncelikle kursların açılmasında ve eğitim öğretime devam etmesi için gerekli ihtiyaçların giderilmesinde derneklerin önemli payı olmaktadır. Bu konuda müftülükler - istisnaları olmakla birlikte - genellikle yasal prosedürü yerine getirmişlerdir. Fakat yasal olarak müftülüğe bağlı olan kursların maddi ihtiyaçlarının temini için derneklere muhtaç olması, bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Kursların en büyük

²⁷⁵ Gün, "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi", 62.

destekçisi olan dernekler ile kurs yöneticisi veya öğretmenler arasında zaman zaman anlaşmazlıkların yaşandığı ve bu durumun kurslara da çeşitli olumsuz etkilerinin olduğu yönünde bulgulara rastlanmıştır. Bu açıdan istisna da olsa uygulama örnekleri bulunan ve öğrenci aidatı ve bağışların müftülük tarafından oluşturulan bir dernekte veya hesapta toplanarak kursların ihtiyaçlarının karşılanmasının belirtilen gerekçelerden hareketle yerinde bir tutum olacağı düşünülmüştür. Fakat bu durum kursların maddi ihtiyaçlarının karşılanması için nihai bir çözüm değildir. Fakat kursların önemli ölçüde bir standarda kavuşması için daha uygun bir yol olarak görülmüştür.

Örneklem grubuyla yapılan görüşmelerde elde edilen verilere göre 4-6 yaş grubu Kur'an kursları personeli hususunda üzerinde en çok durulan konulardan biri, yardımcı öğretici ihtiyacıdır. Okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmenin yanında yardımcı/stajyer bir öğretici bulunması oldukça önemlidir. Yardımcı öğretmenler, bir taraftan çocukların genel ihtiyaçlarını karşılamakta, diğer taraftan eğitim öğretim sürecinde öğretmene yardımcı olmaktadır. Fakat 4-6 yaş grubu Kuran kurslarına resmi olarak yardımcı öğretici görevlendirilmemektedir. Öğreticiler bu konuda genellikle çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda herhangi bir eğitimi olmayan yardımcı personelden destek almaktadır. Fakat yardımcı personelin yardımcı öğretici olarak da görev yapması, kurslardaki yardımcı öğretici ihtiyacına bir çözüm olarak görülmemelidir. Okul öncesi kurumlarından farklı olarak 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında din eğitimi ve Kur'an eğitimi verildiği ve bu eğitimin kendine has özellikler taşıdığı ve zaman zaman birebir öğrenciyle ilgilenmeyi gerektirdiği göz önüne alındığında, özellikle 12-15 öğrenciden sonra her sınıfta bir yardımcı öğretici görevlendirilmesinin gereklilik arz ettiği sonucuna varılmıştır. Nitekim Gün tarafından yapılan çalışmada da bu konudaki problemlere işaret edilerek sınıflarda yardımcı öğretici ihtiyacına vurgu yapılmıştır.²⁷⁶

Kurs personelleri konusunda bir diğer problem yardımcı personellerin görevlendirilmesi ve ücretlerinin nasıl karşılanacağı hususudur. Şayet yardımcı personel İŞKUR vasıtasıyla alınmışsa ücreti kurumu tarafından karşılanmaktadır.

²⁷⁶ Gün, "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi", 62.

Fakat kurslarda her zaman İŞKUR personeli çalıştırılmamaktadır. Çünkü İŞKUR personelinin işe başlama ve bitiş tarihleri ile kursların eğitim öğretim takvimi, zaman zaman uyuşmamaktadır. Bu durumda dernekler veya şahsi olarak görevlendirilecek yardımcı personelin ücretinin nasıl karşılanacağı, sigorta vb. haklarının nasıl yerine getirileceği çözüm bekleyen bir sorun olarak görülmektedir. Bunun yanında bazı öğretmenlerin de dikkat çektiği gibi kurslarda görevlendirilen yardımcı personelin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına uygunluğu da ayrıca değerlendirilmelidir. Nitekim 2017-2018 eğitim öğretim yılı Kur'an kursları uygulama esaslarında bu konuya yer verilmiş ve 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yardımcı personel ya da hizmetli olarak alınacak kişilerin DİB'in kurumsal niteliğine uygun olması ve yaş grubu özelliklerinin göz önünde bulundurulması istenmiştir.²⁷⁷

Çalışmamız kapsamında kurs personelleri ile ilgili tespit ettiğimiz diğer bir husus, psikolog ihtiyacıdır. Öğreticilerle yapılan görüşmelerde, her kurs için ayrı ayrı olmasa da özel durumlarda veya belirli aralıklarla öğretici, öğrenci ve velilerle görüşecek, ihtiyaçlar doğrultusunda onlara rehberlik hizmeti verecek bir psikologun müftülük tarafından görevlendirilmesinin gereklilik arz ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim DİB, 2017-2018 eğitim öğretim yılı Kur'an kursları uygulama esaslarında bu konudaki ihtiyacı dikkate alarak kısmi de olsa bir adım atmış, PDR öğretmenlerinin görev aldığı illerde, 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticisinin talebi, ilgili müftünün de onayı ile PDR öğretmeninin 4-6 yaş grubu Kur'an kursunda gelişebilecek özel vakaya yönelik rehberlik yapmasının sağlanabileceğini belirtmiştir.²⁷⁸ Bu durum DİB ve müftülüklerin bu konudaki ihtiyacın farkında olduğunu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yaptığını göstermesi bakımından önemli görülmüştür.

Müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursu çalışmaları genel olarak değerlendirildiğinde olumlu ve olumsuz örneklerin olduğu, görülmüş; kursların açılmasına yönelik çalışmalar, kursların maddi ihtiyaçlarının karşılanması, öğretmenlerin görevlendirilmesi, hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenmesi, kurslarda

²⁷⁷ 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, 4.

²⁷⁸ 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, 3.

görevlendirilen diğer personellerle ilgili hususlarda görev ve fonksiyonlarını yerine getirmede önemli eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında idari yapılanma başlığı altında DİB merkez ve taşra teşkilatının 4-6 yaş grubu Kur'an kursu çalışmalarının ele alındığı bu bölümde elde edilen bulgulara göre, DİB ve müftülüklerin görev ve fonksiyonlarını istenilen ölçüde yerine getirme hususunda önemli eksikliklerinin olduğu, bu eksikliklerden bir kısmının halen giderilemediği görülmekle birlikte, DİB ve müftülüklerin sorunların farkında olduğu ve çözümüne yönelik çaba harcadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2. DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARINDA FİZİKİ DURUM

Bu bölümde örneklem grubuyla yapılan görüşme verileri doğrultusunda DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki durumu incelenmeye çalışılmıştır. Buna göre öncelikle 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının açılması için gerekli şartlar ve fiziki mekânlarında bulunması istenen niteliklerle ilgili yasal çerçeve ortaya konmuştur. Ardından 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının konumu ve ulaşım imkânları, fiziki mekân özellikleri ile hijyen ve güvenliği hakkında öğretici görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çocuğun gelişiminde toplumun etkisi olduğu kadar içinde bulunduğu fiziksel ortamın da etkisinin önemli olduğu bilinmektedir. Bu nedenle eğitim kurumunun fiziki özellikleri öncelikle sağlıklı, güvenli ve çocukların ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda ve işlevsel bir yapıda düzenlenmelidir.²⁷⁹ Nitekim DİB' de 4-6 yaş grubu çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak tasarlanan ortamların, çocukların eğitim kalitesini yükselttiği ve onlara olumlu davranış özellikleri kazandırmada etkili olduğu gerçeğinden hareketle Kur'an Kursları Öğretim Programının (4-6 Yaş Grubu), tespit edilen kriterlere uygun sınıf ve kurslarda

²⁷⁹ Demiriz, İlkay Ulutaş ve Asiye Karadağ, *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanım*, 10-11.

uygulanabileceğini, belirtilen şartlara uygun olmayan mekânlarda bu kursların açılmayacağını ilke olarak benimsemektedir.²⁸⁰

DİB, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için hazırlamış olduğu öğretim programında, programın düzenleneceği mekânlar ve özellikleri hakkında bazı hususlara yer vermiştir. Buna göre programın camiler ile A ve B grubu Kur'an kurslarında düzenlenebileceğini,²⁸¹ programın Kur'an kursunda uygulanması durumunda; düzenleneceği mekânlar ve özellikleriyle ilgili olarak genel bir ifadeyle şu hususları belirlemiştir;

“Programın uygulanacağı sınıflar, öğrencilerin fiziksel özelliklerine göre düzenlenecektir. Yazı, çizim, boyama vb. etkinliklerin yapılabileceği masa, sandalye gibi eşyalar, oyun ve serbest etkinliklerin düzenlenebileceği ortamlar oluşturulacaktır. Lavabo ve tuvaletler çocukların fiziksel özelliklerine uygun olacaktır. Öğrencilerin gün içerisinde yeme-içme, tuvalet gibi özel ihtiyaçlarını gidermelerinde yardımcı olacak personel müftülüklerce sağlanacaktır. Programın camilerde uygulanması halinde ise çocukların eğitim etkinliklerini rahatlıkla yapabilecekleri uygun bir ortam oluşturulmasına dikkat edilecektir.”

DİB tarafından 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki mekânlarında bulunması gereken nitelikler ise şu şekilde belirlenmiştir.²⁸²

Genel İlkeler:

“Güvenlik sorunu olmayan, denetlenebilen, sağlığa elverişli olan, çocukların hareket özgürlüğüne imkân tanıyan, mimari bakımdan bulunduğu bölgenin kültürel

²⁸⁰ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, 4-6 Yaş Grubu Öğrencilere Yönelik Din Eğitimi Verilen Kur'an Kursları, Madde 1.

²⁸¹ Kur'an kurslarının gruplandırılmasıyla ilgili olarak; DİB Kur'an Eğitim Ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönergesi Madde 18'e göre: (1) Eğitim öğretimin verimliliğini artırmak ve öğretici atamalarında göz önünde bulundurulmak üzere Kur'an kursları, A grubu, B grubu, C grubu ve D grubu olarak belirlenir. Bu tespit yapılırken binanın fiziki yapısı, öğrenci sayısı, kapasitesi, derslik sayısı ve eğitim durumu göz önünde bulundurulur. Buna göre;(2) A Grubu Kur'an Kurslarında aranan şartlar; a) Öğrenci sayısı 100 ve üzeri olmak, b) Yatılı öğrencisi bulunmak, c) Öğrenci sayısının %15 ve üzeri hafızlığa çalışan olmak, ç) Derslik sayısı en az 5 ve üzeri olup, fiziki yapısı, binası ve sosyal imkânları iyi olmak şeklinde belirlenirken; (3) B Grubu Kur'an Kurslarında aranan şartlar; a) Öğrenci sayısı en az 36 ve üzeri olmak, b) Derslik sayısı 2-3 veya 4 olmak, c) Sınıflardan en az biri hafızlığa çalışan olmak, ç) Fiziki yapısı imkânlar bakımından A grubu kriterlerine yakın olmak, şeklinde belirlenmiştir.

²⁸² 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016.

dokusuna uygun olan, binanın yapımında ve tefrişatında kullanılan materyalleri doğal ve yerel olan, 4-6 yaş grubunun fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimine uygun olan ve bütün bu gelişim süreçlerine katkı sağlayan kursları,” 4-6 yaş grubu Kur’an kursları olarak açılacaktır.

Bina Özellikleri:

“Bina yapım ve inşasında öğrenci kapasitesi göz önünde bulundurulacaktır. Bina girişi, çocukların giriş-çıkışlarına uygun olacak ve velilerin bekleme salonu olarak da kullanılabileceği şekilde düzenlenecektir. Ayakkabı ve giysi dolapları öğrenci ve personel için ayrı ayrı olacaktır. Çocukların dolapları onların rahatça ulaşabileceği seviyede olacaktır. Yükseklikleri ise 120-145 cm’den fazla olmayacaktır. Dolaplar duvara sabitlenecektir. Yangın ve afet gibi durumlar için acil çıkış alanları oluşturulacaktır. Yer kaplamaları kaymayan ve kolay temizlenebilen malzemelerden tercih edilecektir. Çocukların kullandığı odaların kapıları içeriden dışarıya açılır şekilde düzenlenecektir. Binanın ısı donanımı, ısı dağılımını eşit sağlayacak şekilde düzenlenecektir. Binanın giriş kısmında ecza dolabı, yangın alarm sistemi ve yangın söndürme cihazı bulundurulacaktır. Cihazlar görünür ve kolay erişilir yerlere konulacaktır. Bina alanlarının tavan yüksekliklerinin 3 m’den az olmamasına dikkat edilecektir. Bina boyasında soft renkler tercih edilecektir. Bedensel engelli çocuklar için rampa ve özel tuvalet bulundurulacaktır. Binada balkonlar olmayacak, pencereler çocukların tırmanıp açamayacağı ve dışarı sarkamayacağı bir şekilde planlanacak, bütün elektrik kabloları gizlenecek, prizler çocukların erişemeyeceği (en az 1,5 m) yükseklikte olacaktır. Binanın dışında veya içinde bulunan merdiven basamakları yüksek ve dar olmayacak, çocukların tırmanma veya düşme olasılıkları dikkate alınarak tırabzanlar gerekli önlemleri ihtiva eden şekilde yapılacaktır.”

Oyun Alanı-Bahçe:

“Her öğrenciye en az 2,5 m² alan düşecektir. Etkinlik yapılan bölümler için güvenlik önlemleri alınacaktır. Bahçenin etrafı duvar veya benzeri bir uygulama ile ayrılacaktır. Bahçede yeteri miktarda toprak ve çim alan oluşturulacaktır. Bahçede bitki yetiştirme alanı, ağaçlar, kum havuzları oluşturulacaktır. Park oyuncakları, kum havuzu vb. oyun alanları oluşturulacak; bahçe, denge alanları, tırmanma araçları koyularak çocukların fiziksel gelişimlerini olumlu etkileyecek alanlarla

desteklenecektir. İklimsel şartlar düşünülerek soğuk havalar için bina içinde kapalı oyun alanları açılacaktır. Zemin, çocukların düşmeleri halinde tehlike oluşturmayacak yumuşak özellikte olacaktır.”

Hobi alanı:

“Bahçe veya bina içinde bitki ve hayvan bakımı gibi hobilerin uygulanabileceği uygun mekânlar oluşturulacaktır.”

Derslik:

“Öğrenci başına en az 2 m² alan düşecektir. Derslikler çocukların hem bireysel hem de grup halinde hareket edebilmesini sağlayacak biçimde düzenlenecektir. Kaygan olmayan, sabit, kolay temizlenebilen yer döşemeleri kullanılacaktır. Duvarlar ses geçirmeyecek özellikte izole edilecektir. Tavan yüksekliği 3 m’den az olmayacak, pencerelerin yerden yüksekliği çocukların çevreyi görebilecekleri şekilde ayarlanacaktır. Doğal aydınlatma kullanılacaktır. Zemin, çocukların düşmeleri halinde tehlike oluşturmayacak şekilde yumuşak özellikte malzeme ile kaplanacaktır.”

Kitaplık:

“Kitaplık çocukların görme alanları içinde düzenlenecektir. Kitaplığın yerden yüksekliği 88-92 cm arası olacak, kitaplar ise çocukların kolaylıkla alabilecekleri yükseklikte olacaktır.”

Etkinlik Alanı:

“Her öğrenciye en az 2 m² alan düşecektir. Etkinliklerinin yapıldığı atölyeler bu alan içerisinde oluşturulacaktır.”

Mutfak/Yemek alanı:

“Havalandırması ve yangın tertibatı bulunacaktır. Yer döşemesi kaydırmaz, kolay temizlenebilen malzeme ile kaplanacaktır.”

Uygulama Salonu/Çok Amaçlı Salon:

“Kursun öğrenci kapasitesinin 2 katı kadar kişiyi alacak alana sahip olacaktır. Büyük grup etkinlikleri, aile seminerleri bu salonda yapılacaktır. Mümkünse çatıdan aydınlatılacaktır. Yemek salonu olmadığı durumlarda yemek yeme için de kullanılabilir.”

Tuvaletler/Duş Alanı:

“Lavabo en-boy 28-45 cm, yükseklik 50-60 cm; musluk 65-70 cm; klozet yükseklik 35 cm; WC kabinleri en 70-90 cm; bölücü duvarlar ise 130-150 cm olacaktır. Kurslar her 6 çocuğa 1 lavabo, her 4 veya 5 çocuğa 1 klozet düşecek şekilde düzenlenecektir. Lavabo ve WC’ler çocukların vücut özelliklerine göre düzenlenecektir. Islak hacimlerin güvenli ve çocuğun fiziki özelliklerine uygun olmasına özen gösterilecektir. Lavabo ve WC’ler sınıflara yakın alanlarda olacaktır. Personel WC’si ayrı bölümde yer alacaktır.”

Uyku Odası:

“Kursta tam gün eğitim yapılması durumunda oluşturulacaktır. Odanın genişliği 15 m² den küçük olmayacaktır. Ayrıca odalar her çocuk için en az 2 m² alan ve 6 m³ hava düşecek şekilde dizayn edilecektir. Kampetler en fazla 25-30 cm yükseklikte olacak, ranza kullanılmayacaktır. Zemin çocukların düşmeleri halinde tehlike oluşturmayacak şekilde yumuşak özellikte olacaktır.”

İdari Birimler:

“Yönetici odası; kursa giriş-çıkışları görebilecek şekilde binanın girişine yakın olacaktır. Öğretici odası, öğreticilerin dinlenme ve ders hazırlıkları yapabilecekleri şekilde hazırlanacaktır. Yardımcı personel odası, rehberlik odası, arşiv ve depo bulunacaktır.”

Donatım Malzemeleri:

“Sandalyenin genel yüksekliği 50-60 cm; oturma genişliği 30-36 cm; oturma yeri derinliği 30-34 cm; oturma yüksekliği 29-33 cm olacaktır. Masaların yüksekliği 50-55 cm; genişliği 60-65 cm; daire masa çapı 100-120 cm olacaktır. İsteğe bağlı olarak kare, dikdörtgen, daire ve yarım daire masa kullanılabilir. Yemek masasının yüksekliği 54-60 cm, genişliği ise 60-65cm olacaktır. Kampetin genişliği 54-60 cm; uzunluğu 125-135 cm, yüksekliği ise 14-16 cm olacaktır. Çocukların iyi düzenlenmiş bir eğitim ortamında az oyuncak ile de daha etkili bir öğrenme eğilimi gösterdiği göz önünde bulundurulacaktır. Mümkün olduğunca Türk Standartları Enstitüsünce onaylanmış oyuncaklar kullanılacaktır. Ayrıca ilgi köşelerinde bulunan oyuncaklar uygun renklerden seçilmiş olacak ve oyuncak yapım standartlarını

taşıyacaktır. Kur'an kurslarımızda kullanılan malzemelerin kimyasal içermemesine, doğal ve yerel olmasına dikkat edilecektir.”

DİB, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının taşınması gereken fiziki şartları yukarıdaki şekilde belirlemiştir. Bu bilgilerden hareketle örneklem grubuyla yapılan görüşmelerde 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının konumu ve ulaşım imkânları, fiziki mekan özellikleri, hijyen ve güvenliği konuları üzerinde durulmuştur.

2.1. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarının Konumu ve Ulaşım İmkânları

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki durumları ile ilgili olarak öncelikle kursların konumu ve ulaşım imkânları hakkında öğretici görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede yöneltilen sorulara öğretmenlerin büyük çoğunluğu (1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30) kursların konumunun ve ulaşım imkânlarının uygun olduğu, velilerin çocuklarını rahatlıkla kursa getirebildikleri yönünde kanaat bildirmiştir. Görüşmelerde kurslara ulaşımın genellikle yakın çevreden sağlandığı ancak bazı durumlarda uzaktan da kursa katılım için öğrencilere servis imkânı tanındığı öğretmenler (16, 21, 22) tarafından ifade edilmiştir.

Genel olumlu kanaatin dışında bazı öğretmenler, (2, 10, 11, 18, 28) kurslarının konum ve ulaşım imkânlarının uygun olmadığını, bu sebeple hem kendilerinin hem de ailelerin çok sıkıntı yaşadıklarını dile getirmiştir. Bu konuda bir öğretici (10) şunları söylemiştir: *“Kursa ulaşım çok zor. Otobüs ve dolmuş da geçmiyor. Hatta taksiciler bile yokuş olduğu için buraya çıkmak istemiyor. Ulaşımı çok kötü, öğrenciler ancak yakın çevreden gelebiliyorlar.”* Konuyla ilgili olarak diğer bir öğretici (18): *“Kursumuz caminin altında camiye buluyorlar ama kursu bulamıyorlar. Kursa gelenleri karşılamak için caminin bir yerinde bekliyoruz. Ayrıca servisimiz yok ve bu sıkıntı oluyor. Servis olmadığı için kursu bırakan öğrenciler oluyor”* şeklinde görüşünü belirtirken bir başka öğretici (28), kursun tepe bir yerde olması sebebiyle özellikle kışın velilerin bazılarının çocuklarını kursa getiremediğini belirterek kursun konumu ve ulaşım imkânları noktasında yaşanan problem üzerinde durmuştur.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının konumu ve ulaşım imkânlarıyla ilgili elde edilen verilere göre çoğunlukla cami müstemilatında bulunan 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının, camilerin merkezi bir konuma sahip olmalarından hareketle büyük ölçüde konum ve ulaşım imkânları açısından uygun özelliklere sahip oldukları kanaatine varılmıştır. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun yakın çevreden gelmesi, bazılarının ise servisle veya velilerin kendi imkânlarıyla kursa ulaşım sağlamaları, kursların konumları ve ulaşım imkânları ile ilgili olumlu kanaatlerin oluşmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmıştır. Tüm bu olumlu kanaatlerle birlikte sayıları az olsa da bazı kursların, bulunduğu konum ve ulaşım imkânları açısından problemlili olduğu görülmüştür.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının sahip olması gereken konum ve ulaşım imkanlarıyla ilgili DİB'in belirlediği bir kriter tespit edilememiştir. Fakat kursların konum ve ulaşım imkânları açısından uygun şartlar taşıması, kursların tanıtımı, ulaşılabilir olması, sağlıklı bir eğitim öğretme imkân sunması gibi pek çok yönden, önem arz etmektedir. Dolayısıyla kursların açılmasında bu hususların dikkate alınmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

2.2. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında Fiziki Mekân

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki mekânlarını ele aldığımız bu başlıkta kursların dış ve iç mekân özellikleri, öğretici görüşleri çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının dış mekân özellikleri, daha sonra da iç mekân özellikleri ele alınacaktır.

Örnekleme grubunun büyük çoğunluğunun (1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 15, 17, 18, 19, 23, 28, 29) görev yaptığı kursların cami altında veya cami bahçesinde bulunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı öğreticilerin (3, 12, 20, 21, 22, 24) görev yaptığı kursların müstakil binaya sahip olduğu, bazılarının da (14, 16, 27, 30) apartmanların alt katlarında faaliyet gösterdiği belirlenmiştir.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının, dış mekân özellikleri itibariyle her öğrenci için en az 2,5 m² alana sahip olması, etrafının çevrilmesi, yeterli miktarda toprak ve çim alanı olması, etkinlik bölümleri ve etrafı için gerekli güvenlik önlemlerinin alınması, park oyuncakları, kum havuzları vb. oyun alanları, denge ve tırmanma

araçlarıyla çocukların fiziksel gelişimlerini destekleyen bahçe düzenlemelerinin yapılması gerektiği belirtilmiştir.²⁸³ Gerçekleştirilen görüşmelerde öğretmenlerin çoğunluğu (1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 29) kurslarında bahçe bulunduğunu ifade etmiştir. Bu öğretmenlerin bir kısmı (5, 9, 14, 17, 19) bahçelerinin bitki dikimine elverişli olduğunu ve zaman zaman öğrencilerle birlikte bahçeye bitki dikme etkinlikleri gerçekleştirdikleri ifade etmiştir. Bu konuda bir öğretmen (5) şu ifadelerle bahçe ile ilgili olumlu kanaatini ve öğrencilerinin memnuniyetini dile getirmiştir: *“Bahçede bitki dikilebilecek yerimiz var. Çocuklarla birlikte ağaç diktik. Ayrıca kedimiz ve yavruları var. Çocuklar çok seviyorlar.”*

Örneklem grubunun mevcut bahçe nitelikleriyle ilgili üzerinde durdukları önemli bir husus bahçe donanımları olmuştur. Kurslarında bahçe bulunduğunu ifade eden öğretmenlerin önemli bir kısmı (1, 2, 4, 5, 9, 10, 11, 17, 18, 19), buralarda çocukların oynayıp eğlenebileceği park oyuncaklarının yer almadığını belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerden bazılarının bu problemi çeşitli şekillerde çözmeye çalıştıkları fakat bir netice alamadıkları görülmüştür. Bir öğretmen (17): *“Bahçeye çocuklar için oyun parkı yaptırmak istedik ama maddi külfetinden dolayı yaptıramadık”* ifadeleriyle konuyu dile getirirken başka bir öğretmen (5), bahçeye oyun parkı yaptırmak istediklerini ama belediyenin kendilerine bu konuda destek vermediğini belirtmiştir.

Bahçesi bulunan kurslarda görev yapan öğretmenlerin az bir kısmı ise (14, 15, 23, 24, 30) bahçelerinde çocukların oyun oynayabileceği park oyuncakları bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Kursların büyük çoğunluğu cami altlarında ya da cami ile aynı mekânda bulunduğu için öğretmenlerden bazıları (4, 29) camiyle aynı bahçeyi kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, öğretmenlerin bahçeyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanmalarına engel teşkil etmiştir. Nitekim bu konuda bir öğretmen: *“Bahçemiz camiye ait olduğu için her zaman kullanamıyoruz. Cemaat gelince boşaltmak zorunda kalıyoruz. Bazen cemaat niye getirdiniz çocukları diye kızıyor. Zaten bahçe*

²⁸³ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016.

beton olduğu için de çocukları çok çıkaramıyoruz” şeklinde problemi dile getirmiştir.

Öğreticilerin bir kısmı (13, 17) kursların dış mekânlarıyla ilgili olarak çevresel bazı durumların eğitim öğretime olumsuz etki yaptığına dikkat çekmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (13): *“Kurs çevresinden eğitim öğretimi engelleyen şeyler oluyor. Hemen yakınımızda (caminin altında) bir demir atölyesi var. Bir de yeni bir bina yıkıldı burada. Bu yüzden çok ders yapamadık”* sözleriyle bu durumu ifade ederken bir başka öğretici (17) kursun bulunduğu konumun uygun olmadığı hususunda şunları söylemiştir: *“Kursun ulaşımı rahat fakat çevresi itibariyle eğitim öğretime çok uygun bir yer değil. Kursun yanında boş bir alan var. Burası uyuşturucu bağımlılarının uğrak yeridir. Uygunsuz durumlar olabiliyor. Çocuklar uygunsuz şeyler görebiliyor.”*

Öğreticilerin bir kısmı ise (3, 6, 7, 12, 13, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 30) kursa ait bahçelerinin olmadığını, özellikle havalar ısındığında çocukların içerde çok sıkıldıklarını belirterek günümüz şartlarında çocukların çok fazla kapalı mekânda kaldığını, okul öncesi dönemde çocukların açık havaya, güneş ışığına ve toprağa ihtiyacı olduğuna, dikkat çekerek bahçe eksikliğinin kurslar için önemli bir problem olduğuna vurgu yapmışlardır.

Yapılan görüşmelerde ele alınan konular çerçevesinde öğretmenlerin büyük çoğunluğu (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29) 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının dış mekân özelliklerinin ihtiyaç ve beklentileri karşılamada yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Çok az sayıda öğretici (9, 14, 16, 24), kursun dış mekân özellikleri itibariyle istenilen nitelikleri taşıdığını ifade etmiştir.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki mekânlarını ele aldığımız bu bölümde öğretici görüşleri çerçevesinde tespit edilmeye çalışılan diğer bir konu, belirttiğimiz üzere 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının iç mekân özellikleri olmuştur. Kursların iç mekânları, teknik özellikler ve kurs binasında bulunan birimler olmak üzere temelde iki açıdan değerlendirilmiştir. Bu itibarla 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının iç mekânlarıyla ilgili olarak öncelikle aydınlanma, havalandırma, ısınma, kapı pencere kanatları, döşeme gibi teknik özellikler ele alınacaktır.

Öğreticilerin büyük çoğunluğu (1, 4, 5, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29) kursların genel olarak doğal aydınlanma yolu ile

aydınlatıldığını belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmenler (3, 6, 10, 11, 18, 30) kurslarının güneş görmeyen bölümlerinin çok olduğunu dolayısıyla aydınlanmayı elektrik yoluyla sağladıklarını ifade etmişlerdir.

Aydınlatmada olduğu gibi havalandırma hususunda da öğretmenlerin büyük çoğunluğu (1, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 29, 30), kurslarının havalandırmasının doğal yollarla karşılandığını ve bu konuda herhangi bir problem yaşamadıklarını dile getirirken bazı öğretmenler (3, 6, 11), kurslarında çeşitli sebeplerle yeterli şartların hazırlanamadığını söylemiştir.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde kursların ısınma durumları da ele alınmıştır. Buna göre kursların çoğunluğunda (1, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 30) ısınmanın klima ile sağlandığı tespit edilmiştir. Fakat bazı öğretmenler klima ile ısınma konusunda problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Klimaların kursun fiziki özelliklerine uygun sayı ve nitelikte olmaması sebebiyle istenilen ölçüde ısınmanın sağlanamadığını belirten öğretmenler, kurs içinde bazı yerlerin ısınmadığını ve bu soruna farklı çözümler üretmek zorunda kaldıklarını söylemişlerdir. Yaşanan problemi bir öğretici (17), “*Isınma problemi yaşıyoruz. Bazen klima yeterli gelmiyor, elektrikli soba kullanıyoruz fakat bu tehlikeli. Çocukları sürekli göz kontrolünde tutmak lazım, koridor soğuk olduğu için oraya halı koyduk mecburen*” ifadeleri, diğer bir öğretici (30): “*Klima ile ısınıyor ama klimalar sınıflarda. Koridorlar soğuk oluyor. Yemekhanemiz büyük olduğu için tek klima yeterli gelmiyor orası da soğuk oluyor*” sözleriyle dile getirmiştir.

Bazı öğretmenler ise (2, 12, 13, 14, 15, 16, 24, 25, 26, 29) kurslarında doğalgaz olduğunu ve ısınma konusunda herhangi bir problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde sadece bir kursun ısınmasının elektrikle sağlandığı tespit edilmiştir. Kursta görev yapan öğretici (9), ısınma için elektrikli soba kullandıklarını fakat peteklerin takıldığını ve yakın zamanda doğalgaz kullanmaya başlayacaklarını belirtmiştir.

Öğreticilerden kursların zemin döşemeleri konusunda da görüş alınmıştır. Buna göre kursların (6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 20, 23, 24, 27, 28, 29, 30) bazı bölümlerinde parke bazı bölümlerinde halı kullanımının yaygın olduğu görülmüştür. Kursların bazılarında (5, 13, 14, 19, 22,) halı kullanılmadığı ve yer döşemesinin

tamamen parke olduğu belirtilmiştir. Sadece bir kursta (30) yemekhane b6l6m6n6n fayans olduğu tespit edilmiştir.

6đreticiler genel olarak yer d6şemelerinin ihtiyaçlara uygun olduğunu belirtirken bazı 6đreticiler (5, 7, 29, 30) bu konuda bir takım eksikliklerin bulunduğuna işaret etmiştir. Bu bağlamda 6đreticilerden biri (7), etkinlik alanlarında halı bulunmadığı için sandalyelerin kaydığını ve çocukların yaralanmalara maruz kaldığını, 6zellikle ıslak olduğunda parkelerin çok tehlikeli olabildiğini ifade etmiştir. Aynı doğrultuda başka bir 6đretici (29), halıların sağlık açısından uygun olmadığını fakat kışın kursun yeterince ısınmaması sebebiyle bazı yerlere halı serdiklerini belirtmiş, bir diğeri de (30) yemekhanelerinin fayans olduğu için kaygan olduğunu ve bu y6zden 2-3 defa çocukların d6řt6đ6n6 ifade etmiştir.

Kursların duvar boyaları, i mek6n 6zellikleriyle ilgili olarak 6đreticilerden g6r6ř alınan diğer bir konu olmuştur. 6đreticilerin çoğunluğu (1, 2, 4, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 30) kurs içi boyaların renklerini kursların yapısına uygun bulmadıklarını ifade etmişlerdir. G6r6şmelerde elde edilen verilere g6re genellikle cami altlarında açılan kursların camiyle aynı renkte olması, yetişkin kurslarının doğrudan 4-6 yaş grubu Kur'an kursuna d6n6řt6r6lmesi hasebiyle eski boyalarıyla kalması ve maddi imk6nsızlıklar ile bilinçsiz uygulamalar sebebiyle kurumların i mek6n boyalarının 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına uygun olmadığı tespit edilmiştir. 6đreticilerin çok az bir kısmı (8, 10, 17), i mek6n boya renklerinin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Pencere ve kapı 6zellikleri, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının i mek6n 6zellikleriyle ilgili 6rneklem grubundan g6r6ř alınan hususlar arasında yer almıştır. 6đreticilerden (4, 15, 17, 19, 18, 21, 22, 23, 27, 28, 30) elde edilen bilgilere g6re kursların bazılarında kapıların içeriye doğru, bazılarında (5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 24, 29) dışarıya doğru açıldığı belirtilmiştir.

6đreticilerden biri (24), pencerelerin çocukların boy hizasında olduğu için pencere k6şelerinin çocukların başına çarpma ihtimalinin bulunduğunu belirtirken başka bir 6đretici (28) pencerelerin güvenli olmadığını, çocukların zaman zaman buralardan sarktıklarını ifade etmiştir.

Kurs binasında bulunan birimler, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının i mek6nları ile ilgili olarak ele alınmıştır. Buna g6re kurslarda hangi birimlerin bulunup

bulunmadığı ve ne gibi özelliklere sahip olduğu öğretici görüşlerinden hareketle tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha önce belirtildiği üzere kurslarda sınıflar, oyun odaları, çok amaçlı salon, uyku odası, yemek odası, lavabo ve tuvaletler, veli bekleme odası idari birimler (yönetici odası, öğretici odası, yardımcı personel odası, rehberlik odası, arşiv) ve depo birimlerinin bulunması gerekmektedir.

Öğreticilerin büyük bir kısmı (3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29) sınıflarının yeterli genişlikte olduğunu ve eğitim öğretim açısından herhangi bir problem yaşamadıklarını belirtmiştir. Ancak bu konuda bazı öğretmenler (2, 4, 5, 12, 13, 15, 17, 21, 28) ise sınıflarının olması gerekenden küçük olduğunu belirterek, yönetmelikteki gibi öğrenci sayısı ve sınıf ölçülerinin birbirine uygun olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (15), sınıfın çok küçük olduğunu, 17 öğrenci için gerekli masa ve sandalyeleri sığdırmakta dahi zorlandığını söylemiştir.

Kurs binalarında bulunması istenen birimlerden biri de oyun odalarıdır. İklimsel şartlara göre veya kursa ait bahçenin olmadığı durumlarda çocukların birlikte vakit geçirebileceği bir oyun odasının bulunması önemlidir. Öğreticilerin büyük çoğunluğu (1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29) kurslarında çocuklar için oyun odalarının bulunduğunu belirtmişlerdir. Fakat bu öğretmenlerden bazıları (4, 5, 7, 8, 13, 14, 15, 20, 24, 27, 28) oyun odalarının genişlik ve donanım açısından çocukların ihtiyaç ve beklentilerini karşılamaktan uzak kaldığını ifade etmiştir. Bazıları (1, 2, 6, 9, 12, 19, 21, 22, 23, 25, 29) oyun odalarının yeterli özellikte ve donanıma sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler (2, 10, 17, 18) ise kurslarında oyun odası bulunmadığını, bu ihtiyacı koridorlarda veya çok amaçlı salon içerisinde bir şekilde karşılamaya çalıştıklarını dile getirenler de yer almıştır.

Kurslarda bulunması gereken birimlerden biri farklı etkinlikler için kullanılan çok amaçlı salonlardır. Öğreticilerin bir kısmı (6, 7, 9, 10, 11, 13, 17, 18, 20, 27) kurslarında bu alanların bulunduğunu ve etkin bir şekilde bu alanları kullandıklarını belirtirken bir kısmı (3, 4, 5, 13, 19, 24) ise kurslarında ilgili mekânların olmadığını ifade etmiştir.

Tam gün eğitim yapılan okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların belirli bir vakitte uyumaları ve dinlenmeleri amacıyla düzenlenen uyku/dinlenme odalarının 4-

6 yaş grubu Kur'an kurslarının tamamına yakınında bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda sadece iki öğretici (20, 22), kurslarında uyku odasının bulunduğunu bildirmiştir. Öğreticiler, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında yarım gün eğitim yapıldığı için uyku odasına ihtiyaç duyulmadığını söylemişlerdir.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin yemek yedikleri odalar hakkında da bilgi alınmıştır. Kurslarda gün içinde çocukların bir veya iki öğün beslenme saatinin olduğu belirlenmiştir. Bu ihtiyaç için kullanılan yerlerle ilgili olarak bazı öğretmenler (2, 7, 8, 10,11, 28) diğer birimlerden ayrı bir yemek odasına sahip olduklarını belirtirken bazı öğretmenlerin bu ihtiyacı kursun farklı birimlerinde karşıladıkları tespit edilmiştir. Öğreticilerden bazıları (3, 4, 5, 9, 24, 25, 29) beslenme için sınıfları kullandıklarını belirtmiş, genel olarak bu konuda bir sıkıntı yaşamadıklarını fakat ayrı bir odaya sahip olmanın daha iyi olacağı kanaatinde olduklarını ifade etmiştir. Nitekim bir öğretici (25), yemek odası olarak sınıfı kullandıklarını fakat sınıfın temizliğinin uzun sürdüğünü, eğitim öğretimin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için ayrı bir yemek odasının ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Bazı öğretmenler (1, 12, 14, 16, 17, 13, 15, 19, 20, 21, 22, 23) ise yemek odası olarak kursun mutfağını kullandıklarını belirtmişlerdir. Kursların tamamında yemeklerin veliler tarafından hazırlanarak kursa getirildiği ve bu sebeple mutfakta herhangi bir yemek pişirilmediği, ihtiyaç halinde getirilen yemeklerin ısıtılarak öğrencilere sunulduğu tespit edilmiştir. Yemekler ısıtılırken çocukların mutfakta bulunması durumunda bazı tehlikelerin ortaya çıkabileceğini belirten öğretmenler, öğrencilerin sürekli gözlem altında tutularak bu konuda herhangi bir olumsuz durum yaşanmaması için önlem aldıklarını belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler (6, 18, 27), kurslarında beslenme için ayrı bir oda bulunmaması sebebiyle çok amaçlı salonu kullandıklarını söylemişlerdir.

Kurslardaki lavabo ve tuvaletler hakkında da öğretici görüşlerine başvurulmuştur. Yasal düzenlemelerde lavabo ve tuvaletlerin çocukların fiziksel özelliklerine uygun olması ve her 6 çocuğa 1 lavabo, her 4 veya 5 çocuğa 1 klozet

düŖecek Ŗekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmiŖtir.²⁸⁴ Ancak öğreticilerle yapılan görüŖmelerde öğreticilerin çoğunluğu (3, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 28) kurslarında bir erkek bir de kız için iki tuvaletin bulunduğunu ifade etmiŖtir. Hatta bazı öğreticilerin (1, 2, 4, 5, 7, 10, 15, 16, 18, 24) ifadelerine göre kurslarda öğrenciler için sadece bir tuvalet olduğu görülmüŖtür. Konuyla ilgili olarak bazı öğreticilerin (2, 4, 10, 24), mevcut tuvaletlerden birini çocukların, diğerini ise yetiŖkinlerin kullandığını ifade ederlerken, çok az öğretici (25, 26, 29) öğrenciler için üç tuvalet olduğunu söylemiŖtir. Öğreticilerin tamamına yakını, mevcut tuvaletlerin çocukların fiziksel özelliklerine uygun olduğunu belirtirken bu konuda iki öğretici (4, 18), kurslarında yetiŖkinlerle çocukların aynı tuvaleti kullandığını, bir basamak ve altlık desteği ile tuvaletin çocuklara uygun hale getirilmeye çalıŖıldığını ifade etmiŖlerdir.

DİB, kurs binalarının çocukların giriŖ-çıkıŖlarına uygun olması ve velilerin bekleme salonu olarak kullanabileceği Ŗekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmiŖtir. Fakat öğreticilerle yapılan görüŖmelerde (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30) kursların neredeyse tamamında velilerin bekleme odası/salonu olarak kullanabilecekleri bir yerin olmadığı tespit edilmiŖtir. Yapılan mülakatlar esnasında velilerin çocuklarını kapı giriŖinde veya bahçede bekledikleri görülmüŖtür. GörüŖmelerde sadece birkaç öğretici (7, 16, 29) kurslarında veliler için bekleme odası/salonu bulunduğunu belirtmiŖtir.

Kurs binalarında yönetici, öğretici ve yardımcı personel için idari birimlerin oluŖturulması bunun yanında rehberlik odası, arŖiv ve deponun bulunması da öngörülmüŖtür.²⁸⁵ Öğreticilerle yapılan görüŖmelerde kursların önemli bir kısmında (1, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30) yönetici odasının bulunduğu, bazılarında ise (2, 3, 6, 12, 14, 15, 17, 18, 28) yöneticilere ait bir odanın olmadığı tespit edilmiŖtir. Öğreticilerle yapılan görüŖmelerde kursların hiç birinde öğreticilerin dinlenme ve ders hazırlıkları yapabilecekleri bir öğretici

²⁸⁴ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İŖleri BaŖkanlıđı, 2016. EK 2.

²⁸⁵ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İŖleri BaŖkanlıđı, 2016. EK 2.

odasının bulunmadığı ve öğretmenlerin yönetici odasını aynı zamanda öğretici odası olarak da kullandığı tespit edilmiştir. Tek öğreticisi bulunan kurslarda öğretici aynı zamanda yönetici olduğu için bu durum problem oluşturmazken hem yönetici hem de öğretmenlerin bulunduğu kurslarda öğretmenlere ait bir odanın bulunmaması giderilmesi gereken eksiklikler arasında yer almıştır. Ayrıca öğretmenlerin tamamı kurslarında yardımcı personele ait bir odanın bulunmadığını dile getirmişlerdir.

Kurslarda bulunması gereken diğer birimler, rehberlik odası, arşiv ve depolar olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin ifadelerine göre kursların hiç birinde rehberlik odası ve arşivin bulunmadığı, bu birimlerle ilgili ihtiyacın yönetici odalarıyla karşılanmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Çeşitli ihtiyaçlar için kullanılan depolarla ilgili olarak öğretmenlerin çoğunluğu (4, 5, 7, 8, 10, 11, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 29) kurslarında depoların bulunduğunu belirtirken bazıları (1, 2, 3, 6, 9, 12, 13, 15, 23, 24, 28), ihtiyaç doğrultusunda kullanabilecekleri bir depoya sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının donanımıyla ilgili öğretici görüşlerinin genellikle olumlu olduğu ve öğretmenlerin büyük bir kısmının (6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 16, 19, 20, 21, 22, 25, 27, 29, 30) bu konuda kursların bir eksikliğinin bulunmadığı yönünde kanaat bildirdikleri görülmüştür. Ancak bazı öğretmenler (2, 3, 10, 14, 17, 23), özellikle çocukların sıklıkla kullandıkları sandalye, masa ve dolapların köşeli olması sebebiyle 4-6 yaşa uygun olmadığına dikkat çekmişlerdir.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının iç mekân özellikleri ile ilgili yapılan görüşmelerde ele alınan konular çerçevesinde öğretmenlerin bir kısmı (2, 4, 6, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 24) 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının iç mekân özelliklerinin ihtiyaç ve beklentileri karşılamada yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler (3, 8, 9, 16, 19, 20, 21, 22, 27, 29) olumlu görüş bildirerek kursun iç mekân özelliklerinin ihtiyaç ve beklentilere cevap verdiğini ifade etmişlerdir.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki yapılarını ele aldığımız bu bölümde kursların dış ve iç mekân özellikleri öğretici görüşleri çerçevesinde ele alınmaya ve elde edilen veriler çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Öncelikle kursların dış mekân özelliklerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Örneklem grubunun verdiği bilgiler, kursların yaklaşık olarak yarısının bahçesinin olmadığı yönünde şekillenmiştir. Bahçesi olan kursların da büyük çoğunluğunun DİB

tarafından belirlenen 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının bahçe/oyun alanı niteliklerine²⁸⁶ uygun olmadığı, çok az sayıda kursun uygun bahçe niteliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda, kursların neredeyse yarısında bahçenin bulunmaması ve var olan bahçelerin gerekli şartları taşımaması, 4-6 yaş çocukların özellikleri, ihtiyaç ve beklentileri dikkate alındığında önemli ve çözülmesi gereken büyük bir eksiklik olarak görülmüştür. Ayrıca görüşmelerde bazı kursların cami ile aynı bahçeyi kullandığı, bu durumda bahçenin kursun ihtiyacı ve çocukların beklentileri doğrultusunda kullanılmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla her kursun kendine ait olan ve gerekli nitelikleri taşıyan bir bahçesinin bulunması, bu konuda önem arz etmektedir. Fiziki mekânlarla ilgili bir diğer husus, sayıları az da olsa bazı kurs binalarının çevresinde eğitimi olumsuz etkileyecek bazı unsurların bulunmasıdır. Bazı kursların çevresinde atölyelerin bulunması, güvenlik açısından uygunsuz ortamların varlığı bu sorunlar arasında yer almaktadır. Konuyla ilgili elde edilen bilgiler, öğretmenlerin tamamına yakınının da belirttiği gibi kursların dış mekân özelliklerinin ihtiyaç ve beklentileri karşılamada yetersiz olduğu sonucuna götürmüştür.

Bu bölümde kursların iç mekân özellikleri de öğretici görüşleri çerçevesinde çeşitli açılardan ele alınmıştır. Ancak konuyla ilgili farklı hususlar, teknik özellikler ve kursta bulunan birimler şeklinde iki ana kategoride değerlendirilmiştir. Kursların büyük çoğunluğunda iç mekân aydınlanma ve havalandırmalarının doğal yollarla sağlandığı görülmüştür. İzmir ilinde hâkim olan iklimin de etkisiyle kurslarda en çok tercih edilen ısınma aracı klima olurken, doğalgazdan da bu amaçla yararlanıldığı tespit edilmiştir. Doğalgaz kullanılan kursların ısınmasında herhangi bir problem yaşanmazken, klima kullanılan bazı kurslarda eşit ısı dağılımı sağlanamadığı için sorunlar yaşandığı belirlenmiştir. Fakat nadiren de olsa kurslardan bazılarının bu probleme elektrikli soba kullanarak çözüm bulmaya çalışması, çocukların bulunduğu bir ortamda oluşturabileceği tehlike nedeniyle uygun bir çözüm yolu olarak görülmemiştir.

²⁸⁶ 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında bahçe/oyun alanı ve hobi alanı özellikleri için bkz. 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016.

DİB yaptığı düzenlemelerle kursların bina özellikleriyle ilgili olarak boyamada soft renklerin tercih edilmesi gerektiği belirtmiştir.²⁸⁷ Fakat elde edilen veriler, kursların büyük çoğunluğunda duvar boyalarının 4-6 yaş grubu Kur'an kursuna uygun olmadığı yönünde şekillenmiştir. Başkanlık, kursların fiziki nitelikleriyle ilgili olarak da yer döşemelerinin kaymayan ve kolay temizlenebilen malzemelerden tercih edilmesini ve zeminin çocukların düşmeleri halinde tehlike oluşturmayacak şekilde yumuşak özellikte malzeme ile kaplanmasını istemiştir.²⁸⁸ Bu konuda kursların önemli bir kısmının şartlara uygun düzenlendiği fakat bazı kurslarda yer döşemelerinin kaygan ve sert bir zeminle döşendiği, parke yapılması gereken yerlerin halı, halı yapılması gereken yerlerin de parke ile düzenlendiği tespit edilmiştir. Aynı şekilde çocukların kullandığı odaların kapılarının içeriden dışarıya açılacak şekilde takılması gerektiği halde²⁸⁹ kursların yarıya yakınında kapıların içeriye doğru açıldığı belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında kurs binalarında bulunan farklı bölümlerle ilgili öğretici görüşlerinden yola çıkılarak tespitler yapılmıştır. Kursların fiziki şartlarıyla ilgili düzenlemelerde sınıfların öğrenci başına en az 2 m² alan düşecek ve tavan yüksekliğinin 3 m'den az olmayacak şekilde yapılması gerektiği belirlenmiştir.²⁹⁰ Örneklem grubunun görev yaptığı kurslarda sınıfların genel olarak uygun genişlikte olmakla birlikte bu şartları taşımayan kursların da bulunduğu görülmüştür. Kursların büyük çoğunluğunda oyun odalarının bulunduğu tespit edilmiş fakat bu odaların yarısının genişlik ve donanım olarak yeterli niteliklere sahip olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca bazı kurslarda oyun odası bulunmadığı için çok amaçlı salon veya koridorların bu amaçla kullanıldığı tespit edilmiştir. Kurslarda tam gün eğitim yapılmadığı için sadece iki kursta uyku/dinlenme odasına yer verilmiştir. Kursun öğrenci kapasitesinin 2 katı kadar kişiyi alacak alana sahip, grup etkinliklerinin

²⁸⁷ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016.

²⁸⁸ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016. Ek 2.

²⁸⁹ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016. Ek 2.

²⁹⁰ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016. Ek 2.

uygulanabileceği ve yemek salonu olarak da kullanılacak çok amaçlı salonların²⁹¹ bazı kurslarda bulunduğu bazılarında ise bulunmadığı tespit edilmiştir. Kursların büyük bir kısmında yemek odası olarak mutfakların kullanıldığı, bir kısmında çocukların beslenmeleri için ayrı yemek odaları oluşturulduğu görülmüştür. Bazı kurslarda ise yemeklerin sınıf veya çok amaçlı salonlarda yenildiği belirlenmiştir. Kursların büyük çoğunluğunda beslenme için ayrı yemek odalarının bulunmayışının çeşitli problemlere yol açabildiği de verilerden elde edilen sonuçlar arasında yer almıştır. Kurslarda genel olarak yemek odalarındaki yer döşemelerinin, belirtilen şartlara uygun malzeme ile kaplandığı saptanmıştır.²⁹² Kurslarda her 6 çocuğa 1 lavabo, her 4 veya 5 çocuğa 1 klozet düşeceği DİB'in yasal düzenlemelerinde belirtildiği halde, genellikle erkek ve kızlar için birer tuvalet bulunduğu ve bu açıdan çalışma yapılan kursların büyük çoğunluğunun lavabo ve tuvaletlerinin ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Kursların büyük çoğunluğunun girişlerinde veli bekleme odalarının bulunmaması önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmıştır. Kursların büyük çoğunluğunda yönetici odasının olduğu fakat hiçbir kursta öğretici, hizmetli ve rehberlik odasının bulunmadığı görülmüş, arşiv olarak yönetici odalarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunların yanında kurs donanımları ile ilgili genel kanaatin ihtiyaç ve beklentilere uygun olduğu görüşmelerde dile getirilmiştir.

Konuyla ilgili ulaşılan veriler birlikte değerlendirildiğinde kursların çoğunluğunun iç mekân özellikleri itibariyle gerekli şartlara uygun olmadığı ve bu nedenle ihtiyaç ve beklentileri yeterince karşılamaktan uzak kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kursların iç mekânlarının DİB tarafından belirlenen şartlara uygun şekilde düzenlenmemesi, kursların gerekli fiziki şartlarının oluşturulmasından sorumlu olan müftülüklerin gerekli denetimleri yerine getirme konusunda önemli eksiklikleri olduğu sonucuna götürmüştür.

²⁹¹ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016. EK 2

²⁹² 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016. EK 2

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının büyük çoğunluğunun cami, bir kısmının ise apartman altlarında faaliyet göstermesi, fiziki şartlarının buldukları bina ve çevresinin özelliklerine göre şekillenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durumda kursların gerek dış, gerekse iç mekân özellikleri itibariyle fiziki mekânlarının büyük ölçüde ihtiyaç ve beklentileri karşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.3. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında Hijyen ve Güvenlik

Araştırma kapsamında 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki özellikleri ele alınırken hijyen ve güvenlik konularına da yer verilmiştir.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde kursların hijyen ve güvenlik durumu ile ilgili yöneltilen sorulara öğretmenlerin önemli bir kısmı (2, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27) kurs birimleri ve donanımlarının yeterince temiz olduğu, bu konuda yardımcı personellerin iyi çalıştığı ve temizlik açısından herhangi bir problem yaşamadıkları şeklinde cevaplar vermişlerdir. Ancak bunların dışındaki bazı öğretmenler (3, 4, 6, 18, 28, 29) kurslarında temizliğin yeterli olmadığına dikkat çekmişler ve temizlik konusunda en çok problem yaşadıkları birimin tuvaletler olduğunu ifade etmişlerdir. Öğreticilerden (4, 10, 18, 28, 29) kurstaki tuvaletlerin sayı itibariyle öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını, sık kullanılmaları sebebiyle yeterince temiz tutulamadığını belirtmişlerdir.

Kurs temizliğinin mümkün mertebe yapılmaya çalışıldığını belirten öğretmenlerden (1, 8, 11, 13, 18, 30) biri (30), kursun imkanlar ölçüsünde temiz tutulmaya çalışıldığını fakat özellikle çocukların oyuncaklarının çok temiz olmadığını belirterek oyun araç gereçlerinin hijyenik olması hususunda daha dikkatli davranılması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Bu bölümde öğretmenlerin görüşlerine başvuru olan diğer konu ise belirtildiği üzere 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının güvenliğidir. Eğitim-öğretim kurumlarında en önemli hususlardan biri güvenlik olup 4-6yaş grubu Kur'an kurslarında eğitim-öğretim ortamlarında güvenliğin öncelikle çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanması gerekir.

Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin önemli bir kısmı (1, 2, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 24, 29) genel olarak kurslarında güvenlik sorunu yaşamadıklarını

belirtmiştir. Bunun yanında bazı öğretmenler (3, 4, 7, 8, 18, 20, 21, 25, 26, 28, 30) çeşitli konulardaki güvenlik problemleriyle karşılaşabildiklerini ifade etmiştir. Bunlardan birincisi kursların giriş çıkışlarının kontrol altında tutulmasıyla ilgili olmuştur. Öğreticilerden bazıları (7, 8), aynı bina çatısı altında yetişkinler, Suriyeli öğrenciler ve 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrencilerinin birlikte eğitim gördüğünü, bu sebeple kurs giriş çıkışlarının kontrol altında tutulmadığını, 4-6 yaş için ayrı bir binaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Öğreticiler arasında (25, 26), kurslarının müftülük binasında bulunduğunu, bu nedenle sınıftan çıkan çocukların doğrudan müftülük girişine ulaştıklarını ve kurs giriş çıkışının kendi kontrollerinde olmadığını ifade edenler de olmuştur. Bazı öğretmenler de (20, 21) kurslarının girişlerinde bulunan merdivenin güvenlik açısından problem oluşturabildiğini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (21) şunları söylemiştir: *“Merdivende halılar var, halı toplanıyor bazen kayıyor. Kursumuz zemin katta olsa daha iyi olurdu.”* Bir başka öğretici ise zaman zaman oyun alanına geçilen yerde bulunan mutfığa giren çocukların tüple oynamaları gibi sorunlarla karşılaştıkları, bu sebeple çocukları sürekli göz kontrolünde tuttuklarını belirterek kurs birimlerinin birbirinden ayrı olmasını önermişlerdir.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının sağlık ve güvenlik koşullarını ele aldığımız bu bölümde elde edilen verilerden hareketle kurs birimlerin ve donanımlarının büyük ölçüde temiz olduğu tespit edilmiştir. Fakat kurslardaki lavabo ve tuvalet sayılarının az olması sebebiyle yeterince temiz tutulmadığı görülmüştür. Ayrıca çocukların sağlığı açısından kurslarda bulunan oyun araç gereçlerinin temizliğine dikkat edilmesi gerektiği belirlenmiştir.

Araştırma verileri neticesinde kursların büyük çoğunluğunda güvenlik problemi olmadığı fakat bazı kurslarda giriş çıkışların kontrol edilememesi; merdivenlerin, pencerelerin ve mutfak araç gereçlerinin çocuklar için tehlike oluşturması gibi sorunlarla karşılaşılabilirdiği saptanmıştır.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki durumunu ele aldığımız bu bölümde kursların konumu ve ulaşım imkanları, kursların fiziki mekan özellikleri, hijyen ve güvenliği konuları ele alınmıştır. Örneklem grubuyla yapılan görüşmelerde bazı öğretmenlerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları fiziki mekân ve donanım özellikleri hakkında yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmadığı tespit edilmiştir. Öğreticilerin

bu konuda farkındalığının arttırılmasının yerinde olacağı düşünülmüştür. Bu husus da dikkate alınarak elde edilen verilerden hareketle ulaşılan bulgulara göre kurslarının konum ve ulaşım imkânları itibariyle uygun özellikte olduğu görülmüş, bunun yanında sayısı az olmakla birlikte bu konuda uygun özellikler taşımayan kursların da varlığı tespit edilmiştir. Fiziki mekân özellikleri hakkında ulaşılan sonuçlar, kursların büyük çoğunluğunun DİB tarafından belirlenen nitelikleri taşımaktan uzak olduğu sonucuna götürmüştür. Bu konuda özellikle müftülüklerin yeterli denetimleri yapmadığı ve gerekli şartları taşımayan binaları eğitim-öğretime açtığı yönünde önemli bulgulara ulaşılmıştır. Kursların hijyen ve güvenliğinin büyük ölçüde ihtiyaç ve beklentiler karşıladığı fakat özellikle tuvaletlerin ve çocukların oyun-araç-gereçlerinin temizliğinin yeterli ölçüde yapılamadığı görülmüştür.

3. DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARINDA ÖĞRETİM PROGRAMI VE ÖĞRENME – ÖĞRETME SÜRECİ

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının mevcut durum itibariyle ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığını tespit etmeyi amaçlayan çalışmamızda öğretici görüşlerine başvurulmuş ana kategorilerden biri 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında öğretim programı ve öğrenme-öğretme süreci olarak belirlenmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde de 2013-2014 eğitim öğretim yılı itibariyle uygulamaya konulan Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'nın yapısı programın öğrenme ve öğretme sürecine aktarımı ve 4-6 yaş grubu Kur'an kursu materyalleri öğretici görüşleri çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır.

3.1. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretim Programının Yapısı

Bu başlıkta öncelikli olarak DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının geliştirilme süreci ve yapısı hakkında ön bilgi verilmiş, sonrasında programın içeriği ve öğrenci düzeyine uygunluğu hakkında öğretici görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

DİB Kur'an kurslarına devam ve Kur'an kurslarına kayıt olmada yaş sınırlamasının kaldırılmasıyla birlikte, 26 Ocak 2012 tarihinde "4-6 Yaş Grubuna Yönelik Olarak Din Eğitimi Projesi" başlatmış ve Kur'an Kursları Öğretim Programı

(4-6 Yaş Grubu)” geliştirme komisyonu kurmuştur.²⁹³ DİB, komisyonun oluşturulmasında, çoklu katılımının esas alındığını ve böylece programların geliştirilmesi sürecinde tüm paydaşlardan yararlanılmaya çalışıldığını belirtmiştir.²⁹⁴ Kurulan komisyon marifetiyle muhatap kitlenin (4-6 Yaş Grubu) ihtiyaçları göz önünde bulundurularak Kur’an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) hazırlanmıştır. DİB 4-6 yaş grubu Kur’an kursları öğretim programı, okul öncesi din eğitimi konusunda ülkemizde hazırlanan ilk resmi program olması bakımından tarihi önem taşımıştır. Hazırlanan program 2013-2014 eğitim-öğretim yılı itibarıyla, belirlenen 10 pilot ilde uygulamaya konulmuştur. Böylece Türkiye’de ilk defa okul öncesi din eğitimi resmi bir kurum tarafından Kur’an kursları bünyesinde bir program çerçevesinde verilmeye başlanmıştır.

DİB, Kur’an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) geliştirilirken; okul öncesi eğitimi ve program geliştirme alanındaki yeni yaklaşım ve ilkeler ile ilahiyat bilimlerinin verileri doğrultusunda temel yaklaşımın belirlenmesinin esas alındığını belirtmiştir. Bu esaslar çerçevesinde programın temel yaklaşımı aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

“Çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal yönden gelişimlerini dikkate alan; öğrenci merkezli yöntem ve teknikleri kullanmayı öngören; araştıran, sorgulayan, yorumlayan, işbirliği yapan, bireysel farklılıkları göz önünde bulunduran ölçme ve değerlendirmeyi temel kabul eden, esnek çerçeve öğretim programı anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayışa dayalı olarak hazırlanmış olan programda 4-6 yaş grubu eğitim ilkelerine uygun olarak etkinlikler yerine getirilecektir. Esnek Çerçeve Öğretim Programı anlayışına dayalı olarak hazırlanmış olan “Kur’an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)” nda öğretmenler, çocukların hazır bulunuşluk ve ihtiyaçları doğrultusunda neyi, ne kadar işleyeceklerine karar verebileceklerdir.

²⁹³ Komisyonunda Eğitim Hizmetleri Genel Müdürü Prof. Dr. Ali Erbaş, Yaygın Din Eğitimi Daire Başkanı Belgin Aydın, Program Geliştirme Daire Başkanı Bünyamin Albayrak, U.Ü.İ.F. Öğretim Üyesi Doç. Dr. İsmail Sağlam, İ.Ü.İ.F. Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Bilal Yorulmaz, Yaygın Din Eğitimi Daire Başkanlığı Eğitim Uzmanı Fatma Kotan, Pedagog Z. Nezahat Cihandide, Almanya/Berlin Okul Öncesi Öğretmeni Aynur BULUT, M.E.B Okul Öncesi Öğretmeni Zeynep Özli Özdemir, Program Geliştirme Daire Başkanlığı VHKİ Hasan Örcü, İmam-Hatip Abdurrahman Toprak , Kur’an Kursu Öğreticisi Ayşegül Gözeri, Kur’an Kursu Öğreticisi Elif Vural, Kur’an Kursu Öğreticisi A. Şeyma Akalın, Boğaziçi yayıncılıktan Elif Erpik yer almıştır.

²⁹⁴ Kur’an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu), 5.

Hazırlanan programda konulara uyulması ve etkinliklerden yararlanılması önem arz etmektedir. Bununla birlikte öğreticiler programdaki konuları işlerken aynı amaca götüren başka etkinlikler de düzenleyebilecek ve çeşitli materyallerden (şiir, şarkı, ilahi, hikâye, resim vb.) istifade edebileceklerdir.”

DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretim programının genel amaçları ise, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak çocukların;

“İslam dininin değerlerini, kendi seviyesinde, insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark etmelerini, kazanacağı değerleri gündelik hayatta kullanmalarını, İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i içerik ses ve şekil olarak kendi seviyesinde tanımalarını, kendi seviyesine uygun olarak Allah'ı sevgi temelinde tanımalarını ve yaratılıştaki düzeni fark etmelerini, kendi seviyesinde Peygamber efendimizin kişiliğini ve karakterini tanımalarını, sevmelerini ve model almalarını, sağlıklı bir din ve ahlak gelişimi göstermelerini, din ve ahlak gelişiminin yanı sıra diğer gelişim alanlarına da katkısı olacak şekilde bir ortam sağlamak” olarak belirlenmiştir.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programının uygulama esasları ise şu şekilde belirlenmiştir:

“Kur'an kursları öğretim programı (4-6 Yaş Grubu); iki ayrı öğrenme alanından oluşmaktadır. Birinci öğrenme alanı Dini Bilgiler 1-2, ikinci öğrenme alanı ise Kur'an-ı Kerim 1-2'dir. Bu iki öğrenme alanı; “Kur'an Kursları Öğretici Kitabı (4-6 Yaş Grubu)”nda Dini Bilgiler-1/ Kur'an-ı Kerim-1 ve Dini Bilgiler-2/ Kur'an-ı Kerim-2 öğrenme alanları olarak birlikte verilecektir. Kur'an kursları öğretim programı (4-6 Yaş Grubu)'nda, Dini Bilgiler-1 ve Kur'an-ı Kerim-1 öğrenme alanlarında yer alan kazanımların tamamına ulaşabilmek için Öğretici Kitabında yer alan etkinlikler, 162 saatlik alternatifte tamamlanabilmektedir. Aynı durum Dini Bilgiler-2 ve Kur'an-ı Kerim-2 öğrenme alanları için de geçerlidir. Yaz döneminde 135 saatlik, kış döneminde ise 108 saatlik alternatifi uygulayacak olan öğretici, 162 saatlik hazırlanmış olan kazanımlardan öğrencilerin ilgi ve ihtiyacına göre kazanım belirleyecek ve belirlediği kazanım için hazırlanmış olan etkinlikleri uygulayacaktır. Fazla olan etkinliklerin bir kısmını uygulama dışı bırakabilecektir. Sınıf açılabilmesi için en az 12 öğrencinin kayıtlı olması şarttır. Öğrenci sayısı toplamının 23 sayısını aşması halinde ikinci sınıf açılır. Ancak Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş

Grubu) nın istenilen başarıya ulaşabilmesi için öngörülen sınıf mevcudu en fazla 15'tir. Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'na katılan öğrencilere katıldığı programı tamamladığı takdirde "Katılım Belgesi" verilecektir. Öğretici uygulamalarını öğretim programında yer alan temel ilke ve esaslara göre yapacaktır. Öğretici, planlı ve programlı bir biçimde, dokümanlarını dosyalayacak, dosyalarını gerektiğinde yönetici ve meslektaşlarıyla paylaşacaktır. Öğretici, öğretici kitabında yer alan etkinlikleri derste uygulamadan önce hazırlık yapacak ve derse hazırlıklı girecektir. Programda görev alacak olan öğreticiye bir kereye mahsus verilecek olan "Kur'an Kursları Öğretici Kitabı (4-6 Yaş Grubu)" ve "Öğrenci Etkinlik Kitabı" uzun süre kullanılacak şekilde muhafaza edilecektir. Öğretici, öğretici kitabında yer alan oyun ve dramaların uygulanmasında bizzat görev alacak, oyun ve dramalarda çeşitli rollere girme konusunda bir çekince yaşamayacaktır."

Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) bazı temel ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler şunlardır:

"Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) çocukların ihtiyaçlarına ve bireysel farklılıklarına uygun olmalıdır. Programda çocukların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla demokratik eğitim anlayışına uygun eğitim ortamları hazırlanmalıdır. Etkinlikler düzenlenirken çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının yanı sıra çevrenin ve kursun imkânları da göz önünde bulundurulmalıdır. Sınıfa girildiğinde çocuklara gülümseyerek selam verilmelidir. Eğitim sürecinde çocuğun bildiklerinden başlanmalı ve deneyerek öğrenmesine olanak tanınmalıdır. Programla verilen din eğitimi ile çocukların sevgi, saygı, işbirliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma vb. duygu ve davranışları geliştirilmelidir. Program, çocukların kendilerine saygı ve güven duymasını sağlamalı, öz denetim kazandırmalıdır. Oyun bu yaş grubundaki çocuklar için en uygun öğrenme yöntemidir. Bu sebeple programın etkinliklerinde oyun mümkün olduğunca kullanılmalıdır. Oyunun bir araç olarak kullanıldığı unutulmamalı, her oyunda din eğitimine yönelik bir amacın bulunmasına dikkat edilmelidir. Çocuklarla iletişimde, onların kişiliğini zedeleyici şekilde davranılmamalı, bu yönde baskı ve kısıtlamalara yer verilmemelidir. Çocukların bağımsız davranışlar geliştirmesi desteklenmeli, yardıma gereksinim duyduklarında yetişkin desteği, rehberliği ve güven verici yakınlığı sağlanmalıdır. Çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmesi desteklenmelidir.

Çocukların hayal güçleri, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışları geliştirilmelidir. 4-6 Yaş Grubu din eğitimi sürecine çocuğun ve ailenin etkin katılımı sağlanmalıdır. Harf ve kelimelerin doğru telaffuzuna özen gösterilmeli, ancak mahreç üzerinde öğrencilere bıkkınlık verecek şekilde ısrar edilmemelidir. Peygamberimiz Hz. Muhammed ile ilgili konular işlenirken, onun model kişiliği ile ilgili bolca örnekler verilmelidir.”

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları Öğretim programının ders kredileri ise aşağıdaki şekilde hazırlanmıştır.

Tablo 5: DİB Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) Ders Kredileri Tablosu

Temel Öğretim				
1. Düzey	9	Haftada 18	162	Dini Bilgiler-1(1-4.
2. Düzey	9	Haftada 18	162	Dini Bilgiler-1 (5-9.
3. Düzey	8	Haftada 18	144	Dini Bilgiler-2 (1-4.
4. Düzey	8	Haftada 18	144	Dini Bilgiler-2 (5-9.
Yaz Kur'an Kursları				
1. Yaz	9	Haftada 15	135	Dini Bilgiler-1 Kur'an-1
2. Yaz	9	Haftada 15	135	Dini Bilgiler-2 Kur'an-1
Ek Öğretim				
1. Kur	8	Haftada 6 saat	48	Dini Bilgiler-1(1-4.
2. Kur	8	Haftada 6 saat	48	Dini Bilgiler-1 (5-9.
3. Kur	8	Haftada 6 saat	48	Dini Bilgiler-2 (1-4.
4. Kur	8	Haftada 6 saat	48	Dini Bilgiler-2 (5-9.

Programın temel öğretimde uygulanışı: Haftalık 18 saatin 12 saatinde Dini Bilgiler, 6 saatinde ise Kur'an-ı Kerim dersi; programın ek öğretimde uygulanışı: Haftalık 6 saatin 4 saatinde Dini Bilgiler, 2 saatinde ise Kur'an-ı Kerim dersi işlenecek şekilde belirlenmiştir.²⁹⁵

DİB Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'nın yapısı ve içeriği hakkında verilen temel bilgilerden sonra konu hakkındaki öğretici görüşleri ele

²⁹⁵ DİB Kur'an Kursları Öğretim programı (4-6 Yaş Grubu), Ankara: 2014, 9/35.

alınmıştır. Buna göre; programın amaçları, öğrenci düzeyine uygunluğu, öğrenme alanları ve kazanımları hakkındaki öğretici görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu (2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 29, 30) 4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programını incelediğini belirtmiştir. Öğreticilerin çok azı (1, 4, 5, 8, 25, 26, 28) programı inceleme fırsatı bulamadığını ifade etmiştir.

Programı inceleyen öğretmenlerin bazıları (3, 10, 11, 12, 13, 19, 20, 23, 24, 18) programın genel amaçlarının uygun ve ulaşılabilir amaçlar olduğunu belirtirken bazıları (15, 30) belirtilen amaçların gerçekleşmesinde öğreticiye önemli bir sorumluluk düştüğünü ve bu hususta velilerle birlikte hareket etmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerden ikisi (17, 27), programın amaçlarının çocukların özelliklerine göre yeniden oluşturulması gerektiğini belirtmiştir. Bir öğretici (7) ise Kur'an'ı Kerim konusunda programın genel amaçlarına ulaşabildiğini fakat dini bilgiler için aynı geri dönüşün olamadığını ifade etmiştir.

4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programı hakkında öğretici görüşlerine başvurulmuş bir başka husus programın öğrenci düzeyine uygunluğu olmuştur. Öğreticilerin önemli bir kısmı (1, 2, 3, 6, 7, 10, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 27), programın 4 yaş çocuklarına uygun olmadığına ve sınıfların yaşlara göre oluşturulması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu dönemde yaşa ve bireysel farklılıklara bağlı olarak çocuklar arasındaki gelişim özelliklerinin önemli oranda değiştiğine vurgu yapan öğretmenler, öğretim programının çocukların gelişim özelliklerine göre yeniden şekillendirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (12) şunları söylemiştir: “ *Okul öncesi dönemde ay bile fark oluşturuyor, 4 yaş ile 6 yaş çocuğunu aynı sınıfa aldığınızda yapılan tüm eğitimi ortada buluşturmaya çalışıyorsunuz. Hâlbuki 4 ile 6 yaş aynı gelişim özelliklerine sahip değil. Çocuklar birbirleriyle alay ediyor. Küçük olan çocuk sene içinde Kur'an'a geçemiyor, bu sefer o geçti ben geçemedim oluyor. Sonra da aileler çocuklarına baskı yapıyor. Bence bu çocuklar aynı sınıfta kesinlikle olmamalı. Sınıflar yaşa göre düzenlenmeli.*” Bu probleme kendilerince bir önlem aldıklarını belirten bir öğretici (19), kursa 4 yaşındaki çocukların kaydını almadıklarını, 5 ve 6 yaşlarındakileri de ayırarak farklı sınıflarda eğitim yaptıklarını belirtmiştir. Görüşmelerde sınıfında sadece 6 yaş grubundaki öğrencilerin bulunduğunu belirten bir öğreticinin (30),

programı uygulamada herhangi bir zorluk yaşamadığını belirtmesi ve fakat 4 ve 5 yaş için programın sadeleştirilmesi gerektiğini dile getirmesi dikkat çekmiştir.

Öğreticilerin çok azı (18, 23, 25, 28) bu konuda olumlu görüş belirterek programın öğrenci düzeyine uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretilerle yapılan görüşmelerde 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları öğretim programında yer alan Dini Bilgiler 1-2 ve Kur'an'ı Kerim 1-2 öğrenme alanları kazanımları birlikte değerlendirilmiştir. Öğreticilerin bir kısmı (1, 2, 3, 9, 10, 11, 12, 14, 19, 22, 23, 25, 27, 29) Dini Bilgiler 1-2 ve Kur'an'ı Kerim 1-2 öğrenme alanlarının kazanımları açısından öğrenci düzeyine uygun olduğunu belirtmişlerdir. Öğreticilerden biri (1), ilk başta kazanımlara ulaşma konusunda endişe ettiğini fakat zamanla belirtilen kazanımlara ulaşabildiklerini gördüğünde bu endişesinin kaybolduğunu ifade etmiştir. Başka bir öğretici (11) kazanımların çocuklar için uygun olduğunu fakat özellikle velilerin beklentileri sebebiyle öğretmenlerin birbirleriyle yarışa girmeleri nedeniyle çocuklara sürekli ezber yaptırmak durumunda kaldıklarını ve dolayısıyla da programı aştıklarını söylemiştir. Öğreticilerden biri (14), öğretim programındaki kazanımların çocuklar eğitimi için uygun olduğunu ancak Kur'an'ı Kerim başta olmak üzere bu kazanımlara ulaşılabilmek için daha fazla materyale ihtiyaç duyduğunu dile getirmiştir.

Öğreticilerden bazıları (5, 6, 7, 8, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 24, 26, 28) kazanımların özellikle 4 yaşındaki çocukların gelişim özellikleri açısından uygun olmadığını dile getirmiş ve kazanımlar konusunda öğrencilerin her birinin yaş ve bireysel farklılıklarının dikkate alınması gerektiğine vurgu yapmıştır.

4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının yapısı hakkında elde edilen verilere göre verilerden hareketle ulaşılan sonuçlara göre öğretmenlerin program hakkında yeterli bilgisinin olmadığı, bazılarının öğretim programı ile ders programını birbirine karıştırdığı sonucuna ulaşılmış, bir kısmının ise programı hiç okumadığı tespit edilmiştir.

Programı inceleyen öğretmenlerin çoğunluğu, programın amaçlarını uygun ve ulaşılabilir bulduklarını belirtirken, bir kısmı amaçlara ulaşabilmek için öğretici, veli birlikteliği ile materyal desteğini gerekli görmüştür. Öğreticilerin önemli bir kısmı programın 4 yaş çocuklarına uygun olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu yaş grubu için ayrı bir program yapılması gerektiğini ifade eden öğretmenler, sınıfların

yaşlara göre oluşturulmasının eğitim-öğretimde önemli olduğunun altını çizmiştir. Programın öğrenci düzeyine uygunluğu hakkındaki bulgularımızın Gün tarafından yapılan araştırmada elde edilen bulgularla da örtüştüğü görülmüştür. Gün, genel olarak programın öğrenci seviyesine uygun olduğunu belirtmekle birlikte 4-6 yaş aralığındaki tüm öğrencilere hitap etmediği yönünde önemli veriler bulunduğunu ve programın öğrenci seviyesine göre yeniden ele alınmasının gerekliliğini ifade etmiştir.²⁹⁶ Bu konudaki problemleri dikkate alan DİB, 2017-2018 eğitim öğretim yılı Kur'an kursları uygulama esaslarında, fiziki ortamı uygun, öğrenci sayısının yeterli olduğu kurslarda sınıfların aynı yaştaki öğrencilerden oluşturulacağını belirtmiştir. Fakat görüşme yapılan öğretmenlerin kurslarının tamamına yakınında 4-5-6 yaşındaki çocukların yeterli şartlar oluşmadığı için aynı sınıflarda eğitim gördüğü tespit edilmiştir.

Öğreticilerin dikkat çektiği bu konuyla ilgili farklı bir yaklaşım ortaya koyan MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, “Çocuklar İçin Etkinliklerle Kur'an-ı Kerim Eğitimi 1” programına girişte “5 yaşını tamamlamış olmak ve kursun amaçlarını yerine getirebilecek bedensel ve zihinsel özelliklere sahip olmak”²⁹⁷ şartını koymuştur. Dolayısıyla elde edilen veriler ve bu konudaki çalışmalar, 4-6 yaş grubu Kur'an kursuna kaydedilecek çocukların yaş durumları ile 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının özellikle Kur'an'ı Kerim 1-2 öğrenme alanı açısından uygunluğunun yeniden gözden geçirilmesinde yarar olduğu sonucuna götürmüştür. Yaptığı çalışmada programla ilgili yapısal bir probleme değinen Uzun, çocukların bilişsel gelişim düzeylerine uygun olmadığı halde Türkiye’de okul öncesi dönemde verilecek din eğitiminin ilkokulda devamı olmadığı için DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretim Programında Kur'an öğretimine yer verildiğini belirtmesi, dikkat çekicidir.²⁹⁸

Programdaki öğrenme alanlarının kazanımları konusunda öğretici görüşleri ikiye bölünmüştür. Bazı öğretmenler kazanımların öğrenci düzeyine uygun olduğunu

²⁹⁶ Gün, “4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi”, 47.

²⁹⁷ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Kişisel Gelişim ve Eğitim Alanı Çocuklar İçin Etkinliklerle Kur'an-ı Kerim Eğitimi 1, Ankara: 2017.

²⁹⁸ Uzun, “Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye ve Amerika Örnekleri”, 114.

ve gerçekleştirilebilir olduğunu belirtirken bazıları özellikle 4 yaş çocuklar için uygun olmadığına vurgu yapmıştır. Öğrenme alanlarının kazanımlarının çocukların gelişim düzeylerine uygun olmadığı yönündeki bulgularımızın çeşitli çalışmalarla da ortaya konduğu görülmüştür. Nitekim 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretim Programı kazanımlarını inceleyen Tosun ve Çapçioğlu, Dini Bilgiler-1, Dini Bilgiler-2 öğrenme alanı kazanımlarında kullanılan "söyler" ifadesiyle ilgili olarak, bu yaş dönemindeki çocukların "sevgi, merhamet, saygı, görev ve sorumluluk, adalet, yardımlaşma ve paylaşma, sabır, güvenilirlik ve doğruluk, iyilik, dua, şükür ve özür dileme" gibi soyut kavramlar hakkında bir farkındalığının bulunduğunu fakat bu kavramları tanımlama konusunda yetersiz olduklarını belirtmişler, bundan dolayı bu kazanımların çocukların seviyelerine uygun olmadığını ifade etmişlerdir.²⁹⁹

Dini bilgiler-1 öğrenme alanı kazanımlarını inceleyen Doğan, benzer bir şekilde okul öncesi dönemin kavramları tanımlama, kavramlar arasında ilişki kurma ve çıkarımda bulunma dönemi olmadığını, çocukların bu dönemde ancak kavramları fark edebileceklerinin altını çizmiş, bu açıdan ilgili kazanımların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁰⁰ Uzun, DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu öğretim programı ile Amerika IQRA Vakfı'nın Okul Öncesi İslam Dini Öğretim Programını karşılaştırdığı çalışmasında öğrenme alanı kazanımları ile ilgili farklı bir noktaya temas ederek DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu öğretim programının amaçları bakımından bütün gelişim alanlarını desteklediğini fakat kazanımların desteklediği gelişim aşanlarının eşit dağılım göstermediğini belirtmiştir. Uzun, DİB Kur'an Kursları 4-6 Yaş Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların % 88' inin bilişsel alana, % 7' sinin duyuşsal alana ve % 5' inin de psikomotor alana yönelik olduğunu tespit etmiştir. Uzun, bu tespitten yola çıkarak programın duyuş temelli bir din eğitiminden ziyade bilgi temelli bir din eğitimi vermek üzere oluşturulduğunu

²⁹⁹ Tosun, Çapçioğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi", 712.

³⁰⁰ Davut Doğan, Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme, *KSÜİFD* 24 (2014): 224. ss. 201-225.

ifade etmiştir.³⁰¹ Bu bilgilerden hareketle öğrenme alanlarının kazanımlarının, çocukların gelişim ve öğrenme özellikleri dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

4-6 Yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının yapısı hakkında elde edilen verilerden hareketle öğretim programının yapısı hakkında öğretmenlerin yeterli farkındalığa sahip olmadığı görülmüştür. Programın genel olarak amaçlar ve içerik bakımından büyük ölçüde uygun özellikler taşıdığı, fakat öğrenme alanları kazanımları açısından 4 yaş çocukların düzeyinin üstünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğrenme-Öğretme Sürecine Aktarımı

4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının öğrenme-öğretme sürecine aktarımı konusunda, programın uygulanabilirliği, kurs içi ve dışında düzenlenen etkinlikler ile öğrencilerin beslenmeleri hakkındaki öğretici görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde kursların tamamında temel öğretim (haftada 18 saat) ve ek öğretim (haftada 6 saat) programının uygulandığı görülmüştür. Temel öğretim programında 12 saat dini bilgiler, 6 saat Kur'an'ı Kerim okutulurken; ek öğretimde 4 saat dini bilgiler, 2 saat Kur'an'ı Kerim'e yer verilmiştir. Buna göre öğretmenler, haftada 4 gün 5 saat, Cuma günü 4 saat olmak üzere toplam 24 saatlik ders programı yapmışlardır.

4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programının öğrenme-öğretme sürecine aktarımında örneklem grubuyla önce programın uygulanabilirliği konusunda neler yapıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğreticilerin önemli bir kısmı (4, 6, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 20, 24, 25) çeşitli gerekçelere programın uygulanabilirliğini eleştirmektedir. Bu öğretmenlerden bazıları (4, 6, 10, 11, 20), öğretim programının

³⁰¹ Sümeyra Uzun, "Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye Ve Amerika Örnekleri" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016), 59.

uygulanabilmesi için sınıflardaki öğrenci sayılarının 12-15 olması gerektiğini, öğrenci sayısının daha fazla olması durumunda iki öğreticiyle eğitim yapılmasının veya bir yardımcı öğreticiyle öğretim sürecinin yürütülmesinin zorunluluk arz ettiğini dile getirmişlerdir. 18 öğrencisinin bulunduğunu belirten bir öğretici (4): *“Uygulanabilirlik açısından sıkıntı var, 12-23 öğrenciye bir öğretici deniyor ama bana göre bir öğreticinin öğrenci sayısı 15’in üzerinde olmamalı”* ifadeleriyle bu konudaki düşünce ve önerisini söylemiştir. Bazı öğretmenler (9, 14, 24) program için belirlenen zamanın kısıtlı ve yetersiz olduğunu söylemiştir. Bu konuda bir öğretici (14), bu soruna çözüm olarak kursların yarım gün yerine tam gün eğitim yapmasını önermiştir. Öğretim programının uygulanabilir olmadığını belirten öğretmenlerden (15, 16, 17) birinin (17): *“ Program uygulanabilir değil, herkes kendine göre bir program uyguluyor”* sözleri dikkat çekmiştir. Nitekim konuyla ilgili bir öğreticinin (21) *“Bu çocuklar iki sene üst üste geliyor ve onlara aynı şeyleri anlatıyorum”* sözleri, öğretmenlerin programla ilgili farklı uygulamalarına örnek teşkil etmiştir.

Belirlenen programa uygun eğitim yürütülmediği noktasında birtakım sorunlar yaşandığını dile getiren bir öğretici (25), programın veli beklentilerine göre şekillendiğini, programda ilk yıl sadece harfler olduğu halde veli baskısı sebebiyle öğretmenlerin çocukları Kur’an’a geçirdiklerini ve 4-6 yaş grubu Kur’an kursu öğretim programına uymadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca bir öğreticinin (14), *“Günlük program 4 saat dini bilgiler 1 saat Kur’an ama ben tam tersini uyguluyorum. Çocuklarla bireysel olarak ilgilenildiği için zaman ancak yetiyor. Velilerin ve müftülüğün isteği de Kur’an’ı Kerim noktasında. Hep kimin kaç öğrencisinin Kur’an’a geçtiği karşılaştırıldığı için ona yoğunlaşıyor”* sözleri, programın öğrenme-öğretme sürecine aktarımında yaşanan problemleri göstermesi bakımından dikkat çekmiştir.

Programı incelediğini belirten öğretmenlerden üçü (7, 19, 23) programı uygulanabilir bulduklarını belirtmişler ve programın sürece aktarımında herhangi bir zorluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde 4-6 yaş grubu Kur’an kursları programının uygulanmasına ve öğrenme-öğretme sürecine etki eden kurs içi ve dışında düzenledikleri sosyal ve kültürel içerikli faaliyetler üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda öğretmenlerin tamamının kurs içinde dini-millî gün ve gecelere özel

etkinlikler yaptıkları görülmüştür. Buna göre öğretmenler, başta Cuma günleri, kandiller ve kutlu doğum olmak üzere, anneler günü, 23 Nisan, 10 Kasım, Çanakkale haftası, aşure günü, Mevlana haftası gibi dini-millî gün ve gecelere özel bazı etkinlikler yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğreticilerin, özel gün ve gecelerde farkındalık oluşturmak için, bu gün ve gecelerin anlam ve önemlerine uygun olarak kurs içinde; drama, tebrikleşme ve hediyeleşme, ikram, özel kartlar hazırlama gibi çeşitli etkinlikler yaptıklarını söylemişlerdir. Ayrıca ailelerin özel bir önem atfetmesi dolayısıyla kurslarda Kur'an'a geçme merasimleri düzenlediklerini ifade etmişlerdir.

Öğreticilerden bazıları (1, 5, 6, 7, 16, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 30) kurs dışında da çeşitli etkinlikler düzenlediklerini söylemişlerdir. Düzenlenen etkinliklerin özellikle cami ziyaretleri, kutlu doğum, piknik, kahvaltı, yılsonu programı gibi faaliyetleri içerdiği görülmüştür. Bunun yanında bazı öğretmenlerin (16, 20, 22) düzenlenen hayvanat bahçesi, sinema, tiyatro, müze gezisi gibi etkinlikler düzenledikleri tespit edilmiştir. Bu öğretmenlerden (16), çocuklara hayvanat bahçesine, tiyatroya ve oyuncak müzesine gittiklerini ifade ederken diğer bir öğretici (20) orman haftası etkinlikleri kapsamında çocuklarla ağaç diktiklerini belirtmiştir. Bazı öğretmenler ise (9, 21) kurs dışında herhangi bir sosyal etkinlik yapmadıklarını sadece cami ziyaretleri yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde bazı öğretmenlerin (2, 3, 4, 10, 13, 14, 15, 17, 24, 28) kurs dışında herhangi bir etkinlik düzenlemedikleri tespit edilmiştir. Bu öğretmenlerden bazıları (10, 14, 15, 17, 24), kurs dışı etkinliklerin bir çok prosedür gerektirmesini ve çocukların güvenliği endişesiyle müftülüklerin bu tür etkinliklere sıcak bakmamasını, niye kurs dışı etkinlik yapmadıklarının gerekçesi olarak göstermişlerdir. Nitekim bir öğretici (10): *“Aslında piknik, gezi olabilir ama çocuklar küçük oldukları için müftülük sıcak bakmıyor”* sözleriyle, başka bir öğretici (15): *“Kurs dışında etkinlikler yapmayı çok istiyorum ama çok prosedürü var. Okul saati dışında istiyorlar ve servis sorunu var. İmkân yok götürüyorum”* ifadeleri ile bu hususu dile getirmiştir.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında çocukların beslenmelerinin nasıl yapıldığı doğrudan öğretim programının uygulama aktarımı ile ilişkili olmamakla birlikte, öğrencilerin gelişim özellikleri gereği öğretimi ilerleyen dönemlere göre daha fazla etkilediği için öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ele alınan konulardan biri olmuştur.

Öğreticilerin tamamı kurslarda en az bir öğün beslenme saati yapıldığını bildirmişlerdir. Beslenmelerin kursun sabahçı veya öğlenci olma durumuna göre kahvaltılı ve yemek şeklinde sunulduğunu belirtmişlerdir. Beslenme menülerinin, kursların tamamına yakınında öğretici ve velilerin birlikte oluşturdukları listeye göre aileler tarafından hazırlandığını ve kursa getirildiğini belirten öğretmenler, beslenme menülerinin belirlenmesinde ailelerin bütçeleri ile çocukların ihtiyaç ve beklentilerini dikkate almaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Öğreticilerden sadece biri (23) yemeklerin kurstaki yardımcı tarafından hazırlandığını söylemiştir.

4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının öğrenme-öğretme sürecine aktarımı hakkında öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler çerçevesinde, görüşme yapılan bütün öğretmenlerin kurslarında temel öğretim (haftada 18 saat) ve ek öğretim (haftada 6 saat) programlarını uyguladıkları tespit edilmiştir. Öğreticilerin önemli bir kısmı programın uygulanabilirliği konusunda olumsuz görüş bildirmiştir. Bu bağlamda öğretmenler, programın uygulanabilmesi için 12-15 üzeri öğrenciye iki öğreticinin gerekli olduğunu belirtirken bazı öğretmenler zamanın kısıtlı olduğuna ve yarım gün yerine tam gün eğitim yapılmasının daha uygun bir yaklaşım olacağına dikkat çekmiştir. Programın uygulanabilirliği konusundaki olumsuz görüşlerin çeşitli sebepleri olabileceği kanaatine varılmıştır. Buna göre programın uygulanmasını zorlaştıran en önemli sebeplerden biri, 4-5 ve 6 yaşındaki çocukların aynı sınıfta eğitim görmeleri olabilir. Yine öğretmenlerin yanında yardımcı bir öğreticinin bulunmaması ve materyal eksikliği de programın uygulanabilirliğini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bunların yanında öğretmenlerin öğretim programı hakkındaki farkındalıkları ve içerik bilgileri dikkate alındığında öğretim programının uygulanabilirliği konusunda olumsuz görüş bildiren bazı öğretmenlerin, programın esnek çerçeve bir program olduğunu göz ardı ettiklerini düşündürmüştür. Öğretim programı ve buradaki veriler birlikte ele alındığında esnek çerçeve programların öğretmenlere, öğrencilerin hazır bulunuşluk ve ihtiyaçları doğrultusunda bazı serbestlikler tanıdığı; hangi konuyu ne kadar işleyeceklerine karar verme imkânı sağladığının dikkate alınması, sorunun çözümüne önemli ölçüde katkıda

bulunacağı kanaatine varılmıştır.³⁰² Fakat bunun için öğretmenlerin, esnek çerçeve programı, öğrencilerin özellikleri, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda uygulama yeterliliğine sahip olmaları bir gereklilik olarak görülmüştür. Bu bulgulara ek olarak programın öğrenme-öğretme sürecine aktarımında yaşanan problemlerin veli kaynaklı da olabileceği görülmüştür. Velilerin kurslardan aşırı beklenti içine girmeleri, öğretmenlerin birbirleri arasındaki yarışmaları, programın doğru bir şekilde öğrenme-öğretme sürecine aktarımını olumsuz etkilediği sonucuna götürmektedir.

Veriler, kurslarda önemli gün ve gecelere yönelik etkinlikler düzenlenmesine önem verildiğini ortaya çıkarmıştır. Kursların tamamında dini milli gün ve gecelere yönelik etkinlikler yapılırken kurs dışı etkinliklerin yalnızca bazı kurslar tarafından gerçekleştirilebildiği tespit edilmiştir. Bu duruma farklı sebeplerin etken olduğu görülmüştür. Bazı öğretmenlerin, çocukların güvenliği endişesi ve kurs dışı etkinliklerin çok fazla prosedür gerektirmesi, müftülüklerin kurs dışı faaliyetlere sıcak bakmaması sebebiyle, bazılarının da kendileri istemediği için bu tür faaliyetleri gerçekleştirmekten uzak durdukları anlaşılmıştır. Fakat öğrencilerin gelişimleri ve öğrenmeleri için önem arz eden bu etkinliklerden haklı gerekçelerle de olsa yararlanmamaları, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ulaşılan bulgulara göre 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının öğrenme-öğretme sürecine aktarımında çeşitli sebeplerden kaynaklı önemli problemlerin olduğu görülmüştür. Bu konudaki problemlerin tespit edilerek çözümüne yönelik adımların atılmasının programın amaçlarına ulaşmada gerekli olduğu düşünülmüştür.

3.3. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında Materyaller ve Kullanımı

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programına uygun olarak Kur'an Kursları Öğretici Kitabı 1-2, Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı 1-2 ve Kur'an Öğreniyorum 1 Harfler, Kur'an Öğreniyorum 2 Harekeler, Kur'an Öğreniyorum 3 Dualar kitaplarını ve kurslarda kullanılmak üzere 4-6 yaş grubu çocuk şarkılarını

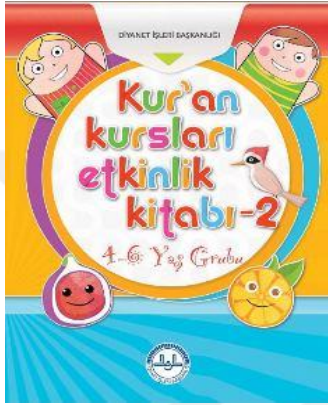
³⁰² Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu), 6.

Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı (4-6 Yaş Grubu), Kur'an Kursları Öğretici Kitabı (4-6 Yaş Grubu)'nın ekidir. İki bölümden oluşmaktadır:

1. Bölüm: Dini Bilgiler
2. Bölüm: Kur'an'ı Kerim

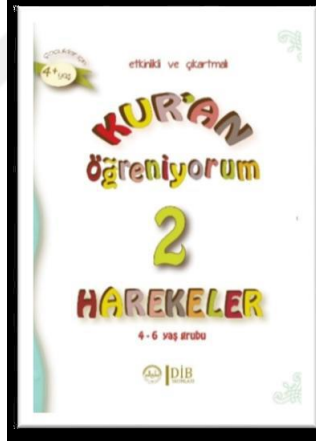
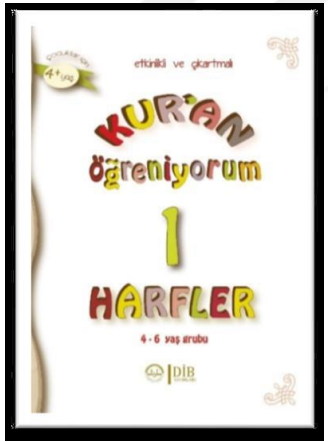
Etkinlik kitabı, öğretici kitabında yer alan konuların çeşitli etkinlikler ve oyunlar yoluyla işlenmesine yönelik hazırlanmıştır. Etkinlik kitaplarıyla çocukların bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal

Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı - 2 (4-6 Yaş Grubu), Kur'an Kursları Öğretici Kitabı - 2 (4-6 Yaş Grubu)'nın ekidir. İki bölümden oluşmaktadır:

1. Bölüm: Dini Bilgiler
2. Bölüm: Kur'an'ı Kerim

Kur'an kursları Etkinlik kitabı 2, öğretici kitabında yer alan konuların çeşitli etkinlikler ve oyunlar yoluyla işlenmesine yönelik hazırlanmıştır. Etkinlik kitaplarıyla çocukların bilişsel, fiziksel,

Kur'an Öğreniyorum 1-2-3 Kitapları Harfler, Harekeler, Duâ ve Sureler serilerinden oluşmuştur. Kur'an'ı Kerim öğrenme alanına yönelik geliştirilen Kur'an öğreniyorum 1-2-3 serisi, belirtilen konuların çeşitli etkinlikler ve oyunlar yoluyla işlenmesine yönelik hazırlanmıştır. Çocukların bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimine katkı sağlanması ve hedeflenen kazanımlara daha kolay ulaşılması amaçlanmıştır.

Kur'an Öğreniyorum 1 Harfler'de: Çocukların Kur'an harflerinin şekillerini tanımaları için her harf için öğrenmeyi kolaylaştırıcı şiir, boyama, kesik çizgileri birleştirme, vb. etkinlikler tasarlanmıştır.

Kur'an Öğreniyorum 2 Harekeler'de: Harflerin başta, ortada sonda yazılışı, harekeler, uzatma harfleri, tenvin, cezm, şedde, çeker, zamir, el- takısı, lafzâtullah, huruf-u mukataa, uzun med işareti konuları yer almıştır. Her konu için kesik çizgileri birleştirme ve boyama gibi etkinlikler düzenlenmiştir.

Kur'an Öğreniyorum 3 Duâ ve Sureler'de: Duâ ile ilgili temel bilgiler, namaz duaları, namaz sureleri. günlük dualar Arabca. Türkçe okunusu ve anlamlarıyla birlikte sunulmuştur.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları materyalleri konusunda öncelikle materyallerin temini konusu ele alınmıştır. Verilerde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (1, 3, 4, 7, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 30) DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için hazırlanmış olduğu kitapların tamamına sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Temini konusunda öğretmenlerin (3, 4, 10, 12, 14, 15, 16, 17,18, 19, 21, 22, 23, 24) en çok sıkıntı yaşadıkları kitaplar; Kur'an öğreniyorum 1-2-3 serisi ve Kur'an kursları etkinlik 1-2 kitapları olmuştur. Bir öğretici: *“Öğretici ve etkinlik kitabı var bunun yanında farklı yayınevlerinin etkinlik kitaplarından yararlanıyorum. Çünkü “Kur'an Öğreniyorum” kitaplarını müftülükten istedik temin edilemedi. İnternette istedik stoklarda yokmuş”* ifadeleriyle bu problemi dile getirmiştir. Öğreticilerin bir kısmı da (3, 7, 10, 11, 13, 14, 17, 26, 28) etkinlik kitaplarını temin edemediklerini ve bu kitapları internet ortamından fotokopi yoluyla çoğaltarak kullandıklarını söylemiştir. Öğreticilerden sadece biri (1), öğretici kitabının olmadığını, kitabı müftülükten temin etmek istediğini fakat kitabın baskısı bulunmadığı için temin edemediğini belirtmiştir.

Verilerde genel olarak çok az öğreticinin (2, 5, 6, 8, 9, 20, 25) DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için hazırlanmış olduğu kitapların tamamına ulaşabildikleri görülmüştür.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde materyallerle ilgili olarak ele alınan konulardan biri de DİB tarafından 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için hazırlanan kitapların öğrenci düzeyine uygunluğu olmuştur. Öğreticilerin bir kısmı (2, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 16, 18, 21, 25, 30,) öğretici kitabında daha sade ve anlaşılır bir dil kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Onlar, özellikle hikâyelerde kullanılan dilin küçük yaşlar için ağır olduğunu bu nedenle sadeleştirerek hikâyeleri çocuklara sunmaya çalıştıklarını dile getirmiştir.

Etkinlik kitaplarının öğrenci düzeyine uygunluğuna ilişkin olarak öğretmenlerden bazıları (4, 6, 7, 12, 16, 18) bu kitapların 4 yaşındaki çocukların gelişim düzeylerine uygun olmadığını ve çocukların bazı etkinlikleri uygulamakta zorlandıklarını ifade etmiştir. Konuyla ilgili öğretmenlerden biri (12) kitaplarda 4 yaş için ağır, 6 yaş için basit konu ve etkinliklere yer verildiğini belirtirken başka bir öğretici (18), 4 ve 6 yaş için aynı kitapları kullanmanın zorluğuna dikkat çekmiştir.

Yukarıda belirtilenlerin dışında farklı bir kanaatle öğretmenlerden bazıları (5, 9, 14, 17, 22, 23) hazırlanan kitapların 4-6 yaş grubu öğrenci düzeyine uygun olduğunu belirtmiştir.

Öğreticilerin tamamı, DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için hazırladığı materyallerin yetersiz olduğu kanaatini belirtmişlerdir. 4-6 yaş çocuklarının ihtiyaç ve beklentilerine yönelik farklı materyallerin geliştirilmesi gerektiği konusunda hemfikir olan öğretmenler, öğrenme-öğretme sürecinde farklı duyu organlarına hitap edilmesinin olumlu yönlerine vurgu yaparak DİB tarafından sesli ve görüntülü materyallerin hazırlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Özellikle Kur'an Öğreniyorum 1-2-3 serisine uygun kolay, zevkli ve etkili öğrenmeler sağlayacak çeşitli materyallerin hazırlanmasına ihtiyaç olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda öğretmenler, eğitim-öğretim sürecinde kullanılacak yap-boz, oyuncak, magnet, boyama setleri vb. eğitici araç-gereçlerin ve çeşitlendirilmiş etkinlik kitaplarının hazırlanmasını talep etmiştir.

DİB'in kendi hazırladıkları hariç farklı kuruluşlarca hazırlanan materyallere izin vermediğini³⁰⁴ dile getiren öğretmenler, bu sebeple kullanacakları materyalleri kendilerinin bir şekilde hazırlamak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. DİB'in kendilerini farklı kaynaklar kullanmak zorunda bıraktığını belirten öğretmenler, DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yönelik kendi materyallerini hazırlaması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bir öğretici (10): *“Başka kurumlardan değil de kendi kurumumuzun yaptığı materyaller olması önemli. Biz kendi kafamıza göre alıyoruz diğerleri kendi kafasına göre alıyor”* ifadesiyle DİB'in kendi materyallerini hazırlamasının uygulamada birlik sağlayacağına işaret etmiştir. Materyaller konusunda bazı öğretmenler (18, 25, 27, 30), DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için eğitim setlerinin hazırlanması yönünde öneri getirmiştir. Bu doğrultuda MEB'de okul öncesi eğitim kurumlarının setlerle eğitim-öğretim yaptığını belirten öğretmenler, DİB tarafından 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının yapısına uygun, ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak bir eğitim seti hazırlanmasının gereklilik olduğunu ifade etmişlerdir.

³⁰⁴ 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, 4.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu materyalleri konusunda elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde DİB tarafından basılan kitapların oldukça önemli ve faydalı bulunduğu tespit edilmiştir. Fakat 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için hazırlanan kitapların temini konusunda aksaklıklar yaşandığı için, bu kitapların tamamının öğretici ve öğrencilerin büyük çoğunluğunda bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca hazırlanan kitapların öğrenci düzeyine uygunluğu konusunda olumsuz görüşlerin olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için hazırlan kitapların yeterli olmadığı görülmüş, özellikle Kur'an öğretiminde hazırlanan materyallerin ihtiyaç ve beklentileri yeterli ölçüde karşılamadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple DİB tarafından eğitim-öğretimde kullanılabilir çeşitli sesli, görüntülü materyallerin hazırlanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Örneklem grubuyla yapılan görüşmelerde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğretim programı hakkında yeterli farkındalığa sahip olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu konuda elde edilen verilerin değerlendirilmesinde bu husus dikkate alınmıştır. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının öğretim programı ve öğrenme-öğretme süreci hakkında elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde, öğretim programı yapısının uygun olduğu, fakat programın öğrenme-öğretme sürecine aktarımında önemli sorunların yaşandığı tespit edilmiştir. DİB'in 4-6 yaş için hazırlanmış olduğu materyallerin önemli ve faydalı olduğu fakat eğitim-öğretimde kullanılabilir farklı materyallere ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİ

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının mevcut durum itibariyle ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığı tespit edilirken ana kategoriler arasında 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenleri konusu da ele alınmıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde görüşmeye katılan DİB 4-6 yaş Kur'an kursu öğretmenlerinin kişisel bilgileri, alan bilgisi yeterlilikleri, öğrenme öğretme süreci yeterlilikleri, genel kültür yeterlilikleri, kişilik ve karakter özellikleri ele alınmaya çalışılmıştır.

4.1. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Kişisel Bilgileri

Araştırmamız kapsamında görüşme yapılan öğretmenlere ait kişisel bilgiler tablolaştırılarak aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Tablo 6: Görüşmeye Katılan Öğreticilerin Kişisel Bilgileri

Öğretici No	Yaş	DİB't Çalışma Yılı	4-6 Yaş Grubu K.K. Çalışma Yılı	Kadro	Fahri	Eğitim Durumu	Çocuk Gelişimi	Formasyon	Halk Eğitim Sertifikası	SAUSEM Sertifikası
1	33	10	1	Kadro		Lisans				296
2	28	5	3	Kadro		Önlisans	*	*		
3	29	5	2	Kadro		Önlisans			360	
4	25	3	3		Fahri	Önlisans				480
5	27	4	4		Fahri	Önlisans			464	
6	38	8	1	Kadro		Lisans		*	296	
7	28	3	3		Fahri	Ortaöğretim			296	
8	44	3	2		Fahri	Önlisans			936	
9	32	4	4		Fahri	Önlisans	*	*	1064	
10	25	5	3		Fahri	Önlisans	*		936	
11	29	7	1	Kadro		Lisans				296
12	27	4	3		Fahri	Önlisans		*	936	
13	26	3	1		Fahri	Önlisans				296
14	26	4	3		Fahri	Önlisans			496	
15	30	2	2		Fahri	Ortaöğretim			936	
16	32	3	3		Fahri	Önlisans	*		936	
17	26	3	3		Fahri	Önlisans	*		1030	
18	34	10	2	Kadro		Önlisans				
19	28	4	4		Fahri	Önlisans				296
20	30	5	1		Fahri	Önlisans	*		496	
21	26	2	2		Fahri	Önlisans			460	296
22	27	2	2		Fahri	Ortaöğretim			436	296
23	30	4	4		Fahri	Lisans			560	296
24	28	2	2		Fahri	Önlisans			966	
25	31	5	2		Fahri	Önlisans	*		936	
26	32	5	2		Fahri	Önlisans				496
27	32	6	3		Fahri	Önlisans	*		468	
28	25	1	1		Fahri	Ortaöğretim			936	
29	35	10	1	Kadro		Lisans		*		
30	32	6	2		Fahri	Önlisans			296	

Araştırma kapsamında toplam 30 öğretici ile görüşme yapılmıştır. Öğreticilerin yaş aralıkları 25-44 arasında değişmektedir. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapan öğretmenlerin genellikle orta yaş döneminin başında olmaları, çocuklarla iletişim kurma ve oyun etkinliklerine katılım konusunda bir avantaj olarak karşımıza çıkmıştır. Öğreticilerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarındaki görev sürelerine baktığımızda çoğunluğunun(1, 2, 3, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 20, 25, 26, 27, 30, 29) bir süre yetişkinlere yönelik Kur'an kurslarında görev yaptıktan sonra 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına geçtikleri belirlenmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerden 7'sinin kadrolu, 23 öğreticinin ise fahri görevli olduğu tespit edilmiştir. Kurt, yapmış olduğu araştırmada, kadrolu öğretmenlerin; iş yükünün daha fazla olması, yardımcı personel bulunmaması, hedef kitlenin daha fazla ilgi ve sorumluluk gerektirmesi gibi sebeplerle 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına geçmekte tereddüt ettiklerini belirterek bu durumun gerekçesini ortaya koymuştur. Kurt, bu problemin çözümü için de ilçe müftülüklerinin gerekli şartları oluşturması ve kadrolu öğretmenleri 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yönlendirmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁰⁵

Öğreticilerin eğitim durumlarına bakıldığında 5'inin lisans, 21'inin önlisans ve 4'ünün de ortaöğretim mezunu olduğu görülmüştür. Verilere göre büyük çoğunluğu önlisans mezunu olan öğretmenler arasında 8 öğretici çocuk gelişimi eğitimi, 5 öğretici de formasyon eğitimi almıştır. Ancak genele baktığımızda öğretmenlerin önemli bir kısmının formasyon eğitimi almadan görev yaptığı ve çocuk gelişimi okumadığı anlaşılmıştır. DİB, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görevlendirilecek öğretmenler için en az 296 saatlik sertifikaya sahip olma şartı getirmiştir. Öğreticilerin önemli bir kısmının halk eğitim vasıtasıyla, bir kısmının da uzaktan eğitim yoluyla bu sertifikaları aldıkları görülmüş, bunun yanında bazı öğretmenlerin her iki kurumdan da sertifika aldıkları tespit edilmiştir.

³⁰⁵ Kurt, "Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri", 48.

4.2. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Alan Bilgisi Yeterlilikleri

Çalışma kapsamında DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin yeterlilikleri arasında öncelikle alan bilgisi yeterlikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerde öğretmenlerin çoğunluğu (2, 4, 5, 8, 10, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 26, 30) alan bilgisi yeterliliklerini eksik bulduklarını fakat bu konuda kendilerini geliştirmek için çaba sarf ettiklerini belirtmişlerdir. Öğreticiler özellikle çocuk gelişimi ve çocuklara din eğitimi konularında kendilerini geliştirmek için alanla ilgili yazılı ve görsel çalışmalardan ve kurs, seminer, toplantı vb. programlardan yararlanma çabası içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Nitekim konuyla ilgili olarak bir öğretici (18), uygulama konusunda sıkıntı çektiği için çocuk gelişimi eğitimi almaya başladığını söylemiştir. Öğreticilerin bir kısmı (1, 3, 7, 9, 12, 14, 16, 20, 23, 27, 28, 29) alan bilgisi yeterliliklerini 4-6 yaş için uygun gördüklerini belirtmiş fakat kendilerini geliştirmek için de çalıştıklarını ifade etmiştir.

Öğreticilerin çoğunluğu alan yeterliliklerini eksik bulduklarını ifade etmiş, bu konuda kendilerini yeterli gören öğretmenler ise yeterliliklerini artırmak için çeşitli etkinlikler yoluyla çaba sarf ettiklerini belirtmiştir. Bu bilgilerden hareketle öğretmenlerin kendi durumları ve nitelikleri, bunlar arasında da alan bilgisi yeterlilikleri noktasındaki farkındalık düzeylerinin yüksek olması, aynı zamanda bununla yetinmeyerek eksiklerini gidermek ve yeterliliklerini artırmak için çaba sarf etmeleri, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretici nitelikleri için önemli bir bulgu olarak kabul edilmiştir.

Kanaatimizce öğretmenlerin alan bilgisi yeterliliği eksikliklerinin temel sebebi, bu alanda aldıkları eğitimin niteliksel ve niceliksel olarak yetersiz olması ve bir standarda kavuşturulamamasıdır. Nitekim verilere göre öğretmenlerin çeşitli kurumlardan aldıkları sertifikaların genel özellikleri itibarıyla farklılık arz ettiği belirlenmiştir. Ayrıca bu sertifikalar, okul öncesi çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgilidir. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında diğer okul öncesi eğitim kurumlarından farklı olarak din eğitiminin verildiği göz önüne alındığında, öğretmenlerin hem okul öncesi çocuk gelişimi ve eğitimi hem de okul öncesi dönem din eğitimi konularında yeterli donanıma sahip olmalarının önemli olduğu ve sertifika eğitiminde bu hususa

da yer verilmesinin gerekliliği açıkça ortaya çıkmaktadır. Öğreticiler okul öncesi dönem din eğitimi konusundaki bilgilerini DİB'in düzenlemiş olduğu seminerler vasıtasıyla edinmekte ve geliştirmektedir. Fakat bu seminerlere sadece kadrolu öğreticilerin katılması, öğreticilerin büyük çoğunluğunu oluşturan fahri öğreticilerin katılmaması, fahri öğretici yeterliliklerinin artırılmasında önemli bir engel teşkil etmiştir. DİB'in hizmet içi eğitim seminerlerine katılmayan fahri öğreticilere büyük ölçüde il ve ilçe müftülüklerinin düzenlemiş olduğu seminerler yoluyla eğitim vermeye çalışılmaktadır. Fakat araştırmalarımız neticesinde özellikle 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretici sayısının az olduğu ilçelerde müftülüklerin öğreticilere yönelik toplantı, seminer vb. yapmadığı, öğreticilerin sadece mutad personel toplantılarına katıldıkları tespit edilmiştir. Bu durum bizleri, yaşanan problem ve çözümlü konusunda 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında üzerinde durulması gereken önemli eksiklerin bulunduğu sonucunu götürmektedir.

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle öğreticilerin gerek okul öncesi çocuk gelişimi ve eğitimi, gerekse okul öncesi dönem din eğitimi konusunda farklı eğitimlerden geçtiği, bu sebeple öğreticiler arasında alan bilgisi yeterliliği açısından bir standardın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Konuyla ilgili eksiklikleri ve yaşanan problemleri dikkate alan DİB, 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görevlendirilecek öğreticilerden, 19.01.2017 tarihi öncesine ait çeşitli kurum ve kuruluşlardan çocuk gelişimi ve eğitimi alanında alınan kurs bitirme belgesi ve sertifika sahibi olanlar hariç, alana yönelik sertifika ya da kurs belgesi olmayanlardan, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile hazırlanan "Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kurs Programı" (380 saat) bitirme belgesinin isteneceğini ilan etmiştir.³⁰⁶ Buradan hareketle DİB'in, öğretici yeterlilikleri ile ilgili sorunların farkında olduğu ve bundan sonra kurslarda görev alacak olan 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticilerinde nitelik ve nicelik açısından belirli bir yeterlilik standardı yakalamayı hedef edindiği kanaatine ulaşılmıştır.

³⁰⁶ DİB 23.05.2018 tarihli, 45796484-254.04-E.61468 sayılı yazısı.

Öğreticilerin yeterlilikleriyle ilgili problemleri değerlendiren Uzun, 4-6 yaş grubu Kur'an Kursu öğreticiliği konusunda yapısal bir probleme dikkat çekmiş ve bu konudaki en sağlıklı tercihin okul öncesi derslerinin okul öncesi öğretmeni, din derslerinin ise alan uzmanı öğretmenler tarafından verilmesi olduğunu ifade ederek problemin çözümü için bunu yeni bir öneri olarak sunmuştur.³⁰⁷ Fakat bu durumun DİB'e bağlı olan 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında daha farklı problemlere yol açabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple mevcut öğretmenlerin çocuk gelişimi ve eğitimi ile okul öncesi dönem din eğitimi alanlarında yeterliliklerinin artırılmasının ve yeni göreve başlayacak öğretmenlerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticiliği için ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenen standartlar çerçevesinde yetiştirilerek göreve başlatılmasının daha sağlıklı bir uygulama olacağı kanaatine ulaşılmıştır.

4.3. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Öğrenme ve Öğretme Süreci Yeterlilikleri

Öğretici yeterlilikleri kapsamında DİB 4-6 yaş grubu Kur'an Kursu öğretmenlerinin öğrenme öğretme süreci yeterliliklerine ilişkin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öğreticilerin eğitim öğretim dönemi başında öğrencileri tanımaları, öğrenme ve öğretme sürecinin daha sağlıklı yürütülmesinde önemli bir etkidir. Bunun için öncelikle kaydı yapılan öğrenciler hakkında velilerden öğrenci tanıma formu doldurulması istenmektedir. Önemi göz önünde bulundurularak konuyla ilgili öğretici uygulamalarının 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında etkisini ortaya koymak amacıyla sorulan sorulara öğretmenlerin bir kısmı tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre öğretmenlerin bir kısmı (2, 5, 6, 12, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27) kayıt esnasında öğrenci tanıma formunu velilere doldurarak öğrenciler hakkında ön bilgi edindiklerini belirterek cevap vermiştir. Öğreticilerin bir kısmı da (1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 18, 26, 28, 29, 30) kayıt esnasında velilere böyle bir form doldurmadıklarını ifade etmiştir. Bunun yerine öğrenciler hakkındaki bilgileri,

³⁰⁷ Uzun, "Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye ve Amerika Örnekleri", 116.

velilerle yapmış oldukları görüşmeler, toplantılar ve eğitim-öğretim sürecindeki gözlemlerle elde ettiklerini belirtmişlerdir (9, 10, 13, 18, 26, 28, 29, 30). Öğreticilerin biri ise (1) böyle bir formun düzenleneceği konusunda herhangi bir bilgisinin olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenlerin tamamına yakınının belirli aralıklarla hazırlanan öğrenci gelişim-gözlem raporları düzenlemediği tespit edilmiştir.

Yapılan görüşmelerde konuyla ilgili olarak öncelikli yer verilen öğretim programının genel amaçlarına ulaşma başarıları noktasında öğretmenlerin büyük çoğunluğu (1, 2, 3, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 29, 30) çocuklar üzerindeki gözlemleri ve velilerden aldığı geri dönüşlerden yola çıkarak öğretim programındaki amaçlara ulaşmada kendilerini başarılı bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda öncelikle çocuklara iyi bir rol model olunması gerektiğine, çocuklarla kurulacak doğru ve sevgi temelli samimi bir iletişimin önemine vurgu yapan öğretmenler aynı zamanda mesleki açıdan donanımlı olmanın amaçlara ulaşmada önemli bir rolünün olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğreticilerden bazıları öğretim programının amaçlarına ulaşabilmek için çeşitli şartların oluşması gerektiğine işaret etmişlerdir. Bu öğretmenlerden bir kısmı (6, 12, 16, 21) öğretim programının amaçlarına ulaşabilmek için öğretici ve velilerin birlikte hareket etmesi gerektiğini dile getirirken bazıları (4, 12, 20) öğrenme-öğretme sürecinin iyi yönetilmesinin amaçlara ulaşmada önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Öğreticilerden biri de (2) kurslardaki fiziki durum ve materyal konusundaki eksikliklerin amaçlara ulaşmada engel teşkil ettiğini belirtmiş, ancak fiziki açıdan eksiklikleri giderilmiş, gerekli donanıma sahip eğitim ortamında amaçlara ulaşabileceğini dile getirmiştir.

Öğreticilerin tamamı, derslerde farklı yöntem ve teknikleri kullanmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda derslerde drama, anlatım, soru cevap, grup çalışması, gösterip yaptırma, gösteri, buldurma gibi yöntem ve tekniklerden yararlandıklarını söylemişlerdir.³⁰⁸

³⁰⁸ Belirtilen yöntem ve teknikler hakkında geniş bilgi için bkz. Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2015), 125-397.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde sınıf yönetiminin tüm öğretmenler için ortak bir problem olduğu tespit edilmiştir. Çocukların farklı yaş aralıklarına sahip olması, Kur'an'ı Kerim derslerinin birebir işlenmesinden kaynaklanan otorite boşluğu, bazı sınıflarda özel öğretime ihtiyaç duyan öğrencilerin varlığı ve öğreticinin yalnız olması gibi sebepler, 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerini, pek çok zorlukla baş etmek zorunda bırakmıştır. Bu sebeple öğrenme öğretme sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için sınıflarda bir yardımcı öğretici bulundurulması, sınıf yönetimi ve özel öğretime ihtiyaç duyan öğrenciler hakkında seminer vb. yollarla öğretmenlerin eğitilmesinin önem arz ettiği görüşmelerde dile getirilmiştir. Konuyla ilgili yaşadığı zorlukları bir öğretici (18): *“Geçen yıl özel öğretime ihtiyaç duyan bir öğrencimiz vardı. Çok sıkıntı yaşadım. Benim yapabileceğim bir şey yoktu. Ailesine tedavi görmesi gerektiğini söyledim ama kabul etmediler. Çok sert bir şekilde karşılık verdiler. Biz de o şekilde devam etmek zorunda kaldık. Sınıf yönetimi konusunda çok zorlandım. Bu tür öğrenciler varsa sınıf yönetimi çok zor oluyor. Özel öğretime ihtiyaç duyan öğrencilerle ilgili bilgi eksikliğim var”* ifadeleri ile anlatmıştır.

Öğreticilerin öğrenme ve öğretme süreci yeterlilikleri ile ilgili elde edilen bu veriler öğretmenlerin bu konuda genel olarak kendilerini yeterli gördükleri yönünde olmuştur. Çalışmamızda öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreci yeterliliklerini ölçmek için gözlem yapılmamıştır. Öğreticilerin bu konudaki ifadelerinin uygulama ile ne ölçüde örtüştüğü ancak uygulamaların gözlem yoluyla değerlendirilmesi ile mümkün olacaktır. Bu ise ayrı bir çalışma konusudur. Fakat öğretmenlerden elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreci yeterlilikleri düzeyinin ifade edilenden daha düşük olduğu sonucuna ulaştığımızı söylemek mümkündür.

Öğreticilerin öğretimi planlama ve uygulama konusunda önemli sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Öğreticilerin materyal kullanımı ve bireysel farklılıklara göre çeşitli yöntem ve tekniklerin uygulanması konusunda gerekli uygulamaları yaptıkları tespit edilmiştir. Görüşmelerde öğrenme-öğretme sürecinde öğretmenlerin çeşitli sebeplerle sınıf yönetimi konusunda önemli sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bu durum, tüm öğretmenlerin öğrenme-öğretme sürecinin bir bütün olarak kabul edilmesi dolayısıyla bu alandaki yeterlilikleri konusunda söyledikleri

diğer hususlarda da sorunlar olabileceğini düşündürürken, sınıf yönetimi başta olmak üzere görevlilerin mesleki yeterliliklerini geliştirecek çalışmaların yapılmasını bir gereklilik olarak ortaya çıkarmıştır.

4.4. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Genel Kültür Yeterlilikleri

Alan bilgisi ile öğrenme-öğretme süreci yeterliliklerinden sonra 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin genel kültür yeterliliklerine dair öğretici görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin bir kısmı (1, 4, 5, 6, 9, 13, 14, 15, 18, 20, 24, 25, 26, 27, 28, 29) genel kültür yeterlilikleri konusunda kendilerini yetersiz ya da orta düzeyde gördüklerini fakat bu konuda kendilerini geliştirebilmek için çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bunların dışındaki öğretmenler (2, 3, 7, 8, 10, 11, 12, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 30), genel kültür yeterliliklerini iyi bulduklarını ifade etmişlerdir. Kendilerini ilgilendiren konulara merak duyduklarını belirten, konuya olumlu olumsuz cevap veren tüm öğretmenler, bu konuda gelişime açık olduklarını ifade ederek mümkün olduğunca kendilerini geliştirme çabası içinde bulduklarına vurgu yapmıştır. Ayrıca öğretmenler genel kültür yeterliliklerini geliştirmek için yazılı ve görsel yayınları takip ettiklerini ve sosyal medyadan çokça yararlanmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin genel kültür yeterlilikleri hakkındaki görüşlerinden elde edilen verilerden, öğretmenlerin önemli bir kısmının genel kültür yeterlilikleri noktasında eksikliklerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Fakat öğretmenlerin bu eksikliklerinin farkında olarak sorunun çözümü ve kendilerini geliştirme noktasında çabalamaları, görevliler için önemli ve olumlu bir tutum olarak dikkat çekmektedir.

4.5. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Kişilik ve Karakter Özellikleri

Yapılan görüşmelerde görevlilerle ilgili olarak ele alınan dördüncü kategori 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin kişilik ve karakter yapıları olmuştur. Öğretmenlerin tamamına yakını (1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30) kişilik ve karakter özellikleri itibarıyla

kendilerini 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticiliğine uygun bulduklarını ifade etmiştir. Konuyla ilgili görüşleri alınan öğretmenlerin kişilik ve karakter niteliklerini açıklarken kullandıkları kavramlar değişkenlik arz etmekle birlikte sakinlik, sabırlı olmak, çocukları sevmek, merhametli olmak, mesleğini sevmek, hareketli olmak, çocukların seviyesine inebilmek gibi konulara yoğunlaştığı görülmüştür. Öğreticilerin tamamı 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin kişilik ve karakter özellikleri açısından belirtilen niteliklere sahip olmasının önemli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (29), öğretmenlerin güler yüzlü, anlayışlı, sabırlı olması ve çocukları çok sevmesi gerektiğini belirtmiştir. Başka bir öğretici (24): *“Bu yaş grubuna eğitim yapmak herkesin yapabileceği bir şey değil. Öğretici merhametli olmalı, Karşımızda yetişkinler yok, bunun bilinciyle hareket edilmeli ve çocukların seviyesine inebilmeli”* şeklinde konuya dikkat çekmiştir.

Öğreticilerden biri (9), sakin ve sabırlı yapıya sahip olduğunu ancak öğretmenlere öfke kontrolü semineri verilmesinin eğitim sürecini yönetmek için yerinde bir uygulama olacağını dile getirmiştir. Yaşı diğer öğretmenlere kıyasla daha büyük olan bir öğretici (8), *“Sabırlı biriyim, çocuklarla birlikteyim her zaman ama onların seviyesine inebiliyor muyum bilmiyorum”* sözleriyle kişilik ve karakter özellikleri itibarıyla 4-6 yaş grubu için uygun olduğunu ancak yaşı dolayısıyla çocuklarla iletişim kurma ve onların seviyelerine inebilme konusunda eksikleri bulunduğunu ve zaman zaman bu konuda problem yaşayabildiğini dile getirmiştir.

Öğreticilerin kişilik ve karakter özellikleri hakkında elde edilen bilgiler bir bütün olarak değerlendirildiğinde okul öncesi döneme yönelik eğitim veren 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin hedef kitlenin özellikleri dikkate alındığında kişilik ve karakter yapısı olarak bazı özel niteliklere ihtiyaç duyduğu belirlenmiştir. Kişilik ve karakter özellikleri itibarıyla 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına uygun olduğu söylenebilir. Ancak eğitim yapılan kitlenin ergen genç ve yetişkinlere göre farklılıkları ve bunun öğrenme-öğretme sürecinde çözülmesi gereken problemler ve beklenmeyen etkiler ortaya çıkarabileceği için öfke kontrolü ve daha önce ifade edilen sınıf yönetimi konusunda eğitim verilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin alan bilgisi, öğrenme-öğretme süreci ve genel kültür yeterlikleri hakkında istenilen verilere ulaşmada zorluklar yaşanmıştır. Kanaatimizce öğretmenlerin yeterlilikler hakkındaki farkındalığının yetersiz olması

veya görüŖülen konulardaki eksiklikleri bu durumun sebepleri arasında yer almaktadır. Bu husus da göz önünde bulundurularak 4-6 yaŖ grubu Kur'an kursu öğreticilerini kiŖisel bilgileri, alan bilgisi, öğrenme-öğretme süreci ve genel kültür yeterlilikleri ile kiŖilik ve karakter yapıları açısından değerlendirdiğimiz bu bölümde elde edilen verilere göre öğreticilerin genel olarak ana yeterliklere sahip olmadığı, ihtiyaç ve beklentileri karŖılamada yetersiz olduğu sonucuna ulaŖılmıŖtır. Fakat öğreticilerin eksikliklerini farkında olarak eğitimlerini yükseltme çabaları, alan bilgisi ve genel kültür yeterliklerini artırmaya yönelik gayretleri, eğitim-öğretim sürecinde daha etkin ve verimli bir öğretici olmada önemli görülmüŖtür.

5. DİB 4-6 YAŖ GRUBU KUR'AN KURSU ÖĞRENCİLERİ

Öğrenme-öğretme sürecinin ve eğitimin temel öğelerinden öğrenci, 4-6 yaŖ grubu Kur'an kursları değerlendirilirken ele alınan temel kategoriler arasında yer almıŖtır. Bu ana baŖlık altında 4-6 yaŖ grubu Kur'an kurslarında bulunan öğrencilerin niceliksel verileri, gelişim düzeyleri, öğrenme- öğretme süreçleri alt baŖlık olarak belirlenmiŖ ve bunlarla ilgili öğretici görüşleri tespit edilmeye çalıŖılmıŖtır.

5.1. DİB 4-6 YaŖ Grubu Kur'an Kursları Öğrencilerin Niceliksel Bilgileri

DİB 4-6 yaŖ grubu Kur'an kursu öğreticileriyle yaptığımız görüşmelerde sınıf mevcutları hakkında öğretici görüşlerine baŖvurulmuŖtur. Elde edilen bilgilere göre en düşük sınıf mevcudu 12, en yüksek sınıf mevcudu 19 olarak belirlenmiŖtir. Görüşme yapılan öğreticilerin toplam sınıf mevcutlarının ortalaması 14, 83'tür.

DİB, 4-6 yaŖ grubu Kur'an kurslarında sınıf açılabilmesi için en az 12 öğrencinin kayıt yaptırmasını ilgili mevzuatta Ŗart olarak getirmiŖtir. Öğrenci sayısı 23'ü aşması durumunda ikinci bir sınıfın açılabileceğini belirtmiŖtir. Sınıf mevcudu ile ilgili bu belirlemelere rağmen Kur'an Kursları Öğretim Programı (04-06 YaŖ Grubu) nın istenilen başarıya ulaşabilmesi için öngörülen sınıf mevcudunun en fazla 15 olduğunu vurgulamıŖtır. Bu bilgiler doğrultusunda çalıŖma yapılan 4-6 yaŖ grubu Kur'an kurslarının sınıf mevcutları itibariyle istenilen başarıya ulaşmada gerekli niceliksel orana uygun olduğu sonucuna ulaŖılmıŖtır.

5.2. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrencilerinin Gelişim Düzeyleri

Yapılan görüşmelerde niceliksel bilgilerden sonra 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrencilerinin gelişim düzeyleri ve hazır bulunuşlukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu (3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30) çocuklar arasındaki bireysel farklılıklara ve aile yapılarına dikkat çekerek özellikle 4 yaşındaki çocukların gelişim düzeyleri ve hazır bulunuşluklarının yetersiz olduğuna vurgu yapmıştır. Öğreticiler 4 yaşındaki çocukların 5 ve 6 yaş ile aynı gelişim özelliklerine sahip olmadığını belirterek bu yaş gruplarının tamamına aynı sınıfta eğitim vermenin zorluklarından bahsetmişlerdir. Nitekim Yıldırım'ın yapmış olduğu çalışmada bu problem dile getirilmiştir.³⁰⁹ Öğreticilerin öğrenci gelişim özelliklerinde önemle üzerinde durdukları bir husus da bu gelişime etki eden aileler ve nitelikleri olmuştur. Nitekim öğretmenler ailesi ilgili ve destekleyici olan çocukların gelişim özellikleri ve hazır bulunuşlukları itibarıyla diğer çocuklara kıyasla daha önde olduklarından söz etmişlerdir.

Öğreticilerin çok azı (1, 4, 5, 8, 16, 29), öğrencilerin gelişim özellikleri ve hazır bulunuşlukları açısından yeterli bir seviyede olduklarını belirtmişlerdir.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrencilerinin gelişim düzeyleri ve hazır bulunuşlukları hakkında elde edilen verilerde özellikle 4 yaşındaki çocukların gelişim düzeylerinin öğretim programına göre yetersiz olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda 4 yaş çocukların motor, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin programa uygun özellikler taşımadığının belirlenmesi, bu öğrencilerin 5 ve 6 yaşlarındakilerden farklı sınıflarda ve farklı bir programla eğitim almasının yerinde olacağı görülmüştür. Nitekim yapılan başka bir çalışmada konuyla ilgili görüşleri alınan öğretmenler, 4 ile 5 ve 6 yaşındaki çocukların aynı eğitim programına dâhil edilmesini uygun bulmadıklarını belirtmiştir.³¹⁰

³⁰⁹ Yıldırım, "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği)", 145.

³¹⁰ Gün, "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi", 44.

5.3. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrencilerinin Öğrenme – Öğretme Sürecinde Yer Alışı

Bu bölümde öğrenme ve öğretme sürecinde 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrencileri farklı açılardan ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle öğrencilerin tanınması için gerekli olan ve eğitim öğretim dönemi başında uygulanan öğrenci tanıma formlarının düzenlenip düzenlenmediği, öğrencilerin hangi tür etkinlikleri daha çok sevdiği, en çok soru sordukları konular, dini bilgiler ve Kur'an'ı Kerim öğrenme alanlarında zorlandıkları hususlar hakkında öğretici görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin hangi tür etkinlikleri daha çok sevdiğini öğretici görüşlerinde hareketle ortaya konmuştur. Buna göre öğrencilerin en çok sevdiğini etkinlikler drama, boyama, oyun hamuru, makasla kesme, yapıştırma, oyunlar ve müzikli etkinlikler şeklinde sıralanmıştır. Öğreticiler, çocukların hangi konunun işleneceğinden ziyade konunun işleniş şekline odaklandıklarını belirtmişler ve çocukların özellikle kendilerinin rol alabildiği, aktif katılım sağladıkları etkinlikleri daha çok sevdiğini söylemişlerdir. Nitekim öğretmenlerden biri (6), çocukların hikâye dinlemekten çok sıkıldığını söyleyerek sınıf etkinliklerinde çocukların etkin bir şekilde yer almasının önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

Çocukların çok soru sordukları bir dönem olan 4-6 yaşlarda merak edilen hususların hangi konular üzerinde yoğunlaştığı öğretici görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerin çoğunluğu (2, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 20, 22, 23, 24, 27, 29, 30) çocukların daha çok Allah ve peygamber hakkında soru yönelttiklerini ifade etmiştir. Öğrenciler genellikle Allah hakkındaki sorularının *“Allah'ı neden göremiyoruz, O'nu kim doğurdu, yukarda mı, ne kadar büyük, Allah ne renk elbise giyer, ceza verir mi, bizi görüyor mu, iyiliklerimizi yazıyor mu, Allah mı büyük babam mı”* gibi Allah'ın zâtı ve nitelikleri ile ilgili sorulardan oluştuğunu belirtmişlerdir. Peygamberle ilgili de *“peygamberimiz yaşıyor mu, kaç yaşında, resmi var mı, peygamberimiz insan mı”* gibi çoğunlukla insani niteliklerini tanımlayacak sorular sorduklarını söylemişlerdir. konularda sorular sorduklarını belirtmişlerdir. Öğreticilerden (15), çocukların Allah ve peygamberi, (30) ise

peygamber ve Atatürk'ü birbirine karıştırdıklarını belirtenler olmuştur. Bir öğretici de (10) çocukların cenneti çok merak ettiklerini ve sorularının bu yönde yoğunlaştığını söylemiştir. Belirtilenlerin aksine öğretmenler arasında çocukların çok fazla soru sormadıklarını ifade edenler de (14, 19, 21, 25, 28, 26) yer almıştır.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin Kur'an'ı Kerim ve Dini Bilgiler öğrenme alanlarıyla ilgili en çok zorlandıkları konular tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu (1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 26, 27, 29), Kur'an'ı Kerim öğrenme alanıyla ilgili olarak öğrencilerin en çok *cezmi* konusunu öğrenmede zorlandıklarını belirtmişlerdir. Öğreticilere göre (1, 5, 6, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 19, 26) öğrencilerin öğrenme zorluğu yaşadıkları konulardan biri de *şedde* olmuştur. Öğreticiler, öğretiminde zorlandıkları ve sorun yaşadıkları alanları çeşitli yöntem ve teknikler geliştirerek oyun ve etkinliklerle aşmaya çalıştıklarını ifade etmişler fakat özellikle çocukların öğrenme zorluğu yaşadığı konularda daha fazla materyal hazırlanmasına ihtiyaç olduğuna vurgu yapmışlardır. Dini bilgiler öğrenme alanıyla ilgili bazı öğretmenler (2, 11, 16, 17, 18, 27), öğrencilerin Allah, görünmeyen varlıklar gibi soyut konuları anlamakta birtakım zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerden (14, 18, 20, 24), peygamberler konusunu işlerken bazen problem yaşayabildiklerini, çünkü çocukların birden fazla peygamberin varlığını algılamakta zorluk çektiklerini ifade etmiştir.

Kurslarda öğrenciler arasındaki yaş ve bireysel farklılıkların yanında özel öğretime ihtiyaç duyan öğrencilerin durumları da ele alınmıştır. Öğreticilerden bazıları (2, 3, 4, 7, 16, 17, 18, 21, 24, 27, 28, 29), sınıflarında özel öğretime ihtiyaç duyan öğrencilerin bulunduğunu belirtmiştir. Öneme binaen öğretmenlerle yapılan görüşmelerde özel öğretime ihtiyaç duyan öğrencilere yönelik nasıl bir yaklaşım ve uygulama geliştirdikleri sorulmuştur. Bu bağlamda öğretmenlerden bazıları (3, 4, 7, 17, 24, 28, 29), söz konusu öğrencilerin velileriyle görüşerek çocuklarının MEB, özel eğitim kurumları veya doktora gitmeleri yönünde rehberlik yaptıklarını ifade etmiştir. Örneğin öğretmenlerden biri (24), işitme engeli bir öğrencisinin olduğunu ve onunla özel olarak ilgilenmeye çalıştığını fakat öğrencinin arkadaşlarıyla uyum sağlayamaması nedeniyle ailesiyle görüşüp öğrenciyi özel eğitim kurumuna yönlendirdiğini belirtmiştir. Başka bir öğretici (18) de: "*Konuşma bozukluğu olan bir*

öğrenci vardı. Sadece benimle konuşuyordu. Ailesiyle görüştük. Ailesine hikâyeler verdim ve çocuğa okumalarını söyledim. Sonra o hikâyeleri bize anlatmasını istedik. Ona bir imkân sunduğumuz için kendisine güveni geldi ve bize hikâyeleri anlattı. Güzel sonuçlar aldık. Şu an yoğun bir tedavi görmesi gerektiği için kursumuzdan ayrıldı” sözleriyle yaşadığı olumlu tecrübeyi anlatmıştır. Özel öğretime ihtiyaç duyan öğrencilerden bazılarının hem kurs hem de tedavi süreçlerinin birlikte yürütüldüğü görülmüştür. Nitekim özel öğretime ihtiyaç duyan öğrencisi için belirtilen şekilde bir yaklaşım ve uygulama benimsediğini ifade eden öğretici (17), şunları söylemiştir: *“Konuşma bozukluğu olan ve öğrenme zorluğu yaşayan bir öğrencim var. İlk zamanlar hiçbir tepki vermiyordu, konuşmak için gayret göstermiyordu. Ben ona dramalarda hep bir rol verdim. Bazen hiç konuşmadığı zamanlar da oldu ama ben yine de rol vermeye devam ettim. Şimdi drama yapılacağı zaman çok seviniyor ve hemen yanıma gelip rol almak istiyor. İki gündür net kelimeler konuşuyor o da çok mutlu oluyor biz de. Ben ailesiyle de görüştüm ve tedavi için doktora yönlendirdim.”*

Bunların yanında bazı öğreticilerin özel öğretime ihtiyaç duyan öğrenciler konusunda herhangi bir yaklaşım ve uygulama belirleyemedikleri görülmüştür. Konuyla ilgili olarak öğreticilerden biri (4), özel öğretime ihtiyaç duyan bir öğrencisi olduğunu, velisiyle görüşerek doktora yönlendirdiğini fakat öğrenci için herhangi bir rapor çıkmadığını, bu nedenle tam olarak ne yapacağını bilemediğini söylemiştir. Başka bir öğretici (21), 3 yaşında okuma yazma bilen öğrencisi olduğunu, bu öğrenciye karşı nasıl bir yaklaşım ve uygulama içerisinde bulunması gerektiği noktasında bir çıkış yolu bulamadığını ifade etmiştir.

Elde edilen verilere göre öğrencilerin konudan ziyade konunun nasıl işlediği ile ilgilendiği tespit edilmiştir. Buna göre işlenecek konularda drama, oyun hamuru, kesme-yapıştırma, müzik gibi yöntem ve etkinliklerin kullanılmasının çocukların beklentilerine daha uygun düşeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğreticilerin büyük çoğunluğundan alınan bilgilerde öğrencilerin genellikle Allah ve peygamber hakkında soru sordukları görülmüştür. Bulgular, öğreticilerin ilgili konularda yöneltilen sorular karşısında çocukların gelişim özelliklerini dikkate alarak doğru cevaplar verebilmeleri amacıyla özel çalışmalar yapmalarının sağlıklı bir inanç gelişimi için önemli olduğunu düşündürmüştür.

Örnekleme grubuyla yapılan görüşmelerde, öğretmenlerin öğrenci özellikleri hakkında yeterli veri alınmamıştır. Bu durum, öğretmenlerin öğrenciler hakkında yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmadıkları sonucuna götürmüştür. Yapılan görüşmelerde elde edilen verilere göre Kur'an'ı Kerim öğrenme alanında cezm, şedde, harfler; dini bilgiler öğrenme alanında da Allah, görünmeyen varlıklar gibi soyut konular ile peygamberler öğrenme zorluğu yaşadıkları konular olmuştur. Sonuçlar Kur'an'ı Kerim öğrenme alanıyla ilgili hazırlanan mevcut materyallerin yetersiz kalabildiğini ve bu nedenle başta belirtilen ve öğrenmede sorun yaşanan konular olmak üzere daha fazla materyal ve etkinlik örneklerine ihtiyaç duyulduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca öğrencilerin öğrenme zorluğu yaşadıkları konuların tespit edilerek bu konularda kolay öğrenme sağlayacak yöntem ve teknikler hakkında öğretmenlere eğitim verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Öğrenme ve öğretme sürecinde özel öğretime ihtiyaç duyan öğrencilerle ilgili öğretmenlerin farklı yaklaşım ve uygulamalar tercih etmişlerdir. Bu öğrencilerin tespit edilmesi, ihtiyaçlarının belirlenmesi, mümkünse eğitim ve tedavilerinin birlikte yürütülmesi, değilse velisiyle görüşerek ilgili kurumlara yönlendirilmesi, belirtilen uygulamalar arasında yer almıştır. Konuyla ilgili görüşme verileri, özel öğretime ihtiyaç duyan öğrencilere karşı belirlenecek yaklaşım ve uygulamalarda sorunlar yaşandığını ve öğretmenlerin bu sorunların çözümü için konuyla ilgili rehberlik ve bilgilendirme ihtiyaçlarının giderilmesinin gereklilik arz ettiği sonucuna götürmüştür.

6. DİB 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSU ÖĞRENCİ VELİLERİ

Araştırmamızın bu bölümünde DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrenci velileri hakkındaki öğretici görüşleri ele alınmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda konu, velilerin öğrenci gelişim özellikleri hakkındaki farkındalıkları, eğitim öğretim sürecine katkıları ve DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarından beklentileri şeklinde kategorize edilerek ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

6.1. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrenci Velilerinin Öğrenci Gelişim Özellikleri Hakkındaki Farkındalıkları

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde velilerle ilgili olarak öncelikle çocukların gelişim özellikleri hakkındaki farkındalıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu (1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30) velilerin, 4-6 yaş grubu çocukların gelişim özellikleri hakkında yeterli farkındalığa sahip olmadığını ifade etmiştir. Birkaç öğretici (8, 12, 14, 15), velilerin bir kısmının bu konuda yeterli farkındalığa sahip olduğunu bir kısmının ise yetersiz kaldığını ve bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğreticilerden birinin (8), bazı velilerin çocuklarından aşırı beklenti içinde olduklarını, Kur'an'a geçme hususunda çocuklarına baskı yaptıklarını ve Kur'an'a geçemedikleri takdirde bunu sorun edindiklerini belirtmesi de dikkat çekmiştir.

Öğreticiler, velilerin büyük çoğunluğunun 4-6 yaş dönemi çocukların neyi yapıp neyi yapamayacağı konusunda bilgilerinin bulunmadığını ve 4-6 yaş gelişim özellikleri hakkında yeterli farkındalığa sahip olmadığını belirtmişler, düzenli yapılacak seminer, toplantı vb. uygulamalarla velilerin bilinçlendirilmesini talep etmişlerdir. Öğreticiler arasında (4, 9, 17, 19, 20, 29) bu konuda çeşitli etkinlik ve çalışmalar yapanların olduğu görülmüştür. Bu öğretmenlerden ikisi (4, 9) velilere 4-6 yaş dönemi gelişim özellikleri ile ilgili bir seminer yapıldığını ve velilerin bundan çok memnun kaldıklarını ifade etmişlerdir. Biri de (29) eğitim öğretim dönemi başında 4-6 yaş özellikleri ile ilgili velilere bilgilendirme toplantıları yaptığını ve şuan bu konuda daha iyi durumda olduklarını belirtmiştir. Belirtilen olumlu sonuçların aksine, bu konularla ilgili velilere seminer yapıldığını fakat faydalı olmadığını, velilerin çok sıkıldıkları için tekrar seminere katılmak istemediklerini belirten (17), seminerlere uzman kişilerin çağırılması gerektiğinin altını çizmiştir. Öğreticilerden (19) ise bu konuda farklı bir noktaya işaret ederek, müftülüğün velilere yönelik seminer yaptığını fakat velilerin buna çok fazla talep göstermediğini dile getirmiştir.

Veliler genel olarak, 4-6 yaş dönemi çocukların gelişim özellikleri ve dini gelişimleri konusunda farkındalıklarının çok düşük ve yetersiz olduğunu söylemiştir. Ulaşılan sonuçlar, bu konuda yaşanan problemlerin çözümü ve velilerin

eksikliklerinin giderilmesi için müftülük ve kursların birlikte hareket ederek velilerle yönelik çalışmalar yapmasının faydalı olacağı kanaatini ortaya çıkarmıştır.

6.2. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrenci Velilerinin Eğitim Öğretim Sürecine Katkıları

Velilerin 4-6 yaş dönemi gelişim özellikleri konusundaki farkındalıkları konusundan sonra, eğitim öğretim sürecine katkıları başlığı altında 4-6 yaş grubu Kur'an kursları hakkındaki farkındalıkları, eğitim öğretim sürecine katkıları ve düzenlenen toplantı vb. faaliyetlere katılımları, örneklem grubunu oluşturan öğretici görüşlerinden hareketle ele alınmaya çalışılmıştır.

Öğreticilerin bir kısmı (1, 2, 3, 11, 12, 13, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 30) velilerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları hakkında yeterli farkındalığa sahip olmadıklarını düşünmektedirler. Onlar, velilerin bir kısmının bu kursları bir bakımevi veya sadece Kur'an eğitimi verilen bir yer olarak gördüklerini belirtmiş, kurslarda okuma yazma öğretildiğini zanneden velilerin de bulunduğu dikkat çekmişlerdir. Dolayısıyla velilerin kursların açılış amaçları ve uygulama esasları konusunda yanlış bilgi ve algılara sahip olduklarını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir; (öğretici 11): *“Velilerin çocukları başlarından savmak için buraya gönderdiklerini düşünüyorum.”* (Öğretici 2): *“Veliler bizi bakıcı gibi görüyor.”* Öğretici (30): *“Buraya kreş gözüyle bakıyorlar. Dini eğitim verildiği için güveniyorlar. Ama bunun çok da farkında değiller. Kur'an eğitimi verilsin diye gönderiyorlar. Ahlaki değerlere önem vermiyorlar.”* (Öğretici 13): *“Velilerin farkındalıkları yeterli değil. Sadece kuran kursu olarak görüyorlar ve kurana geçsin istiyorlar. Bir veli herkesin çocuğu Kur'an'a geçti benimki geçemedi diye çocuğunu okuldan aldı.”*

Bazı öğretmenler (4, 6, 7, 8, 10, 15, 16, 17, 23, 24, 29) bu konuda tüm velilerin durumunun aynı olmadığını, bilinçli olanlar yanında kısmen bilinçsiz olanların da yer aldığını belirtmişlerdir. *“Veliler arasında bilinçli olanlar var, onlar zaten süreçte belli oluyor fakat 2-3 tane veli var çocuklar evden gitsin mantığındalar.”* (4), ifadesi de öğretmenlerin bu görüşlerine örneklik teşkil etmiştir.

Sayıları az da olsa bazı öğreticiler (5, 9, 14, 18, 19), velilerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurları hakkındaki farkındalıklarını iyi bulduklarını ifade etmiştir.

ÖĞreticilerle yapılan görüşmelerde ele alınan konulardan biri de velilerin eğitim öğretim sürecine katkıları olmuştur. ÖĞreticilerin tamamı, eğitim öğretim sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için velilerin bu sürece katkı vermelerinin gereklilik arz ettiğini vurgulamıştır. ÖĞreticilerin çoğunluğu (3, 4, 6, 7, 8, 11, 13, 15, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 30), bazı velilerin bilinçli olduklarını ve eğitim-öğretim sürecine katkı sağlayarak çocuklarına destek olduklarını, bazılarının ise çocuklarının eğitimleri ile istenilen ölçüde ilgilenmediklerini belirtmiştir. ÖĞreticiler, velilerin bu konudaki yaklaşımlarının öğrencilerde belirgin bir şekilde fark edildiğini söyleyerek ilgili ailelerin çocuklarının daha başarılı bir eğitim ve öğrenme süreci geçirdiklerine ve daha fazla kazanım edindiklerine dikkat çekmişlerdir.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretici kitaplarında velilerin eğitim-öğretim sürecinde aktif bir rol alarak çocuklarına destek olması için veli katılımı gerektiren performans ve proje ödevleri hazırlanmıştır. Her ünite için belirlenen bu ödevler, veli ve çocukların birlikte kaliteli vakit geçirmelerine zemin hazırlamış, velilerin çocuklarını tanımalarına yardımcı olmayı ve veli katılımıyla birlikte eğitim öğretim sürecinin evde de sürdürülmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda proje ödevlerinin veli öğrenci birlikteliği ile yerine getirilmesi önemli görülmüştür. ÖĞreticiler, ilgili velilerin bu konuda da hassasiyet göstererek çocuklarıyla birlikte bu ödevleri yaptıklarını fakat aksi bir tutumla çocuklarına ve onların çalışmalarına ilgisiz kalan velilerin de bulunduğunu belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici (6), eğitim-öğretim sürecine velilerin ancak yarısının katkı sağladığını, proje ödevlerini ise çok az velinin katılımı nedeniyle artık okulda yaptığını ifade ederken bir öğretici (11) konuyu: "*Velilerin eğitim sürecine katkıları az oluyor. Proje ödevi verdim hocam ödev verme yapamıyoruz dediler ben de ayda bir sınıfta yapıyorum*" cümleleri ile dile getirmiştir. Ayrıca proje ödevlerine katılım sağlayan velilerin bazılarının ödevleri çocuklarıyla birlikte değil kendilerinin yaptığını belirterek ödevlerin çocuklarla birlikte yapılması noktasında velileri uyardıklarını da görüşmelerde söylemiştir (17).

Öğreticilerden bazıları (1, 2, 5, 9, 10, 12, 14, 16, 19, 20, 21, 26, 29) ise öğrenilenlerin pekiştirilmesi ve proje ödevlerinin yapılması noktasında velilerin sürece olumlu katkı sağladıklarını ifade etmiştir.

Eğitim-öğretim sürecinde öğretici-veli, okul-aile birlikteliğinin pek çok açıdan önem arz ettiği bilinmektedir. Çünkü öğretici ve velilerin zaman zaman toplantılar yaparak ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda bilgi paylaşımında bulunmaları, ortak bir yaklaşım benimseyerek birlikte hareket etmeleri, eğitim öğretim sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine olumlu katkı sağlamaktadır.³¹¹ Önemi ve etkisi dolayısıyla çalışmada velilerin düzenlene toplantılara katılımı konusunda öğretici görüşleri alınmıştır. Görüşmelerde öğretmenlerin tamamı çeşitli aralıklarla veli toplantısı yaptıklarını velilerin de büyük ölçüde bu toplantılara katıldıklarını ifade etmiştir. Öğreticiler, toplantılara özellikle çalışmayan bayanların iştirak ettiklerini, erkeklerin ve çalışan bayanların toplantılara genellikle gelemediklerini belirtmiş, toplantıya katılmayan velilerle toplantılar dışında yüz yüze veya telefonla irtibat kurarak görüştiklerini ifade etmişlerdir. Fakat öğretmenlerin bir kısmı (3, 4, 17, 30), toplantılara belirli velilerin katıldığını, bazılarının ise toplantılara hiç ilgi göstermediğini ve toplantıları önemsemediğini söylemiştir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici: *“Bazı veliler var çocuklarını buraya atıp gidiyor, toplantılara katılmıyorlar. Hatta aile katılımlı yaptığımız pikniğe bile gelmeyen veliler var”* ifadeleriyle problemi dile getirmişlerdir.

Öğreticilerin velilerle iletişim kurma yollarından biri de cep telefonlarında kullanılan sosyal medya uygulamaları olmuştur. Öğreticilerin bir kısmı (7, 17, 18, 21, 22, 24, 27, 28) bu uygulamalardan yararlanarak velilerle sürekli iletişim halinde olduklarını ve zaman zaman paylaşımlarını bu uygulama üzerinden yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bunlar, öğretici ve velilerin her an hızlı bir şekilde iletişim kurmalarını sağlayabilmekte ve öğretici-veli iletişimini canlı tutabilmektedir. Fakat öğretmenlerden biri (1) *“Velilerle iletişim için cep telefonu uygulaması kullanmıyorum. Çünkü bir arkadaş anlattı. Çocukları kursta problem yaşayan veliler konuyu whatsapp üzerinden tartışmışlar ve olay büyümüş. Öğretici arkadaşımız çok problem yaşamış.”*

³¹¹ Berrin Dinç, “Okul Öncesi Eğitimde Aile ve Toplum İşbirliği”, *Okul Öncesi Eğitime Giriş* içinde ed. Neslihan Avcı, Mehmet Toran, (Ankara: Eğiten Kitap, 2014), 273.

Onun için ben bu tür uygulamaları kullanmak istemedim” diyerek bu uygulamanın amacı dışına çıkabileceğine ve farklı problemlere yol açabileceğine dikkat çekmiştir.

Veli toplantılarının hangi sıklıkla yapılacağı konusunda ise öğretmenlerin tamamı ihtiyaç olması halinde her an toplantı yapılabileceğini fakat bunun dışında ayda bir toplantı yapmanın veli katılımı açısından daha uygun olacağını belirtmiştir. Nitekim bu konuda bir öğretici (1): *“Her hafta Perşembe günleri veli toplantısı yapıyordum. Bunu her hafta yapınca velilere zor geldi ve katılım düşmeye başladı. Ben de ayda bir veya iki ayda bir yapmaya başladım. Böyle olunca katılım da arttı”* sözleriyle toplantıların çok sık değil belirli aralıklarla planlanmasının uygun olacağı yönünde görüş bildirmiştir.

Eğitim öğretim sürecinde öğretmenlerin velilerden beklentilerinin neler olduğu hususu da incelenmeye çalışılan konular arasında yer almıştır. Öğreticilerin büyük çoğunluğu (1, 4, 6, 7, 8, 9, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 30) kursta öğretilenlerin veliler tarafından evde pekiştirilmesini ve çocukların ödevlerinin takip edilmesini istediklerini belirtmiştir. Çocukların kursta öğrendiklerinin önemli olduğunu fakat yeterli olmadığını söyleyen öğretmenler, eğitim-öğretim sürecinde öğrenmelerin pekiştirilerek kalıcı hale gelebilmesi için velilerin desteğine ihtiyaç duyduklarını vurgulamışlardır.

Öğreticilerin bazıları (1, 3, 5, 10, 11, 25, 26), eğitim-öğretim sürecinde velilerin kendilerine çok müdahil olduğunu, bu konuda onlardan anlayış beklediklerini ve sadece kendilerine güvenmelerini istediklerini ifade etmiştir. Konuyla ilgi olarak bir öğretici (3): *“Veliler bize güvensin ve çok fazla müdahale etmesinler”* ifadesiyle, başka bir öğretici de (26): *“Velilerin bize güvenmelerini bekliyorum. Onlar için iyi şeyler ortaya koymaya çalıştığımızı bilmelerini istiyorum”* cümleleriyle velilerden beklentilerini dile getirmiştir. Bazı öğretmenler (12, 17, 27, 30) de velilerden sorumluluklarını bilmelerini, çocuklarını iyi tanımalarını, onlarla oyunlar oynayarak iyi vakit geçirmelerini ve onlara karşı sevgili ve ilgili olmalarını beklediklerini söylemiştir.

Velilerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursu eğitim öğretim sürecine katkıları başlığı altında elde edilen verilerde, velilerin önemli bir kısmının kursların açılış amaçları ve uygulamaları hakkında yeterli farkındalığa sahip olmadıkları görülmüştür. Velilerin büyük çoğunluğunun eğitim-öğretim sürecine katkı sağladığı ve veli desteği alan

çocuklarının diğerlerine oranla daha başarılı biri görünüm sergiledikleri tespit edilmiştir. Öğrenci-veli birlikteliği ile yapılması planlanan proje ödevlerine velilerin büyük çoğunluğunun destek olduğu ve öğretmenler tarafından yapılan toplantılara büyük ölçüde katıldıkları fakat bazı velilerin bu konuda gerekli hassasiyeti göstermeyebildikleri belirlenmiştir. Öğretici-veli arasında çeşitli uygulamalar yoluyla iletişim kurulduğu fakat bunların veli toplantıları, yüz yüze ve telefonla görüşmeler dışında problemlere yol açabileceği, tespit edilmiştir. Konuyla ilgili ulaşılan tüm sonuçlar, velilerin kursta öğrenilenlerin pekiştirilmesi ve kalıcı hale gelmesi için sorumluluklarının farkında olarak eğitim öğretim sürecine olumlu katkı sağlamaları gerektiği düşüncesinin, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için de büyük önem arz ettiğini ortaya koymuştur.

6.3. DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğrenci Velilerinin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Beklentileri

Örneklem grubuyla yapılan görüşmelerde son olarak DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrenci velilerinin kurslardan beklentileri ele alınmaya çalışılmıştır. Velilerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursundan beklentilerinin farklılık arz ettiğini söyleyen öğretmenler, belli noktalarda birleşerek ortak düşünce ve kanaatlerin oluşabildiğini söylemiştir. Öğreticilerin büyük çoğunluğu (1, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 29), velilerin ortak taleplerinin çocuklarının Kur'an'a geçmesi ve Kur'an okuması yönünde şekillendiğini belirtmiştir. Öğreticiler, velilerin bu konuda aşırı bir beklenti içinde olduklarını, öğretmenlerden çok şey beklediklerini hatta bu istek ve arzuları sebebiyle zaman zaman öğretici ve çocukları zor durumda bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda bir öğretici (23), velilerin kurslardan aşırı bir beklenti içinde olduklarını ve çocukların özellikle Kur'an öğrenmesini çok istediklerini fakat değerler eğitimine yeterli önemi vermediklerini belirtirken başka bir öğretici (15), "*Veliler sadece çocuklarının Kur'an'a geçmesini istiyor. Ama onlara da söylüyorum benim önceliğim değerler eğitimi*" sözleriyle bu konudaki rahatsızlığını dile getirmiştir.

Öğreticilerle yapılan görüşmelerde daha önce de belirtildiği üzere veli beklentilerinin programın önüne geçtiği ve Kur'an derslerinin müfredatta olduğundan daha fazla yapılarak Dini Bilgiler öğrenme alanının ihmal edilmesi

sonucunu doğurabildiği görülmüştür. Hatta bu durumun bazı öğreticilerin de dikkat çektiği gibi, bazı kurs ve öğreticiler arasında bu durumun bir yarışa dönüştüğü ve programın amaç ilke ve esaslarından uzaklaşılmasına neden olduğu yönünde önemli bulgular tespit edilmiştir. Nitekim bu konuda (14): *“Günlük program 4 saat dini bilgiler 1 saat Kur’an ama ben tam tersini uyguluyorum. Çocuklarla bireysel olarak ilgilenildiği için zaman ancak yetiyor. Velilerin ve müftülüğün isteği de Kur’an’ı Kerim noktasında. Hep kimin kaç öğrencisinin Kur’an’a geçtiği karşılaştırıldığı için ona yoğunlaşıyor”* sözleriyle yaşanan sorunu açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca bir öğreticinin (19): *“Müftülük şube müdürü kurslara geldiği zaman hep çocukların Kur’an harflerini öğrenmeleri onlar için yeterli olur değerler eğitimi daha önemli diyerek bizi Kur’an öğretimi konusunda aşırıya gidilmemesi için uyarıyor fakat veliler hem değerler eğitimi olsun hem de çocukları Kur’an öğrensin istiyorlar. Velilerin bu konuda eğitime ihtiyaçları var, yoksa çok sıkıntı oluyor”* sözleri konuyla ilgili olarak dikkat çekmiştir.

Öğreticilerden bazıları (1, 8, 9, 10, 19, 25, 27, 29), velilerin kurslardan dini bilgiler ve değerler konusunda çocukların güzel şeyler öğrenmesi, olumlu davranışlar kazanması, yönünde beklenti içinde olduklarını belirtmişlerdir.

Yukarıda belirtilenlerin dışında olumlu durumların sergilendiği kursların da bulunduğu görülmüştür. Bu doğrultuda velilerin kurslardan dini bilgiler ve değerler eğitimi konusunda çocukların olumlu davranışlar edinmesi yönünde beklenti içinde olduklarını belirtmişlerdir.

Elde edilen bulgulara göre velilerin büyük çoğunluğunun kurslarla ilgili aşırı bir beklenti içinde oldukları tespit edilmiş, bu beklentinin özellikle çocukların Kur’an öğrenmesi konusunda yoğunlaştığı görülmüştür. Bu durumla ilgili olarak Yıldırım, yapmış olduğu çalışmasında benzer bulgulara ulaşmış ve velilerin beklentilerinin kursun amaçlarından farklı olduğunu ve çocuklarının en kısa sürede Kur’an’a geçmelerini istediklerini belirtmiştir. Bazı öğreticilerin Dini Bilgilerden daha çok Kur’an’ı Kerim öğrenme alanına yoğunlaşmalarının temel sebeplerinden birinin de velilerin bu konudaki aşırı beklentilerinin olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte veliler arasında kurslardan öncelikli beklentilerinin dini bilgiler ve değerler eğitimi konuları olduğunu ve çocuklarının güzel davranışlar kazanmasını isteyenlerin de olduğu tespit edilmiştir.

4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrenci velileri hakkında elde edilen verilerden yola çıkarak ulaşılan sonuçlar, velilerin büyük ölçüde 4-6 yaş dönemi gelişim özellikleri hakkında yeterli farkındalığa sahip olmadığını göstermiştir. Velilerin öğrenme-öğretme sürecine genel olarak olumlu katkı sağladığı fakat bunun yanında olumsuz örnek teşkil eden ebeveynlerin de bulunduğu saptanmıştır. Velilerin büyük çoğunluğunun kurslardan beklentisinin Kur'an öğrenme konusuna yoğunlaşması, bu veliler tarafından kursların açılış amaçlarının doğru anlaşılmadığı sonucuna götürmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. SONUÇ

DİB, yaygın din eğitimi hizmetlerinden toplumun bütün kesimlerinin yararlanabilmesi için ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda farklı hizmet alanlarına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu hizmet alanlarından biri de Kur'an kurslarıdır. DİB, Kur'an kurslarına katılmada yaş sınırlamasının kaldırılmasıyla birlikte okul öncesi döneme yönelik din eğitimi hizmeti sunmak amacıyla "Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)"nı hazırlayarak 2013-2014 eğitim öğretim yılında pilot illerde, 2014-2015 yılından itibaren de tüm ülkede uygulamaya koymuştur. Cumhuriyet tarihinde okul öncesi döneme yönelik ilk yaygın din eğitimi kurumu olan 4-6 yaş grubu Kur'an kursları, DİB'in yeni hizmet alanları arasında dikkat çekmektedir.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının eğitim unsurları bağlamında bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi amaçlanan "Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları" adlı bu çalışmada, kursların idari yapılanma, fiziki yapı, öğretim programı ve öğrenme-öğretme süreci, öğretici, öğrenci ve veliler açısından mevcut durum itibarıyla ihtiyaç ve beklentileri karşılama durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Tarihi ve nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada, öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile elde edilen veriler, ilgili yöntem ve tekniklerle çözümlenerek değerlendirilmiştir. Araştırma verileri temel problem cümlesi ve araştırma soruları doğrultusunda değerlendirildiğinde ulaşılan sonuçlar, aşağıdaki şekilde oluşmuştur.

Çalışmada idari yapılanmayla ilgili problem cümlesi, "DİB merkez ve taşra teşkilatı 4-6 yaş grubu Kur'an kursu ile ilgili görev ve fonksiyonlarını istenilen ölçülerde yerine getirmekte midir?" olarak belirlenmiş, bu alt problem cümlesi çerçevesinde elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde etkin bir

kurumsallaşmanın oluşmasına katkı sağlayabilecek sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir. Bu bağlamda, din eğitimi ve öğretiminin ülkemizde geçirdiği tarihsel süreç göz önüne alındığında, gelişimin en önemli evrelerinden biri olarak kabul edilen okul öncesi dönemde bireylerin din eğitimi ihtiyacının formal bir eğitim içerisinde karşılanabilmesi amacıyla başlatılan DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları projesinin uygulamaya konmasının son derece önemli bir gelişme olduğu vurgulanmıştır.

DİB merkez teşkilatı, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının açılması aşamasında, çoklu katılım esas alınarak kurulan komisyon marifetiyle önce "Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)"nı, sonra buna uygun olarak 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretici Kitabı 1-2 ile 4-6 Yaş Grubu Etkinlik Kitabı 1-2'yi ve Kur'an Öğreniyorum 1-2-3 kitaplarını hazırlamıştır. Bunun yanında 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev alacak personel yeterliliklerini belirleyerek kadrolu personel için hizmet içi eğitim seminerleri düzenlemiştir. Ayrıca kursların açılması için fiziki şartlarla ilgili usul ve esasları belirlemiştir. Ancak DİB tarafından 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yönelik yapılan bu çalışmaların önemli olduğu farklı platformlarda sık sık dile getirilmekle birlikte, özellikle öğretici yeterlilikleri, materyal geliştirme ve fiziki şartların oluşturulması gibi alanlarda gerekli hazırlık ve çalışmaların yapılmadığı görülmüş, bu alanlara yönelik eksikliklerin süreç içerisinde tamamlanmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

2013 yılında pilot illerde başlayan ve 2014-2015 eğitim öğretim yılı itibariyle tüm ülkede uygulamaya konulan DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları hakkında, toplumun yeterli farkındalığının olmadığı, kursların açılış amaçları ve uygulamalarıyla ilgili farklı kesimlerde yanlış bilgi ve algıların bulunduğu dikkat çekmiştir. Toplumdaki farkındalığın ve konuyla ilgili aksaklıkların giderilmesinin DİB ve müftülükler tarafından yazılı ve görsel medyada yapılacak olan tanıtım programları ile zaman içerisinde oluşabileceğinin öngörüldüğü belirtilmiştir.

İdari yapılanma bağlamında müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yönelik yaklaşım ve uygulamaları değerlendirildiğinde olumlu örnekler yanında olumsuz örneklerle de karşılaştığı tespit edilmiştir. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının DİB tarafından Kur'an kursları uygulama esasları (EK 2) belgesinde tespit edilen kriterlere göre açılmaları konusunda yetkili ve sorumluluğu elinde

bulunduran müftülüklerin açmış oldukları kursların çok azının ilgili fiziki şartları tümüyle taşıdığı tespit edilmiştir.

Müftülükler, DİB'in düzenlemiş olduğu hizmet içi eğitim seminerlerine katılan kadrolu öğretmenlerin yeterli olmadığı durumlarda DİB tarafından tespit edilen kriterlere göre mülakat yoluyla fahri öğretmenler görevlendirmiştir. Belirlenen şartları taşıyan öğretmenlerin seçilmesi için müftülükler tarafından yapılan mülakat sınavlarında ölçme ve değerlendirme kriterlerinin belirsiz olduğu görülmüş, sınav komisyonunda bulunan kişilerin ölçme ve değerlendirme yeterlilikleri açısından gerekli nitelikleri taşımadığı konusunda önemli bulgular elde edilmiştir.

Müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik düzenlemiş olduğu seminerlerin, kadrolu olmadıkları için DİB'in merkez teşkilatı tarafından organize edilen hizmet içi eğitim seminerlerine katılmayan fahri öğretmenlerin yeterliliklerinin artırılması noktasında çok önemli olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı müftülüklerde öğretmenlere yönelik bu tür seminerlerin düzenlenmemesinin veya düzenlenen seminerlerin nitelik ve nicelik olarak yetersiz olmasının, öğretici yeterliliklerinin ihtiyaç ve beklentileri karşılama durumlarını önemli ölçüde olumsuz etkilediği saptanmıştır.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının maddi ihtiyaçlarının genellikle dernekler tarafından karşılanması, yardımcı personellerin de büyük ölçüde Türkiye İş Kurumu vasıtasıyla görevlendirilmesi, müftülüklere personel ihtiyacını gidermede kolaylık sağlarken, kursların sağlıklı bir şekilde işleyişinde yönlendirici etkenler arasında görülmüştür. Fakat kursların kısmen de olsa derneklerin kontrolünde bulunmasının bazı olumsuz sonuçlara yol açabileceği tespit edilmiş, zaman zaman yardımcı öğretici olarak değerlendirilen İŞKUR personelinin DİB'in kurumsal niteliklerine ve 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının yapısına uygunluğu, zihinlerde soru işareti oluşturmuştur.

Öğreticilerin, psikolog, materyal, yardımcı öğretici, yardımcı personel, fiziki şartların iyileştirilmesi gibi konularda müftülüklerden destek beklediği tespit edilmiş, müftülüklerin öğretmenlere karşı kuşatıcı ve çalışmalarını takdir edici bir yaklaşım sergilemesi gerektiği yönünde taleplerin olduğu görülmüştür.

Elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde idari yapılanmanın görev ve fonksiyonları yerine getirme konusunda bir takım eksiklik ve

problemlerinin olduğu tespit edilmekle birlikte kurumların, bu husustaki sorunların farkında olarak kursların açılışından bugüne çözüm için çok önemli adımlar attıkları ve bu konuda önemli çalışmalar yürüttükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmamamız kapsamında 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki durumunu konu edinen alt problem cümlesi "4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının mevcut fiziki durumu, ihtiyaç ve beklentileri karşılamakta mıdır?" şeklinde belirlenmiştir. Bu problem cümlesinden hareketle kursların fiziki durumuyla ilgili elde edilen bilgilere göre kursların konumu ve ulaşım imkanları, fiziki mekanları, hijyen ve güvenliği hakkında önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre kursların büyük çoğunluğunun konum ve ulaşım imkânları açısından uygun olduğu belirlenmiştir. DİB tarafından belirlenen 4-6 yaş grubu Kur'an kursları fiziki mekân ve donanım şartlarına (EK 2) göre kursların bahçe ve bina çevresinin değerlendirildiği dış mekân özellikleri ile aydınlanma, havalandırma, ısınma, kapı pencere kanatları, yer döşemeleri; sınıflar, oyun odaları, çok amaçlı salon, uyku odası, yemek odası lavabo ve tuvaletler, ebeveyn bekleme odası, idari birimlerin (yönetici odası, öğretici odası, yardımcı personel odası, rehberlik odası, arşiv) ve depo gibi teknik özelliklerin ve kurs birimlerin değerlendirildiği iç mekân özellikleri açısından kurslar arasında bir standardın olmadığı ve ilgili şartların tümünün oluşturulduğu kurs sayısının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında kursların hijyen ve güvenliğinin önemli ölçüde sağlanmaya çalışıldığı belirlenmiştir. Ayrıca kursların büyük çoğunluğunda önemli bir güvenlik probleminin olmadığı tespit edilmiştir. Fakat fiziki mekan ve donanım şartlarına (EK 2) uygun olarak açılmayan kursların hijyen ve güvenliğini sağlamada bazı zorluklar yaşandığı da görülmüştür.

Bu sonuçlara göre istisnaları bulunmakla birlikte 4-6 yaş grubu Kur'an kursları fiziki durumunun belirli standartlara kavuşturulamadığını ve mevcut haliyle ihtiyaç ve beklentileri karşılamaktan önemli ölçüde uzak olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmada öğretim programı ve programın öğrenme-öğretme sürecine aktarımı, her ikisini de içerecek şekilde "4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında öğretim programı ve öğrenme-öğretme sürecinin temel nitelikleri nasıldır?" alt problemine aktarılmıştır. Bu problem cümlesi çerçevesinde elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, 4-6 yaş grubu Kuran kursları öğretim programının amaç, ilke ve uygulama esasları açısından büyük ölçüde muhatap kitlenin özellikleri dikkate

alınarak hazırlandığı belirlenmiş, amaç ve esasları bakımından önemli ölçüde ulaşılabilir ve uygulanabilir bir nitelik taşıdığı görülmüştür. Ayrıca programın esnek çerçeve öğretim programı anlayışına dayalı olarak hazırlanması, 4 ve 6 yaş aralığında hedef kitlesi bulunan öğretmenlere, çocukların hazır bulunuşluk ve ihtiyaçları doğrultusunda neyi, ne kadar işleyeceklerine karar verme konusunda bir esneklik sağlaması bakımından oldukça önemli bulunmuştur. Fakat verilerde öğretmenlerin önemli bir kısmının programın bu özelliği hakkında farkındalığının olmaması veya bu esnekliği sağlayabilecek yeterli donanıma sahip bulunmaması yönündeki bulgular dikkat çekmiştir.

Kur'an kursu öğretmenleri, çocuk yayıncıları, okul öncesi öğretmenleri, ilgili bölümlerin akademisyen ve pedagoglarından oluşan komisyon tarafından muhatap kitlenin ihtiyaç ve beklentileri göz önünde bulundurularak geliştirildiği belirtilen "Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)," okul öncesi dönem din eğitimi konusunda ülkemizde hazırlanan ilk resmi program olması bakımından tarihi öneme sahiptir.

4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programının 4 yaş çocukların gelişim özelliklerine uygun olmadığı yönündeki bulguların, çocukların gelişim özellikleri, öğretici yeterlilikleri ve uygulamaları ya da program yapısı gibi farklı sebeplere dayanabileceği düşünülmüştür. Fakat bunun yanında gelişimin çok hızlı yaşandığı ve bireysel farklılıkların büyük ölçüde değişkenlik gösterdiği 4-5-6 yaş çocuklarının aynı ortamda eğitim görmelerinin önemli sorun ve zorlukları beraberinde getirebileceğinin dikkate alınmasında fayda mülhaza edilmiştir.

DİB 4-6 yaş grubu öğretim programı Kur'an'ı Kerim ve Dini Bilgiler öğrenme alanlarında kazanımların ağırlıklı olarak bilişsel gelişim dikkate alınarak hazırlandığı, diğer gelişim alanlarını aynı ölçüde desteklemediği tespit edilmiş, özellikle dini bilgiler öğrenme alanına yönelik kazanımların bir kısmının çocukların gelişim düzeylerinin üzerinde olduğu görülmüştür.

Öğrenme-öğretme süreciyle ilgili olarak elde edilen bilgilerden yola çıkarak programda dini bilgiler ve Kur'an'ı Kerim öğrenme alanlarıyla ilgili belirlenen ders saatlerinin öğretici, veli, program ve zaman kaynaklı çeşitli sebeplerden dolayı uygulamaya aynı oranda aktarılmadığı, öğrenme alanları için belirlenen ders

saatlerinin kurstan kursa, öğreticiden öğreticiye farklılık arz ettiği yönünde güçlü bulgulara ulaşılmıştır.

Öğrenme-öğretme sürecinin en önemli unsurlarından olan materyallerin eğitim öğretim sürecinin başlangıcında bütün 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarındaki öğretici ve öğrenciler tarafından temin edilemediği görülmüş, bu durumun öğrenme-öğretme sürecini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca DİB tarafından hazırlanmış olan materyallerin yetersiz olduğu, özellikle çocukların öğrenme zorluğu yaşadığı alanlara yönelik etkinliklerin artırılması, sesli ve görüntülü yeni materyallerin hazırlanmasının gereklilik arz ettiği vurgulanmıştır. Bu ihtiyaçtan dolayı bazı öğretmenlerin, kendi çabalarıyla -pedagojik açıdan uygunluğu denetlenemeyen materyaller hazırladıkları, hatta yasak olmasına rağmen DİB yayınları dışında farklı kurum ve kuruluşların yayınlarından yararlanmak zorunda kaldıkları görülmüştür.

DİB tarafından hazırlanan ve öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan materyallerle ilgili elde edilen verilere göre öğretici kitaplarında kullanılan dilin sade ve anlaşılır olmadığına ve etkinlik kitaplarındaki uygulamaların 4 yaş çocukların gelişim düzeylerinin üstünde beceriler gerektirdiğine ilişkin bazı tespitlere ulaşılmıştır.

4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programı ve öğrenme-öğretme süreci ile ilgili elde edilen sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde öğretim programı ve materyallerin alanda uzman kişiler tarafından hazırlanması okul öncesi dönem din eğitimine yönelik ilk örnekler olmaları sebebiyle önemli görülmüştür. Ancak öğretim programının genel yapı itibarıyla özellikle 5 ve 6 yaş grubu öğrenci niteliklerine ve öğrenme alanı özelliklerine uygun hazırlanmakla birlikte, öğretmenlerin programı uygulama becerileri ile nicelik ve nitelik itibarıyla yeterliklerinin uygunluğu, program için belirlenen sürenin yeterliliği ve yardımcı öğretici ihtiyacı gibi etkenlerin programın istenilen şekilde öğrenme öğretme sürecine aktarılmasında engel teşkil ettiği tespit anlaşılmıştır.

Araştırma kapsamında 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenleriyle ilgili oluşturulan alt problem cümlesi "4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenleri, ana yeterliliklere ne ölçüde sahiptir?" şeklinde belirlenmiştir. Bu alt problem cümlesi doğrultusunda elde edilen verilerden yola çıkarak öğretmenler hakkında kursların

ihtiyaç ve beklentileri karşılamaları noktasında eksikliklerini tamamlamaları ve eğitimde niteliği artırmada onlara katkıda bulunacak önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Elde edilen bilgilere göre kurslarda görevli öğretmenlerin çok az bir kısmı kadroludur ve ihtiyacı büyük ölçüde fahri öğretmenler yoluyla karşılanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte yaş ortalaması 29 olan mevcut öğretmenlerin büyük çoğunluğunun formasyon eğitimlerinin yeterli olmadığı, eğitim durumlarının büyük ölçüde önlisans düzeyinde kaldığı ve en az 296 saatlik çocuk eğitimi ve etkinlikleri ile ilgili bir sertifikaya sahip oldukları görülmüştür.

Öğretmenlerin önemli bir kısmının alan bilgisi ve genel kültür yeterliliklerinin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına uygun olmadığı tespit edilmiş, ancak öğretmenlerin bu konudaki eksikliklerinin farkında olarak özellikle çocuk gelişimi ve okul öncesi dönem din eğitimi hakkında kendilerini geliştirme ihtiyacı duydukları ve kendilerini geliştirmeye yönelik bir çaba içerisinde oldukları, tespit edilmiştir. Öğretmenlerin alan yeterliği konusundaki eksikliklerinin temelinde, nitelik ve nicelik olarak oldukça farklı eğitim süreçlerinden geçmelerinin yattığı görülmüştür. Öğretmenlerin farklı eğitim düzeylerine sahip olması, ayrı kurumlardan aldıkları sertifikaların nitelik ve nicelik itibarıyla benzerlik göstermemesi, alan yeterliliğinde istenilen düzeye ulaşılmasına engel teşkil etmiştir.

Öğretmenlerin büyük bir kısmı, öğrenme-öğretme süreci yeterliliklerini iyi bulduklarını ifade etmiş olsalar da, bu görüşlerin konuyla ilgili elde edilen verilerle örtüşmediği belirlenmiştir. Bu durum öğrenciyi tanıma, öğretimi planlama/hazırlık, düzenleme/uygulama ve değerlendirme ile rehberlik konularında yapılacak olan uygulamalı araştırmalar yoluyla öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreci yeterliliklerinin daha somut bir şekilde ortaya konulabileceğini düşündürmüştür.

4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticiliğinin kişilik ve karakter yapısı itibarıyla diğer din eğitimi alanlarından farklı bazı özellikler gerektirdiği, bunlara sahip olmayan öğretmenlerin okul öncesi döneme yönelik din eğitimi veren 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapmakta oldukça zorlandıkları tespit edilmiştir. Buradan hareketle kurslarda çalışan öğretmenlerin kişilik ve karakter yapılarının, diğer Kur'an kurslarından farklı olarak 4-6 yaş grubu Kur'an kursu eğitimi ve özelliklerine uygun olması noktasında daha dikkatli olunması gerektiği kanaatine ulaşılmıştır.

4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenleri hakkında elde edilen verilerden hareketle ulaşılan sonuçlar, öğretmenlerin önemli bir kısmının temel yeterlikler açısından ihtiyaç ve beklentileri karşılamaktan uzak kaldıkları genel kanaatini oluşturmuştur. DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenlerin yetiştirilmesi ve eğitim öğretim yeterliliklerinin geliştirilmesi için yeterli hazırlıkları yapmadan kursları eğitim öğretime açması ve sayıları hızla artan kursların öğretici ihtiyacını, yeterli niteliklere sahip olmayan öğretmenlerle karşılamaya çalışması, bu sorunun en önemli sebeplerinden biri olarak görülmüştür. Bununla birlikte öğretmenlerin eksikliklerini fark ederek kendilerini geliştirme ve yeterliklerini artırma çabası içinde olmaları, öğretmenler açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilmiştir.

"4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrenci özellikleri nelerdir?" ifadesi çalışmada 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğrencileriyle ilgili alt problem cümlesi şeklinde oluşturulmuştur. Bu alt problem cümlesi olarak belirlenmiştir. Bu alt problem cümlesi doğrultusunda elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde önemli görülen bazı sonuçlara ulaşılmıştır. DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları sınıf mevcudu ortalamalarının programın başarıya ulaşabilmesi için öngörülen sayıda olduğu, fakat aynı sınıflarda 4-5 ve 6 yaş çocukların birlikte eğitim görmelerinin programın uygulanması noktasında problem teşkil ettiği anlaşılmıştır. Yine bulgularda öğrenme öğretme sürecinde öğrencilerin en çok sevdikleri drama, boyama, oyun hamuru, makasla kesme yapıştırma, oyun etkinlikleri ve müzik etkinliklerinin konuların işlenişinde daha fazla uygulanabileceği; en çok zorlandıkları cezm, şedde, harfler, Allah, peygamber gibi konularla ilgili yeni yöntem ve tekniklerin geliştirilmesinin ve ihtiyacı karşılayacak nitelik ve nicelikte materyal hazırlanmasının gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca öğretici ve velilerin özel öğretim öğrencilerine karşı nasıl bir yaklaşım ve uygulama içinde bulunacakları noktasında da rehberliğe ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Bu Sonuçlara göre 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında sınıf mevcutlarının isnilen başarıyı yakalamada öngörülen sayıya uygun olduğu, bununla birlikte 4-5 ve 6 yaş aralığındaki öğrencilerin aynı sınıfta eğitim görmelerinin birtakım sorunları da beraberinde getirdiği tespit edilmiştir. Öğrenme ve öğretme sürecinde öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerinin dikkate alınarak hareket edilmesi gerektiği, derslerin

işlenişinde öğrencilerin katılım sağlayarak kendilerini ifade edebilecekleri etkinliklerin daha fazla düzenlenmesi gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin sevdikleri etkinlikler ve zorlandıkları konularla ilgili yöntem/teknik ve materyallerin çeşitlendirilerek çoğaltılmasının öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecine olumlu katkı sağlayacağı görülmüştür. Sınıflarda sayıca az da olsa özel öğretime ihtiyaç duyan öğrenciler için veli ve öğretmenlerin farkındalıkların artırılmasına yönelik eğitimlerin yapılmasının önemli olduğu belirlenmiştir.

Çalışmamızın velilerle ilgili olarak oluşturulan alt problem cümlesi “Velilerin 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarına yönelik tutum ve davranışları nasıldır?” şeklinde olmuştur. Bu alt problem cümlesi bağlamında elde edilen sonuçlara göre velilerin önemli bir kısmının 4-6 yaş dönemi gelişim özellikleri hakkında yeterli farkındalığa sahip olmadıkları ve rehberliğe ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Eğitim öğretim sürecinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için okul aile birlikteliğinin önemli olduğu, bu doğrultuda velilerin önemli bir kısmının eğitim öğretim sürecine olumlu katkılar sağladıkları görülmüştür. Bunun yanında velilerin önemli bir kısmının kurslara yönelik aşırı bir beklenti içinde olmaları, bu beklentinin özellikle çocukların Kur’an öğrenmesi üzerine yoğunlaşması, kursların açılış gayesinin veliler tarafından doğru anlaşılmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca bu yaklaşım tarzının öğretici ve öğrenciler üzerinde baskı oluşturarak olumsuz bazı sonuçlara yol açtığı tespit edilmiştir. Yine velilerin bir kısmının sorumlulukların farkında olmayarak çocuklarına ve kursa karşı ilgisiz davranmalarının, öğretici ve çocukların başarı durumlarını olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır.

Araştırmanın “Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları, eğitim unsurları dikkate alındığında mevcut durum itibari ile ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşılamaktadır?” şeklinde belirlenen ana problem cümlesinden hareket edilerek elde edilen veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde genel kanaat, DİB 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarının eğitim unsurları bağlamında mevcut durum itibariyle ihtiyaç ve beklentileri karşılamada yetersiz kaldığı yönünde olmuştur. Ancak 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarının ihtiyaç ve beklentileri karşılayacak bir yapıya kavuşturulması, bu hizmetin daha etkin ve verimli bir şekilde sürdürebilmesi amacıyla açıldığı günden bugüne eksikliklerin giderilmesi noktasında çok önemli

gelişmelerin yaşandığı görülmüş, sorunların çözümüne yönelik oldukça önemli adımların atıldığı tespit edilmiştir.

2. ÖNERİLER

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının eğitim unsurları bağlamında kendilerinden beklenen verimliliği sağlamaları, ihtiyaç ve beklentileri karşılayacak bir yapıya kavuşturulmaları için çalışmada elde edilen veriler, ulaşılan sonuçlar ve yapılan değerlendirmeler doğrultusunda yapılması gerekenlerle ilgili olarak ortaya konulan öneriler şu şekilde oluşturulmuştur;

- Birey ve toplumun ihtiyaçlarından hareketle ülkemizde ilk defa resmi olarak DİB tarafından okul öncesi döneme yönelik din eğitimi uygulamasının başlatılmış olması, geç de olsa önemli bir gelişmedir. Bu uygulamanın niteliğinin ve niceliğinin artırılarak devam etmesi için ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından gerekli çalışmaların yasal mevzuatta belirtilen şekilde, eksiklik ve çözümler çerçevesinde oluşturulacak plan dâhilinde sürdürülmesi gerekmektedir.

- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında her eğitim ögesi kendi içinde farklılık arz etmekle birlikte, birindeki eksiklik tüm yapıyı etkileyeceği için bu öğeler bir bütün olarak ele alınıp geliştirildiğinde istenilen verimi ve faydayı sağlayacaktır. Bu nedenle kursların belirli bir kalite ve standarda kavuşması için DİB tarafından kursların idari yapılanması, fiziki şartları, öğretim programı, öğretmen, öğrenci ve veli nitelikleri itibarıyla taşınması gereken özellikler hakkında genel bir tablo yapılarak gereken çalışmalar listesi ortaya konmalıdır.

- 2013 yılında pilot illerde başlayan 4-6 yaş grubu Kur'an kursu projesi hakkında toplumda yeterli farkındalık oluşmadığı için yazılı, sesli, görüntülü ve sosyal medya vb. araçlar kullanılarak, kurslar hakkında toplumun bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı, kurslarla ilgili toplumda oluşan yanlış bilgi ve algıların giderilmesini sağlayacak program ve faaliyetler yapılmalıdır.

- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının taşınması gereken nitelikleri yayınlamış olduğu (EK2) belge ile belirlemiş olmasına rağmen bu kriterlerin kursların açılması aşamasında yerine getirilmesi noktasında önemli sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Bu husustaki sorunların minimize edilmesi için Müftülükler tarafından kursların fiziki mekân ve donanım şartlarının oluşturulması ve kurs binalarının iç ve dış yapıları ile donanımlarının belirlenen kriterlere göre sağlandıktan sonra eğitim-öğretime açılması için gerekli tedbirlerin alınması; DİB'in de denetimlerini sıklaştırarak

eğitim-öğretime elverişsiz mekânlarda kurs açılmasına izin vermemesi gerekmektedir. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının tamamının fiziki mekân ve donanım şartları açısından bir standarda kavuşturulması sağlanmalıdır. Özellikle kursların uygun nitelikte ve donanımda bir bahçeye sahip olmasına dikkat edilmeli, bu özellikte bahçesi bulunmayan binalar 4-6 yaş grubu Kur'an kursu olarak açılmamalıdır.

- Kursların açılması aşamasında donanımlarının eksiksiz olarak sağlanmasına dikkat edilmeli, donanımı eksik olan kursların açılmasına izin verilmemelidir. Ayrıca kursların materyal, oyuncak ve diğer donanımları DİB/Müftülük tarafından sağlanarak kurslar belirli bir standarda kavuşturulmalıdır.

- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programının alanında uzman kişiler tarafından hedef kitlenin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlandığı belirtilmektedir. Fakat program geliştirmenin dinamik bir süreç olduğu ve güncel ihtiyaçlar doğrultusunda yenilenmesi gerektiği ilkesi göz önünde bulundurularak DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programı, bilimsel araştırmalardan elde edilen sonuçlar ve programın uygulayıcıları tarafından gelen öneri ve geri bildirimler doğrultusunda çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak, özellikle içerik ve kazanımlar açısından yeniden gözden geçirilmeli ve eksik yönleri tespit edilerek geliştirilmelidir.

- DİB'in 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için hazırlamış olduğu, Öğretici Kitabı 1-2, Etkinlik Kitabı 1-2 ve Kur'an Öğreniyorum 1-2-3 kitapları ve etkinliklerde kullanılabilen eğitici çocuk şarkıları materyal olarak 4-6 yaş grubu Kur'an kursları için önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Bu sebeple DİB tarafından öğretici ve öğrencilerin ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına yönelik sesli ve görüntülü yeni materyallerin hazırlanması zaruri ve acil bir ihtiyaç olarak kendini hissettirmektedir.

- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile ilgili en önemli problemlerden biri öğretici yeterlilikleridir. Öğretim programını uygulayacak olan öğreticilerin ihtiyaçlar doğrultusunda yetiştirilmeleri gerekmektedir. 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev alacak öğreticilerden çocuk gelişimi ve eğitimi üzerine uygulamalı bir eğitim almaları sağlamalıdır. Bu konudaki problemlerin çözümü için ilahiyat fakültelerinde meslek alanlarıyla ilgili branşlaşmaya gidilmesi bir zorunluluktur. Bu

konuda bir başka çözüm yolu ise DİB'te göreve başlayacak personel için uygulanması planlanan akademi eğitimidir. 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenleri, DİB'in akademi eğitimi ile göreve başlamadan önce ihtiyaç ve beklentilere uygun olarak yetiştirildikten sonra göreve başlatılmalıdır.

- 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin günün şartlarına uygun olarak görevlerinin gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazanmaları amacıyla düzenlenen hizmet içi eğitim seminerleri, öğretmenler açısından oldukça faydalı bulunmaktadır. Bu itibarla DİB tarafından düzenlenen hizmet içi eğitim seminerleri ihtiyaç ve beklentiler tespit edilerek ve nitelikleri artırılarak imkânlar ölçüsünde mutad hale getirilmeli, mevcut uygulamada bu seminlere katılamayan fahri öğretmenlerin de ilgili seminlere katılabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

- 4-6 Yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapan öğretmenlerin büyük çoğunluğunu fahri öğretmenler oluşturmaktadır. DİB'in düzenlemiş olduğu seminlere katılamayan fahri öğretmenlerin hizmet içi eğitimleri ancak müftülüklerin düzenlemiş olduğu seminerlerle sağlanabilmektedir. Bu nedenle müftülükler tarafından 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik düzenlenen seminerlerin nitelikleri artırılarak düzenli hale getirilmelidir.

- 4-6 yaş grubu Kur'an kursularında kadrolu öğretmen yeterli olmadığı takdirde il müftülükleri tarafından gerekli şartları taşıyan kişiler mülakat sınavı ile fahri olarak kurslarda görevlendirilebilmektedir. Fakat müftülükler tarafından yapılan bu sınavlar için oluşturulan sınav komisyonlarında çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitimi alanlarında uzman kişilerin bulunmaması öğretmenlerin yeterlilikleri ölçme ve değerlendirme açısından önemli bir problemdir. Fahri öğretmen alımında sınav komisyonlarında çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitim konularında uzman kişilerin bulundurulması, okul öncesi döneme yönelik din eğitimi veren 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına öğretmen seçiminde daha doğru kararlar alınmasını sağlayacaktır.

- Araştırmamızda bazı müftü ve ilgili müftülük personelinin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının öğretim programı ve uygulama esasları ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre kursların açılışı ve eğitim-öğretim hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için DİB tarafından tüm müftü ve

ilgili müftülük personellerinin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları hakkındaki farkındalıklarının artırılmasına yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının denetlenmesinde görev alan müftülük personellerinin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ve işleyişi hakkında temel bilgilere sahip olması sağlanmalıdır.

- Konuyla ilgili eksikliklerin giderilmesi ve alanda uzmanlaşmayı esas alan bir okul öncesi din eğitimi politikası için 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretici yeterliliklerinin ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda belirlenmesi ve öğretmenlerin bu yeterlilikleri kazanmaları için gerekli eğitimleri aldıktan sonra göreve başlatılmaları önem arz etmektedir. Bu çerçevede öğretici görevlendirmelerinde çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitimi bölümünü mezuniyeti zorunlu tutulmalıdır.

- DİB PDR öğretmenlerinin görev aldığı illerde, 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticisinin talebi, ilgili müftünün de onayı ile PDR öğretmenlerinden 4-6 yaş grubu Kur'an kursunda gelişebilecek özel vakalar için rehberlik hizmeti alınmaktadır. Fakat kurslarda daha sağlıklı bir eğitim hizmeti verilebilmesi için ilgili kurumlardan destek alınarak belirli aralıklarla kurslarda görev yapacak ve eğitim öğretim sürecine katkı sağlayacak psikolog ve pedagoğ görevlendirilmelidir.

- DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında yarım gün eğitim yapılması, bazı ailelerin çocuklarını kurslara gönderememelerine neden olmaktadır. Öğreticilerin bir kısmı da öğretim programının uygulanabilmesi için daha fazla zamana ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Buradan hareketle gerekli düzenlemeler yapılarak kurslarda tam gün eğitim verilmesi sağlanmalıdır.

- DİB, 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının daha sağlıklı ve etkin bir eğitim hizmeti sunabilmesi için MEB'in tecrübe ve birikiminden yararlanmalı, kurslarla ilgili atılacak adımlarda MEB'in ilgili birimleriyle istişare halinde olmalıdır.

- Müftülüklere bağlı olan fakat vakıf ve dernekler bünyesinde açılan bazı kursların özellikle öğretici yeterlilikleri, öğretim programı, materyal gibi konularda diğer kurslara göre önemli ölçüde farklılık arz ettiği tespit edilmiştir. DİB'in eğitim politikasına uygun olmayan uygulamaların tespit edildiği bu tür kurslar, sadece müftülüklerin denetim ve kontrolünde DİB'in belirlemiş olduğu esaslara göre eğitim vermeli ya da kapatılmalıdır.

- DİB, kurumlarca verilen eğitim-öğretim hizmetlerinin belirli bir nitelikte verilip verilmediği hakkında kendilerini değerlendirebilmeleri amacıyla MEB tarafından hazırlanan Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Standartları (Kurum Standartları) sistemine benzer bir sistemi, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları dâhil bütün Kur'an kurslarını kapsayacak şekilde oluşturmalıdır. Kurum standartlarının belirlenmesinde İl ve ilçe müftüleri, kurs yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve veliler sürece dâhil edilmelidir. Böylece kurs düzeyinden merkezi düzeye tüm aşamalarda daha nitelikli ve etkili bir din eğitimi hizmeti sunulması için sürekli gelişme ve iyileştirmeye destek verecek verileri ortaya koyacak bir sistem oluşturulmuş olacak, kurum standartlarından elde edilen gerçekçi veriler doğrultusunda kaynakların etkili ve verimli biçimde kullanılmasıyla genelde bütün kurslar, özelde 4-6 yaş grubu Kur'an kursları arasındaki niteliksel ve niceliksel farklılıkların asgari düzeye indirilmesi ve sunulan hizmetin niteliğinin belirli bir düzeyin üzerinde tutulması sağlanacaktır.

- DİB, 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ile tarihinde ilk defa okul öncesi döneme yönelik din eğitimi hizmeti sunmaktadır. Bu hizmetin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ancak bilimsel temellere dayanılarak yapılmasıyla mümkündür. Bu bağlamda ilahiyat fakültelerinin ilgili bölümleri, okul öncesi dönem din eğitimi konusunda ihtiyaç ve beklentilere uygun bilimsel çalışmalarla sürece olumlu katkı sağlamalıdır. Çoklu katılım esas alınarak ilgili bütün birimlerin katılımıyla, okul öncesi dönem din ve Kur'an eğitimine yönelik çalıştay, sempozyum, panel vb. çalışmalar yapılmalıdır.

- Anne-babalara, her eğitim-öğretim dönemi başında müftülük ve kurs personeli tarafından 4-6 yaş grubu Kur'an kursları, programının amaçları, ilkeleri ve uygulama esasları ile ilgili bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır.

- 4-6 yaş dönemi genel gelişim ve dini gelişim özellikleri hakkında velilerin farkındalığının artırılması için müftülük ve kurs personeli tarafından mutlak toplantı ve seminerler düzenlenmelidir.

- Öğreticiler, anne-babaların kurslarda yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerine aktif katılımı destek olmaları için velilerle diyalog halinde olmalı, ailelerin bu konudaki farkındalıklarının artırılmasına sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

- 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında 4 - 5 ve 6 yaş çocukların aynı sınıfta eğitim görmesi, öğreticilerin sınıf yönetimini sağlamalarını güçleştirmektedir. Ayrıca Kur'an eğitiminin özelliği gereği öğrencilerle birebir ilgilenmek de gerekebilmektedir. Bu itibarla kurslarda eğitim-öğretim sürecine katkı sağlayacak yardımcı öğretici ihtiyacının ilgili kurumlar tarafından ele alınması ve bu hususta gerekli düzenlemelerin yapılması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.
- 4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programıyla istenilen başarıya ulaşılabilmesi için sınıf öğrenci sayıları 15 ile sınırlandırılmalı, sınıflar yaşlara göre oluşturulmalıdır.
- Velilerden alınan aidatlar ve dernekler aracılığıyla maddi ihtiyaçları karşılamanın doğurduğu sorunlar göz önüne alındığında kursların bu giderleri için daha şeffaf ve kontrol edilebilir bir uygulamaya geçilmesi gerekmektedir.
- Velilerin eğitim-öğretim sürecine istenilen katkıyı sağlaması için kurslar hakkındaki farkındalıklarının artırılması gerekli görülmektedir. Müftülüklerin ve kursların velilere yönelik yaptıkları toplantı ve seminerler nitelik ve nicelik itibariyle değerlendirilmeli ve bu konuda yeni uygulamalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abdülaziz Bey. "İstanbul'da Mahalle Mektepleri Adetleri." *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri* içinde, haz: İsmail Kara, Ali Birinci, 417-440. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

Ağırman, Mustafa."Hz. Peygamberin Medine'yi İslamlaştırması ve Hicret Projesi", *EKEV Akademi Dergisi*, I, 2 (1998): 57-85.

Akyüz, Ali. "Bir Yetişkin Eğitim Kurumu Olarak Suffa." *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, (2006): 23-35.

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2007.

Akyüz, Yahya. "Anaokullarının Türkiye'de Kuruluşu ve Gelişim Tarihçesi", *Milli Eğitim Dergisi*, 132 (1996)

Algül, Hüseyin. Osman Çetin, *İslam Tarihi II*. İstanbul: Gonca Yayınları, 1991.

Aslan, Erdal. "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlkokullarda İzlediği İlk Öğretim Programı: "1924 İlk Mektepler Müfredat Programı" İlköğretim Online, 10, 2 (2011): 717-734.

Ay, Mehmet Emin. *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*. İstanbul: Beyza Kitap, 2009.

_____, *Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2005.

Aydın, M. Şevki. *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*. Ankara: DİB Yayınları, 2010.

Ayhan, Halis. *Din Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1985.

_____, *Eğitime Giriş ve İslamiyet'in Eğitime Getirdiği Değerler*. İstanbul: Damla Yayınevi, 1982.

_____, *Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: DEM Yayınları, 2014.

Bahadır, Abdülkerim. "Çocukta Dini İlgi ve Düşüncenin Gelişmesi ve Allah İnancının Öğretilmesinde Metodlar." *Mehir Dergisi*, İlkbahar, (1999): 60-61.

Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*. İstanbul: İlke Yayınları, 2014.

Bahçekapılı, Mehmet. *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, İstanbul: İlke İlim Kültür Derneği, 2013.

Baltacı, Cahit. "Osmanlılarda Mektep.", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 29, (204)

_____, "Cumhuriyet Döneminde Kur'an Kursları." *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6 (1999): 181-186.

_____, "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri.", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, İstanbul: Tartışmalı İlmi Toplantılar Serisi – 10, 15-18.

Başaran, İbrahim Ethem. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Feryal Matbaası, 2000.

Başkurt, İrfan. *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları*, İstanbul: Dem Yayınları, 2013.

_____, *Diyanet'in Uygulamalı Tarihi (İmam-Hatiplik ve Müezzinlik Hizmetleri) 1924-1980*, İstanbul: Marmara Reklam Ltd. 2012.

_____, *Federal Almanya'da Din Eğitimi*. İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 1995.

Bayraktar, M. Faruk. *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2015.

Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara: AÜİF Yayınları, 1988.

Bilici, Ali Baz. "Din Eğitiminin İlk Temelleri: Erken Çocuklukta Din.", *DEÜİFD*, XLII, (2015): 65-87

Binbaşıoğlu, Cavit. *Ailede ve Okulda Eğitimin Sorunlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 204.

_____, *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*, (Ankara: Anı Yayınları, 2014).

_____, *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2005.

Birinci, Ali. "Mahalle Mektebine Başlama Merasimi ve Mekteb İlahileri.", *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri*, içinde, Haz. İsmail Kara, Ali Birinci, 23-43. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

Bozkurt, Nebi. "Mektep" Maddesi, *DİA*, TDV Yayınları, 29, (204)

- Budak, Lütfi., Çiğdem Budak, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne İlkokul Programları (1870-1936)”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1, (2014): 377-393.
- Bulut, Mehmet. “Kuruluşunun 74. Yıldönümü Münasebetiyle Diyanet İşleri Başkanlığı Kronolojisi.” *Diyanet İlmî Dergi*, 34, 1 (1998): 99-114.
- Cevad, Mahmut. *Maârif-i Umumiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilât ve İcrââtı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2002.
- Ceyhan, Abdullah. “İslam’da Eğitim-Öğretim Kurumlarına Kısa Bir Bakış.” *Diyanet Dergisi*, 24, 3 (1988): 83-88.
- Clark, W. H. “Çocukluk Dönemi Dini.” çev. Neda Armaner, *AÜİFD*, XXIV, (1981): 175-183.
- Çamdibi, Mahmut. “Ailede Çocuğun Ahlaki Terbiyesi.” *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Çanakcı, Ahmet Ali. “Öğrenme Ve Öğretme Süreci Açısından Yaz Kur'an Kursları (Balıkesir Örneği).” Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2014.
- Çelebi, Ahmed. *İslam’da Eğitim – Öğretim Tarihi*. çev. Ali Yardım. İstanbul: Damla Yayınevi, 2013.
- Çelik, Abbas. “Hatıralarla Sıbyan Mektepleri.” *Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 27 (2007): 126-135.
- Çetin, Canan., Mehmet Lütfi Arslan. *Mülakat; Teori, Süreç ve İlkeler*. İstanbul: Beta, 2014.
- Dağ, Mehmet., Hıfzırrahman R. Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*. Ankara: MEB Basımevi, 1974.
- Demir, Recep. “Yaz Kuran Kurslarında Kuran Öğretimi.” Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2010.
- Demirezen, Vijdan. “Kur'an Kurslarında Kur'an-ı Kerim Derslerinde İzlenen Öğretim Yöntemleri (Kayseri Örneği).” Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2017.
- Demiriz, Serap., İlkay Ulutaş ve Asiye Karadağ, *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanım*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2011.

Dinç, Berrin. “Okul Öncesi Eğitimde Aile ve Toplum İşbirliği”, *Okul Öncesi Eğitime Giriş* içinde ed. Neslihan Avcı, Mehmet Toran, 267-288. Ankara: Eğitim Kitabı, 2014.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Din Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

_____, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1996.

Doğan, Bilal. “İslam Tarihinde Mekke Dönemi Eğitim ve Öğretimi.”, *Diyanet Dergisi*, 25, 2 (1989): 119-128.

Doğan, Davut. “Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme.” *KSÜİFD*, 24, (2014): 201-225.

Doğan, Recai. “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi.” *AÜİFD*, XXXVIII, (1998): 361-445.

Dündar, Mahmut. “Erken Dönem İslami Eğitim.” *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 32 (2014): 289-299.

Ergin, Osman Nuri *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul: Eser Matbaası, 1997.

Ergin, Osman. “Sübyan Mektepleri.” *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri*, içinde, haz. İsmail Kara, Ali Birinci, 391-407. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

Gözütok, Şakir. “İslam Eğitim Tarihinde Müesseseleşme.” *Dini Araştırmalar*, 9 (2006): 17-44.

_____, *İslam'ın Altın Çağında İlim*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2012.

_____, *Kadınlara da Farzdır İslam'da Kadın Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Gücen, Ali. Ahmet Çakmak ve M. Fatih Ay. “4-6 Yaş Kuran Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi.”, *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı*, İstanbul, (2016): 752-765.

Gün, Ayşegül. “Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği.” *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (2016): 33-66.

Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi I-II*. çev. M. Mutlu – Salih Tuğ, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1969.

Heinelt, Gottfried. “Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Gelişiminin Psikolojik Temeli.”, çev. Şuayip Özdemir, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, III, 2 (2003): 209-232.

Hızlı, Mefail. *Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim*, Bursa: Esra Fakülte Kitabevi, 1997.

_____, “Osmanlı Sıbyan Mekteplerinde Okutulan Dersler (Klasik Dönem Bursa Örneği).” *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, Milletlerarası Kongresi Tebliğleri*, derleyen: Hidayet Yavuz Nuhoğlu, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, (2001): 109-115.

_____, “Sıbyan Mektepleri: Değer Öğretiminin Tarihe Bakan Yüzü.” *Din ve Hayat TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi*, 1(2009): 50-53.

Hökekleli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

<http://www.erhanuludag.com/tr/osmanlida-sibyan-mektepleri-gelisimi>, erişim tarihi: 27.09.2017.

Işık, Emin. “Tarihi Gelişim İçinde Kur’an Öğretimi”, *Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*, (2000): 65-69.

İstatistiklerle Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara: DİB Yayınları, 1990.

Kara, İsmail. “Yeni Mektep ve Eski Mektep”, *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri* içinde, haz: İsmail Kara, Ali Birinci, 441 – 444. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

Kara, İsmail. *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005.

Kavurmacıoğlu, Selma. “Heterojen Sınıf Ortamlarında Kur'an Öğretiminde Yeni Bir Yöntem Uygulaması.” Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, 2017.

Kaymakcan, Recep. “Hoşgörü Eğitimi.” *Din Eğitiminde Çağdaş Konular* içinde, ed. Mustafa Köylü, 247-263. İstanbul: DEM Yayınları, 2012.

Kazıcı, Ziya. *Ana Hatları ile İslam Eğitim Tarihi*. İstanbul: MÜİF Yayınları, 2012.

Kemal, Yahya. *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1986.

Keyifli, Şükrü. *Yaygın Din Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2013.

Kılıcı, Ali. “Şeyhü’l-İslam Ebussuûd Efendinin Eyüp Sıbyan Mektebi ve Vakıfları.”, *Tarih Kültür ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu*, IX, 576-583. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2005.

Koç, Ahmet. “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi.”, *Din Eğitimi: El Kitabı* içinde, ed: Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, 375-401. İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.

_____, “Okul Öncesi Dönemde Ailede Din Eğitimi”, *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*, Rize, (30 Eylül-2 Ekim 2005), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Koçu, Reşad Ekrem. “Sıbyan Mektepleri”, *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri* içinde, haz. İsmail Kara, Ali Birinci, 408-416. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

Kodaman, Bayram. *Abdühamid Devri Eğitim Sistemi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999).

Kodaman, Bayram. *Abdühamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999.

Korkmaz, Mehmet. “İslam Eğitiminde İlimler, Konular ve Müfredat.”, *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi* içinde, ed. Mustafa Köylü, Şakir Gözütok, 423-470. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

_____, “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi.” *Din Eğitimi El Kitabı* içinde, ed. Recai Doğan, Remziye Ege, 286-312. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.

Köksal, M. Asım. *Kitap ve Sünnet*. Ankara: TDV Yayınları, 1994.

Köylü, Mustafa. *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları, 2014.

Kurt, İbrahim. “Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri Ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği).” Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, 2017.

MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, Ankara, 2013.

Mehmedoğlu, Yurdagül. *Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*. Ankara: TDV Yayınları, 2009.

Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği
Miras, Kamil, *Tecrid-i Sarih*, VII.

Çağrııcı, Mustafa. “Kur’an Kursu” *TDV İslam Ansiklopedisi*, 26 (2002)

Nurdoğan, Arzu M. *Modernleşme Döneminde Osmanlı’da İlk Öğretim 1869-1914*.
İstanbul: Çamlıca, 2016.

Onur, Bekir. *Gelişim Psikolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi, 1997.

Oruç, Cemil. *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları,
2014.

Öcal, Mustafa. “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi.”
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7, 7 (1998): 241-268.

Öcal, Mustafa. “Türkiye’de Kur’an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve
Bir İcazetnâme Örneği “, *UÜİFD*, 13, 2, (204): 81-140.

_____, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*. Ankara: Doğuş Matbaası,
1990.

_____, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Dergâh
Yayınları, 2011.

Öymen, Hıfzırrahman Raşit. “İslamiyet’te Öğretim ve Eğitim Hareketleri – I.”
AÜİFD, XI, (1963): 62-79.

Öztürk, Cemil. “Dârümuallimîn” DİA, TDV Yayınları, 8, (204)

Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye’de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.

Resmi Gazete, Sayı: 27526, 19 Mart 2010.

Sağlam, İsmail. “Hz. Peygamberin Çocuk Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar”
UÜİFD, 11, 2 (2002): 167-190.

Sakaoğlu, Necdet. *İptidai’den Darülfünun’a Mektep Hayatı*, Osmanlı Bankası Arşiv
ve Araştırma Merkezi, (2008).

Sarıçam, İbrahim. *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: DİB Yayınları, 2002.

Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Ankara: TDV Yayınları, 2015.

Selçuk, Ziya. *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007.

Süheyla Yıldırım, “Kur’an Kurslarında Okulöncesi İhtiyacı”, *Yecder Kitapları (4) içinde. Bu bildiri İstanbul’da 27 Nisan 2013 tarihinde düzenlenen Yecder IV. Ulusal Din görevlileri Sempozyumunda sunulmuştur, İstanbul: Yecder, 2013.*

Şişman, Mehmet. *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: PegemAkademi, 2015.

Tavukçuoğlu, Mustafa. “Cumhuriyet Döneminde Din Derslerinin İlkokul Programlarındaki Yeri.”, *SÜİFD*, 6 (1996): 147-167.

_____, “Okul öncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi.” *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIV, (2002): 51-63.

Temizyürek, Fahri. “Çocukta Dil Gelişim Süreci”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7 (2007): 169-176.

Temizyürek, Fahri. “Çocukta Dil Gelişim Süreci”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7 (2007): 169-176.

Topaloğlu, Bekir. Hayrettin Karaman, *Arapça Türkçe Yeni Kamus*, İstanbul: Ravza Yayınları, 2002.

Tosun, Cemal. *Din Eğitimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 2012.

Tosun, Cemal., Fatma Çapçioğlu, “4-6Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi.” *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5, 5, (2015): 705-720.

Türk, Esra. “Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi.”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 14 (2014): 143-158.

Türk, İbrahim Caner. “Osmanlı Devleti’nde Okul Öncesi Eğitim”, *Milli Eğitim Dergisi*, 192 (2011): 160-173.

Türnüklü, Abbas. “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme.” *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24 (2000): 543-559.

Uzun, Sümeyra. “Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye Ve Amerika Örnekleri.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.

Ünsal, Adem. “Yaz Kur'an Kurslarında Din Eğitim Ve Öğretimi (Denizli Örneği).” Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2009.

- Varol, M. Bahaüddin. “Hulefâ-i Raşidîn Dönemi Eğitim-Öğretim Faaliyetlerine Genel Bir Bakış I.” *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X (2000): 479-54.
- Yavuz, Kerim. *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. Ankara: DİB Yayınları, 1983.
- Yavuzer, Haluk. *Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997.
- Yazıcıoğlu, Yahşi., Samiye Erdoğan, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay yayıncılık, 2014.
- Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.
- Yıldırım, Ali. “Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi” *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23, 112 (1999), 102-117.
- Yıldırım, Betül. “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği).” Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2015.
- Yıldırım, Kadri. “İslam Kültüründe Mescidin Eğitim Öğretim Fonksiyonu Üzerine Bir İnceleme.” *Diyanet İlmî Dergi*, 44, 4, (2008): 7-28.
- Yıldırım, Süheyla. “*Kur’an Kurslarında Okulöncesi İhtiyacı.*”, *Yecder Kitapları (4) içinde*. Bu bildiri İstanbul’da 27 Nisan 2013 tarihinde düzenlenen Yecder IV. Ulusal Din görevlileri Sempozyumunda sunulmuştur, *İstanbul: Yecder, 2013*.
- Yıldız, Hatip., Gülşen İstek, “Tarîku’l- Edeb’e Göre Sıbyan Mekteplerinde (İlkokul) Öğretmen-Öğrenci İlişkileri ve Benzer İçerikli Bazı Eserlerle Mukayesesi.” *DÜSBED*, 14, (2015): 86-99.
- Yıldız, İlhan. “Hz. Peygamber’in Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları.” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (1998): 301-335.
- Yiğit, Ayşegül. “Çocuğun Gelişim Özellikleri ve İletişim İlkeleri Doğrultusunda Ailede Din Eğitimi.” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (2006): 179-203.
- Zengin, Zeki Salih. “Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi.” *Din Eğitimi içinde*, ed: Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, 23-47. İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.

_____, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur’an Kurslarının Kurulması ve Gelişmesi.” *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 2 (2011): 1-23.

_____, “İslam Din Eğitiminin Tarihsel Gelişimi: İslam’da Eğitim ve Öğretim.” *Din Eğitimi el Kitabı* içinde, ed: Recai Doğana, Remziye Ege, 19-37. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.

_____, “Tanzimat Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi (1839-1876).” Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1997.

_____, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hazırlanmasından Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi.” *Dini Araştırmalar Dergisi*, 5, 13 (2002): 81-106.

EKLER

EK 1: Mülakat Soruları

A) KURUMSAL YAPILANMA

- 1.** Diyanet İşleri Başkanlığının 4-6 Yaş Kur'an Kursları projesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - 4-6 Yaş Kur'an Kurslarının hedef kitle açısından bir ihtiyaç olduğunu düşünüyor musunuz? Niçin?
 - 4-6 Yaş Kur'an Kurslarının açılırken gerekli bilimsel alt yapı çalışmalarının yapıldığını düşünüyor musunuz?
 - Kamuoyunun 4-6 Yaş Kur'an Kursları hakkındaki farkındalığını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 2.** Başkanlığın 4-6 Yaş Kur'an Kursları ile ilgili çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Diyanet İşleri Başkanlığının 4-6 Yaş Kur'an Kurslarına öğretici alım kriterlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Diyanet İşleri Başkanlığının program geliştirme, materyal hazırlama vb. çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Diyanet İşleri Başkanlığının öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim kurslarına katıldınız mı?
 - Düzenlenen hizmet içi eğitim kursları ihtiyacı karşılar nitelikte midir? (yapılma sıklığı, süresi, program yapısı vb.)
 - Hizmet içi eğitim kurslarında işlenen konuları nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce hangi konulara daha fazla ağırlık verilmelidir?
 - Hizmet içi eğitim kurslarının sizin için en önemli katkısı nedir?
 - Hizmet içi eğitim kurslarının öğretmenler arasındaki tecrübe paylaşımına etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 3.** Müftülüğünüzün 4-6 Yaş Kur'an Kurslarına yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Kursunuzda kaç personel bulunmaktadır ve bu personellerin görevleri nelerdir?
 - Kursunuzda personel (öğretici, yardımcı öğretici, yardımcı personel, psikolog vb.) ihtiyacı bulunmakta mıdır?

- 4-6 Yaş Kur'an Kurslarının açılması için gerekli fiziki şartların oluşturulduğunu düşünüyor musunuz?
- Müftülük tarafından 4-6 Yaş Kur'an Kursu öğreticilerine yönelik toplantı ve seminerler düzenlemekte midir? (varsa) Bu toplantı ve seminerleri nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Materyal, beslenme vb. ihtiyaçlarınız için müftülükten destek alıyor musunuz?
- En çok hangi konuda müftülüğün desteğine ihtiyaç duymaktasınız?

B) FİZİKİ DURUM

1. Kursunuzun konumunu ve ulaşım imkânlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Kursunuzun dış mekân özelliklerinden bahseder misiniz?
 - Kurs binası müstakil midir? (değilse) Hangi katta bulunmaktadır?
 - Kurs binasının çevre özelliklerinden bahseder misiniz?
 - Açık hava alanlarından bahseder misiniz?
 - Kursunuzun oyun ve etkinlik, hayvan ve bitki alanları var mıdır, (varsa) bu alanlarda neler bulunmaktadır?
 - Kursunuzun dış mekân yapısının öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada yeterliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Kursunuzun iç mekân özelliklerinden bahseder misiniz?
 - Teknik Özellikler: Aydınlanma, havalandırma, ısıtma, pencere-kapı kanatları, duvar boyaları, döşeme, eşyalar vb.
 - Kurs Binasında Bulunan Birimler: Eğitim ortamı/sınıf, İlgi köşeleri, Oyun odası, Dinlenme odası, Spor salonu, Bilgisayar odası, Yemek odası, Mutfak, Tuvaletler, Çok amaçlı salon, Ebeveyn bekleme odası, İdari odalar, Hizmetli odası, Çamaşırhane, depo vb.
 - Kursunuzun iç mekân yapısının öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada yeterliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Kur'an Kursu binasını ve donanımlarını güvenlik açısından değerlendirir misiniz?
5. Kur'an Kursu binasını ve donanımlarını sağlık ve hijyen açısından değerlendirir misiniz?

6. 4-6 Yaş Kur'an Kurslarının açılış amacı dikkate alındığında kursunuzun fiziki yapısında değişiklik yapılmalı mıdır? (evet ise) mevcut fiziki yapılarda ne gibi değişiklikler yapılmalıdır?

C) ÖĞRETİM PROGRAMI ve MATERYALLER

1. 4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programını inceleme fırsatınız oldu mu?
 - Programın genel amaçlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Programın uygulama esaslarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Programın temel ilkelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - 4-6 Yaş Kur'an Kursları öğretim programının öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - 4-6 Yaş Kur'an Kursları öğretim programı Kur'an'ı Kerim öğrenme alanını, kazanımları açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - 4-6 Yaş Kur'an Kursları öğretim programı Kur'an'ı Kerim öğrenme alanı kazanımlarının öğrenci düzeyine uygunluğunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - 4-6 Yaş Kur'an Kursları öğretim programı Dini Bilgiler öğrenme alanını, kazanımları açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - 4-6 Yaş Kur'an Kursları öğretim programı Dini Bilgiler öğrenme alanı kazanımlarının öğrenci düzeyine uygunluğunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Kursunuzda alternatif programlardan hangisini uygulamaktasınız?
3. Haftalık ve günlük programı nasıl uygulamaktasınız?
4. Öğrencilerin beslenme saatleri var mıdır, (varsa) kaç öğündür ve beslenme menüsü nasıl belirlenmektedir?
5. Kursunuzun dışında sosyal ve kültürel içerikli hangi faaliyetler düzenlenmektedir?
6. Dini ve milli gün ve gecelere özel etkinlik yapıyor musunuz? Örneklendirir misiniz?
7. 4-6 Kur'an Kursları Öğretim Programının uygulanmasında yaşadığımız zorluklar var mıdır? (varsa nelerdir)
8. Programın uygulanmasını kolaylaştıracak önerileriniz var mıdır? (varsa nelerdir)

9. Eğitimde hangi materyallerden yararlanmaktasınız?
- Diyanet İşleri Başkanlığının 4-6 Yaş Kur'an Kursları için hazırladığı materyallerin tamamına sahip misiniz?
 - Diyanet İşleri Başkanlığının hazırlamış olduğu materyallerini (Öğretici kitabı, Kur'an-ı Kerim 1-2, Dini Bilgiler 1-2 etkinlik kitapları) nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Etkinlik kitaplarının (Kur'an'ı Kerim ve Dini Bilgiler) programa ve öğrenci düzeyine uygunluğunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Eğitim sürecinde gerekli olan diğer araç-gereç ve materyalleri nasıl temin etmektesiniz? Mevcut materyallerin yeterliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

D) ÖĞRETİCİ

1. Kaç yaşındasınız?
2. Mesleki özelliklerinizden bahseder misiniz?
 - Kaç yıllık memursunuz, kaç yıldır Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışmaktasınız, kaç yıldır 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında görev yapmaktasınız?
 - Hangi statüde görev yapmaktasınız? (Kadro, sözleşmeli, fahri)
 - Eğitim durumunuz nedir?
3. Mesleğinizle ilgili mevzuat bilginizi değerlendirir misiniz?
4. 4-6 Yaş Kur'an Kursları için alan bilgisi yeterliğinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Alan bilginize katkıda bulunabilecek akademik çalışmalardan ve bilimsel etkinliklerden yararlanıyor musunuz? (Evet ise) Nasıl yararlanmaktasınız, örneklendirir misiniz?
 - Alan bilginize katkıda bulunabilecek yayın, program ve materyalleri takip ediyor musunuz? Örneklendirir misiniz?
5. 4-6 Yaş Kur'an Kursları için gerekli pedagojik formasyona sahip misiniz?
 - Pedagojik formasyon belgenizi hangi kurumdan aldınız, kaç saatlik formasyon belgesine sahipsiniz?
 - Pedagojik formasyon eğitiminizin 4-6 yaş Kur'an Kursları için yeterliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Etkinliklerin işlenişinde hangi yöntem ve tekniklerden yararlanmaktasınız?
 - Etkinliklerde oyun ve dramaların uygulanmasında bizzat görev almakta mısınız?
 - Teknoloji ve materyal kullanımında kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Öğrenme ve öğretme sürecindeki yeterliliğinizi değerlendirir misiniz? (Öğrenciyi tanıma, Öğretimi planlama/hazırlık, Öğretimi, düzenleme/uygulama, Öğretimi değerlendirme, Rehberlik.)
- 6.** 4-6 Yaş Kur'an Kursları için genel kültür yeterliğinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Genel kültürünüze katkıda bulunabilecek ne gibi faaliyetler yapmaktasınız?
- 7.** Kişilik ve karakter yapınızı, 4-6 Yaş Kur'an Kursları öğreticiliği için nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 8.** 4-6 Yaş Kur'an Kursları programının genel amaçlarını öğrencilerinizde gerçekleştirme yeterliğinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 9.** 4-6 Yaş Kur'an Kursları programının genel amaçlarının gerçekleştirilebilmesine yardımcı olabilecek önerileriniz var mıdır?

E) ÖĞRENCİ

- 1.** Sınıfınızda kaç öğrenci bulunmaktadır?
- 2.** Özel öğretime ihtiyaç duyan öğrenciniz var mıdır? (varsa) bu öğrencilere yönelik nasıl bir uygulama yapmaktasınız?
- 3.** Öğrencilerin gelişim düzeylerini (Bilişsel, fiziksel, sosyal, duygusal, dini), 4-6 Yaş Kur'an Kursları eğitim programı için nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 4.** Öğrencilerin,4-6 Yaş Kur'an Kursları için hazır bulunuşluk düzeylerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 5.** Eğitim-öğretim dönemi öncesinde öğrencilerin tanınması için hangi uygulamalar yapmaktasınız?
- 6.** Öğrenciler için aylık gelişim-gözlem raporları düzenlemekte misiniz?
- 7.** Öğrencilerin en çok sevdikleri etkinlikler ve konular hangileridir?
- 8.** Öğrencilerin en çok sordukları sorular nelerdir?
- 9.** Öğrencilerin öğrenme zorluğu yaşadıkları konular var mıdır, varsa nelerdir?

F) VELİ

1. Velilerin, 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları hakkındaki farkındalığını nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kurslarından beklentileri nelerdir?
3. Velilerin, 4-6 yaş dönemi gelişim özellikleri (bilişsel, fiziksel, sosyal, duygusal, dini) ile ilgili farkındalığını nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Velilerle hangi araç ve yolları kullanarak iletişim sağlamaktasınız?
5. Öğrencilerin gelişim gözlem raporları ve etkinlikleri konusunda velileri nasıl bilgilendirmektesiniz?
6. Yapılan toplantı ve görüşmelere velilerin katılımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Velilerin kursunuza yönelik destekleri bulunmakta mıdır?(materyal, beslenme, vb.)
8. Velilerin eğitim sürecine katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Çocukların ebeveynlerle birlikte yapması gereken proje ödevlerine velilerin katılımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
10. Eğitim sürecinde velilerden özellikle hangi konularda katkı beklemektesiniz?

Ekleme istediğiniz bir husus var mıdır?

**EK 2: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürlüğü Araştırma İzni**

Sayı : 97968431-199-E.1600072940
Konu : İzin Talebi

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

15/12/2016

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ İL MÜFTÜLÜĞÜ

Enstitümüz, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Y151318008 numaralı öğrencisi Samet YAĞCI' ın (T.C. 50824445068) "4-6 Yaş Grubu Kur' an Kursları (İzmir İli Örneği)" isimli yüksek lisans tez çalışması kapsamında, Merkez İlçe Müftülüklerine bağlı 4-6 Yaş Grubu Kur' an Kurslarında görev alan öğretmenler ile mülakat yapılabilmesi için gerekli iznin verilebilmesi hususunda;

Bilgilerinize ve gereğini arz ederim.

e-İmzalıdır
Doç. Dr. Özer KÜPELİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü V.

Ek: Dilekçe-Samet YAĞCI.PDF

Belge Doğrulamak İçin: <http://ubs.ike.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index> adresinden APTA79A kodu girerek belgeyi doğrulayabilirsiniz.

Adres : İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Çiğli Ana
Yerleşkesi 35620 Çiğli/İzmir - TÜRKİYE
e-posta : cemil.yilmaz@ike.edu.tr

Bilgi İçin İrtibat : Cemil YILMAZ - Enstitü Sekreteri
Telefon : (0 232) 3293535 (Santral)
Belgegeçer No :
İnternet Adresi : www.ike.edu.tr

15.12.2016 tarihli ve 1600072940 numaralı belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesi gereğince Özer KÜPELİ tarafından güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

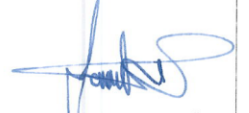
EK 3: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Etik Kurul İzni

SOSYAL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

Karar No:03
Tarih :05/01/2017

Yürüttüğü Araştırmacı Samet YAĞCI tarafından hazırlanan “4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında Öğreticilerle İle Yapılacak Mülakat” adlı araştırma başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve uygun bulunmuş olup, çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen merkezde gerçekleştirilmesinde etik sakınca **bulunmadığına** toplantıya katılan etik kurul üyelerinin **oybirliği** ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Saffet KÖSE
Etik Kurulu Başkanı

Sayfa 1

EK 4: İzmir Valiliği (İl Müftülüğü) Araştırma İzni

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

Sayı : 64446803-200/5016
Konu : İzin Talebi.

27-12-2016

İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : İzmir Katip Çelebi Üniversitesinin 15/12/2016 tarihli ve 97968431-199-E.1600072940 sayılı yazısı.

İlgi yazı ile Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi 50824445068 T.C. numaralı Samet YAĞCI'nın, Müftülüğümüz bünyesindeki 04-06 Yaş Kur'an Kurslarında yüksek lisans tez çalışması yapması talep edilmektedir.

Bu itibarla, 2016-2017 eğitim öğretim yılı içerisinde ders saatleri dışında tez çalışması yapması uygun görülmüştür.

Arz ederim

Mehmet TÜFEKÇIOĞLU
İl Müftü V.

Ayrıntılı bilgi ve irtibat :HBAYDAR
Telefon :0-232-441 82 01 (158)

(izmirmuf.din.hizmetleri@gmail.com)
Faks : 232 445 30 17

web : www.izmirmuftulugu.gov.tr
e-posta : izmirmuf@diyanet.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Samet YAĞCI
Doğum Yeri ve Tarihi : Demirci/ 1983
İletişim : İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
e-posta: samet.yagci@ikc.edu.tr

Eğitim Durumu

Lise : İzmir İmam-Hatip Lisesi (2004)
Lisans : Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü (2008)
Yabancı Dili : İngilizce

Çalıştığı Kurumlar : Diyanet İşleri Başkanlığı / İmam-Hatip (2005-2018)

Diğer Konular : Hafızlık (1997)